

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

INTERNATIONAL CENTRE CORPORATIVE MANAGEMENT
(VIENNA, AUSTRIA)

WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI W BYDGOSZCZY
(BYDGOSZCZ, POLSKA)

REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI «WOM» W BIELSKU-BIAŁEJ
(BIELSKU-BIAŁEJ, POLSKA)

UCZELNIA NAUK SPOŁECZNYCH
(ŁÓDŹ, POLSKA)

UNIwersytet Kardynała
Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
(Warszawa, Polska)

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ „ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ”
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
(м. Чернігів, Україна)

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА
(м. Полтава, Україна)

ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
(м. Черкаси, Україна)

ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
(м. Ужгород, Україна)

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
„ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ”
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
(м. Запоріжжя, Україна)

„УМАНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ
КОЛЕДЖ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА” ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
(м. Умань, Україна)

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
„КРЕМЕНЧУЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ТЕХНОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ”
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
(м. Кременчук, Україна)

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної викладацько-студентської науково-практичної
конференції „Актуальні питання сучасної педагогіки:
творчість, майстерність, професіоналізм”

21 березня 2025 рік
м. Кременчук

УДК 330.124:37013

Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: *матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, (Комунальний заклад вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, 21.03.2025) / [редактор-упорядник: Т. В. Кулікова] Кременчук: Методичний кабінет, 2025. 548 с.*

У збірці акумульовані тези, подані на Міжнародну науково-практичну конференцію „Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм”. Висвітлюються актуальні питання в галузях педагогіки, психології, мовознавства. Подається опис інноваційних освітніх технологій та розкриваються закономірності й особливості підготовки педагогічних кадрів.

Матеріали будуть корисними для широкої наукової громадськості, викладачів, аспірантів, студентів.

РЕДКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

БАРДА Світлана – в.о. завідувача кафедрою початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, доктор філософії.

ДЕНЬГА Наталія, заступник директора з навчально-методичної роботи Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, кандидат педагогічних наук.

КУЛІКОВА Тетяна, методист Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, кандидат філологічних наук, доцент.

КРУПІНА Леся – директор Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, кандидат педагогічних наук.

МАЛЮК Юлія, Заслужений вчитель України, заступник директора Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради.

МОСКОВЕЦЬ Людмила – доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, доктор філософії.

УСАТЕНКО Віра – декан педагогічного факультету Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, кандидат педагогічних наук.

ЯЦЕНКО Тетяна – в.о. завідувача кафедрою педагогіки, психології та дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради, кандидат психологічних наук.

Конференцію зареєстровано в УкрІНТЕІ (ДНУ у сфері управління МОН України).
Посвідчення № 483 від 06.09.2024.

За достовірність фактів, дат, найменувань, прізвищ, цифрових даних, за орфографічне, пунктуаційне, стилістичне оформлення *відповідають автори публікацій*.

Матеріали друкуються за авторськими варіантами.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка (протокол № 6 від 17.03.2025).

INTERNATIONAL CENTRE CORPORATIVE MANAGEMENT
(VIENNA, AUSTRIA)
WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI W BYDGOSZCZY
(BYDGOSZCZ, POLSKA)
REGIONALNY OŚRODEK DOSKONAŁENIA NAUCZYCIELI «WOM» W BIELSKU-BIAŁEJ
(BIELSKU-BIAŁEJ, POLSKA)
UCZELNIA NAUK SPOŁECZNYCH (ŁÓDŹ, POLSKA)
UNIwersytet Kardynała
STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WARSZAWIE (WARSZAWA, POLSKA)
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ „ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ”
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА (М. ЧЕРНІГІВ, УКРАЇНА)
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА (М. ПОЛТАВА, УКРАЇНА)
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО (М. ЧЕРКАСИ, УКРАЇНА)
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
(М. УЖГОРОД, УКРАЇНА)
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
„ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ”
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ (М. ЗАПОРІЖЖЯ, УКРАЇНА)
„УМАНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА” ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
(М. УМАНЬ, УКРАЇНА)
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
„КРЕМЕНЧУЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ТЕХНОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ”
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ (М. КРЕМЕНЧУК, УКРАЇНА)

МАТЕРІАЛИ

VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

„АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ:

ТВОРЧІСТЬ, МАЙСТЕРНІСТЬ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМ”

21 березня 2025 рік
Кременчук

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....14

OVCIERENCO Nadejda

Моделі міжособистісного спілкування студентів різнополярних гендерів і етносів.....14

ДОБРОВОЛЬСЬКА Анна

Готовність майбутніх лікарів до використання цифрових технологій у професійній діяльності: розвиток вольового компонента в умовах воєнного стану.....21

ГОНЧАРОВА Ольга

Вплив міграційних процесів під час війни на систему освіти в Україні.....29

ОСТРЯНКО Тетяна

Педагогічні технології вищої школи в контексті психології відновлення.....33

КРУПІНА Леся

Розвиток обдарованості майбутнього вчителя в умовах реформування освіти в Україні.....37

МОСКОВЕЦЬ Людмила

Способи гармонізації психоемоційного стану особистості.....41

БАРАНЦОВА Ірина

Today's challenges for ukrainian higher education.....45

БОНДАР Людмила

Формування ключових компетентностей у технології професійного успіху здобувача освіти медичного профілю.....51

СИТЮК Роман

Початок кар'єри вчителя після завершення навчання: досвід Великобританії для України.....56

АБІДОВА Тетяна, МАРТИНЕНКО Алла

Психічне здоров'я здобувачів освіти в умовах воєнного стану.....61

ПОНОМАРЮК Любов

Шляхи формування відповідальності, як компетентнісної якості студентів медичних коледжів в процесі фахової підготовки.....64

ХОХЛОВА Ірина

Інноваційні підходи до психологічної підтримки та педагогічного розвитку студентів вищих навчальних закладів: сучасні виклики та стратегії.....70

КОМІСАР Вікторія

Психологічна готовність студента-вокаліста та її роль у передконцертний період.....75

ШЕРШНЬОВА Олена

Персоналізоване навчання в інклюзивному класі: технології та підходи.....79

ПАРАСКУН Ірина

Особливості мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами.....84

ЛИСОВА Анастасія, ШКЛЯЄВА Галина

Особливості формування естетичної культури у дошкільників на музичних заняттях.....91

ПЕТИНОВА Анастасія, ЯЦЕНКО Тетяна

Гендерні дослідження прояву селфхаруму у підлітковому віці.....96

КАЛІТЕНКО Карина, МОСКОВЕЦЬ Людмила

Психологічна просвіта батьків.....99

ЄВМЕНОВА Діана, ХОХЛОВА Ірина

Сучасні підходи до розвитку підприємницького мислення у студентів: психологічні та педагогічні аспекти.....103

КУЛЬБАЧЕНКО Едуард, ХОХЛОВА Ірина

Вплив психологічних особливостей студентів на ефективність навчального процесу у вищих навчальних закладах: сучасні підходи та педагогічні стратегії.....108

ЦВЕЛИХ Поліна Тетяна ЯЦЕНКО

Проблема селфхарму серед молоді в умовах війни: аналіз та експериментальні дослідження.....113

СЕКЦІЯ 2. МОДЕРНІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ 117

NOWAKOWSKA-SIUTA Renata

Responsibility for dialogic memory. The university as a bridge between europe's past and future.....117

LĂZĂRESCU Lucia-Doina, BACIU Sergiu

The Christian leadership of Saint Paisie.....125

МАТВИЄНКО Юрій

Вплив STEAM технологій на формування інклюзивного освітнього середовища.....130

АЛАТИРЕНКО Мирослава

До проблеми впровадження інноваційних технологій і методик у практику середнього закладу освіти в умовах воєнного стану.....136

ГУРСЬКА Ольга

Розвиток соціально-емоційних навичок учнівства як запорука успішного навчання.....142

АРЧАКОВА Олександра

Особливості впровадження інформаційних технологій у навчальний процес в вищих військових закладах освіти.....148

ЯРОВЕНКО Тетяна

„Мереживо взаємовпливів”: перекладацькі іпостасі Яра Славутича План навчального проекту.....151

КАМАРДАШ Наталія

Групове навчання в контексті феліцитарної парадигми сучасної освіти: аналіз тенденцій та переваг.....158

ГОЛТВЯНИЦЯ Олена, ДАНИЛЬЧЕНКО Альона

Проблема модернізації інноваційних методик і технологій у закладах загальної середньої освіти в умовах війни.....163

ЯКОВЕНКО Георгій

Технології підготовки майбутніх магістрів освіти до управління освітніми процесами в умовах змін.....168

ОЛАСЮК Юлія

Сучасні педагогічні технології в дошкільній освіті: інноваційний потенціал та практичні аспекти.....173

ОЛІЙНИК Ірина

Взаємодія асистента вчителя з учасниками освітнього процесу.....178

ШАМРАЙ Віталій

STEM-підхід у підготовці майбутніх учителів інформатики для його впровадження в школі.....183

СИТЮК Юлія

Адаптивне викладання у початковій школі: досвід Великобританії для України.....186

МОРОЗ Ольга

Застосування автентичних підручників у середній освіті: аналіз на основі педагогічного досвіду.....190

ЯКОВЕНКО Тамара

Досвід скрайбінг-фасилітації як дієвого методу навчання з української мови здобувачів освіти фахового коледжу.....194

ШУВАЛОВА Вікторія

Використання сучасних інформаційних технологій на заняттях у коледжі....199

ЄСЬКОВА Анжела

Особливості інноваційного середовища під час професійної підготовки майбутніх викладачів.....205

СТУПАК Юлія

Використання інноваційних технологій у формуванні громадянської компетентності студентів.....211

ЛИХМАН Максим

Мініпроекти на уроках географії.....217

ОНИЩУК Катерина

Тести на заняттях географії як засіб модернізації викладання предмету.....224

ПЕТРОВА Наталія

Компаративний аналіз змісту природничих інтегрованих курсів в Україні та Японії.....230

МАТІЮК Валерія, ОРЛОВА Ольга

Теоретичні поняття в курсі зарубіжної літератури старших класів.....236

ВІРЬОВКА Єлизавета, ШКЛЯЄВА Галина

Формування мистецько-творчих навичок дітей дошкільного віку у взаємодії ЗДО і сім'ї.....240

ГИРЕНКО Наталія, АЛЕКСЄЄВА Тетяна

Застосування мультимедійних засобів в освітньому процесі.....243

КАЛІТЕНКО Карина, ДІБРОВА Ольга

Формування громадянської компетентності молодших школярів на уроках літературного читання в 4 класі.....248

МАСЛОВА Марія, ГОНЧАРОВА Ольга

Ціннісні пріоритети учнівської молоді в контексті євроінтеграційних процесів.....253

МОЛЯВКО Тетяна, КРАМАРЕНКО Валентина

Виховання екологічної культури дітей старшого дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності під час екскурсій екологічною стежиною в ЗДО.....258

ОРЛОВА Ольга, КРАМАРЕНКО Валентина

Сучасні перспективи розвитку спеціалізованої освіти наукового спрямування: розвиток уяви в старшому дошкільному віці.....264

ПШЕНКО Катерина, НЕПОРАДА Ірина

Інноваційні освітні технології в діяльності вчителя ХХІ століття.....268

ЛИТВИНЕНКО Анна, НЕПОРАДА Ірина

Формування громадянських компетентностей молодших школярів засобами усної народної творчості.....273

СЛОБОДЯНИК Тетяна, ТРОЙНІНА Світлана

Використання природних матеріалів у початковій школі як засіб розвитку творчості та екологічної свідомості учнів.....278

ФЕНЬ Юлія, ХОМЮК Наталія

Використання іт-технологій для проведення дослідів на навчальних заняттях природничої освітньої галузі.....281

ШЕВЧЕНКО Світлана, ЯЦЕНКО Тетяна

Ефективність мультисенсорного підходу в сучасній освіті: аналіз інноваційного метода навчання.....288

СЕКЦІЯ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИКИ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....291

КУЛІКОВА Тетяна, МАЛЮК Юлія, КУЛІКОВА Богдана

Порівняльна характеристика космогонічних слів-символів в українській та кримськотатарській мовах.....291

КУЛІКОВА Тетяна, РЯБУШКІНА Ольга

Спортивна лексика на позначення спортивного інвентарю: на прикладі публіцистичних текстів 20-х років ХХІ століття.....295

КУЛІКОВА Тетяна, МАРТИНЮК Маргарита

Структурні особливості порівнянь у романі Панаса Мирного „Повія”.....300

МЕЛЬНИК Павло

Терміни-композиції в складі термінолексики інформаційного права.....303

ДРОМАШКО Григорій

Ways of creating neologisms in modern English.....307

MAKAROVA Natalia

Improving listening skills in foreign language classes.....312

ЛІСІНА Вікторія

Методика формування професійно-орієнтованої лексичної компетентності студентів-медиків 315

ВОРОПАЄВА Олександра, КОРОБКО Юлія

Вплив розвивальних дитячих ютуб-каналів на розвиток мовлення в дошкільному віці.....319

МАСЛОВСЬКА Уляна, БІРЮКОВА Світлана

Форми наказового способу дієслів як засіб емотивності в поезіях Сергія Жадана.....323

СЕКЦІЯ 4. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....329

АКТҮМБАЙ Ayazhan, SHARIPKHANOV Zharas

The psychological role of student motivation in physical education and sports in the modern educational system.....329

БРОВАТА Олена

Формування рухової активності у дошкільнят через використання інноваційних оздоровчих технологій: досвід дитячого фітнесу та болдерингу.....335

ВОЛКОВА Світлана

Формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти під час занять з фізичної культури.....339

ПРОКОПЕНКО Юлія, КАРАБАНОВ Євген

Використання методів функціонального тренінгу в підготовці спортсменів силових дисциплін.....346

ЗУБ Василь

Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів на заняттях фізичного виховання в умовах війни.....352

ІЛЛЯШЕНКО Сергій

Роль та місце професійно-прикладної фізичної підготовки у сучасному фізичному вихованні здобувачів освіти.....355

ШАЛЯПІНА Ірина

Вікові аспекти ефективної багаторічної підготовки волейболістів.....360

ХАРАХАЙЧУК Анатолій

Мотивація рухової активності здобувачів освіти, які займаються спортом.....365

ЛЕМІШКО Сергій, АДІРХАЄВА Людмила

Підвищення рівня мотивації учнів старшого шкільного віку до фізичних занять через взаємодію з однолітками в інклюзивному середовищі.....370

ВОЛОДІН Владислав, АДІРХАЄВ Сослан

Інклюзивні підходи до організації занять з фізичної культури для учнів молодшого шкільного віку в мовах невизначеності.....374

АНТОНЮК Микола

Нетрадиційні форми футболу та їхнє практичне значення у підготовці майбутніх фахівців фізичної культури.....378

ЗЮКОВА Ганна

Загальні рекомендації щодо організації та проведення сучасних уроків фізичної культури.....383

ПЕТРОВИЧ Світлана

Формування мотивації здобувачів освіти підготовчої та спеціальної медичних груп до занять фізичною культурою за допомогою лекцій та фізичних вправ.....388

ЛЕОНЧУК Оксана

Формування здоров'язбережувальних компетентностей студентської молоді засобами фізичної культури.....393

РОБУР Володимир

Фізична культура в контексті сучасної освіти.....397

ФРЕЛІК Сергій, БУГОРСЬКИЙ Владислав, БУГОРСЬКА Ольга

Особливості проведення уроків фізичної культури в школах з урахуванням сенситивного віку учнів.....401

ЛАПА Софія, АЛЕКСЄЄВА Тетяна

Природні об'єкти Полтавської області як засоби екологічного виховання школярів.....406

ЧЕРЕВАТА Софія, ГРИШИНА Анжеліка

Створення умов, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища в системі фізичної культури – як одна із спеціальних компетентностей спеціальності Середня освіта (Фізична культура).....411

СЕКЦІЯ 5. СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ.....416

МЕХЕД Ольга

Особливості викладання на магістерських програмах педагогічних ЗВО в світлі сучасних перспектив розвитку спеціалізованої освіти наукового спрямування.....416

КУЛІКОВА Тетяна, СЬОХ Єгор

Репресії проти кримських татар в окупованому Криму: системне переслідування та міжнародний резонанс.....421

КАМЕНСЬКИЙ Володимир, ГРИБ Михайло

Соціально-захисні відносини дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в період воєнного стану на Полтавщині.....425

КАЛІТЕНКО Карина

Залучення учнів до поглибленого вивчення профільних предметів. Перспективи здобувачів спеціалізованої освіти наукового спрямування.....429

ВЄЛЬКІНА Вероніка, ШАМРАЙ Віталій

Приховані символи в логотипах як інструмент формування айдентики бренду.....433

БЕЗУШКО Ольга, ХОХЛОВА Ірина

Формування наукового мислення: роль освіти у розвитку дослідницької культури.....439

СУПРУН Софія, КРОТ Володимир

Часопис „Хуторянин” як історичне джерело з економічної історії Полтавщини кінця ХІХ початку ХХ століть.....444

ПИТУЛЬКО Катерина, АЛЕКСЄЄВА Тетяна

Дослідження деградації ґрунтів Полтавської області з метою відновлення їх родючості.....449

ТОДОСІЄНКО Поліна, КІРІЧЕК Ірина

Казковість у повісті Олі Русіної „Абрикоси зацвітають уночі”.....453

СЛІПЕЦЬ Валерія, САВЧЕНКО Оксана

Спадок поколінь: українська народна пісня, заспівана тріо „Золоті ключі” та звеличена у фільмах за участю Івана Миколайчука.....458

ГРЕЧКА Костянтин, ЛИСЕНКО Тетяна

Розробка додатку на базі штучного інтелекту для діагностування авто.....463

ПЕТРИКЕЙ Михайло, ЛИСЕНКО Тетяна

Смарт-система для дайвінгу.....467

ДРАГОМАРЕЦЬКИЙ Максим, ЛИСЕНКО Тетяна

Генератор паролів TranslitPass.....471

УДОВИЧЕНКО Уляна, КУЩ Олег

Євген Дмитрович Бергер – „народний краєзнавець” Кременчука.....475

НАЙКО Аріна, БРУСЕНКО Марина

Гендерна політика в радянській Україні: політичні, економічні, соціально-побутові аспекти (друга пол. 1960-х – 1980-ті рр.).....482

МАРТИШ Катерина, ІВАНЕНКО Тамара

Прикладний аспект використання штучного інтелекту в кіномистецтві.....487

КОРОБКА Данііл, КАРАГАНОВА Олена

Історія Кременчука XVI-XVII ст. в науковому дискурсі: від ранніх праць до сучасних досліджень.....490

СОБОЛЄВ Данило, ГАВРИЛЬЧУК Ігор

Розробка доступного рішення для „розумного” будинку на базі ESP32.....495

МОРОЗОВ Тимофій, МОРОЗОВА Оксана

Розробка приладу для локалізації кровоносних судин.....499

ХАНАТ Ірина, ШАМРАЙ Віталій

Розробка навчального посібника “Інтернет під контролем: ризики, загрози, захист”.....503

СЕКЦІЯ 6. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ.....	506
<i>ЄВА Ганна</i>	
A crucial Impact of Artificial Intelligence on Schoolling.....	506
<i>OMELCHENKO Yuliia</i>	
AI in learning and teaching English.....	510
<i>ЛУЧИНСЬКА Ганна</i>	
Штучний інтелект і фізика.....	514
<i>ІВАШИНА Олена, БОЛОТІНА Марія</i>	
Застосування штучного інтелекту в освітньому процесі.....	518
<i>ТУРЧЕНКО Віталій</i>	
Штучний інтелект в освіті: можливості та виклики 2025 року.....	524
<i>КАЛІТЕНКО Карина</i>	
Вплив штучного інтелекту на освіту.....	526
<i>ФЕДЮНІНА Олена</i>	
Соціальні цінності як основа розвитку комунікативних і соціокультурних навичок у майбутніх вчителів української мови та літератури.....	528
НАШІ АВТОРИ.....	532

СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Nadejda OVCERENCO,
*Associate Professor, Doctor of Pedagogy
of State Pedagogical University „Ion Creanga”,
Chisinau,
Republic of Moldova*

МОДЕЛІ МІЖОСІБНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ РІЗНОПОЛЯРНИХ ГЕНДЕРІВ І ЕТНОСІВ

Радість людського спілкування – це найбільше щастя. Як люди не можуть жити один без одного, так і неможливо прожити без зв'язку. Ця лірика штовхає науку і вчених всього світу, щоб знайти таємний ключ до замку взаємозв'язку людей, як творіння природи, в якій все надано у формі шедеврів, єдиних та неповторних.

Такими неповторними є і дві половини людства: чоловічі та жіночі взагалі та зокрема. Вже не кажучи про кожного індивіда у цих половинках. Немає однакових у світі обличчя і всі риси кожної душі різні. Ця обставина настільки ускладнює працю психологів, що вони й рухаються такими повільними кроками до мети пізнання таємниці гендерного спілкування. Воно складно всередині одного гендера – жіночого чи чоловічого. А тим більше – між різними гендерами. Але немає непізнаваного у сфері цих глобальних цілей – культурна взаємодія з допомогою міжосібного спілкування. Вона полягає у створенні, збереженні та передачі культурних цінностей як зразків людського досвіду.

Міжосібне спілкування – це комунікаційна діяльність, складний багатоплановий процес встановлення та розвитку контактів між людьми (міжосібне спілкування) та групами (міжгрупове спілкування), що породжуються потребами спільної діяльності і вмикає в себе, як мінімум, три

різні процеси: комунікацію (обмін інформацією), інтеракцію (обмін діями) та соціальну перцепцію (сприйняття і розуміння партнера) [4].

Педагогічне спілкування — це багатоплановий процес організації, устаткування та розвитку комунікації, взаєморозуміння та взаємодії між вчителями та учнями, що породжується цілями та змістом їхньої спільної діяльності [6, с. 459].

Спілкуючись між собою, ми пізнаємо себе як особистість, інших і навколишній світ. Доведений факт, що спілкування є невід'ємною методою пізнання. Достатня половина знань нами набута завдяки чудовому людському спілкуванню. Феномен Альберта Ейнштейна у відкритті найскладніших фізичних законів, теорії відносності, його п'яти рівнях, передбачуваних ним майже інтуїтивно і вирішених через півстоліття російським ученим Олександром Фрідманом — тому підтвердження.

Отже, мова іти про мову спілкування, зокрема про міжкультурне спілкування, та його гендерні особливості. Очевидно, що в це поняття вкладається воістину глобальний зміст, з яким може зрівнятися за широтою розмаху, даруйте за каламбур, лише безкультурне спілкування. Та й саме спілкування з приводу культури — всеосяжне поняття. А зв'язок між культурними різними просторами і взагалі з'являється космічним. Так і підмиває назвати це міжкультурне спілкування ім'ям культури всіх земель у майбутньому галактичному зв'язку.

Наше завдання у цій проблемі більш ніж скромне: виявити у приватному прояві культурних зв'язків загальні тенденції розвитку, які приведуть, сподіваюся, до майбутніх законів та категорій. Так званий, чоловічий і жіночий гендер лише на рівні простого взаємного спілкування та прагнення до розуміння приносить позитивні плоди [2, р.56].

Бо протистояння їх, що так яскраво відображене у міфологічних образах — таборів „амазонок”, в етнічних племінних традиціях — таборів змужніння, саме собою передбачало заперечення будь-яких зв'язків між протилежними гендерами. Відповідно до цієї доктрини чистота контактів неполярних зв'язків

мала відтворити ефект духовного самозбагачення. Але насправді ізоляція у штучних умовах не могла принести жодних позитивних наслідків, окрім самого феномену подібної ізоляції. Зараз ми вже переступили поріг двадцять першого століття писаної історії гендерного спілкування, а цей яскравий феномен живий і до цього дня в теорії і на практиці. Хоча очевидно, що природою, нашим законодавцем, зумовлена неминучість контактів щонайменше для продовження людського роду як такого.

Цілющі зв'язки протилежних гендерів з приводу культури не такі прості, як уявляються навіть при первинному поверхневому аналізі. Міжкультурне спілкування - поняття глобальне, що охоплює всі сторінки соціуму та індивідуума [3, р.89]. Архіважливо вичленувати з цього культурного простору частину фундаментальних понять та їх аналізувати. Усвідомивши будову окремої „цеглинки”, буде відома й будова всього фундаменту.

У міжкультурному спілкуванні, яке ми визначили як загальне поняття, приватним і особливим визначалась специфіка гендерного міжкультурного спілкування. Треба було довести, що це має особливе місце. У сучасній науці та практиці все більшого значення набуває розробка концепції міжкультурної гендерної комунікації як діалогу полярних гендерів та представників різного етносу [1, р .19].

Міжкультурна гендерна комунікація має поліморфний характер. Вибір її форм залежить від індивідуальності чоловічого та жіночого гендера і його уявлення про власну важливість у цьому спілкуванні. У цьому контексті міжкультурна гендерна комунікація уявляє собою як головний механізм досягнення позитивних цілей, спрямованих на оволодіння культурними цінностями різних етносів та пізнання таємниць психіки полярного гендера. Гіпотетично ми припустили існування у молодіжному середовищі: специфічних форм міжкультурної гендерної комунікації; взаємозалежність між уявленнями юнаків та дівчат про їх гендерну роль у міжкультурній комунікації та формою, якою вони надають перевагу при спілкуванні з однолітками полярного гендеру та зразками іншої культури; вплив форм міжкультурної комунікації на

отримання кредиту довіри в молоді різної гендерної власності та носіями інших культурних цінностей.

Студентство Державного педагогічного університету ім. Іона Крянге стало благодатним об'єктом дослідження, оскільки є гендерною та етнічною різноманітністю з переважанням молдаван, румунів, українців, росіян, гагаузів, болгар. Продуктивною формою міжкультурного гендерного спілкування з'явилися семінарські заняття, проведені в інтерактивній формі та організовані різноманітні заходи виховного штибу. Ці форми дозволили нам перевірити достовірність висунутої гіпотези. Нами було встановлено такі специфічні форми міжкультурної гендерної комунікації: перцептивне міжкультурне гендерне спілкування, тобто – адекватне сприйняття співрозмовника полярного гендера та носія іншої культури; фатичне міжкультурне гендерне спілкування, тобто – беззмістовне міжкультурне гендерне спілкування заради самого процесу спілкування [3, р. 89].

Перцептивне міжкультурне гендерне спілкування сприяло створенню „ефекту самопрезентації” представника полярного гендеру та зразка іншої культури. Посилення цього ефекту було можливим шляхом навмисного створення емоційних відносин, що виникають в учасників комунікації при сприйнятті юнака чи дівчини, як особистості полярного гендера та представника іншої культури. Особистість, що викликає до себе почуття симпатії, отримувала кредит довіри в іншого гендера та представника іншої культури, а це дозволяло їй досягти ефективного спілкування. Слід зазначити, що сформувати ефект атракції дозволяла його здатність до оволодіння технікою міжкультурного гендерного спілкування, майстерністю усного мовлення та технікою невербального спілкування. Фатичне міжкультурне гендерне спілкування, що за формою є нібито спілкуванням заради спілкування, по суті, стало продовженням перцептивного спілкування, лише в умовах неусвідомленості його учасниками спілкування. Цей вид спілкування є виразом індуктивного закону пізнання від приватного до загального через призму емоційну забарвлених психічних зв'язків.

Ми також виявили залежність стилю суб'єктивного міжкультурного гендерного спілкування від індивідуальності особистості полярного гендера та представника іншої культури. Нами було позначено три типи особистостей полярних гендерів – представників різних етносів: проактивний; реактивний; надактивний [3]. Проактивний тип особистості – ініціативний у створенні міжкультурного гендерного спілкування, індивідуалізує свої контакти з однолітками полярного гендера та іншої культури. Реактивний тип - гнучкий у своїх установах, але він внутрішньо слабкий. Не він керує міжкультурним гендерним спілкуванням. Надактивна особистість схила до гіпертрофованих оцінок своїх співрозмовників та вибудовування нереальних моделей міжкультурного гендерного спілкування. Такий тип особистості, як зазвичайно підганяє під свої стереотипи реальних співрозмовників. Зрештою – всі три типи особистостей у процесі спілкування з метою придбання плодів іншої культури доповнюють один одного і заповнюють недоліки одного типу перевагами іншого. У цьому полягає головна специфіка будь-якого міжкультурного спілкування, у тому рахунку і – гендерного. Зіткнення у процесі спілкування різних типів особистостей, подібно до зіткнення різних зарядів, призводить до народження нової енергії, у нашому випадку – це позитивна енергія оволодіння новими культурними цінностями.

Результати дослідження також показали, що традиційні уявлення про чоловічого гендера – як носія логічного та жіночого – як зразок емоційного, у процесі спілкування нівелюється. Логічне та емоційне сприйняття стає загальним для обох гендерів у молодіжному середовищі. Критерієм класифікації гендеру виступають показники активного чи пасивного логіко-емоційного пізнання дійсності. Загальним висновком, що з цього соціо - психологічного дослідження, є глобалізація цілей міжкультурного спілкування. Специфічне гендерне та своєрідне культурне у людському спілкуванні має тенденцію до переходу в позитивне спільне, яким ми і називаємо досягнення цивілізації. Культурний і гендерний взаємообмін лише тоді має сенс, коли призводить до взаємозбагачення культур і загалом поповнює скарбницю світової культури.

Вектор прогресу залишається непорушним, і в цьому полягає мета та засоби людського буття. І ще хочеться підкреслити той факт, що назріла актуальність впровадження конструктивної моделі спілкування чоловіка та жінки, яка не буде нівелювати природні ознаки, тим самим перешкодить масовому прояву „кольорового” гендера. Специфічною рисою міжкультурного середовища є яскравий конгломерат патріархальної та модерністської моделі людського спілкування. Гендерні ознаки з їхньої основи не втрачають природної мотивації. Що і є характерною ознакою третьої моделі майбутнього соціуму.

Сподіваємося, що наше дослідження зможе змінити на краще століттями вчинені погляди і реальні гендерні відносини. Ми розраховуємо на пряме вмикання академічної спільноти в процес ламання гендерних стереотипів укорінене в душах кожної моделі, що формою нагадують хвостаті комети. У хвості цієї комети, образно кажучи, клубяться хмари із традиційних моделей гендерних зв'язків. Перша модель нами успадкована від Адама та Єви. Бог створив чоловіка, а з ребра чоловіка – зліпив жінку. Це патріархальна модель тихої нерівності жінки перед чоловіком добре відома – як адамо-євична, традиційна.

Протилежна формою їй модель – також традиційна, але агресивна за змістом. Це, так званий, сексизм. Народився він як реакція на нерівність правову та фактичну між жінкою та чоловіком. Різні форми фемінізму, чоловічого ізоляціонізму та інше. Навіть в умовах демократичного середовища, що декларувало правову рівність, мирно прижилися не саме найкращі зразки заперечення протилежних гендерів: клуби за інтересами та девіаціями, спортивної та неспортивної поведінок. Так чи інакше, вони сповідують екстремізм, на відміну традиціоналізму.

Третя модель міжгендерної взаємодії, яку ми пропонуємо назвати гармонійною моделлю, не визначає нічого нового. Та цього – і не потрібно. Гостра потреба у зворотному, у очищенні від старого патріархального традиціоналізму та нового екстремального сексизму. На основі теорії рівних можливостей, правових її обґрунтувань змінити ментальність сучасних чоловіків

та жінок у бік гармонійного спілкування полярних гендерів. Взагалі, усі можливі спілкування треба прививати ще раніше, ніж – в стані „ембрионного виховання” [5]. Тільки так ми увійдемо корисними гуманоїдами у лоно Галактики. Для того й існують різні культури та гендери, щоб злитися в єдиний порив до прогресу людства. Адже наша мета та засіб бути дітьми матері Землі. Ми не можемо не думати про те, що ми надішлимо до скарбниці зіркових цивілізацій із нашого будинку? Міркуємо, що необхідно надіслати єдність розуму і його плодів.

ЛІТЕРАУРА

1. Берн Шон. Гендерная психология. СПб.: Питер, 2004. 767 с. с. 19.
2. Бендас Т.В. Гендерная психология. СПб.: Питер, 2006. 431 с.
3. Карпенко Л.А. Общая психология. Словарь. Режим доступу: <https://www.klex.ru/m9w> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Общение // Психология общения. Энциклопедический словарь / Под общ. ред. А. А. Бодалёва. М.: Изд-во „Когито-Центр”, 2015. 672 с. ISBN 978-5-89353-411-5.
Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5#%D0%9C%D0%B5%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>
5. Ovcerenco N. Valorificarea educației prenatale în formarea inițială a adolescenților pentru parentalitate. În: Educația din perspectiva valorilor. Materialele conferinței internaționale. Tom XVIII: SUMNA SUMMA PAEDAGOGICA, pp.86-91. Alba Iulia. 2020. ISBN 978-606-49-0373-0
6. Педагогика: Учебное пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Под ред. В. А. Сластенина. М., 2004. с. 459. Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>

Анна ДОБРОВОЛЬСЬКА,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри медичної інформатики,
медичної і біологічної фізики,
Івано-Франківського національного медичного університету,
м. Івано-Франківськ,
Україна

**ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ:
РОЗВИТОК ВОЛЬОВОГО КОМПОНЕНТА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах воєнного стану сталість функціонування закладів охорони здоров'я забезпечує низка чинників, серед яких зауважимо на послуговуванні висококваліфікованими фахівцями *цифровими технологіями (ЦТ)*. Без їх застосування в час високих технологій неможливі інформаційно-технологічна перебудова медичної сфери і розвиток *електронної охорони здоров'я* (англ. *eHealth*).

Навчаючись у закладах *вищої медичної освіти (ВМО)*, майбутні фахівці набувають, зокрема в рамках навчання дисципліні «Медична інформатика» («*MI*»), готовність до використання *ЦТ* у професійній діяльності за умови набуття *інформаційно-технологічної компетентності (ІТ-компетентності)*. Її формування супроводжується виявом вольових якостей майбутніми лікарями, котрі, здобуваючи знання і навички, уміння під час виконання *професійно спрямованих завдань (ПСЗ)*, є ініціативними, самостійними, незалежними, рішучими, впевненими, енергійними, наполегливими, а також схильними до самоконтролю, витримки, самовладання тощо.

У контексті дослідження, ми вважали, що *воля* – це здатність особистості, тобто майбутнього лікаря, свідомо контролювати свою поведінку і діяльність, а також мобілізувати власні сили для досягнення мети, долаючи всі перешкоди [1, 3]. Також ми дотримувались думки, що *вольові якості* – це вияви волі,

спричинені характером подоланих перешкод, зокрема під час набуття ІТ-компетентності в процесі вивчення дисципліни «МІ» [1, 3].

Розвиток вольових якостей майбутніх лікарів, котрі набувають ІТ-компетентність у закладах ВМО під час підготовки до застосування ЦТ у професійній діяльності, є актуальною педагогічною проблемою, яка потребує вивчення, особливо в час воєнного стану, бо, незважаючи на виклики, спричинені ним, багаторівнева цифровізація сфери охорони здоров'я реалізується в Україні активно.

Метою було дослідити, як розвивається *готовність* майбутніх фахівців до використання ЦТ у професійній діяльності (в рамках *вольового компонента*), з огляду на вияв ними вольових якостей у процесі ВМО під час набуття ІТ-компетентності.

Анкетне опитування реалізоване в рамках 20 запитань [1-3], структурованих за чотирма групами (у кожній групі – 5 запитань) вольових якостей, тобто з урахуванням *просторового* (І група), *часового* (ІІ група), *енергетичного* (ІІІ група), *інформаційного* (ІV група) аспектів волі [1-3] (табл. 1).

Таблиця 1

Група вольових якостей	№ з/п	Запитання анкети	Варіанти відповідей, бали		
		Вивчаючи дисципліну «МІ»:			
І	1.	Чи усвідомлювали Ви мету набуття ІТ-компетентності?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
	2.	Чи досягали Ви мету, виконуючи ІПСЗ у процесі набуття ІТ-компетентності?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
	3.	Чи продовжували Ви набувати ІТ-компетентність, якщо зазнали невдачі, виконуючи ІПСЗ?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
	4.	Чи планували Ви власну роботу для набуття ІТ-компетентності?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1
	5.	Чи мали Ви іншу мету в процесі набуття ІТ-компетентності, яку неодмінно прагнули досягнути?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1
ІІ	6.	Чи часто виконання ІПСЗ під час набуття ІТ-компетентності залежало від вашої енергійності і наполегливості?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
	7.	Чи припиняли Ви виконання ІПСЗ, якщо в процесі набуття ІТ-компетентності виникали труднощі?	Так	Ні	Не завжди
			0	2	1
	8.	Чи надавали Ви перевагу повторенню вивченого матеріалу з метою набуття ІТ-компетентності?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1
	9.		Так	Ні	Інколи

		Чи припиняли Ви виконувати <i>ПСЗ</i> , якщо набуття <i>ІТ</i> -компетентності було складним?	0	2	1
	10.	Чи відчували Ви задоволення, якщо Вам вдалося виконати складне <i>ПСЗ</i> у процесі набуття <i>ІТ</i> -компетентності?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1
III	11.	Чи продовжували Ви набувати <i>ІТ</i> -компетентність, якщо у Вас виникали труднощі під час навчання?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1
	12.	Чи докладали Ви зусилля, щоб набуття <i>ІТ</i> -компетентності стало можливим, якщо в процесі виконання <i>ПСЗ</i> її не вдавалося набути відразу?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
	13.	Чи виконували Ви самостійно <i>ПСЗ</i> у межах набутої <i>ІТ</i> -компетентності, не звертаючись по допомогу до колег чи науково-педагогічних працівників?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
IV	14.	Чи оцінювали Ви свої можливості, виконуючи завдання в процесі набуття <i>ІТ</i> -компетентності?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1
	15.	Чи уникали Ви ризикованих ситуацій, які були можливі в процесі набуття <i>ІТ</i> -компетентності?	Так	Ні	Інколи
			0	2	1
	16.	Чи вдавалося Вам дотримуватися власних принципів і переконань, набуваючи <i>ІТ</i> -компетентність?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
IV	17.	Чи були Ви прискіпливим (-ю) у процесі набуття <i>ІТ</i> -компетентності?	Так	Ні	Не завжди
			2	0	1
	18.	Чи виявляли Ви принциповість, використовуючи набуту <i>ІТ</i> -компетентність під час виконання <i>ПСЗ</i> ?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1
	19.	Чи поступалися Ви власними принципами, виконуючи <i>ПСЗ</i> і послуговуючись набутою <i>ІТ</i> -компетентністю?	Так	Ні	Не завжди
			0	2	1
	20.	Чи було для Вас важливим бути принциповим у процесі набуття <i>ІТ</i> -компетентності?	Так	Ні	Інколи
			2	0	1

Рівні вольових якостей майбутніх фахівців (*високий, середній, задовільний, низький*), схарактеризовані попередньо, оцінювалися за описаним алгоритмом за показником *сума балів* [2, 3].

Дослідження супроводжувалось використанням таких методів як аналіз, синтез, порівняння і зіставлення, конкретизація, систематизація, узагальнення, а також методів математичної статистики для оцінювання одержаних даних (кореляційний аналіз, критерій Стюдента, ранжування).

Дані, отримані під час дослідження, були оброблені засобами MS Excel (MS Office 365).

У дослідженні взяли участь 99 осіб (1 *контрольна група (КГ)* і 1 *експериментальна група (ЕГ)* учасників дослідження), котрі здобували вищу медичну освіту в Івано-Франківському національному медичному університеті

на III курсі медичного факультету за спеціальністю 222 «Медицина», а саме в 2017-2018 н. р. 52 особи (КГ) і в 2021-2022 н. р. 47 осіб (ЕГ).

Виявлено ($p \geq 0,95$, $p = 1 - \alpha$, імовірність помилки I роду $\alpha = 0,05$), що на сформульовані запитання учасники дослідження відповідали виважено і вмотивовано, оскільки існує достовірний від'ємний лінійний кореляційний зв'язок ($|r| \geq r^*$, $r < 0$, $|t| > t^*$; табл. 2) між кількістю позитивних (оцінювались 2 балами) і негативних (оцінювались 0 балами) відповідей здобувачів ВМО.

Таблиця 2

Результати кореляційного аналізу, а також оцінювання наявності і достовірності лінійного кореляційного зв'язку (за кількістю відповідей респондентів на анкетні запитання)

Критерії, висновки		III курс	
		КГ, n = 52 (2018)	ЕГ, n = 47 (2022)
коефіцієнт кореляції	r	- 0,87	- 0,88
	r*	0,44	
Висновок		$ r \geq r^*$, наявний достовірний кореляційний зв'язок	
критерій Ст'юдента	t	- 7,35	- 7,68
	t*	2,10	
Висновок		$ t > t^*$, наявний лінійний кореляційний зв'язок	

Аналізуючи кількість (%) позитивних відповідей на запитання анкети та їхні ранги (за групами вольових якостей), стверджуємо, що в 2022 р. під час вивчення дисципліни «МІ» майбутні лікарі (табл. 3):

– найменше (5 ранг запитання у відповідній групі), набуваючи ІТ-компетентність, планували власну роботу (48,94 %), припиняли виконання ПСЗ, якщо в процесі набуття ІТ-компетентності виникали труднощі (12,77 %), уникали ризикованих ситуацій, які були можливі (25,53 %), і поступалися власними принципами (21,28 %), виконуючи ПСЗ і послуговуючись набутою ІТ-компетентністю;

– найбільше (1 ранг запитання у відповідній групі) усвідомлювали мету набуття ІТ-компетентності (70,21%), виявляли енергійність і наполегливість, виконуючи ПСЗ (65,96 %), оцінювали свої можливості, виконуючи завдання в процесі набуття ІТ-компетентності (61,70 %), виявляли принциповість, використовуючи набуту ІТ-компетентність під час виконання ПСЗ (53,19 %).

Таблиця 3

Кількість позитивних відповідей (%), даних майбутніми лікарями під час анкетного опитування і ранги запитань

(за групами вольових якостей)

Група вольових якостей	№ з/п запитання анкети	Кількість позитивних відповідей, %		Ранги	
		КГ, n = 52 (2018)	ЕГ, n = 47 (2022)	КГ, n = 52 (2018)	ЕГ, n = 47 (2022)
I	1.	63,46	70,21	1	1
	2.	59,62	51,06	2	4
	3.	50,00	59,57	4	2
	4.	44,23	48,94	5	5
	5.	53,85	57,45	3	3
II	6.	57,69	65,96	2	1
	7.	25,00	12,77	5	5
	8.	50,00	44,68	3	3
	9.	28,85	34,04	4	4
	10.	61,54	59,57	1	2
III	11.	53,85	48,94	1	3
	12.	48,08	51,06	3	2
	13.	40,38	36,17	4	4

	14.	51,92	61,70	2	1
	15.	11,54	25,53	5	5
IV	16.	44,23	51,06	3	2
	17.	61,54	51,06	1	2
	18.	50,00	53,19	2	1
	19.	23,08	21,28	5	5
	20.	42,31	34,04	4	4

Для запитань анкети з рівними рангами (за групами вольових якостей), присвоєних за кількістю (%) *позитивних* відповідей, є очевидним, що під час навчання дисципліні «*МІ*» в 2022 р. у порівнянні з 2018 р. (табл. 3):

–на 10,64 % більше майбутніх лікарів усвідомлювали мету набуття *ІТ*-компетентності;

–на 10,64 % більше майбутніх фахівці планували власну роботу для набуття *ІТ*-компетентності;

–на 6,69 % більше здобувачів *ВМО* мали іншу мету в процесі набуття *ІТ*-компетентності, яку неодмінно прагнули досягнути;

–на 48,92 % менше майбутніх лікарів не припиняли виконання *ПСЗ*, якщо в процесі набуття *ІТ*-компетентності виникали труднощі;

–на 10,64 % менше майбутніх фахівців надавали перевагу повторенню вивченого матеріалу з метою набуття *ІТ*-компетентності;

–на 17,99 % більше здобувачів *ВМО* не припиняли виконувати *ПСЗ*, якщо набуття *ІТ*-компетентності було складним;

–на 10,43 % менше майбутніх лікарів виконували самостійно *ПСЗ* у межах набутої *ІТ*-компетентності, не звертаючись по допомогу до колег чи науково-педагогічних працівників;

–на 121,23 % більше майбутніх фахівців не уникали ризикованих ситуацій, які були можливі в процесі набуття *ІТ*-компетентності;

–на 7,80 % менше здобувачів *ВМО* не поступались власними принципами, виконуючи *ПСЗ* у рамках набуття *ІТ*-компетентності та послуговування нею;

–на 19,54 % менше майбутніх лікарів вважали, що важливо бути принциповим у процесі набуття *ІТ*-компетентності.

Дослідивши, ми дійшли думки, що в 2022 р. в порівнянні з 2018 р. головний пріоритет вияву вольових якостей здобувачами *ВМО* під час навчання дисципліні «*МІ*» полягав у тому, що вони не уникали ризикованих ситуацій, які були можливі в процесі набуття *ІТ*-компетентності, хоча, будучи менше принциповими, частіше поступалися власними принципами, виконуючи *ПСЗ*.

Тому стверджуємо, що в 2022 р. в умовах воєнного стану пріоритети розвитку вольового компонента готовності майбутніх фахівців охорони здоров'я до використання *ЦТ* у професійній діяльності в порівнянні з 2018 р. були іншими за усвідомлення здобувачами *ВМО* мети набуття *ІТ*-компетентності, оцінювання своїх можливостей під час виконня *ПСЗ*, а також вияву енергійності і наполегливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добровольська А. М. Вольовий компонент готовності майбутніх лікарів-стоматологів до використання цифрових технологій у професійній діяльності: розвиток в умовах сучасних викликів українського суспільства. *Молодий вчений*. 2024. № 2 (126). С. 13-21. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-2-126-10>

2. Добровольська А. Розвиток вольових якостей майбутніх лікарів і провізорів у процесі формування ІТ-компетентності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 10 (64). С. 24-44. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4da55cae-a8f7-4066-9ab8-25a6ba590535/content>

3. Добровольська А. М. *Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців системи охорони здоров'я до застосування цифрових технологій у професійній діяльності* (дис. ... доктора пед. наук). ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, Україна. 2021. С. 397-402, 615-623.

Ольга ГОНЧАРОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
та методики викладання германських мов
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя,
Україна

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА СИСТЕМУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася 24 лютого 2022 року, має значний вплив на різні аспекти життя країни, включаючи освітню міграцію. Це питання є багатогранним та динамічним, як і саме явище, тому воно потребує не тільки детального дослідження, але й постійного моніторингу, пошуку потенційних шляхів подолання викликів.

В інформаційно-аналітичній доповіді «Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного Партнерства», яка підготовлена Центром Разумкова, описується опитування, за результатами якого було встановлено, що «...війна зумовила переміщення значної кількості людей як в межах країни, так і за її межі. 58% опитаних зазначили, що мають родичів чи близьких знайомих, які з початку російської агресії залишили свої домівки і виїхали до інших місць. 50% з тих, хто покинув свої домівки, виїхали за кордон. 21% виїхали в інші регіони України. До першої п'ятірки країн, куди виїхали громадяни України, належать Польща (58,8%), Німеччина (33,6%), Чехія 16,2%), США (6,6%) та Нідерланди (6,5%)» [4, с. 209].

Міграційні процеси, спричинені війною в Україні, суттєво вплинули на систему вітчизняної освіти. Ці зміни охоплюють як внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в межах країни, так і значну кількість здобувачів освіти, які виїхали

за кордон. Наслідки міграції проявилися у вигляді нових викликів і змін в організації освітнього процесу. Так, питанням дослідження міграційних процесів в умовах російсько-української війни присвячені роботи Л. Калашнікової, О. Литвинчук, О. Юрківського; проблемам освітньої міграції – дослідження В. Небрат та О. Курбет. Автори погоджуються, що проблеми міграційних процесів, спричинені російсько-українською війною, характеризуються складністю та багатогранністю, тому вимагають комплексного підходу до їх вирішення.

На думку О. Гринькевич, освітня міграція представляє собою масове соціокультурне явище, яке реалізується через переміщення людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття знань [2, с. 256].

К. Давиденко, Т. Гуляс, В. Удовиченко наголошують на проблемах інтеграції в нове освітнє та соціальне середовище, які виникають після переміщення до іншої країни або регіону. Це і мовні бар'єри, і культурні відмінності, і ускладнена адаптація до нової освітньої системи. В результаті здобувачі освіти відчують негативний вплив на їхній навчальний процес та особистісний розвиток, стикаються з труднощами в продовженні навчання через різницю в освітніх системах та психологічні травми. Також автори додають, що освітня міграція в умовах війни часто супроводжується високим рівнем невизначеності, оскільки здобувачі освіти можуть не знати чи зможуть вони завершити своє навчання, де вони будуть жити або які перспективи у них будуть після закінчення війни [3, с. 105-106].

Азізов Т., Орлова О. вказують, що на територіях, що постраждали від конфлікту, надання якісної освіти стає значним викликом. Обмеженість ресурсів, нестача кваліфікованих педагогічних кадрів і зруйнована інфраструктура – все це сприяє погіршенню стану системи освіти. Багато тих, хто перебуває у зонах бойових дій або на територіях наближених до них, позбавлені можливості отримати належну освіту, що призводить до замкненого кола бідності та насильства [1, с. 25].

Прогнозовано, що освітня міграція здобувачів вищої освіти й надалі продовжуватиметься, що матиме негативний вплив на сферу освіти і науки України та, загалом, на якість людського капіталу. За таких умов необхідним є провадження виваженої державної освітньої політики, спрямованої на стимулювання молоді до навчання в Україні, забезпечення безпеки освітнього процесу, соціального захисту та фінансової підтримки здобувачів вищої освіти, переміщених з окупованих територій та тих, хто втратив житло, збільшення кількості бюджетних місць та гарантування повної зайнятості науково-педагогічним працівникам, які прийняли рішення жити і працювати в Україні [5, с. 34].

Освітні міграційні процеси під час війни вплинули на зміну кількості здобувачів і спричинили нерівномірний їх розподіл у регіонах. Так, регіони, що перебувають в зоні активних бойових дій або були окуповані, зіткнулися зі значним відтоком населення. Якщо взяти до уваги заклади загальної середньої освіти, то у цих областях кількість учнів різко зменшилася, а деякі заклади освіти були закриті або пошкоджені. Водночас, безпечніші регіони, такі як західна частина України, прийняли багато переселенців, що призвело до перевантаження місцевих закладів освіти, як результат, деякі з них зіткнулися з нестачею приміщень та викладачів через стрімке зростання кількості учнів. Через небезпеку для учнів і вчителів, у багатьох регіонах України навчання було переведене в дистанційний формат, що дозволило забезпечити неперервність освіти для тих учнів, які не могли фізично відвідувати школи. Впровадження дистанційного навчання виявило проблеми з доступом до Інтернету, відсутністю технічного обладнання та навичок використання цифрових технологій, особливо серед дітей з малозабезпечених сімей або в сільській місцевості.

Війна створила значний емоційний і психологічний стрес для здобувачів освіти. Втрата дому, близьких людей або зміна оточення спричинили депресію, тривожність та інші психологічні проблеми. Для вирішення цих проблем заклади освіти впроваджують програми психологічної допомоги та надають учням доступ до спеціалістів, які допомагають справлятися з травматичними подіями.

Представники педагогічної професії також змушені були покинути свої домівки, втратили роботу або змінили її формат. Брак педагогів у деяких регіонах, а також необхідність адаптації до нових методів викладання, зокрема дистанційних, стали серйозними викликами для української освітньої системи. Держава та міжнародні організації надають допомогу вчителям у вигляді програм підвищення кваліфікації, забезпечення навчальними матеріалами та психологічною підтримкою.

Необхідно зазначити, що Україна запровадила кілька ініціатив для підтримки освіти за кордоном. Зокрема, Міністерство освіти України розробило онлайн-платформи та дистанційні програми, що дозволяють дітям продовжувати навчання за українською програмою, перебуваючи за межами країни. Система освіти в Україні після війни потребуватиме суттєвої реформи, орієнтованої на подолання нерівностей у доступі до освіти, підтримку ВПО та здобувачів освіти, які перебувають за кордоном, а також розвиток нових технологічних рішень для забезпечення стійкості освітнього процесу. Водночас важливо впроваджувати програми психологічної підтримки для здобувачів освіти та педагогів, а також відновлювати заклади освіти, що постраждали внаслідок бойових дій.

Попри всі негативні наслідки війни, вона, в свою чергу, робить освіту більш доступною через міжнародну підтримку, яка необхідна для адаптації до нових умов, закупівлі онлайн-ресурсів, сучасного обладнання для дистанційного навчання. Завдяки участі освітніх установ у міжнародних програмах та проєктах, здобувачі освіти отримують доступ до міжнародних курсів і матеріалів без необхідності виїжджати за кордон; ті, хто були змушені залишити свою країну, – до стипендій, програм навчання та стажування у закордонних закладах освіти, а вчителі та викладачі, які працюють в умовах війни, – до програм підвищення кваліфікації, які відповідають міжнародним освітнім стандартам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азізов Т., Орлова О. Вплив війни на навчальні заклади та можливості навчання. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : *Матеріали Всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації*, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 23-25.

2. Гринькевич О.С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 3(101) С. 254-264.

3. Давиденко К.Д., Гуляс Т.В., Удовиченко В.В. Освітні міграційні процеси в умовах повномасштабної війни (на прикладі контингенту абітурієнтів міст Києва та Кривого Рогу). *Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів*. Вип. 5 (1). 2024. С. 97-107.

4. Інформаційно-аналітична доповідь «Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного партнерства» / за ред. Юрія ЯКИМЕНКА. К.: Центр Разумковаб 2023. Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> (дата звернення 25.02.2025).

5. Олешко А. Освітня еміграція здобувачів вищої освіти з України в умовах воєнного стану. Київський національний університет технологій та дизайну, Київ. Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20201/1/PIONBUG_2022_P033-034.pdf (дата звернення 25.02.2025).

Тетяна ОСТРЯНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри здоров'я людини
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,
м. Київ,
Україна

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ

В умовах сьогодення українського суспільства значна увага приділяється ментальному здоров'ю особистості. А в системі освіти важливого значення набуває психоемоційне благополуччя суб'єктів навчання. Інтенсивність, змістова насиченість освітнього процесу у закладах вищої освіти, з одного боку, та тривалість умов військового стану, хронічна незахищеність, часто і відсутність культури усвідомленості здорового способу життя – з іншого боку, зменшує ресурси особистості до самовідновлення, а також вимагає більшої уваги до психоемоційного благополуччя здобувачів вищої освіти. Відтак надзвичайно важливим є застосування педагогічних технологій, які сприятимуть розвитку емоційної стійкості здобувачів вищої освіти.

Визначення та розуміння поняття «педагогічні технології» протягом часу (починаючи з 20-хх рр. ХХ ст.) еволюціонувало, відображаючи зміни у науці, освіті, суспільстві. Спочатку під педагогічними технологіями визначали сукупність методів, прийомів, засобів, які сприяють передачі знань від викладача до учня [1, с.15]. Проте із розвитком освіти і зміною освітньої парадигми, зміст даного поняття значно змінився. На сучасному етапі педагогічні технології методи і підходи включають не лише застосування адаптивних освітніх платформ, цифрових технологій, але й врахування індивідуальних особливостей та потреб кожного здобувача вищої освіти, розвиток його емоційної та соціальної компетентності. Насправді врахування психологічних аспектів розвитку здобувача вищої освіти, створення умов для саморозвитку і самовираження, з

урахуванням індивідуальних відмінностей вимагає підвищеної уваги. Різні визначення педагогічних технологій пояснюється тим, що у кожному підході робиться акцент на певний аспект – технологічний, соціальний, інноваційний тощо. Зважаючи на існуючі підходи до сучасного розуміння педагогічних технологій, ми розділяємо думку автора Сисоєвої С.О., яка педагогічну технологію визначає «як процес створення адекватної до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтованої навчально-виховної системи соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога» [2, с.748]. На нашу думку, педагогічні технології повинні мають базуватися на комплексному підході, включаючи й психологічний аспект освітнього процесу, зокрема підтримку з боку викладачів. Надзвичайно важливо враховувати не лише індивідуальні і соціальні потреби особистості, але й емоційний стан здобувачів вищої освіти, мотивацію, рівень психологічної стійкості, критичне мислення, що буде впливати позитивно на гармонійний розвиток в умовах суспільних криз та соціальних труднощів.

Для забезпечення здоров'я та благополуччя здобувачів вищої освіти необхідний підхід, в центрі знання якого є людина як цілісна єдина система, яка складається з головних компонентів – психічного, фізичного, когнітивного, духовного, соціального, емоційного. Психологія відновлення фокусується саме на комплексному підході до відновлення особистості – через баланс в усіх сферах життя. Психологічне здоров'я – це не лише стан організму, психіки чи соціального оточення, а стан благополуччя особистості в цілому [3, с.27].

Психологія відновлення в освітньому процесі спрямована на допомогу здобувачам вищої освіти у досягненні гармонізації між різними сферами життєдіяльності; у розвитку внутрішніх ресурсів та саморегуляції; у відновленні когнітивних функцій; у знаходженні сенсу життя та розвитку

самоусвідомленості, цінностей та моральних орієнтирів; адаптації до життя, формуванні та підтримці соціальних зв'язків, подоланні академічних труднощів, стресів. Таким чином, психологія відновлення включає фізичне відновлення, емоційне відновлення, соціальне відновлення, духовне відновлення, психічне відновлення, професійне.

У контексті психології відновлення викладач закладу вищої освіти може застосовувати педагогічні технології, які будуть спрямовані на підтримку і зміцнення психоемоційного благополуччя. Серед таких можемо виділити наступні. *Технології активного навчання* – полягають у використанні інтерактивних методів (групові проєкти, дискусії, мозкові штурми, гронування) та дозволяють здобувачам вищої освіти відчувати свою включеність у процес педагогічної взаємодії, що розвиває критичне мислення, підвищує навчальну мотивацію і позитивно впливає на загальний емоційний стан. *Технології саморегуляції* передбачають застосування дихальних технік, коротких релаксаційних технік, технік усвідомленості (mindfulness), які можуть допомогти здобувачам вищої освіти долати стресові ситуації, відновлювати внутрішню рівновагу. Дана технологія є особливо корисною і необхідною під час підготовки до підсумкового контролю, або ж в процесі виконання академічних завдань. Необхідною, на нашу думку, є *технологія рефлексії*. Рефлексія (здатність звертати увагу на себе, аналізувати власні думки, переживання, поведінку, почуття, здібності, ставлення до навчання, розмірковувати над засвоєним матеріалом) допомагає здобувачам вищої освіти оцінити власне розуміння навчального матеріалу, усвідомити труднощі, прогалини, над якими необхідно доопрацювати під час вивчення відповідної теми. Рефлексія сприяє активізації когнітивних механізмів, розвитку навичок саморегуляції, дозволяє повернутися до ключових питань теми заняття, зрозуміти, що вдалося засвоїти, а також її можна проводити на будь-якому етапі заняття. *Технологія емоційного навчання* – включає включення в процес навчання емоційно-активних методів, таких як рольові ігри, кейс-методи, методи проєктної діяльності, діалогу та дискусії, які дозволяють розвивати соціальну компетентність та емоційну стійкість здобувача

вищої освіти, знизити рівень стресу. Будь-яке навчання стає можливим лише за умови, якщо воно базується на емоційному відгуку дитини (Л. Виготський). Тому досвідчений викладач має звертати увагу на настрій, емоційні переживання здобувача вищої освіти, це свою чергу створюватиме атмосферу психологічної підтримки, середовища довіри та сприятиме психологічному розвитку особистості здобувача. *Технологія розвитку мислення та поведінки* – технологія, яка базується на використанні методів когнітивно-поведінкової терапії і полягає у навчанні здобувачів вмінню розпізнавати і змінювати негативні думки, переконання, а також формувати здорові звички. Акцентує увагу на корекції поведінкових аспектів, зокрема ставленні до навчання, саморегуляції. В освітньому процесі дана технологія допоможе здобувачам знижувати стрес, тривогу, працювати над власними переживаннями та формувати психологічні навички у подоланні труднощів.

Таким чином, педагогічні технології вищої школи відіграють важливу роль у контексті психології відновлення, сприяючи як академічному розвитку, так і збереженню психологічного здоров'я здобувача вищої освіти. Застосування рефлексивних, інтерактивних методів разом з когнітивно-поведінковими техніками, вправами на розвиток саморегуляції, емоційної стійкості (дихання, візуалізація) дозволять створити умови для гармонійного розвитку особистості здобувача вищої освіти в умовах сучасної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1.Савченко В.Г., Андрюшина Л.Л. Традиційні та інноваційні педагогічні технології у вищій школі: навчальний посібник для здобувачів II і III ступенів вищої освіти. Дніпро: «Візіон», 2019. 83 с.

2.Сисоєва С. Педагогічні технології і професійний розвиток особистості. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/prace-naukowe-pedagogika/1999-2000-2001-tom-8-9-10/prace_naukowe_pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s741-754.pdf (дата звернення 12.03.2025).

З.Титаренко Т. М., Дворник М.С., Климчук В.О. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

*Леся КРУПІНА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНOSTІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Економічні та соціальні зміни в Україні вимагали реформування всієї освітньої системи. Сучасна школа повинна зосереджуватися на максимальному розвитку потенціалу кожної особистості, формуванні людини як учасника соціального та професійного життя, а також підготовці її до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Нова українська школа має забезпечити всебічний розвиток індивідуальності як найвищої цінності суспільства через виявлення задатків, здібностей, обдарованості та талантів. В Україні прийнято ряд законів та програм, зокрема Закон “Про освіту”, Національна програма “Діти України”, Програма розвитку обдарованих дітей і молоді, Указ Президента щодо підтримки обдарованих дітей та інші, що сприяють створенню національної мережі освітніх закладів для талановитої молоді.

Реформування освіти в Україні має здійснюватися в кількох пріоритетних напрямках:

1. Створення системи добору та навчання талановитої молоді, розробка механізмів її державної підтримки, удосконалення традицій пошуку і розвитку обдарованих дітей, участь у національних та міжнародних конкурсах.

2. Забезпечення рівного доступу до освіти для дітей з особливими потребами, створення багаторівневої системи закладів для розвитку здібностей і талантів, індивідуалізація навчання обдарованої молоді.

3. Залучення інтелектуальних і духовних сил суспільства до освітньої сфери, вдосконалення підготовки педагогів для роботи з обдарованими учнями.

З урахуванням цих тенденцій можна забезпечити варіативність навчання, надаючи можливість вибору освітніх програм і спеціалізацій, відповідно до здібностей та інтересів особистості. Це сприятиме кращій реалізації творчого потенціалу.

У провідних країнах проблему обдарованості розглядають з середини ХХ століття. У США, зокрема, з 1972 року діє Програма розвитку обдарованості, а з 1975 року існує Міжнародна асоціація обдарованих дітей. У Великобританії створено Центр досліджень обдарованих, у Німеччині впроваджено консультаційні служби для здібних учнів, а у Франції – класи для обдарованих. Всі ці країни визнають важливість своєчасного виявлення і розвитку талановитої молоді.

У 1991 році в Україні була розроблена програма „Творча обдарованість”, яка охоплює теоретичні дослідження здібностей і таланту, розробку нових концепцій загальної, творчої, спеціальної та професійної обдарованості. Програма також передбачає проведення психолого-педагогічної роботи в заклади загальної середньої освіти, дошкільних освітніх закладах, ліцеях, гімназіях та закладах вищої освіти.

Отже, основним завданням закладу вищої освіти є підтримка та розвиток обдарованих особистостей, оскільки прогрес в усіх сферах діяльності залежить від людей з нестандартним мисленням, енергійних та працездатних, здатних досягати високих результатів. Творчі особистості стимулюють зміни в суспільстві, реформують його та іноді руйнують усталені стереотипи.

Професійна підготовка обдарованого майбутнього вчителя базується на моделі обдарованості, що включає мотивацію, креативність та високий рівень загальних і спеціальних здібностей. Педагогічні здібності – це сукупність

психічних рис, необхідних для ефективної педагогічної діяльності, таких як спрямованість особистості, ділові якості та риси характеру. Вони формуються та вдосконалюються через педагогічну практику і є основою для вибору педагогічної професії.

Нерідко педагогічні здібності зводять до вміння виконувати певні дії – говорити, співати, малювати, організовувати дітей тощо. Насправді ж поняття „педагогічні здібності” виявляється значно складнішим і охоплює цілий комплекс спеціальних та загальних знань, пов’язаних з ними вмінь, а також якостей особистості вчителя. Дослідники (Ф.Н. Гоноболін, Н.В. Кузьміна, І.П. Підласий, В.О. Сластьонін та інші) виділяють такі групи педагогічних здібностей:

- **науково-пізнавальні**: здатність освоювати наукові знання;
- **дидактичні**: вміння готувати навчальний матеріал, викладати його чітко і доступно, розвивати мислення учнів;
- **організаторські**: вміння планувати роботу, згуртовувати учнів, організовувати навчальний процес;
- **комунікативні**: вміння встановлювати ефективні стосунки з учнями, батьками, колегами;
- **перцептивні**: здатність розуміти психологію дітей і оцінювати їх емоційний стан;
- **сугестивні**: здатність здійснювати емоційно-вольовий вплив;
- **дослідницькі**: вміння аналізувати педагогічні процеси;
- **соціальні**: здатність розуміти міжособистісні стосунки учнів;
- **експресивні**: вміння виражати свої думки і почуття через мову та міміку;
- **емоційна стійкість**: здатність контролювати свої емоції в різних ситуаціях;

Сучасний вчитель має не лише чітко передавати інформацію, а й генерувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні підходи до вирішення педагогічних задач, розвивати креативність. Педагогічна креативність формується протягом усієї діяльності вчителя та є важливим чинником педагогічної майстерності.

Важливими для ефективного розвитку педагогічних здібностей є спрямованість на педагогічну діяльність, мотивація до творчості та наполегливість у самовдосконаленні. Також необхідно мати високий рівень загального інтелекту.

Обдарованість визначається як поєднання внутрішніх (задатки), зовнішніх (сприятливе середовище) та особистісних (позитивна „Я”-концепція, вольові якості, наполегливість) факторів, що дозволяють особистості досягати високих результатів у певній галузі. Педагогічна обдарованість – це поєднання педагогічних здібностей, креативності, розвитку інтелекту та спрямованості до професійної діяльності, що забезпечує успіхи в творчій педагогічній праці.

Розвиток обдарованості майбутнього вчителя вимагає створення цілісної системи у закладі вищої освіти, яка включає:

- виявлення та підтримку педагогічно обдарованої молоді;
- розвиток та реалізацію її здібностей;
- стимулювання творчої діяльності учнів, студентів і викладачів;
- активізацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти;
- формування резерву для вступу у вищі педагогічні заклади та підготовку

наукових кадрів.

Ця система повинна охоплювати різні рівні освіти, починаючи зі шкіл, ліцеїв і училищ до закладів вищої освіти і закладів післядипломної освіти. Професійна орієнтація має починатися в старших класах школи, а в педагогічних закладах освіти здобувачі освіти, орієнтуючись на майбутню професію, активно займаються науково-дослідною роботою. Педагогічна діяльність стає індивідуалізованою і творчою лише при високоякісному виконанні. Однак для становлення педагога-професіонала необхідні умови, які допоможуть розвинути вже існуючі потенціали та зробити вчителя яскравою особистістю.

Отже, реформування освіти в Україні повинно зосереджуватись на створенні системи підтримки та розвитку обдарованої молоді, що охоплює різні рівні освітніх закладів. Успішний розвиток педагогічної обдарованості вимагає поєднання внутрішніх задатків, сприятливого середовища та спрямованості

особистості до професійної діяльності. Формування креативного та інноваційного підходу до педагогічної діяльності вимагає високоякісної підготовки, наукової діяльності та підтримки талановитих студентів. Тільки за таких умов можна досягти значних успіхів у розвитку та професіоналізації педагогічної сфери.

Людмила МОСКОВЕЦЬ,
доктор філософії (PhD),
доцент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

СПОСОБИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні в умовах війни особистість здобувача освіти постійно перебуває в стані хронічного стресу, підвищеної збудливості, напруги, емоційної втоми. Звуки, зображення, запахи, місця і багато іншого можуть виступати тригерами, яких особистість прагне уникати, що в короткостроковій перспективі допомагає, але не сприяє оптимальному функціонуванню психіки. Тому проблема вивчення гармонізації психоемоційного стану в умовах сьогодення є надзвичайно актуальною та важливою.

Питання гармонізації психічного здоров'я, психоемоційного стану особистості досліджували Р. Бабич, Л. Козюра, С. Латиніна, І. Мельничук Н. Павлик, О. Царькова, С. Яланська та інші.

Ідея гармонізації, як зазначають Ю. Борець, В. Панченко, І. Шлімакова, є закономірною, адже людина завжди прагне до благополучного співіснування із середовищем, власним «Я». Аналіз досліджень вказує, що психологи трактують

гармонію як «внутрішню та зовнішню упорядкованість, узгодженість, цілісність явищ і процесів; поєднання індивідуальних чи особистісних позитивних рис» [2, с.85-86]. Гармонійний розвиток особистості розглядається як різнобічний процес набуття і удосконалення фізичних, психологічних і моральних якостей особистості в їх розмірності, гармонійному поєднанні, органічній єдності [3].

О. Царькова зазначає, що становлення гармонійно розвиненої особистості передбачає формування ієрархії мотивів та цінностей, де на верхівці перебувають вищі рівні (загальнолюдські, універсальні цілі). Гармонійна особистість перебуває у єдності зі світом, людьми, сама з собою [4, с. 75].

Гармонізація психоемоційного стану потребує розвитку емоційного інтелекту, досягнення емоційної стабільності, здатності до саморегуляції.

Емоційний інтелект передбачає здатність особистості розібратися у своїх думках, почуттях, усвідомлювати та контролювати власні емоції, розуміти почуття інших людей. Емоційна стабільність особистості виявляється у здатності здійснювати контроль своїх емоцій, проявляти стійкість у стресових ситуаціях, швидко відновлюватися після деструктивних подій. Л. Журавльова, М. Шпак зазначають, що емоційна саморегуляція базується на умінні управляти своїм емоційним станом, емоційно гнучко реагувати на життєві події відповідно до соціально прийнятих норм, успішно здійснювати адаптацію до оточуючого середовища. Емоційна саморегуляція включає внутрішню та зовнішню регуляцію. Внутрішня саморегуляція виявляється у інтенсивності, тривалості прояву емоцій, а зовнішня – у контролі експресії [1, с. 53].

Для гармонізації психоемоційного стану доцільно приділяти належну увагу собі, власному фізичному та психічному стану, турботі про себе, своє благополуччя. З-поміж способів для підвищення емоційної стабільності, розвитку емоційного інтелекту, емоційної гнучкості можна виокремити такі:

- турбота про свій здоровий сон шляхом дотримання його режиму, що допоможе відновитися та знизити психоемоційне навантаження;

- дотримання збалансованого харчування, саме під час стресу людина часто «заїдає» дестабілізуючі фактори або навпаки втрачає апетит;

- практики щоденної фізичної активності (фізичні вправи, прогулянки щонайменше 40 хвилин);

- використання сили природи (відпочинок в парку, лісі, поблизу водойми, в гірській місцевості), яка є гарним заспокійливим для нервової системи та сприяє наповненню енергією;

- оволодіння техніками релаксації, глибокого дихання та практиками майндфулнес, які сприяють розслабленню та врівноваженому усвідомленню теперішнього;

- використання технік заземлення, які спрямовані на зниження рівня тривоги та стресу, повернення тіла та свідомості в «тут і зараз», наприклад «5-4-3-2-1»;

- планування свого відпочинку, створення планера активностей для відновлення свого психоемоційного стану;

- встановлення меж, увага до збереженню власних особистісних кордонів; важливо навчитися асертивній поведінці, говорити «ні», якщо це суперечить вашим бажанням; без агресії та пасивного підкорення відстоювати власні потреби та визначати, що для вас зараз є пріоритетним;

- підтримання емоційного балансу через спілкування з рідними та близькими людьми, друзями;

- створення «схринок вдячності», яку «наповнюйте словами подяки» всім, в тому числі і собі за кожний день прожитого життя, знаходячи у ньому позитивні моменти;

- використання «сильних думок», які мотивують, вселяють віру, дають надію, наповнюють позитивом («Я молодець», «Я зможу», «Я можу дозволити собі бути ...»);

- розвиток здатність до емпатії, виявлення співчуття, співпереживання;

- реалізація свого особистісного потенціалу відповідно до власних бажань та у тих видах діяльності, які є для вас цікавими, викликають позитивні емоції;

- долучення до творчої активності, яка допоможе проявити креативний потенціал;

- здійснення рефлексії власної діяльності;

- розвиток стійкості до змін оточуючого середовища, які можуть порушити внутрішній баланс та вплинути на емоційну стійкість;
- практики арт-терапевтичних технік, які є ресурсними та передбачають пошук «сильних» сторін особистості;
- використання підтримки з боку оточення, що допомагає зменшувати психоемоційне навантаження;
- долучення до груп підтримки, які існують у вашому закладі або населеному пункті;
- при потребі не соромтеся звернутися за допомогою до фахівця психологічної служби; психологічна підтримка з боку психолога, психотерапевта сприяє гармонізації психоемоційного стану.

Отже, емоційний баланс можна відновити шляхом турботи про себе та використовуючи різноманітні способи. Варто приділяти належну увагу собі, розвивати свою унікальність, емоційну стійкість, прагнути до особистісного зростання, що в свою чергу сприятиме оптимальному функціонуванню особистості. Для гармонізації психоемоційного стану важливо створювати умови, де особистість почуватиме себе захищеною; відчуватиме підтримку, розуміння, віру; перебуватиме в умовах безпечного освітнього середовища, в психологічно комфортних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавльова Л., Шпак М. Саморегуляція в структурі емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Психологія)*. 2016. №3(54). С. 52–57.
2. Панченко В.О., Шлімакова І.І., Борець Ю. В. Особливості уявлень про внутрішню гармонію та її суб'єктивне відчуття молоддю. *Психологія особистості*. 2021. Вип.24. Т. 2. С. 85–89.
3. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова / за ред Н. А. Побірченко. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf (дата звернення: 15.02.2025).

4. Царькова О. Психологічне здоров'я як фактор гармонійного розвитку особистості. *Versus*. 2013. №1. С. 74–77.

Ірина БАРАНЦОВА,
*доцент кафедри германської філології та
методики викладання германських мов
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя,
Україна*

TODAY'S CHALLENGES FOR UKRAINIAN HIGHER EDUCATION

In conditions of war, Ukrainian higher education emphasizes the development of the education system with the perspective of the ability of a person to transform in order to form a new society. The new vision of higher education is that it should contribute to the development and strengthening of the national identity and self-determination of Ukraine and is based on the contribution that higher education can make to building the project of a modern society for sustainable human development [3, p. 565].

The higher education sector occupies a unique position at the intersection of education, research and innovation and serves society and the economy. The development of higher education significantly contributes to:

- achieving the standards of the European Education Area;
- forming a sustainable economy and transforming Ukrainian society into an ecological, more inclusive and digital one.

For higher education to be effective and efficient, public authorities must create an appropriate framework within which higher education institutions can operate optimally. This framework is characterised, among other things, by adequate funding and an effective quality assurance policy. In addition, the reform and modernisation of the higher education system is based on the efforts and competences of teaching and research staff. However, more often the increase in the number of students is not always

proportional to the growth in the required number of highly qualified teaching and research staff. Improving working conditions, better initial training and continuous professional development, as well as the pursuit of excellence in teaching and research are essential for Ukraine to be able to produce, attract and retain the high-quality university staff it needs.

At the moment, Ukraine cannot neglect or weaken its state higher education, risking to reduce its own national intelligence and its capabilities to support and increase contacts with the world scientific and intellectual community. A modern person needs to have the skills and knowledge necessary for the independent implementation of his or her own development.

The current situation in Ukraine is manifested in economic, political, ecological and social factors and contributes to reflecting the real needs of society. The COVID-19 pandemic changed the reality and components of education in one day, but the war changed it even more. A component of the educational process, which is the basis of any field of education (science, technology, art), is the content of teaching, which is defined by clear goals and specified in the analytical program of each subject.

It is this component of the content of education that characterizes the educational process, as it specifies the characteristics of the subjects and phenomena being studied [4]. The content of education should be structured using modern approaches based on such psycho-pedagogical principles as systematization, subject logic, and the didactic process to enable students to acquire knowledge and develop their skills. In addition, at the same time, the content of education should contribute to the development of creative activity and the formation of students' own beliefs. Therefore, the content of education should have a dual function - upbringing and educational. The content of education is a repertoire of ideas and achievements organized by a system of knowledge, skills, and abilities that must be mastered by students in accordance with the learning goals that need to be achieved [5].

Education always evolves together with society and responds to the current needs of society. According to Y. Tsechmister, in the modern way of life, technologies

play a leading role in evolution, as they facilitate people's daily tasks. In addition, they directly and indirectly contribute to such industries as education [12].

Therefore, there are different goals in higher education. In this regard, T. Nodira and X. Rashid write that education is a process of continuous, personal, cultural and social formation, which is based on a holistic concept of the human personality, its dignity, rights and responsibilities. But everything changes in the context of education in the 21st century. It is precisely about current needs, and this is the goal and challenge that education faces today.

Education cannot exist separately from emotions, the human resource that integrates the education system – there are people who have different feelings and personalities in the education system. Similarly to what concerns age in education systems, it should be noted that new generations are looking for flexible curricula that allow them to learn throughout their lives, abandoning age restrictions and classical curricula [6, p. 100]. But Y. Chen, A. Hou and L. Huang see the new content of higher education in technology [2, p. 360]. In contrast, S. Bader, A. Oleksienko and K. Mereniuk consider the teacher to be an inspirer who generates new content of education to meet the needs of the 21st century [1, p. 22].

In our opinion, the teacher is a facilitator of knowledge, but students of higher education institutions with better management of digital technologies also participate in the creation and dissemination of new content of higher education. Studying universality in education, T. Nodira notes that it must be permanent in order to expand not only the coverage of learning modalities, but also to form critical thinking, autonomy and time management. This will lead to the fact that the role of education participants - the institution, teachers and students - will change significantly, and it will be considered that in the virtual modality, technology has allowed learning in a very diverse virtual environments [8].

M. Syvyi and O. Bondarenko believe that the key to a new paradigm of the content of higher education in the 21st century is the adoption of "lifelong learning." That is, according to the authors, it is necessary to integrate all educational resources available to society for the full development of a person throughout his life [11]. We

agree with this idea that the great professional transformation that is approaching will require a greater interdisciplinary level, a revival of subjects related to ethical and aesthetic spheres, and a complete change in the attitude towards teachers and students.

On the other hand, V. Koval, T. Grigorenko, L. Yefimenko believe that to meet the requirements of modernity, it is necessary to form a so-called post-industrial society, for which higher education will have to adapt to a broader program of “lifelong learning”, with the risk of succumbing to uncontrolled populism. According to the authors, society will have to invent programs oriented towards new social movements, globalization and virtualization [10].

In the face of global challenges for all social sectors of Ukraine, which prioritize the basic needs of society, the development and transformation of higher education are life-saving. It is not enough to satisfy the needs of the modern export sector or the requirements of the production sector. It is necessary to develop higher education, guided by a clear awareness of its social function.

In the conditions of war and in the post-war perspective, Ukraine needs a higher school with a type of education that would be a center of continuous education for the renewal and retraining of personnel, with strong fundamental disciplines and a wide variety of curricula, intermediate diplomas, the ability to maneuver between courses and subjects in case of a change in their previous choice. The goal should be graduates who not only receive diplomas of graduation, but also knowledge that is relevant to life in society.

The results of this scientific investigation point to two categories of factors that have a strong impact on higher education, in addition to policies that directly affect higher education and science: the level of corruption in society and the quality of pre-university education.

Thus, policies aimed at reducing corruption and improving pre-university education can have an impact on the higher education system, which is another reason to focus on them.

The educational process should be studied and researched from its projective dimension, which includes design, implementation, evaluation and orients its results to the personal and social, starting from the diagnosed present to the desired future.

The prospects for further exploration in this direction lie in the analysis of the problematization of the content of education in Ukraine. This will contribute to the awareness of all the problems that arise in the educational context. The recognition that the same content can be problematized from different dimensions allows us to understand the phenomenon of interdisciplinary relations and to establish the factors that determine the choice of a particular projection of problematization, as well as the degree of its development, which will allow us to recognize the origin, essence and nature of the problem under study.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bader, S., Oleksiienko, A., & Mereniuk, K. (2022). Digitalization of future education: analysis of risks on the way and selection of mechanisms to overcome barriers (Ukrainian experience). *Futurity Education*, 2(2), 21–33. <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.26>
2. Chen, Y., Hou, A. Y. C., & Huang, L. (2022). Development of distance education in Chinese higher education in perspectives of accessibility, quality and equity under COVID-19. *Asian Education and Development Studies*, 11(2), 356–365. <https://doi.org/10.1108/AEDS-05-2020-0118>
3. Fedorenko, E. G., Velychko, V. Y., Naboka, O. G., Havrysh, O. H., & Kravtsov, H. M. (2020). Integration of modern higher education into the global information space, *Proceedings of the 1st Symposium on Advances in Educational Technology (Volume 1)*. Kyiv: SciTePress. <https://doi.org/10.5220/0010926200003364>
4. Kholiavko, N., Popelo, O., Melnychenko, A., Derhaliuk, M., & Grynevych, L. (2022). The Role of Higher Education in the Digital Economy Development. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 15(34), e16773. <https://doi.org/10.20952/revtee.v15i34.16773>
5. Kuchai, O., Skyba, K., Demchenko, A., Savchenko, N., Necheporuk, Y., & Rezvan, O. (2022). The Importance of Multimedia Education in the Informatization of Society. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(4), 797–803. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.4.95>

6. Lokarieva, H., & Chorna, H. (2022). Transformation of Value Orientations of Higher Education Applicants in Ukraine. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11(3), 95-102. <https://doi.org/10.5430/jct.v11n3p95>
7. Martinez Casanovas, M., Ruiz-Munzon, N., & Buil-Fabrega, M. (2022). Higher education: The best practices for fostering competences for sustainable development through the use of active learning methodologies. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(3), 703-727. <https://doi.org/10.1108/ijshe-03-2021-0082>
8. Nodira, T. (2022). Innovative Management in the Development of the Higher Education System. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(10), 346-351. <http://www.ijournal.uz/index.php/jartes/article/view/277>
9. Nodira, T., & Rashid, X. (2022). Problems of Innovation Management in the Higher Education System. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(11), 155-164. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/4RXJ9>
10. Shunkov, V., Shevtsova, O., Koval, V., Grygorenko, T., Yefymenko, L., Smolianko, Y., & Kuchai, O. (2022). Prospective Directions of Using Multimedia Technologies in the Training of Future Specialists. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(6), 739-746. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.93>
11. Syvyi, M., Mazbayev, O., Varakuta, O., Panteleeva, N., & Bondarenko, O. (2020). Distance learning as innovation technology of school geographical education. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2202.08697>
12. Tsekhmister, Y. (2022). Education of the future: from post-war reconstruction to EU membership (Ukrainian case study). *Futurity Education*, 2(2), 42-52. <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.28>

*Людмила БОНДАР,
голова циклової комісії
гуманітарних та соціально-економічних дисциплін,
викладач Ківерцівського фахового медичного коледжу
Волинської обласної ради,
м. Ківерці,
Україна*

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Одне із пріоритетних завдань реформування сучасної освіти – підготувати компетентну особистість, здатну до самопізнання, самооцінки, саморегуляції та самореалізації, яка вміє знаходити оптимальні рішення у визначених навчальних, життєвих і професійних ситуаціях. Особливої актуальності ця проблема набуває в роботі зі студентами медичного профілю з метою створення для них умов успішної інтеграції в суспільство через оволодіння певним обсягом знань, розвитку навичок та вмінь, а також формування ціннісного досвіду, тобто формування ключових компетентностей.

Процесуальну сутність формування базових компетентностей здобувачів освіти, засвоєння широкого соціального досвіду людства репрезентує сформованість комплексу загальнонавчальних вмінь (прогностичних, конструктивних, організаторських, комунікативних, когнітивних та ін.). Базовими елементами, використаними для аналізу категорії «компетентність» у психолого-педагогічних наукових студіях, визначено початковий особистий досвід, знання, вміння, навички, способи діяльності (дії), особистісні цінності та здатність.

Психологічне детермінування поняття «компетентність» через категорію «індивідуальний досвід особистості» представлено в розвідці О. Савченко [4]. Дослідниця вважає, що «компетентність відображає потенційні форми досвіду,

ті новоутворення, що формуються в ході актуалізації структур досвіду. Компетентність можна розглядати як результативний аспект досвіду, який в подальшому обумовлює і характер засвоєння нового досвіду і рівень сформованості його структур [4, с. 415]. У постанові Кабінету Міністрів «Про затвердження Національної рамки кваліфікації» компетентність визначається як «здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості» [3].

У нашому дослідженні під поняттям «ключова компетентність» розумітимемо особливо структуровану систему метапредметних якостей здобувачів освіти, що реалізує можливість ефективної взаємодії у багатьох соціальних сферах і робить внесок у розвиток суспільства та особистісного успіху. Основний акцент зосередимо на тісному зв'язку ключових компетентностей із життєвими цілями, умінням співпрацювати, із розвитком відповідальності, із підготовкою особистості до ринку праці та ін.

У контексті аналізу формування ключових компетентностей студентів медичного профілю керуватимемося класифікацією С. Бондаря, який пропонує виділяти такі компоненти: *мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-ціннісний, досвід соціалізації особистості, рефлексивний*. [1, с. 46].

Мотиваційний компонент формування ключових компетентностей передбачає позитивну пізнавальну установку здобувача освіти до пізнавальної діяльності, розуміння особистісної й суспільної затребуваності обраної професії, смислу, самоактуалізації як базового процесу саморозвитку індивіда, пов'язаного з бажанням самовиразитися у медичній сфері.

Когнітивний компонент у процесі успішного формування компетентностей здобувачів освіти медичного профілю визначає їхню готовність й успішність оволодіння знаннями, способами діяльності, що значною мірою залежить від сформованості психічних процесів (уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, мислення тощо). Готовність й успішність оволодіння знаннями, способами діяльності, вміння здобувати інформацію з різних джерел, мислити продуктивно і конструктивно, швидко переходити з вирішення одних завдань на виконання

інших, виділяючи істотне і необхідне в кожен конкретний момент – ознаки, які характеризують компетентну особистість. Для цього потрібен досить високий рівень інтелектуальної лабільності студентів, що передбачає швидке перемикавання між процесами збудження і гальмування в нервовій системі. Здобувач освіти, що володіє достатньою лабільністю розумових здібностей, завжди адекватно реагує на зміни ситуації, вміє мислити нестандартно, швидше набуває нові вміння та навички.

Операційно-діяльнісний компонент найповніше відображає процесуальну сутність формування базових компетентностей майбутніх працівників медичної сфери, засвоєння широкого соціального досвіду людства. Він репрезентує сформованість комплексу загальнонавчальних вмінь (прогностичних, конструктивних, організаторських, комунікативних, когнітивних та ін.). Готовність до практичної діяльності, використання результатів навчання у життєвих ситуаціях, мобільність знань і вмінь, досвід творчої діяльності допомагає адаптувати цих здобувачів освіти до умов соціуму, зорієнтувати на взаємодію, підготувати до ділового та особистісного спілкування в медичній сфері. У зв'язку з цим, проблема оволодіння комунікативними та організаторськими вміннями та навиками є одним із пріоритетних складових в контексті формування базових компетентностей.

Емоційно-ціннісний чинник ілюструє потребу здобувачів освіти в оволодінні знаннями, радість пізнання, що ґрунтується на культурі почуттів, здатності до моральних зусиль, адекватній самооцінці, усвідомленні необхідності планування власної поведінки та прийнятті виважених рішень, емпатійності та толерантності як якісних рисах майбутнього працівника медичної сфери.

Досвід соціалізації у контексті формування ключових компетентностей першочергово визначає активність та психологічну гнучкість особистості, адаптацію в соціальному оточенні, готовність до співпраці та взаємодії. Для здобувачів освіти медичного профілю важливо навчитися адекватно реагувати на зміни, адаптуватися до нових типів стосунків, швидко реагувати в будь-яких проблемних ситуаціях, вміти змінювати дії відповідно до запропонованих умов,

контролювати власні емоції, налагоджувати ефективну комунікацію з іншими.

Рефлексивний рівень демонструє здатність здобувачів освіти осмислювати способи, методи та засоби оперування одержаною інформацією; планувати, організовувати та регулювати поведінку та діяльність, виявляти власний суб'єктивний світ та психічна якість, спрямовану на усвідомлення дій, здійснювати самоаналіз отриманих результатів та способів отриманого продукту. Я. Бугерко зауважує: «Специфіка рефлексії як базової здатності суб'єкта усвідомлювати і регулювати власну життєдіяльність, полягає у спрямованості не на зовнішній світ, а на сам спосіб його пізнання. Тому активізація й активне функціонування рефлексивної здатності людини починається тоді, коли вона чітко розрізняє думку про предмет і предмет думки. Це, своєю чергою, призводить до появи принципово нового типу взаємодії з дійсністю, даною опосередковано, у певних формах мислення» [2, с. 47].

Поведінковими індикаторами і характеристиками успішного формування рефлексії є, зокрема, час обмірковування здобувачами освіти представленої інформації, ступінь критичного аналізу процесів, ухвалення рішень, здатність до самоаналізу у відповідних навчальних чи життєвих ситуаціях. Ситуативна рефлексія як критерій аналізу сформованості ключових компетентностей студентів медичного профілю важлива, з одного боку, як здатність побудови нових образів себе, зреалізованих у вигляді відповідних освітніх вчинків, а з іншого – у виробленні більш адекватних знань про світ з їх наступним втіленням у вигляді конкретних навчальних, соціальних і похідних від них навичок.

Отже, теоретичний аналіз основних підходів категоріально-понятійної інтерпретації формування ключових компетентностей здобувачів освіти медичного профілю систематизований в авторському розумінні ключової компетентності як сукупності властивостей особистості, яка включає засвоєні нею знання, розвинуті навички та вміння, а також сформований ціннісний досвід. Як складне інтегративне утворення психіки ключові компетентності тісно пов'язані із життєвими цілями, умінням співпрацювати, із розвитком відповідальності, із підготовкою особистості до ринку праці, тому здатні

забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя.

Систематизація методологічних конструктів вивчення процесу формування ключових компетентностей у технології професійного успіху студентів медичного профілю вміщує розгляд критеріїв її структурної організації на таких рівнях: мотиваційно-цільовому (діагностика структури навчальної мотивації здобувачів освіти); когнітивному (вивчення інтелектуальної лабільності, самооцінки рівня метакогнітивних знань та метакогнітивної активності); операційно-діяльнісному (оцінка комунікативних та організаторських нахилів); практично-рефлексивному (визначення індивідуальної міри вияву рефлексивності).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар С. П. Процес формування ключових компетентностей учнів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5: «Педагогічні науки: реалії та перспективи». 2012. Вип. 32. С. 44–52.
2. Бугерко Я. Процеси розгортання інтелектуальної рефлексії у модульно-розвивальному освітньому циклі. *Психологія і суспільство*. 2003. № 4. С. 46–53.
3. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій». URL: <https://surl.li/dkujiz> (дата звернення: 03.03.2025).
4. Савченко О. Компетентність особистості на когнітивному рівні. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. С. 413–427.

*Роман СИТЮК,
асистент кафедри Початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ПОЧАТОК КАР’ЄРИ ВЧИТЕЛЯ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ НАВЧАННЯ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Реформування освіти та створення освітньої системи, яка відповідає сучасним вимогам, є одним з найважливіших завдань які стоять перед українським суспільством та українською державою. Так у концепції Нова українська школа зазначається що одним з компонентів нової школи є «Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно» [1, с.7]. Також передбачаються кардинальні зміни у системі підготовки та підтримки вчителів [1]. Особливим етапом професійного розвитку є початок вчителем своєї педагогічної кар’єри після отримання диплому та відповідної кваліфікації. На це впливає значне прискорення суспільного розвитку та необхідність швидкого реагування на зміни, що відбуваються в суспільстві з боку школи без втрати ефективності освітнього процесу.

Розуміючи важливість практичних навичок вчителів у школах Великобританії вибудована система кар’єрного старту випускників коледжів та університетів які вирішили присвятити себе педагогічній діяльності та викладанню.

Після отримання ступеня з обов’язковими курсами з педагогіки та методики, для отримання статусу кваліфікованого вчителя (qualified teacher status – QTS) необхідно пропрацювати не менше одного року під керівництвом досвідченого вчителя безпосередньо в класі. Після того як будуть складені

відповідні теоретичні та практичні компоненти на основі відгуку приймається рішення про присвоєння статусу кваліфікованого вчителя який дає право на самостійне викладання [4]. Певним аналогом цього етапу в Україні є педагогічна.

Наступним кроком у становленні педагога який починає свою професійну діяльність є підтримка за програмою Early career framework (ECF) – Концепції початку кар'єри. Програма передбачає можливість для вчителів протягом перших двох років роботи розвивати свої знання, навички та робочі практики за підтримки наставників чи інституційних організацій [2].

Так у рамковому документі визначено такі зобов'язання міністерства освіти:

- Надання оплачуваної та гарантованої відпустки для професійного розвитку, що виражається у зменшенні безпосереднього часу на викладання для вчителів першого року на 10%, а для вчителів другого року на 5%;
- Створення високоякісних матеріалів з програми у вільному доступі;
 - Оплата часу роботи наставників, що здійснюють безпосередню підтримку початкуючих вчителів;
- Повне фінансування підготовки наставників [5, с.6]

Важливою особливістю цієї концепції є її базування на стандартах для професії вчителя і те, що зазначені рамки та концепції не слугують для оцінки роботи вчителя, а повинні лише сприяти його професійному розвитку на початку вчительської кар'єри [5, с.5]

Необхідність розробки такої програми була зумовлена тим, що 15% вчителів залишають викладання протягом перших двох років роботи , а ще третина протягом п'яти перших років роботи. На думку вчених та освітніх адміністраторів це зумовлено «шоком реальності» коли початкуючі вчителі зустрічаються з неочікуваними особистими та професійними вимогами, а також з непередбачуваністю та складністю їх ролі [6].

Всього у рамковому документі виділено п'ять галузей стосовно роботи вчителя: управління поведінкою та діяльністю учнів, педагогіка, навчальний

план, оцінювання, професійна поведінка [2]. Спираючись на ці галузі було розроблено відповідні розділи концепції. Основний зміст розділів є наступним:

1. «Високі очікування» - правильне формулювання очікувань від професії та від учнів, вміння ставити мету та завдання освітнього процесу з огляду формування компетентностей в учнів.

2. «Як навчаються учнів» – планування освітнього процесу та поступу учнів під час навчання, ключові особливості та прийоми такого планування на основі аналізу можливостей та базового рівня підготовки учнів.

3. «Предмет та навчальна програма» – знання предметів та курсів які викладає вчитель, розуміння змісту програми з них, щоб не переобтяжувати учнів та досягти поставленої стандартом мети. Останній пункт мається на увазі національний курікулум з предмету чи курсую

4. «Практична робота в класі» – планування та проведення структурованих та ефективних уроків.

5. «Адаптивне навчання» – адаптація технологій, методів та прийомів навчання під потреби конкретного учня.

6. «Оцінювання» – здатність обґрунтовувати оцінювання діяльності учнів та результатів їх навчання, вміння використовувати оцінювання для стимулювання пізнавальної активності учнів.

7. «Управління поведінкою» – здатність керувати поведінкою учнів з метою досягнення мети освітнього процесу.

8. «Професійна поведінка» – виконання всього спектру професійних обов'язків не зациклюючись на окремих областях. Вміння виділити та балансувати різні професійні обов'язки [2].

Кожен розділ розділено на ряд тверджень які згруповані за принципом «вивчи це...» або «зроби це...». Наведемо приклади таких тверджень.

У розділі 7 під «вивчи це...» наведено такі твердження:

«Здатність самотійно регулювати свої емоції впливає на здатність учнів навчатися, успішність у школі та майбутнє життя.» «Вчителі можуть впливати на стійкість учнів та їх переконання щодо їхньої здатності досягти успіху,

надаючи всім учням можливість досягти значущого успіху.» «Побудова ефективних відносин стає простіше, коли учні вірять, що їхні почуття будуть враховані та зрозумілі» [5, с.22-23].

У розділі 4 під «зроби це...» представлено такі твердження:

«Надання зрозумілих, конкретних та послідовних інструкцій.» «Перевірка розуміння учнями отриманих інструкцій перед початком виконання завдання.» «Використання послідовності у мові та невербальних сигналів для загального керівництва класом» [5, с. 15-16].

Таке формулювання дає можливість заглибитися в конкретні аспекти професійної діяльності вчителя та навчити його ефективно використовувати отримані знання на практиці.

Реалізація даної концепції передбачає три можливих шляхи які обирає кожен заклад освіти виходячи зі своїх конкретних потреб та умов.

1. Заклад освіти обирає суб'єкта освітньої діяльності який фінансується напряму Міністерством освіти та надає комплексну програму очного та/або онлайн навчання. Контроль за якістю та фінансування покладається на міністерство освіти. Заклад освіти не несе ніяких фінансових витрат за такою схемою. Наставниками є працівники суб'єктів які надають відповідні послуги.

2. Заклад освіти самостійно розробляє програми використовуючи матеріали які знаходяться у відкритому доступі та акредитовані міністерством освіти. В даному випадку діяльність наставників у рамках програм підготовки фінансується за рахунок окремих субвенцій міністерства, в тому числі і їх підготовка.

3. Заклади освіти та інші організації можуть розробити власні програми з власними матеріалами які відповідають вимогам Концепції. Фінансування здійснюється так як і при другому варіанті [6].

Отже у Великобританії старт кар'єри вчителя розділено на два етапи: отримання кваліфікації вчителя та програма початку самостійної педагогічної кар'єри. Якщо перший етап завершує підготовку вчителя шляхом практичного навчання, то другий етап – дає можливість адаптуватися в самостійному

викладанні поглибивши свої знання та навички для проведення роботи в конкретних умовах. Використання цього досвіду для України надасть можливість з одного боку – якісно підготувати майбутнього вчителя та сформувані в нього необхідні практичні навички для роботи, а з іншого – адаптуватися до освітнього процесу в конкретних умовах. Наприклад при викладанні у сільській школі чи у спеціалізованих закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова Українська Школа. Концептуальні засади реформування української середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 40 с.
2. Asquith S. A Guide to the Early Career Framework. URL: <https://nationalcollege.com/news/early-career-framework> (date of access: 03.03.2025).
3. Department for Education. Guidance for early career teachers (ECTs): ECF-based training. GOV.UK. URL: <https://www.gov.uk/guidance/guidance-for-early-career-teachers-ects-ecf-based-training> (date of access: 07.03.2025).
4. Department for Education. Qualified teacher status (QTS): qualify to teach in England. GOV.UK. URL: <https://www.gov.uk/guidance/qualified-teacher-status-qts> (date of access: 06.03.2025).
5. Early Career Framework. London : Department of Education, 2019. 43 p.
6. What is the Early Career Framework?. Plymouth Marjon University. URL: <https://www.marjon.ac.uk/how-to-get-into-teaching/what-is-the-early-career-framework/> (date of access: 06.03.2025).

Тетяна АБІДОВА,
*спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист закладу фахової передвищої освіти
Фахового коледжу Національного фармацевтичного університету,
м. Харків,
Україна*

Алла МАРТИНЕНКО,
*спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист закладу фахової передвищої освіти
Фахового коледжу Національного фармацевтичного університету,
м. Харків,
Україна*

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна з усіма її проявами має багатогранний вплив на здоров'я людини. Це надпотужний стресовий чинник, який може мати вплив і через декілька років після того, як бойові дії завершаться. Постійні повітряні тривоги, ракетні та артилерійські обстріли, життя в окупації та стресові ситуації впливають на людину на багатьох рівнях, включаючи мозок, думки, дух, взаємини із рідними та друзями. Ця війна впливає не лише на життя громадян, але й на емоційний стан здобувачів освіти, їх здатність до навчання та соціальної адаптації. Зіткнувшись із досвідом війни, здобувачі освіти відчують різні негативні емоції: страх, злість, безсилля, відчай, розгубленість тощо. Негативні відчуття, які виникають у воєнній реальності є нормальною реакцією організму, проте не кожен з ними самотійно може впоратись.

В умовах війни здобувачі освіти стикаються з численними стресовими факторами, такими як постійне очікування небезпеки для життя, невизначеність майбутнього, віддаленість від рідних та друзів, адаптація до нових форматів навчання. Ці фактори можуть призводити до емоційної напруги, тривожності та депресії, виникнення почуття безпорадності та безнадійності і відповідно, це

вплине і на якість отримання знань під час навчання. Дистанційна форма навчання під час війни погіршила психологічний стан студентів через відсутність доступу до необхідної комп'ютерної техніки та інтернету, через відсутність світла та ракетні обстріли, через безліч повітряних тривог, через які унеможлиблюється доступ до занять, бо є необхідність перебувати в укритті. В багатьох студентів, через це знизилася мотивація до навчального процесу, в результаті, нажаль і впала якість отриманих знань. Крім того, відсутність комунікації з одногрупниками, кураторами та викладачами призводить до відчуття соціальної ізоляції та погіршення психологічного стану. [1]

Підтримка психічного здоров'я студентів в умовах війни є надзвичайно важливою темою для забезпечення їхнього благополуччя та успішного навчального процесу.

Які ж основні напрямки можуть допомогти підтримати психічне здоров'я студентів в умовах війни:

- Психологічна підтримка: навчальні заклади повинні мати кваліфікованих психологів та психотерапевтів, які можуть надати допомогу студентам. Це можуть бути індивідуальні консультації або групові сесії для обговорення переживань. Важливо, щоб студенти не боялися звертатися за допомогою і знали, що їхня емоційна реакція є нормальним наслідком стресу. Потрібно створити умови, що допоможуть зрозуміти свої емоції та переживання, а також знайти шляхи їхнього подолання.

- Групова підтримка та комунікація: студенти можуть створювати підтримуючі групи, де обговорюватимуть свої переживання, допомагатимуть один одному справлятися з труднощами. Такі групи можуть стати безпечним простором для обміну емоціями та підвищення колективного духу.

- Онлайн-платформи та підтримка на відстані: враховуючи, що війна може обмежити фізичні можливості зустрічей, навчальні заклади можуть організувати онлайн консультації та вебінари на тему психічного здоров'я. Це дозволить студентам отримати доступ до професійної підтримки навіть за складних умов.

- Інформаційна підтримка: важливо надавати студентам корисну інформацію щодо збереження психічного здоров'я, методів боротьби зі стресом і тривогою. Розповсюдження порад, технік релаксації, медитацій, йоги чи вправ для зменшення стресу може бути корисним.

- Створення безпечного середовища: студенти повинні мати місце, де вони можуть почуватися в безпеці та комфорті, де вони можуть знайти підтримку як від своїх одногрупників, так і від викладачів. Створення атмосфери емпатії та взаємної підтримки є важливим елементом у збереженні психічного здоров'я.

- Гнучкий графік навчання та підтримка академічної діяльності: в умовах війни, коли студенти можуть переживати стрес або втратити доступ до навчальних матеріалів, важливо забезпечити гнучкість у навчальному процесі. Дистанційне навчання або можливість перенесення дедлайнів для виконання завдань допоможуть студентам адаптуватися.[1]

- Психологічне відновлення після травм: студенти, які пережили травмуючі події, можуть потребувати спеціалізованої допомоги для лікування посттравматичних стресових розладів (ПТСР). Навчальні заклади повинні надавати можливість для терапії або співпрацювати з місцевими організаціями, які допомагають людям, що пережили травму.

- Психологічна підтримка для студентів, які повертаються з зони конфлікту: студенти, які повертаються з зони конфлікту, можуть потребувати додаткової психологічної підтримки для того, щоб адаптуватися до звичного життя та навчання. Це може включати допомогу у знятті втоми та стресу, та допомогу відновитися після фізичного або емоційного перевантаження.

- Підтримка від родини та друзів: родина та друзі можуть відігравати важливу роль у підтримці студентів. Підтримка близьких допомагає зберегти емоційну стабільність. Проте, студентам важливо навчитися також самотійно справлятися зі стресом і звертатися за професійною допомогою, коли це необхідно.[2]

Залучення до таких заходів може допомогти знизити рівень тривожності та покращити відчуття безпеки серед студентської молоді. Загалом, комплексний підхід до підтримки психічного здоров'я студентів, включаючи професійну допомогу, освітні програми та соціальну підтримку, є необхідним для мінімізації негативних наслідків війни на молодь. Врахування психічного здоров'я студентів в умовах війни не лише допомагає зберегти їхнє благополуччя, а й сприяє їхній академічній та особистісній реалізації в складний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захаренко Л. М. Психологічне здоров'я в умовах воєнного стану. Особистість, суспільство, війна : тези доп. учасників Міжнар. психол. форуму (м. Харків, 15 квітн. 2022 року). Харків : Харк. ун-т внутр. справ, 2022. С. 52-54.
2. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
3. Підтримка ментального здоров'я в часи війни [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny>

Любов ПОНОМАРЮК,
викладач-методист, спеціаліст вищої категорії
Обласної комунальної установи
„Білгород-Дністровський медичний фаховий коледж”,
м. Білгород-Дністровський,
Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯК КОМПЕТЕНТІСНОЇ ЯКОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Проблема якості освіти завжди перебувала в полі зору як педагогічної теорії, так і практики освіти. Однак на сучасному етапі суспільного розвитку проблема якості підготовки майбутніх фахівців набула нового звучання.

Якість освіти сьогодні розглядається як найважливіший фактор стійкого розвитку країни, її технологічної, економічної, інформаційної і моральної безпеки, тому в нормативних документах освіти зазначено, що пріоритетними напрямами реформування освіти є утвердження принципів загальнолюдської моралі, правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадською відповідальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти компетентнісного підходу досліджують такі вчені як Н. Бібік, А. Вербицький, Г. Гавришак, Н. Дворнікова, І. Драч, І. Зимня, Я. Кодлюк, О. Локшина, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, О. Пометун, С. Серіков, С. Сисоєва, Ю. Шапран та ін.

Мета написання статті: визначення шляхів формування відповідальності, як компетентнісної якості студентів медичних коледжів в процесі фахової підготовки.

У наш час ринок праці висуває до працівників медичного профілю підвищені вимоги, що стосуються не лише рівня їх професійних компетентностей, але і особистісних якостей і готовності до міжособистісної взаємодії.

Проблема формування професійної компетентності майбутніх медичних працівників розглядається у працях Л. Борисюк, О. Джулай, Ж. Комарової, О. Кравченко, Т. Кравцової, В. Левіної, І. Радзієвської та ін.

В сучасному науково-педагогічному обігу вживається два терміни «компетентність» і «компетенція». На нашу думку важливим є визначення поняття «компетентність». Термін «компетентність» уведено в науковий обіг української педагогічної думки в ХХ ст., якому сьогодні приділяють багато уваги. У словнику іншомовних слів «компетентність» – це володіння компетенцією; правом, керуючись знаннями чи повноваженнями, робити чи вирішувати будь-що, висловлювати судження про будь-що; достатня обізнаність зі знаннями в певній галузі[4].

В «Енциклопедії освіти» [6] компетенції трактуються як відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки студента, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Результатом набуття компетенції є компетентність, яка на відміну від компетенції передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності.

Г. Ігнатенко визначає компетентність як здатність працівника кваліфіковано виконувати визначені види робіт у рамках конкретної професії, досягаючи високих кількісних і якісних результатів праці [3].

З точки зору В. Свистун та В. Ягупова, компетентність – це підготовленість до певної професійної діяльності й наявність професійно важливих якостей фахівця, що сприяють цій діяльності. За їх розумінням, компетентність виявляється в діяльності та не може обмежуватися лише певними знаннями, вміннями й навичками [7] .

І. Зимня вважає, що особистість володіє різними компетентностями, в той час як компетенція – сукупність задач, способів діяльності, тобто компонентів, які необхідні для ефективного виконання діяльності[3].

З огляду на це, компетентність є багатофакторною якістю фахівця. Вона припускає не лише наявність певного обсягу знань, умінь, навичок, досвіду та особистих якостей, а й ціннісних орієнтацій фахівця, усвідомлення ним свого місця в суспільстві й розуміння світу навколо нього, відповідного стилю взаємодії з іншими людьми, загальної культури особистості, а також здібностей та можливостей до постійного творчого розвитку.

Отже, аналіз наукової літератури надає можливість стверджувати, що професійна компетентність майбутніх спеціалістів є компонентом їх професіоналізму та професійної компетентності загалом. Система компетентностей в освіті має ієрархічну структуру, рівні якої складають ключові, загальногалузеві та предметні компетентності.

І. Драч наголошує на тому, що впровадження компетентнісного підходу як засобу модернізації змісту медичної освіти зумовлює визначення конкретного

переліку і змісту ключових компетенцій випусників медичних навчальних закладів, що вказані в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця; встановлення відповідності базових компетенцій із професійноорієнтованих дисциплін; відбору змісту предметів, що забезпечать формування і розвиток компетентностей; розробку системи контролю за їх формуванням [2, с. 47]. Отже, автор підкреслює важливість розвитку не тільки професійних, але й ключових (загальних) компетентностей майбутніх спеціалістів медичної галузі.

Рівень вимог до знань, умінь та якостей компетентнісного медичного працівника з кожним роком зростають. Так, І. Радзієвська і О. Джулай зазначають, що сфера професійної компетентності середніх медичних спеціалістів поступово розширюється і включає все більше маніпуляцій, які раніше виконувалися лікарем. Медична освіта в Україні вимагає реформування по суті – наближення до реальних потреб практичної охорони здоров'я, при навчанні фахових молодших бакалаврів слід готувати їх до виконання у майбутньому управлінських і організаторських функцій [5, с. 78].

Професійну компетентність фахових молодших бакалаврів необхідно розглядати як систему, основними елементами якої є професійні норми та правила поведінки. Вона здійснює регулювання дій майбутнього медичного фахівця, закріплених у навичках, традиціях, життєвих принципах професійної діяльності, вчинках, особистісних і професійних якостях, серед яких відповідальність займає дуже велике місце. Спираючись на вищезазначений підхід до вивчення компетентності, доходимо висновку, що відповідальність можна розглядати як компетентнісну якість у професійній діяльності фахового молодшого бакалавра.

Професійна відповідальність – це один з найбільш значущих аспектів відповідальності, що є структурним компонентом будь якої професійної діяльності. Вона містить високе почуття обов'язку, турботу про професійну честь та збереження кращих трудових традицій, постійне вдосконалення, прагнення виховувати в інших повагу до неї.

Відповідальність фахових молодших бакалаврів слід розуміти як умову і спосіб реалізації об'єктивних вимог загальнолюдської і професійної моралі, її норм і цінностей і одночасно як міру причетності медика до історичної творчості, суспільного життя, моралі тощо.

Передумовою формування професійної відповідальності є включення людини у професійну діяльність, яка складає множинність функціональних взаємодій фахівця з дійсністю. Звідси об'єктивно необхідним є розуміння відповідальності студента як професійно значимої якості майбутнього фахівця-медика.

Тому розв'язання проблеми становлення професійної відповідальності фахових молодших бакалаврів у медичних навчальних закладах вимагає перегляду організаційно-педагогічних засад і методики підготовки медичних спеціалістів, реалізацію завдань формування в них гуманності, моральних переконань, професійних цінностей, набуття певного практичного досвіду, необхідного для реалізації гуманістичних знань у практичній діяльності в галузі охорони здоров'я.

Для цього можна скористатись висновками наукового доробку Т.Гурлевої [1], якою виокремлено три можливі шляхи формування відповідальності.

Перший шлях – формування відповідальності у спільній діяльності студента та викладача. Обирається проблемна для студента та викладача мета, проводиться вибір шляхів її досягнення, прийняття рішень, безпосереднє виконання, оцінювання результатів, робляться висновки. Викладач застосовує систему методів педагогічного впливу, до яких належать переконання, педагогічні вимоги, заохочення та покарання, приклад, закріплення тощо.

Другий шлях – формування якості відповідальності в колективній діяльності, де здійснюється принцип "відповідальної залежності" між учасниками спільної діяльності, в ситуації "відповідності". На цьому етапі викладач опосередковано впливає на студента через колектив однодумців. Рівень відповідальності студента залежить від характеру поставлених

викладачем вимог (вимогливість викладача), способу організації спільної діяльності групи.

Третій шлях – створення умов для самовиховання якості відповідальності, коли студент прагне до самостійного відповідального вибору цілі, шляхів її досягнення, сам визначає план дій, прагне до усвідомленої оцінки результатів особистої і спільної діяльності та фіксації власного досвіду. На цьому етапі дуже важливо дбати про те, щоб відповідальний вчинок студента був можливий і за умов відсутності контролю й оцінки з боку викладача та одногрупників, щоб якість відповідальності стала гармонійною, цілісною, яка проявляється в неконтрольованих зовні ситуаціях. У студента повинно виникнути бажання та потреба підвищити свою відповідальність.

Доходимо висновку, що у процесі професійної підготовки фахових молодших бакалаврів слід спрямовувати педагогічний вплив на сумлінне виконання ними своїх професійних обов'язків, формувати відповідальне ставлення до майбутньої професійної діяльності; індивідуальне розуміння реальної ситуації; бажання систематично підвищувати рівень професіоналізму.

Підсумовуючи вищенаведене, слід підкреслити, що концептуальними основами формування професійної відповідальності фахового молодшого бакалавра в медичних навчальних закладах є:

1. Створення системи професійної підготовки, спрямованої на формування загальнолюдських моральних і професійно-етичних якостей майбутніх фахівців, яка враховує вимоги етичних кодексів професійної діяльності.

2. Цілеспрямоване формування в студентів комплексу якостей, властивостей, моральних переконань і моральної свідомості, які безпосередньо впливають на моральну поведінку і моральні стосунки майбутнього фахового молодшого бакалавра медичної галузі, відповідають конкретним професійним вимогам і притаманні відповідній медичній спільноті.

3. Врахування взаємозв'язку між характером навчально-професійної діяльності та розвитком професійно-етичних поглядів і переконань.

4. Забезпечення наступності у формуванні професійно-етичних знань та інтегрування в процесі професійної підготовки всіх взаємопов'язаних складових професійної відповідальності фахового молодшого бакалавра медичного коледжу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурлева Т. Відповідальність підлітка. К.: Главник, 2008. С. 128.
2. Драч І. І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти / І. І. Драч // Проблеми освіти. 2008. № 57. С. 44–47.
3. Зимня І. А. Ключеві компетентності як результативно-цільова основа компетентнісного підходу в освіті / 2004. – 356 с.
4. Ігнатенко Г.В. Професійна педагогіка: навч. Посіб. / Г.В.Ігнатенко, О.В.Ігнатенко. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 352с.
5. Радзівська І. Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутніх медичних фахівців / І. Радзівська, О. Джулай. – Вісник Черкаського університету. 2012. № 19. С. 76–81.
6. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Ягупов В.В. Методологічний аналіз проблеми професійного розвитку фахівців / В.В.Ягупов, В.І.Свистун // 2008.- Вип.130. С. 37-41.

Ірина ХОХЛОВА,
*спеціаліст першої категорії,
викладач професійно-теоретичної підготовки
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ

Вища освіта сьогодні переживає етап глибоких змін, зокрема, через інноваційні підходи до організації навчального процесу та підтримки студентів. Одним із ключових аспектів цього процесу є психологічна підтримка студентів та педагогічний супровід їхнього розвитку, що включає не лише передачу знань, а й формування емоційної грамотності, соціальних навичок та стійкості до стресів. Психологічні труднощі, з якими стикаються студенти, потребують впровадження нових підходів, які орієнтуються на індивідуальні потреби кожного студента, на його адаптацію до університетського середовища та загальний особистісний розвиток [1, с. 56].

Стрес, тривожність, депресивні стани, синдром вигорання та соціальна ізоляція є основними проблемами студентів, які негативно впливають на їхню здатність до навчання та самореалізації. Перехід від шкільної до вищої освіти є серйозним стресовим чинником. Студенти часто відчують труднощі з організацією часу, знаходженням балансу між навчанням та особистим життям, а також з інтеграцією у нове соціальне середовище.

Інноваційні підходи до психологічної підтримки студентів – це нові методи і техніки, спрямовані на покращення ментального здоров'я і добробуту студентів. Головна мета інноваційних підходів – забезпечити студентам доступ до якісної психологічної підтримки, яка допоможе їм у подоланні стресу, покращенні емоційного самопочуття та досягненні успіху в навчанні.

Сучасний етап розвитку вищої освіти вимагає переосмислення традиційних підходів до навчального процесу. Інновації в сфері педагогіки та психології набувають все більшого значення, оскільки вони допомагають зберегти баланс між інтелектуальним, емоційним і соціальним розвитком студентів. Зокрема, психологічна підтримка та педагогічний розвиток стали важливими елементами формування якісного освітнього середовища, що сприяє успішному навчанню та самореалізації студентів [3, с. 45]. Сучасні студенти стикаються зі значними викликами, пов'язаними з навчанням та особистим розвитком. Деякі з них включають в себе стрес, тривожність, відсутність мотивації, депресію, проблеми з концентрацією. Для психологічної підтримки та педагогічного розвитку

студентів важливо надавати доступ до професійних психологічних послуг, організовувати тренінги зі стрес-менеджменту та саморозвитку, підтримувати студентські групи для взаємопідтримки та сприяти позитивній атмосфері.

Вища освіта вимагає гнучкості, адаптації до індивідуальних потреб студентів. Цей виклик потребує інноваційних педагогічних підходів, що здатні враховувати різні стилі навчання та психоемоційні потреби кожного студента [4, с.78].

Враховуючи сучасні виклики, навчальні заклади застосовують інноваційні методи психологічної підтримки студентів. Психологічні онлайн-сервіси та мобільні додатки стали надзвичайно популярними серед користувачів, які цінують свій психічний стан і шукають способи для саморозвитку та самопізнання. Ці сервіси дозволяють людям отримати консультацію психолога в зручний для них час і місці, використовуючи лише смартфон або комп'ютер. Багато з цих онлайн-платформ пропонують широкий спектр послуг, включаючи індивідуальні консультації, групові сесії, а також доступ до корисної інформації та вправ для самовдосконалення. Мобільні додатки також грають важливу роль у психологічному благополуччі, допомагаючи користувачам вести щоденники почуттів, вчасно нагадуючи про важливі події та допомагаючи в повсякденних завданнях для збереження позитивного настрою [1, с.39]. Завдяки зручності та доступності таких сервісів, люди всього світу можуть отримати необхідну підтримку та поради в будь-який момент свого життя, допомагаючи зберегти психічне здоров'я та гармонію у сучасному стресовому світі.

Групові тренінги та арт-терапія – це ефективні методи психологічної підтримки та самопізнання, які дозволяють студентам виявити й виразити свої почуття та емоції через творчість. Допомагають студентам не тільки позбутися стресу, але й розвивати емоційну грамотність, навички саморегуляції, а також покращувати навички спілкування та соціалізації. У групових тренінгах студенти спілкуються між собою, діляться власними досвідами та знаходять рішення на основі взаємопідтримки. Арт-терапія, у свою чергу, використовує творчий процес мистецтва (малювання, скульптура, музика тощо) для сприяння

емоційному вираженню та самовираженню. Цей підхід дозволяє людям відкрити нові сторони свого буття, вибрати креативний спосіб вираження своїх почуттів та розвиватися як особистість. Групові тренінги та арт-терапія допомагають знижувати рівень стресу, покращувати самопочуття та сприяють розвитку емоційної інтелектуальності [4, с. 78]. Використання арт-терапії, медитації, тренінгів для розвитку емоційного інтелекту і управління стресом є важливими інноваціями для допомоги студентам у їхньому розвитку. Такі заняття дозволяють не тільки знижувати рівень стресу, але й допомагають студентам краще розуміти власні емоції.

Програми розвитку емоційного інтелекту – це спеціальні навчальні курси або тренінги, спрямовані на підвищення і розвиток вмінь управляти своїми емоціями, розуміти та взаємодіяти з емоціями інших людей. Ці програми допомагають студентам розвивати навички соціальної компетентності, емпатії, вміння спілкування та вирішення конфліктів. Вони можуть включати в себе різноманітні практичні вправи, тренування сприйняття емоцій, ситуативних рольових ігор, тренування комунікативних навичок та стратегій заспокоєння у стресових ситуаціях. Програми, спрямовані на розвиток емоційної грамотності, допомагають студентам краще керувати своїми емоціями, покращують їх міжособистісні навички та адаптацію в освітньому процесі.

Педагогічні стратегії вищої школи також зазнають змін у зв'язку з новими вимогами до освіти. Застосування активних методів, таких, як кейс-методи, проєктна діяльність, групова робота допомагає студентам не лише отримувати теоретичні знання, але й розвивати критичне мислення, здатність до вирішення реальних проблем, а також навички командної роботи. Впровадження елементів ігрових механік у навчальний процес (гейміфікація навчання) робить навчання більш інтерактивним, цікавим і мотивуючим [5, с.52].

Психологічна підтримка через наставництво - це процес, який полягає в тому, що викладач надає підтримку та поради студентам у складних життєвих ситуаціях. Наставник працює з клієнтом, допомагає виявити та розвинути його потенціал, знижує стрес та допомагає знайти власні стратегії вирішення проблем.

Цей процес може здійснюватися як у персональному, так і у груповому форматах, де наставник стає не лише підтримкою, але й важливим джерелом психологічної підтримки та взаємодії. Програми наставництва або тьюторства дозволяють створити систему підтримки студентів через більш досвідчених колег або викладачів. Це сприяє адаптації новачків до університетського середовища та покращує мотивацію до навчання [1, с.39].

Викладачі відіграють ключову роль у психологічній підтримці та педагогічному розвитку студентів. Вони не лише передають знання, але й сприяють створенню комфортної атмосфери для навчання та особистісного розвитку. Викладачі мають бути добре підготовленими до роботи з різноманітними студентами, що потребують різних підходів і видів підтримки. Викладачі повинні бути здатними зрозуміти емоційний стан студентів, вчасно помітити ознаки стресу чи тривожності та надати підтримку або скерувати до психолога. Використання індивідуальних консультацій, персоналізованих завдань та методик навчання дозволяє враховувати потреби кожного студента, сприяючи його розвитку та успішному навчальному процесу. Викладачі повинні виявляти чуйність до емоційного стану студентів, звертати увагу на ознаки стресу чи тривожності та надавати необхідну підтримку або направляти до психолога.

Інноваційні підходи до психологічної підтримки та педагогічного розвитку студентів є важливими інструментами в умовах сучасних викликів, що постають перед вищою освітою. Розвиток нових методів підтримки студентів, таких як онлайн-платформи, арт-терапія, наставництво, а також активні педагогічні методи навчання, сприяє не лише підвищенню мотивації, але й покращенню емоційного стану студентів, розвитку їхнього критичного мислення та саморегуляції. Важливо, щоб викладачі та адміністрація вищих навчальних закладів активно використовували ці інновації для створення сприятливого навчального середовища, що відповідає сучасним вимогам і підтримує всебічний розвиток студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артем'єва В.І., Іванова О.А. Психологія навчання у вищій школі: теорія і практика. К.: Наукова думка, 2019.
2. Вовк, О.В.. Психологічні особливості навчання в умовах цифровізації: теорія і практика. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020
3. Грінберг Д.Б., Кочетков І.М. Інноваційні підходи в педагогіці. Харків: Основа, 2021.
4. Педагогічні інновації в освітньому процесі: методи та стратегії. Львів: Педагогічна думка, 2020.
5. Сидоренко, В. П. Інноваційні педагогічні технології: сучасні підходи та методи. Київ: Педагогічна книга, 2018.

Вікторія КОМІСАР,
*викладач кафедри академічного та естрадного співу
факультету музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету ім. Б. Грінченка,
м. Київ,
Україна*

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТА-ВОКАЛІСТА ТА ЇЇ РОЛЬ У ПЕРЕДКОНЦЕРТНИЙ ПЕРІОД

Формування готовності естрадного вокаліста до концертних виступів – це складний процес, що потребує теоретичної, практичної й емоційно-психологічної підготовки.

Проблема готовності музиканта до концертно-виконавської діяльності в науковій літературі представлена в декількох площинах. Зокрема, психологічний аспект висвітлено в працях Л. Бочкарьова, В. Петрушина, Ю. Цагареллі, О. Готсдінера та інших, у яких наголошено на психоемоційній складовій даного феномена. Науково-теоретичний аспект даної проблеми представлено дослідженнями сучасних українських вчених – Л. Гусейнової, Л. Котової, Л. Лабінцевої, В. Лабунця, Л. Лабінцевої, Л. Потапкіної, А. Решетило, Т. Підварко, Т. Пляченко, Н. Мозгальової, І. Семененко, О. Щербініної та інших,

в яких висвітлюється процес набуття готовності до концертно-виконавської діяльності як компонента фахової підготовки студентів факультетів мистецтва. Вокально-виконавський аспект досліджуваної проблеми розкрито у працях А. Арутюнової, Л. Василенко, Ю. Мережко, Н. Овчаренко, Є. Проворової, Є. Пекерської, Г. Селевко, Л. Тарасюк, О. Чернової, Л. Романової, О. Якушевої та інших, в яких подано рекомендації та поради щодо поведінки виконавця на естраді, режиму занять на різних етапах підготовки до концертного виступу. Проте, не зважаючи на досить широке висвітлення досліджуваної проблеми, існує ряд питань, що до сьогодні залишаються дискусійними.

Термін «готовність» в психологічній науці має багато трактовок. Зокрема, під готовністю психологи розуміють: певний стан індивіда (В. Давидов, Є. Ільїн); комплекс здібностей особистості (Б. Ананьєв, Н. Левітов, С. Рубінштейн); синтез певних особистісних якостей (К. Платонов, В. Шаринський); системне особистісне утворення (М. Д'яченко, Л. Кандибович); психологічну умову успішності виконання діяльності (І. Ладанов, А. Бєлих); установку особистості (М. Левченко, Д. Узнадзе); рівень особистісної орієнтації (В. Ядов) тощо. Зазначене свідчить про те, що в психологічній літературі проблема готовності особистості до діяльності представлена досить широко.

Зауважимо, що поняття «психологічна готовність до діяльності» вперше було введено у науковий обіг відомими експертами з психології М. Д'яченко та Л. Кандибовичем у другій половині ХХ століття. До сьогодні вивчення даного феномена залишається надважливим у контексті професійного становлення особистості.

У довідникових виданнях психологічна готовність визначається як психічний стан, що характеризується мобілізацією ресурсів суб'єкта праці в оперативне чи довгострокове виконання конкретної діяльності. В такому стані суб'єкт здатен продуктивно діяти, виконуючи необхідні обов'язки, доцільно використовуючи знання, досвід, особисті якості, а також зберігати самоконтроль у разі непередбачених обставин. Отже, в узагальненому значенні можна говорити, що психологічна готовність студента до концертно-виконавської

діяльності – це цілісний прояв внутрішньої активності майбутнього співака в подоланні внутрішніх протиріч перед творчою реалізацією виконавських планів і задач.

Як відомо, концертний виступ є фінальною та надважливою частиною творчого шляху музиканта, яка є завершальною, підсумковою ризикою передконцертної підготовки, спрямованої на формування в майбутнього естрадного співака таких видів готовності як: практична (оволодіння системою знань і вмінь щодо здійснення концертної діяльності), моральна (пошук особистих сенсів у концертній діяльності) та психологічна (здатність розуміти психоемоційний стан та керувати ним).

В мистецькій педагогіці панує думка про те, що успішність концертного виступу артиста-вокаліста має пряму залежність від рівня його виконавсько-технічної підготовки, яка складається з міцного знання нотного тексту, драматургії твору, хореографічних рухів, майстерності володіння мікрофоном та ін. Однак, як свідчить практика, багато з співаків, чудово підготовлених у виконавсько-технічному плані, виходячи на сцену, втрачали здатність контролювати хвилювання та успішно реалізовувати заплановані художні наміри.

Підготовка майбутнього співака-естрадника до концертної діяльності – це кропітка, системна сумісна з викладачем праця, від плідності якої залежатимуть результати публічного виступу студента.

Однією з складових формування психологічної готовності співака-естрадника до концертного виступу є робота з подолання сценічного хвилювання, яка більшою мірою залежить від індивідуальних психологічних особливостей студента. Адже поведінка на естраді, самопочуття під час концертного виступу, інтенсивність переживань і психо-емоційних реакцій виконавця – це все суто індивідуальні моменти, які навіть попри попередню сумісну з викладачем роботу можуть виявитися непередбачуваними.

Приміром, якщо студент має так званий внутрішній контроль діяльності, він буде впевненим у собі, власних силах і діях. Відповідно, виконавці такого складу

легше реагують на передконцертний стрес, їм достатньо з боку викладача надати максимально чіткі уявлення про поставлене завдання та шляхи його вирішення. Зазвичай вони спокійно реагують на зауваження незадовго до виступу, однак, вийшовши на сцену, найчастіше можуть не врахувати « побажання » викладача та заспівати по-старому.

Існує інший вид виконавців, яким притаманний зовнішній контроль діяльності. Для таких студентів постійна підтримка та заохочення викладача є необхідною умовою. Подібного роду співакам не рекомендовано робити суттєві поправки перед виходом на сцену (або на останній репетиції), оскільки це може збити їх внутрішню налаштованість, похитнувши віру в успішний виступ.

Особливо на початкових етапах сценічних виступів у мало досвідчених співаків можуть траплятися зриви, які здатні завдати психічної травми навіть дуже обдарованим виконавцям, і часом навіть спричиняють їхню відмову від подальших сценічних виступів. Зазвичай причиною таких негативних подій може бути перебільшення відповідальності виступу, яку бере на себе студент, страх можливого провалу, незвичні акустичні або просторові умови тощо. Все це дезорганізує та нівелює затрачені зусилля на підготовку до концертного виступу співака.

Отже, психологічна готовність співака до концертного виступу має беззаперечно вагоме значення, їй варто приділяти достатньо уваги в підготовчий (передконцертний) період, щоб досягти потрібного психоемоційного стану, що дозволяє співаку-естраднику сміливо та впевнено донести до публіки весь спектр емоційно-образного змісту твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семененко І.В., Іваненко М.В., Павлюкова Г.В. Концертний виступ в контексті виконавської діяльності вокаліста. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/159.pdf> (дата звернення: 15.03.2025)

2. Тарасюк Л. Формування готовності майбутнього естрадного вокаліста до концертно-виконавської діяльності. URL: http://www.apnh-journal.in.ua/archive/60_2023/part_4/10.pdf (дата звернення: 15.03.2025)

3. Словник психологічних термінів. URL: <https://nuph.edu.ua/slovník-psihologichnih-terminiv/> (дата звернення: 15.03.2025)

Олена ШЕРШНЬОВА,
*викладач-стажист кафедри початкової і спеціальної освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя,
Україна*

ПЕРСОНАЛІЗОВАНЕ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПІДХОДИ

Сучасна освіта спрямована на забезпечення рівного доступу до знань для всіх учнів, зокрема дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Одним із найбільш ефективних методів навчання є персоналізоване навчання, що враховує індивідуальні особливості, темп засвоєння матеріалу та потреби кожного учня.

Міжнародна організація ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як процес, зорієнтований на врахування індивідуальності кожної дитини, під час якого досягається максимально можливий рівень суб'єктності нетипових дітей у навчанні та в житті громади. Реалізація інклюзивних освітніх стратегій передбачає адаптацію або модифікацію змістових, структурних, стратегічних та методологічних основ. Такі зміни спрямовуються на дітей усіх вікових груп та ґрунтуються на цілеспрямованому мотивуванні до залучення кожної дитини в систему загальної освіти.

Основними принципами інклюзивної освіти є узгоджені загальні положення, затверджені міжнародними нормативно-правовими документами в галузі освіти, а також декларації, загальноприйняті заяви, що виголошувались на

освітніх форумах та були схвалені міжнародною освітянською спільнотою. Інклюзивна освіта як освітня система, що базується на визнанні рівноправності та врахуванні розмаїтості учнів, маючи нормативно-правове підґрунтя недискримінаційного характеру, шляхом упровадження інклюзивного навчання на основі особистісно орієнтованої освітньої моделі забезпечує здобуття якісної освіти на всіх рівнях, у всіх освітніх ланках усім дітям без обмежень та винятків.

В Україні основоположне визначення інклюзивного навчання представлено в законі «Про освіту»:

- інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, урахування багатогранності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників;

- інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, способів і засобів реалізації прийомів для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

У сучасній освітній практиці в Україні поняття «інклюзивне навчання» поки що переважно використовується стосовно дітей з особливостями психофізичного розвитку. Наразі таке звуження трактування пояснюється тим, що інклюзивні процеси в Україні перебувають на першому еволюційному етапі. Ще одна ознака полягає в значно меншому акцентуванні уваги на необхідності середовищних адаптацій та модифікацій для досягнення залучення дитини з певними відмінностями в освітнє середовище, а також доволі фрагментарна розробка теоретичних і практичних аспектів, що стосуються розуміння статусно-рольових позицій усіх суб'єктів інклюзивного навчання.

Діти з особливими освітніми потребами відрізняються від здорових дітей своїм підходом до навчання, яке визначається фактором їхнього розвитку. Розумне, цілеспрямоване виховання допоможе компенсувати певний їх дефект, а завдяки компенсаторним можливостям та гнучкості їх нервової системи у процесі виховання відбудеться розвиток особистісних якостей. Головною

вимогою до сучасного виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення процесу самореалізації та формування соціальних компетенцій кожного вихованця. Перед педагогами сьогодні постало завдання: створити відповідні умови, що допоможуть кожній дитині самовиразитися, самоствердитися, самоактуалізуватися.

Персоналізоване навчання є ключовим компонентом сучасної інклюзивної освіти. Використання інноваційних технологій та адаптивних педагогічних підходів дозволяє створити ефективне навчальне середовище для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей. Проте впровадження персоналізованого підходу потребує відповідного ресурсного забезпечення, підготовки вчителів та модернізації оцінювання.

Персоналізоване навчання це підхід, за якого навчальний процес адаптується до особливостей кожного учня, включаючи рівень знань, стиль навчання, інтереси та потреби учня. Для дітей з ООП персоналізація навчання означає адаптацію методів подачі матеріалу, використання допоміжних технологій та розробку індивідуальних освітніх траєкторій.

Ми часто думаємо: що більш індивідуалізована програма учня, то більш персоналізоване його навчання. Цифрові технології працюють саме над цим – вони автоматизують процеси, щоб створити індивідуальні навчальні програми для учнів. Але якщо програма надто індивідуалізована, ми заводимо дитину в ізоляцію, залишаємо її сам на сам з навчанням.

До переваг персоналізованого навчання можна віднести:

- доступність навчальних матеріалів у будь-який час;
- можливість для вчителя контролювати прогрес кожного учня;
- індивідуалізація завдань відповідно до рівня підготовки учня;
- персоналізовані цифрові платформи дозволяють швидко аналізувати результати навчання та коригувати підхід;
- можливість регулярного моніторингу результатів та адаптації методів викладання відповідно до потреб учня;

- учні вчаться планувати своє навчання, ставити цілі та оцінювати власний прогрес.

Переваги персоналізованого навчання, заснованого на цифрових технологіях, включають можливість вибору навчального матеріалу та його темпу відповідно до індивідуальних навчальних потреб учня, забезпечення більш глибокого розуміння матеріалу через інтерактивність та співпрацю з технологічними інструментами, а також надання зворотного зв'язку та індивідуального моніторингу прогресу учня.

Однак, впровадження персоналізованого навчання з використанням цифрових технологій також стикається з певними викликами: забезпечення доступу до відповідного обладнання та Інтернету для всіх учнів, навчання педагогічного персоналу ефективному використанню цифрових інструментів, а також розробка адекватних оціночних систем, які враховують індивідуальний прогрес та досягнення кожного учня.

В основі персоналізованого навчання лежить розуміння того, що кожний учень унікальний і має різні швидкості засвоєння інформації, рівень пізнавальних здібностей та пріоритети в навчанні. Персоналізоване навчання передбачає адаптацію навчального процесу до потреб та можливостей кожного учня. Його основною метою є забезпечення кожному учневі максимально комфортних умов для навчання, розвитку його потенціалу, підвищення мотивації та активності у навчальному процесі, а також досягнення більш високих результатів та якості освіти.

Персоналізоване навчання має:

- поєднувати учнів через співпрацю, вразливість і людський контакт, а не ізолювати дітей через індивідуальні завдання, змагання чи культуру осоромлення;
- включати інтереси дітей, але і розширювати їхній життєвий досвід;
- використовувати оцінювання, щоб краще пізнати учнів, а не для порівняння, змагання чи категоризації дітей;

- давати можливість дітям співпрацювати у великій групі, малих групах, а також виконувати завдання самостійно;
- розуміти індивідуальні потреби учня в контексті цілої спільноти класу, а не робить навчання просто індивідуальним.

Персоналізованим навчанням мають керувати люди, а не технології. Технології в персоналізованому навчанні – допоміжний інструмент, що має зберігати і підсилювати людський зв'язок, а не розпорошувати клас. Воно дає структуру, у якій учні беруть на себе відповідальність за власні рішення. Технології не повинні керувати процесом навчання і обмежувати автономію учня щодо рішень.

Персоналізоване навчання є важливим напрямом розвитку інклюзивної освіти. Використання інноваційних, сучасних технологій та педагогічних підходів дозволяють створити ефективне, комфортне навчальне середовище, адаптоване до потреб кожного учня, незалежно від їхніх особливостей. Водночас для успішного впровадження персоналізованого навчання необхідно розвивати цифрову грамотність педагогів, забезпечувати навчальні заклади технологічними ресурсами та адаптувати освітні програми до індивідуальних можливостей учнів, потребує відповідного ресурсного забезпечення, фахової підготовки вчителів та модернізації оцінювання. Інвестиції у дослідження, впровадження та розвиток персоналізованого навчання є кроком до створення сучасної та ефективної системи освіти, яка відповідає потребам сучасного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптивне та персоналізоване навчання в умовах інклюзивної освіти / Під ред. В. В. Кузьменко. – Одеса : Педагогічна академія, 2022. – 312 с.
2. Кадемія М. Ю. Інноваційні форми, методи і технології навчання /Електронний ресурс: [/invnz.blogspot.com](http://invnz.blogspot.com)..
3. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально–методичний посібник / А. А. Колупасва, О. М. Таранченко. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 304 с.

4. Персоналізоване навчання у загальноосвітній школі: сучасні технології та підходи / С. В. Сич, Н. О. Ковальчук. – Львів : Видавництво ЛНУ, 2021. – 198 с.
5. Розвиток інклюзивної освіти в Україні: виклики та перспективи / О. П. Савчук, В. С. Мельник. – Дніпро : ДДУ, 2020. – 187 с.

Ірина ПАРАСКУН
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя,
Україна
викладач української філології
КЗФПО „Новобузький фаховий педагогічний коледж”,
м. Новий Буг,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Мовленнєва компетентність розглядається як інтегральна здатність особистості успішно володіти мовними засобами у процесі спілкування. У структуру мовленнєвої компетентності входять кілька взаємопов'язаних компонентів. Зокрема, мовленнєва компетенція дошкільника передбачає сформованість фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної компетенцій. Це означає, що дитина старшого дошкільного віку повинна правильно вимовляти всі звуки рідної мови (фонетична компетентність), мати достатній словниковий запас і вміти його поповнювати (лексична компетентність), будувати граматично правильні речення (граматична компетентність), підтримувати розмову, ставити і відповідати на запитання (діалогічне мовлення) та зв'язно висловлювати свої думки у формі розповіді чи опису (монологічне мовлення). На кінець дошкільного періоду зазвичай діти опановують розгорнуте мовлення, їхній словник налічує кілька тисяч слів, вимова більшості звуків є правильною, сформовано навички звукового аналізу і

синтезу, що є необхідною передумовою успішного навчання грамоти. Таким чином, у нормі 5–6-річні дошкільники здатні зрозуміло для оточуючих висловлювати свої думки, спілкуватися з однолітками і дорослими, опанувавши основні компоненти мовленнєвої компетентності [8 с. 12].

Мовленнєвий розвиток дітей з ООП. У дітей з особливими освітніми потребами формування мовлення відбувається з відхиленнями від вікової норми, зумовленими первинними порушеннями розвитку. Загалом, для цієї категорії дошкільників характерне відставання у становленні всіх компонентів мовленнєвої компетентності – фонетичного, лексичного, граматичного та комунікативного. Дослідники зазначають, що найбільш поширеними діагнозами у мовленнєвій сфері таких дітей є затримка мовленнєвого розвитку (ЗМР) та загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ). ЗМР проявляється у пізнішому початку лепету і перших слів, бідному словнику, спрощеній вимові звуків і фраз; ЗНМ – у системному недорозвиненні всіх компонентів мовлення при збереженому слухові та інтелекті (дитина говорить, але її мовлення граматично та фонетично дефектне, обсяг словника обмежений). Часто ЗНМ супроводжується неврологічними симптомами або органічними ураженнями (наприклад, у дітей з ДЦП, розщілинами піднебіння тощо), що ускладнює мовленнєвий розвиток [2 с 153].

Конкретні особливості мовлення значною мірою залежать від нозології, тобто первинного порушення розвитку. Наприклад, діти з порушеннями слуху через недостатність слухового сприймання мають спотворену звуковимову (пропуски і заміни звуків, нечітка артикуляція), значно обмежений словниковий запас, труднощі з розумінням багатозначних слів і абстрактних понять. У них також може порушуватися темп і ритм мовлення, голос (гучність, висота) через відсутність слухового контролю. Діти з вадами зору, навпаки, фізично можуть говорити нормально, але збагачення їх словника ускладнюється обмеженістю зорового досвіду – їм важче оволодіти назвами предметів, ознак, орієнтуватися у просторових поняттях. Діти з інтелектуальними порушеннями (затримкою розвитку або легким ступенем розумової відсталості) зазвичай починають

говорити пізніше, засвоюють менший словниковий запас; їхні фрази короткі, граматично спрощені, можуть спостерігатися аграматизми (неправильне узгодження слів, відмінювання тощо). Вони часто мають труднощі у зв'язному мовленні – переказі сюжету, описі явищ – через недорозвинення логічного мислення і пам'яті. Діти з розладами аутистичного спектра (РАС) відрізняються особливою своєрідністю мовленнєвого розвитку: у частини з них мовлення відсутнє або розвивається із значним запізненням; інші мають сформовану зовнішньо мовленнєву систему, але страждає комунікативна функція – відсутнє прагнення спілкуватися, порушена здатність почергової взаємодії, можливі ехолалії (мимовільне повторення слів інших). Такі діти часто не звертаються з мовленням до оточуючих, навіть маючи лексичний запас, тобто їхня комунікативна компетентність знижена. Діти з порушеннями опорно-рухового апарату, наприклад з дитячим церебральним паралічем, можуть мати так зване дизартричне мовлення: ураження центрів мозку, що відповідають за рухи артикуляційного апарату, призводить до нечіткої, змазаної вимови звуків, порушення темпу та інтонації, у тяжких випадках – до неможливості говорити зрозуміло (анартрія). Таким дітям потрібна комплексна допомога – поєднання логопедичних занять з розвитком дрібної моторики, дихальної гімнастики, масажу і медикаментозної терапії [6 с. 48].

Незважаючи на різноманітність порушень, можна виокремити кілька спільних рис мовленнєвого розвитку дітей з ООП. По-перше, це відставання від вікової норми у появі й становленні мовлення (пізніше починають говорити, довше неправильно вимовляють звуки, довше опановують граматику тощо). По-друге, обмеженість мовленнєвої практики: через фізичні або психічні особливості такі діти менше спілкуються з однолітками, можуть уникати мовленнєвої активності, що поглиблює проблему. По-третє, у багатьох дітей з ООП мовлення розвивається нерівномірно – окремі аспекти можуть бути відносно збереженими (скажімо, словник побутової лексики), тоді як інші суттєво порушені (звукоскладова структура, граматична побудова речень, зв'язність мовлення). Це вимагає індивідуального підходу до діагностики

мовленнєвого розвитку: логопед обстежує звуковимову, словник, розуміння мовлення, граматичні навички, зв'язне мовлення кожної дитини, аби визначити структуру і ступінь мовленнєвого недорозвинення. На основі цього будується корекційна програма для кожного вихованця з особливими освітніми потребами [5 с 142].

Окрім загальних характеристик мовленнєвих порушень, варто зазначити, що темп розвитку мовлення у дітей з ООП може бути неоднорідним. Дослідники відзначають, що у деяких випадках на тлі загального відставання спостерігається вибірковий розвиток певних мовленнєвих навичок. Наприклад, дитина може добре розуміти мову, але мати складнощі з активним мовленням, або, навпаки, активно говорити, але не дотримуватися граматичних правил. Це створює додаткові труднощі в оцінюванні мовленнєвого рівня дитини та у виборі ефективної корекційної роботи.

У дітей із порушеннями мовлення часто спостерігається зниження мовленнєвої мотивації. Через труднощі у комунікації вони можуть уникати мовленнєвих контактів, відмовлятися відповідати на запитання або навіть проявляти агресію у спробі компенсувати свою невпевненість у спілкуванні. Тому важливим напрямом роботи є розвиток комунікативних навичок, який передбачає не лише логопедичні заняття, а й активне залучення дитини в ігрові та соціальні ситуації, де мовлення є необхідним засобом взаємодії [10 с. 13].

Формування мовленнєвої компетентності у дітей з ООП залежить не тільки від індивідуальних порушень, а й від загального рівня розвитку когнітивних процесів. У багатьох дітей із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР) спостерігаються труднощі з концентрацією уваги, пам'яттю, слуховим сприйняттям. Це ускладнює оволодіння новими словами, запам'ятовування граматичних конструкцій і розуміння складних мовленнєвих структур. Наприклад, діти з розладами спектра аутизму часто мають добре розвинену механічну пам'ять, але погано розуміють значення фраз у контексті. Тому корекційна робота повинна поєднувати розвиток мовлення із тренуванням когнітивних функцій, зокрема через спеціальні ігрові вправи, спрямовані на

розвиток уваги, слухової пам'яті та розпізнавання емоцій у мовленні співрозмовника [15 с. 61].

Особливості фонетико-фонематичного розвитку у дітей з мовленнєвими порушеннями. Одна з найчастіших проблем у дітей з ООП – неправильна вимова звуків та труднощі у їхньому розрізненні на слух. Це явище особливо поширене серед дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) та дизартрією. Через слабкість артикуляційного апарату вони можуть не вимовляти складні звуки (наприклад, шиплячі, свистячі, «р»), замінювати їх іншими або спрощувати складові структури слів. Дослідники зазначають, що фонематичний слух (здатність розрізняти близькі за звучанням звуки) формується у таких дітей із затримкою, що призводить до труднощів у засвоєнні навичок читання і письма у школі. Важливим компонентом корекційної роботи є використання артикуляційної гімнастики, вправ на розвиток фонематичного слуху, логоритмічних занять, які допомагають покращити звуковимову та фонетичне сприйняття.

Лексико-граматичний розвиток у дітей з ООП також має свої особливості. Однією з головних проблем є недостатність активного словника. Діти з мовленнєвими порушеннями часто використовують обмежений набір слів, мають труднощі у засвоєнні нової лексики та побудові складних речень. Наприклад, діти з інтелектуальними порушеннями можуть замінювати слова загальними термінами («тварина» замість «собака»), плутати відмінкові форми або використовувати неповні речення. У дітей із розладами спектра аутизму іноді трапляється ехолалія – автоматичне повторення слів або фраз без усвідомлення їхнього значення. Для розвитку лексико-граматичних навичок у корекційній педагогіці широко застосовуються методи наочної підтримки: використання карток із зображеннями предметів, предметно-маніпулятивні ігри, складання коротких історій за малюнками, сенсорні та сюжетно-рольові ігри, які стимулюють активне використання мовлення [4].

Розвиток зв'язного мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями відбувається із значними труднощами. Зокрема, діти з ООП мають проблеми з

побудовою логічних висловлювань, послідовним викладом думок, використанням мовленнєвих кліше. У дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) часто спостерігається аграматизм – неправильне узгодження слів у реченні, порушення словотвору, скорочення фраз. Наприклад, дитина може сказати «хлопчик багато яблуко їсти» замість «хлопчик їсть багато яблук». Для подолання таких труднощів використовуються спеціальні методики розвитку зв'язного мовлення: метод моделювання ситуацій, метод питально-відповідного навчання, метод розповідання за опорними картками. Вони дозволяють дитині вчитися логічно будувати фрази, виділяти головне у висловлюванні та розширювати свій мовленнєвий репертуар.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабина В.М. Сучасні тенденції розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. Вип. 5(89). С. 30–38.
2. Гавриленко Н.В. Формування мовленнєвої компетентності у дітей дошкільного віку з ООП у процесі інтегрованого навчання. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2019. Вип. 3. С. 150–156.
3. Галущенко В.І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні проблеми корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 6. Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2015. С. 27–33.
4. Диференційна діагностика загального недорозвинення мовлення дітей дошкільного віку. *Портал «Студентська консультація»*: веб-сайт. URL: <https://studcon.org/> (дата звернення: 10.03.2025).
5. Ковальчук О.Л. Корекційно-розвивальні технології у навчанні дітей із затримкою психічного розвитку. Київ: Академвидав, 2016. 216 с.

6. Колодич О. Розвиток мовленнєвої компетентності дітей з особливими освітніми потребами як засіб комунікативної активності. *Нова педагогічна думка*. 2020. №1(101). С. 47–50.

7. Кулішова І.В. Інноваційні технології у логопедичній практиці: комп'ютерні програми для розвитку мовлення. *Дефектологія та спеціальна освіта*. 2021. Вип. 1. С. 21–28.

8. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 376 с.

9. Міністерство освіти і науки України. Статистичні дані з питань інклюзивного навчання у 2021 році : веб-сайт. URL: mon.gov.ua (дата звернення: 10.03.2025).

10. Осадча Л. М. Сучасні підходи до формування мовленнєвої компетентності дошкільників. *Досвід роботи вихователів ЗДО: практичні розробки та теоретичні надбання* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2020. С. 12–15.

11. Пехота О.М. Логопедія: основи теорії та практики: навчальний посібник. Київ: Освіта, 2019. 268 с.

12. Піддубна І.Л. Формування комунікативної компетентності у дітей з аутизмом: інноваційні підходи. *Науковий вісник Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. 2020. Вип. 5. С. 75–81.

13. Про освіту: Закон України №2145-VIII від 5 вересня 2017 р.. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №38–39. Ст. 380.

14. Синьов В.М. Дитина з особливими освітніми потребами: навчальний посібник. Київ: Університет «Україна», 2017. 220 с.

15. Софій Н. Інклюзивне навчання в Україні: теоретичні та методичні засади. Київ: Літера ЛТД, 2018. 144 с.

Анастасія ЛИСОВА,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-
технологічна академія” Полтавської обласної ради,*

м. Кременчук,

Україна

Галина ШКЛЯЄВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки,

психології та дошкільної освіти

*Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-
технологічна академія” Полтавської обласної ради,*

м. Кременчук,

Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДОШКІЛЬНИКІВ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

Формування естетичної культури у старших дошкільників на сучасному етапі розвитку суспільства виступає важливою науково-педагогічною проблемою тому, що передбачає дослідження теоретичних засад, методичних підходів і практичних шляхів розвитку у дітей здатності сприймати, розуміти та цінувати прекрасне в мистецтві та навколишньому світі.

Естетична культура ґрунтується на чуттєвому пізнанні навколишньої дійсності з її різноманітними напрямками: природою, суспільством, людиною та її діяльністю в усіх життєвих сферах. Сучасні науковці (Г. Борин, Н. Гвоздяк, В. Григоренко, К. Ковальчук) досліджували сутність естетичної культури дошкільників, її структурні компоненти та критерії оцінювання.

Формування естетичної культури науковці пов'язують з естетичними властивостями явищ і предметів, з якими зустрічаються діти, зокрема: розглядання чудових квітів, величних споруд, пам'ятників, новітніх технічних об'єктів, які створені працею людей з їх високохудожніми властивостями. Твори мистецтва, ігри, бесіди, спостереження, художня діяльність надихали науковців

на розробку та обґрунтування ефективних методів, прийомів та засобів формування естетичної культури [1, 2].

На думку Базильчук Л.В., естетична культура проявляється у:

- естетичному сприйнятті, вмінні бачити та відчувати красу в різних формах і проявах;
- естетичному смаку, здібності розрізняти красиве та некрасиве, гармонійне та дисгармонійне;
- естетичній оцінці, вмінні аналізувати та оцінювати твори мистецтва, явища природи та інші об'єкти з точки зору їх естетичної цінності;
- естетичній діяльності, здібності до створення та відтворення естетичних цінностей у різних видах діяльності (мистецтво, дизайн, архітектура, мода тощо);
- естетичній поведінці, прояві естетичних норм і цінностей у повсякденному житті, ставленні до навколишнього світу та до інших людей [1].

Ґрунтуючись на розумінні естетики як науки про прекрасне, естетичне виховання вчені визначають як сукупність дій вихователя і вихованців, у процесі яких забезпечується формування естетичної культури особистості. Естетична культура передбачає сформованість естетичних знань, смаків, ідеалів, а також розвиток здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, мистецьких творів.

Отже, визначене вище дозволяє узагальнити, що естетична культура дитини розкривається в естетичних аспектах світобуття та творчій самостійній діяльності. Ми пов'язуємо формування естетичної культури особистості з вихованням внутрішньої культури та ціннісного ставлення до природи як естетичної цінності.

Аналіз наукових джерел засвідчує важливість визначення особливостей формування естетичної культури дошкільників, яка ґрунтується на вихованні ціннісного ставлення дошкільнят до краси та творів мистецтва. Саме ціннісне ставлення дошкільників до краси природи та мистецьких творів ми розглядаємо як головний аспект естетичного розвитку підростаючого покоління.

Розглядаючи особливості формування естетичної культури у дошкільників на музичних заняттях, ми дійшли висновку, що ключовим аспектом дослідження має стати емоційний вплив музики на розвиток особистості дитини. Враховуючи те, що музика пробуджує у дітей сильні емоції та почуття, вона має стати основою для формування естетичного ставлення до світу. Отже, на музичних заняттях важливо створювати атмосферу емоційного комфорту та позитивного настрою, щоб діти могли вільно виражати свої почуття та емоції через музику.

Вчені вказують, що важливим аспектом формування естетичної культури у дошкільників є розвиток музичного слуху та відчуття ритму. Важливо розвивати у дітей здатність розрізняти звуки за висотою, тембром, гучністю та тривалістю. Ритмічні ігри та вправи допомагають розвивати відчуття ритму та координацію рухів, що сприяє формуванню естетичного сприйняття музики [3].

Ключовим фактором формування естетичної культури у дошкільників виступає знайомство з різними музичними жанрами та стилями. Дітей слід знайомити з різноманітними музичними творами, від народних пісень до класичної музики, щоб розширити їхній музичний кругозір та розвинути естетичний смак. Важливо використовувати музику різних епох і народів, щоб познайомити дітей з різними культурами та традиціями.

У цьому контексті доцільно говорити про розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку. Музичні заняття за своєю природою стимулюють творчу активність дітей, здатні заохочувати їх до імпровізації, створення власних мелодій і ритмів. Практичний досвід підтвердив, що можна використовувати музичні інструменти, щоб діти могли експериментувати зі звуками та виражати свої емоції через музику.

Результати теоретичного пошуку довели, що використання інтерактивних методів навчання, насамперед, ігрових методів, здатне зробити музичні заняття цікавими та захопливими для дітей. Інтерактивні ігри, танці, хороводи та музичні вікторини допомагають дітям засвоювати музичний матеріал у невимушеній формі.

Розглядаючи особливості формування естетичної культури дошкільників, ми звернули увагу на уміння та навички творчої діяльності, перетворюючої мистецької діяльності, яка зумовлюється працею та красою побуту, суб'єкт-суб'єктними взаєминами та красою оточуючої природи.

У цьому аспекті ми звернули увагу на досвід дослідників Казмерчук І. і Федорової М. щодо ціннісного ставлення до музичного мистецтва як певного рівня формування естетичної культури особистості. Автори вказують на педагогічний вплив цілеспрямованого, систематичного, особистісно-орієнтованого виховання як розвиток здібності сприймати прекрасне в природі, праці, творах мистецтва, поведінці людей, які бажають насолоджуватися цим прекрасним [4].

Сутнісною особливістю такого педагогічного впливу ми вважаємо інтеграцію пізнання природи, взаємозв'язків еталонів естетичного почуття, опанування основними законами краси, у нашому розумінні – основними естетичними категоріями: красиве, гармонійне, пропорційне, ритмічне, досконале.

Грунтуючись на розумінні основної мети естетичного виховання дошкільників, формуванні творчої особистості, естетичної свідомості та здатності розуміти красу природи і мистецтва, ми досліджуємо естетичну культуру особистості з позиції ціннісного ставлення до художньо-творчої діяльності. Саме в діяльності дитина здатна самовиражатися, набувати власного досвіду та виявляти своє ставлення до музичного мистецтва.

Наголошуючи на зв'язку природного середовища та внутрішнього світу особистості, естетичну культуру доцільно визначати як цілеспрямований процес становлення цілісного сприйняття світу та розуміння прекрасного в мистецтві та творчості, а також творчу здатність до самовираження та самоідентифікації особистості.

Взаємодія з іншими видами мистецтва розглядається нами як суттєва складова формування естетичної культури у дошкільників на музичних заняттях. Зазначимо, що музику можна поєднувати з іншими видами мистецтва, такими як

живопис, література, театр, щоб створити мультисенсорний досвід для дітей. Наприклад, можна слухати музику та малювати, читати вірші під музичний супровід або ставити музичні вистави.

Співпраця з батьками виступає важливою складовою формування естетичної культури у дошкільників на музичних заняттях. Вчені звертають увагу на важливості залучати батьків до музичного виховання дітей, надавати їм рекомендації щодо вибору музики для прослуховування вдома, заохочувати їх до відвідування концертів та музичних вистав разом з дітьми.

Отже, формування естетичної культури у дошкільників на музичних заняттях вимагає комплексного підходу, що враховує емоційний вплив музики, розвиток музичного слуху, знайомство з різними музичними жанрами, стимулювання творчих здібностей, використання інтерактивних методів навчання, взаємодію з іншими видами мистецтва та співпрацю з батьками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базильчук Л.В. Естетичне виховання як засіб всебічного розвитку соціально значущої і самооцінної особистості. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. К. : Науковий світ, 2014. Вип.10. С. 149–153.

2. Гвоздяк Н., Борин Г. Художньо-естетичне виховання дітей дошкільного віку засобами мистецтва. Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали 3-ї науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Івано-Франківськ, 2017. Вип. 4. С. 196–198.

3. Дорошенко Т.П. Розвиток творчих здібностей на уроках музики. *Початкова школа*. 2021. № 4. С. 34-36.

4. Казмерчук І., Федорова М. Естетичне виховання дошкільників засобами природи. Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник. Житомир, 2012. С. 107–110.

Анастасія ПЕТІНОВА,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Тетяна ЯЦЕНКО,**
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри ППДО
„Комунального закладу вищої освіти
Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВУ СЕЛФХАРУМУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Проблема самопошкодження (або селфхарму) є надзвичайно актуальною, адже сучасність, яка швидко змінюється, висуває підвищені вимоги до психологічної зрілості підлітків та їхньої здатності розв'язувати складні, а не рідко й стресові проблеми, що заповнюють сучасне життя. Соціально-політична ситуація в Україні, продовження війни, яку Російська Федерація розпочала та веде проти України, збої у звичайному плинні життя через запровадження карантинних обмежень, загрозливі обставини упідлітковому середовищі через поширення небезпечних челенджів в Інтернеті, обтяжують перебіг подій та мають негативний вплив на емоційний стан підлітків. [2].

Гендерні особливості в підлітковому віці є важливим аспектом психології, оскільки цей період характеризується значними змінами в самосприйнятті, соціальній взаємодії та регуляції емоцій. Підлітковий вік є важливим етапом розвитку, під час якого формуються основи особистісної ідентичності, в тому числі гендерної.

Дослідження показують, що підлітки часто стикаються з проблемами, пов'язаними з гендерними стереотипами та соціальними очікуваннями, що може вплинути на їхню самооцінку та емоційне благополуччя. Зокрема, гендерна ідентичність підлітків може проявлятися через різні емоційні та поведінкові реакції. Дослідження показують, що дівчата більш схильні до само агресії та депресії, тоді як хлопці частіше демонструють агресивну поведінку. Це може бути пов'язано з тим, що соціальні очікування, які покладаються на кожную статтю, формують різні стилі подолання стресових ситуацій та фрустрації[3].

Дослідження вказують на те, що дівчата частіше страждають від тривожних і депресивних розладів, тоді як хлопці можуть мати вищі показники зовнішньої агресії. Це може бути частково зумовлено соціальними стереотипами, які впливають на те, як хлопці і дівчата справляються зі стресом і емоційними труднощами. Важливо також зазначити, що гендерні відмінності в психологічному здоров'ї можуть бути пов'язані з культурними факторами.

Гендер [2] – це складний соціальний конструкт: відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловіками та жінками, які конструюються суспільством.

Дослідження показують, що маскулінні підлітки більше цінують автономію та довіру з боку батьків, тоді як фемінні підлітки можуть більше потребувати емоційної підтримки та прийняття. Це свідчить про те, що гендерні стереотипи впливають на формування уявлень про благополучні взаємини в родині. Також важливим аспектом є гендерні особливості агресивної поведінки.

Дослідження показують, що хлопці частіше вдаються до фізичної агресії, тоді як дівчата схильні до вербальної агресії, що може бути пов'язано з соціальними нормами та очікуваннями, які існують у суспільстві. Ці відмінності в поведінці можуть мати значний вплив на соціальну динаміку в підліткових групах, де формуються гендерні ідентичності. емоційний інтелект є важливим аспектом, в якому спостерігаються гендерні відмінності.

Мета дослідження: дослідити гендерні особливості прояву селфхарму в підлітковому віці. Для цього нами було підібрано ряд психодіагностичних методів:

1. Анкета “Модифікації тіла та самопошкодження” (Н. А. Польська, С. А. Кабанова).
2. Шкала причин самопошкодження (Н. А. Польська).

Дослідження було проведено на базі Наукового ліцею "Політ" при Кременчуцькій гуманітарно-технологічній академії Полтавської області. Вибірку дослідження склали 144 учні ліцею “Політ”. Таким чином, у результаті аналізу даних проведеного анкетування ми дізналися, що більша частина учнів (72,58 %) мають низький рівень схильності до самопошкодження, у свою чергу чверть підлітків (25,81 %) демонструють середній рівень схильності до самопошкодження. Найменша частина піддослідних, а саме (1,61 %) мають високий рівень схильності до самопошкодження.

За результатами гендерного аналізу ми відслідковуємо, що більша частина дівчат (57,58%) та хлопців (89,66%) мають низький рівень схильності до самопошкодження. Менша частина дівчат (39,39%) та хлопців (10,34%) демонструють середній рівень схильності до самопошкодження. Низький рівень емоційного інтелекту відмічається у меншій частині дівчат (3,03%), в той час, як жоден з хлопців не демонструє даного рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларіна Т. О. Соціально-психологічні передумови аутоагресивної поведінки молоді : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.05. Київ, 2004. 17 с.
2. Шевченко Л.О. Гендер у психологічних та соціальних дослідженнях: навчальний посібник / Л.О. Шевченко, Ю.В. Кобікова. – К.: 201 Бабчук О. Г., Венгеловська В. П. Гендерна ідентичність особистості. Innovative areas of solving problems of science and practice: The 7th International scientific and practical

conference (November 08–11, 2022) Oslo, Norway. International Science Group. 2022. С. 539-541.5. – 148 с.

З. Белякова С., Іванченко М. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ВЛАСНОЇ ЗОВНІШНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ. Перспективи та інновації науки. 2022. № 8(13). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8\(13\)-365-377](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8(13)-365-377) (дата звернення: 14.03.2025).

Карина КАЛІТЕНКО,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

Людмила МОСКОВЕЦЬ,
*доктор філософії (PhD),
доцент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА БАТЬКІВ

В умовах сьогодення все більшої актуальності набирає питання важливості володіння психологічними знаннями, які допоможуть у вирішенні питань виховання дитини, розв’язання конфліктів, попередження булінгу, налагодження стосунків між представниками різних поколінь, комунікації, побудови конструктивної взаємодії, розвитку емоційного інтелекту тощо.

Психологічна просвіта тлумачиться як «процес, який здійснюється з метою не лише надання знань, але й розвитку здатності застосовувати ці знання у практичному житті, що буде сприяти формуванню здорової та емоційно стійкої

особистості. Просвітницьку роботу з психологічної тематики можуть здійснювати представники психологічної служби закладу освіти: психологи, соціальні педагоги, які через різноманітні просвітницькі програми для широкої аудиторії: учнів, батьків, педагогічний колектив та загальну громадськість надають важливу та корисну інформацію. Освітнє середовище важко уявити без цих фахівців, які виступають посередниками, співпрацюють з різними учасниками освітнього процесу [2].

В сьогоденні реаліях до психолога звертаються клієнти, що мають проблеми, які були зумовлені ще дитячими травмами, які виникли через нестачу знань у батьків щодо конструктивного підходу у вихованні дітей, відсутність сприятливої психологічної атмосфери у сім'ї, зразка для наслідування.

Дитячі психологічні травми розглядаються як «реакції на події або досвід, що викликають надмірний стрес і знижують здатність дитини до адаптації». У особистості виникають переживання, що зумовлюють емоційні, поведінкові або фізичні порушення, які можуть супроводжувати людину у дорослому житті, накладати негативний досвід на взаємостосунки з оточуючими [1].

З-поміж причин, які зумовлюють дитячі психологічні травми можна виокремити: фізичне або емоційне насильство, соціальну ізоляцію особистості, розлука з батьками через переїзд в інше місце (перебування батьків на війні, за кордоном тощо), булінг, втрати (рівень, яких не варто знецінювати), війни, масштабні катастрофи та інше [1].

Звичайно, батьки почувши таку інформацію будуть вважати, що вона стосується когось, але точно не їх: якщо дитина отримала покарання, то за провину, значиться заслужила; без крику, підвищення голосу дитина не розуміє, а як же інакше можна досягнути мети, щоб вона почула мене; а щоб краще почула, то варто й стусана дати, от тоді буде «як шовкова».

Проаналізуємо більш детально такі судження.

1. Батьки навчають та виховують свою дитину, якщо вона щось не виконала або схибила, допустила помилку - це також її досвід, і більш правильно буде допомогти їй подолати труднощі на цьому шляху.

2. Якщо дитина отримала зауваження від вчителя, принесла нижчу оцінку ніж хотілося батьків не треба сварити, почніть обговорення ситуації, дізнайтесь обставини. Дитина й сама могла вже зрозуміти, що так себе поводити не варто. У випадку, якщо батьки відразу починають на неї тиснути, їй буде соромно та вона уникатиме контакту з тим, кого можливо й ненароком образила.

3. А чи доступно батьки пояснюють? Дитина не розуміє ваших слів, але добре чує! Через крик отримуємо тільки налякану та дезорієнтовану дитину. Вона починає боятися батьків та закриватись в собі, не висловлювати внутрішні переживання, які з часом накопичуються та можуть зумовити депресію.

4. Дитина не килим, щоб її вибивати. Насильство не вирішило ще жодної проблеми. Коли дорослі б'ють дитину, то показують брак аргументів та пояснень, дають приклад того, що не треба нічого пояснювати, якщо ти фізично сильніший, то можеш кривдити беззахисного, слабшого за себе. Це розвиває в дитині страх, оскільки вона не розуміє, чому в батьків з'явилась ненависть до неї, почнеться самозвинувачення та заниження своєї значущості в цій родині. Таке ставлення до дитини може зумовити і нещасні випадки в сім'ї: дитина думає, що викликає невдоволення та засмучує батьків, без неї життя родини буде кращим та спокійнішим; до неї можуть приходити деструктивні думки: «єдиний вихід - це позбавити батьків від важкого тягаря, від себе».

5. Залякування. Почувши від матері або батька хоча б раз в житті, що він/вона погана дитина, від неї втомилися - особистість малюка потрапляє в середовище страху і це відчуття завжди тримає його в тонусі. Дитина боїться, що її покинуть або найрідніша людина образилась та не бажає з нею спілкування; що вона як річ, від якої в будь який момент можуть відмовитись. Це може зумовити страх самотності, боязнь бути покинутим, постійну стурбованість та тривожність, щоб не допустити помилки.

Виокремлений перелік є неповним, але вже він вказує на необхідність здійснення просвітницької роботи з батьками. Психолог, проводячи комплекс заходів із надання психологічної інформації, допомагає їм краще зрозуміти власних дітей, їхні потреби, враховувати інтереси, уникати типових помилок,

долати стереотипне ставлення. З-поміж таких просвітницьких заходів може бути: лекція, бесіда, тренінг, майстерка, семінар-практикум тощо. Ці форми робіт спрямовані на надання підтримки батькам та знаходження відповідей на запитання щодо виховання, здійснення індивідуального підходу відповідно до вікових особливостей та типологічних властивостей дитини.

Отже, розвиток дитини з одного боку може бути гармонійним, а з іншого – супроводжуватися травматичним досвідом. Якщо батьки бажають, щоб дитина зростала здоровою, успішною, то доцільно приділяти належну увагу цьому питанню. Виховувати не лише дитину, а й займатися вихованням власної особистості. Адже скільки б ви не виховували свою дитину ви її не виховате до того часу, поки не виховає себе. Маючи психологічні знання батькам буде легше побудувати контакт, зрозуміти дитину, знайти компроміс, виявити розуміння до змін настрою й емоцій дитини. Батьки мають виконувати роль наставника, друга, радника та підтримки для своєї дитини. Використовуючи психологічні знання батьки допоможуть своїй дитині зрозуміти власні переживання, що зменшить стресові та травматичні ситуації, спрятиме формуванню впевненості, сміливості й успішності в дорослому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дитяча психологічна травма: ознаки, як виявити та допомогти. URL: <https://surl.gd/dwnunf> (дата звернення: 13.03.2025).
2. Психологічна просвіта, просвітницька робота практичного психолога. URL: <https://surl.gd/cecxcxcp> (дата звернення: 12.03.2025).

*Діана ЄВМЕНОВА,
здобувач початкового рівня вищої освіти
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна
Науковий керівник: Ірина ХОХЛОВА,
спеціаліст першої категорії,
викладач професійно-теоретичної підготовки
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

Психологія та педагогіка вищої школи займають ключове місце в сучасній освіті, оскільки формують не лише професійні компетенції студентів, але й сприяють розвитку їх особистості, критичного мислення та соціальної адаптації. Інноваційні методи, цифрові технології та особистісно-орієнтований підхід дозволяють зробити процес навчання ефективнішим та відповідним до потреб сучасного суспільства.

1. Інноваційні підходи викладання у вищій школі

Сучасна система освіти постійно розвивається, що зумовлює необхідність впровадження нових підходів у викладанні.

Активне навчання включає методи, що залучають студентів до активної участі у процесі навчання, такі як кейс-методи, рольові ігри, проєктна діяльність. Це сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку критичного мислення, аналізу та вміння працювати в команді.

Гейміфікація передбачає використання елементів гри в освітньому процесі. Вона допомагає підвищити мотивацію студентів, зробити навчання більш

цікавим і доступним. Використання ігрових механік, рейтингових систем і систем заохочень сприяє більшій залученості студентів у навчальний процес [5, с.47].

Індивідуалізація навчального процесу передбачає врахування особистісних особливостей студентів, що сприяє їх кращому розумінню матеріалу та розвитку компетенцій.

Застосування цифрових технологій – інтерактивні платформи, штучний інтелект, VR-технології дозволяють зробити навчання більш ефективним та доступним. Вони сприяють не лише кращому засвоєнню інформації, а й забезпечують можливість дистанційного навчання. [1, с.36]

2. Психологічні аспекти навчання у вищій школі

Навчальний процес у вищій школі значною мірою залежить від психологічних факторів, що впливають на успішність студентів та ефективність викладання.

Мотивація студентів – один із ключових аспектів навчального процесу. Вона залежить від внутрішніх (зацікавленість, прагнення до саморозвитку) та зовнішніх (оцінки, перспективи кар'єри) факторів.

Емоційне вигорання викладачів і студентів – проблема, що потребує особливої уваги. Високе навчальне навантаження, стресові ситуації та відсутність психологічної підтримки можуть призвести до зниження продуктивності.

Роль емоційного інтелекту – вміння керувати власними емоціями та розуміти емоції інших є важливими навичками для ефективної взаємодії у навчальному середовищі.

Формування стресостійкості – студенти та викладачі мають опановувати методи подолання стресу та збереження психоемоційної рівноваги.

Взаємодія викладача і студента – створення комфортного психологічного середовища сприяє продуктивному навчанню та розвитку довіри;

Викладачі вищої школи повинні постійно оновлювати свої знання, адже наука та освітні методики постійно розвиваються. Це включає: участь у

конференціях, вебінарах, семінарах; підвищення кваліфікації через курси, стажування; ознайомлення з новими дослідженнями у своїй галузі; впровадження сучасних освітніх технологій (онлайн-курси, інтерактивні платформи тощо) [3, с.66].

Методи адаптації до змін: оперативно реагувати на зміни навчальних програм; використовувати новітні методики навчання: змішане навчання, гейміфікація; адаптувати матеріал під рівень студентів, включаючи інклюзивну освіту. *Приклад:* під час пандемії COVID-19 викладачі були змушені швидко перейти на дистанційне навчання та освоїти платформи Zoom, Moodle, Google Classroom.

Комунікативні навички

Викладач повинен: використовувати зрозумілу мову, адаптуючи її до аудиторії; активно взаємодіяти зі студентами, залучати їх до дискусій; бути відкритим до зворотного зв'язку та конструктивної критики. *Наприклад,* викладач історії може проводити заняття у форматі дебатів, щоб розвивати критичне мислення студентів.

Етичні аспекти

Викладач має дотримуватися високих стандартів професійної етики, що включає: об'єктивність в оцінюванні знань студентів; недопущення дискримінації за будь-якими ознаками; дотримання академічної доброчесності (неприпустимість плагіату). *Приклад:* викладач не може упереджено ставитися до студента через особисті симпатії чи антипатії, а повинен оцінювати лише знання.

Розвиток лідерських якостей

Викладач є не лише передавачем знань, а й наставником, який мотивує студентів до розвитку. Це можна досягти через: особистий приклад (самоосвіта, активна життєва позиція); підтримку ініціатив студентів (наукові проєкти, волонтерство); використання нестандартних методів навчання, які надихають на творчість.

Використання технологій у вищій освіті: онлайн-курси та освітні платформи.

Використання платформ на кшталт Coursera, edX, Udemy, Prometheus розширює доступ до якісної освіти незалежно від місця проживання. Студенти можуть навчатися у своєму темпі та обирати курси від провідних університетів світу. Онлайн-курси доповнюють традиційне навчання, надаючи гнучкість у виборі програм. *Приклад:* студент українського університету може паралельно пройти курс з машинного навчання від MIT на Coursera.

Штучний інтелект та персоналізація навчання

Штучний інтелект (ШІ) допомагає адаптувати навчальні матеріали під індивідуальні потреби студентів: аналізує прогрес і пропонує завдання відповідного рівня складності; визначає слабкі місця студента та рекомендує додаткові матеріали; використовується для автоматичного оцінювання робіт і надання миттєвого зворотного зв'язку [1, с.146]. *Приклад:* у Duolingo ШІ аналізує відповіді користувача та коригує навчальну програму залежно від його успіхів. [5, с.74]

Цифрова безпека

Важливо забезпечити захист персональних даних студентів і викладачів: використання захищених платформ для онлайн-навчання; двофакторна автентифікація та шифрування даних; дотримання принципів кібербезпеки при зберіганні навчальних матеріалів. *Приклад:* університети використовують закриті системи управління навчанням (LMS), такі як Moodle, для захисту даних.

Таким чином, інтеграція технологій у вищу освіту робить навчальний процес більш доступним, персоналізованим, інтерактивним та ефективним.

3. Соціальна адаптація студентів у вищій школі

Психологічна підтримка: психологічні служби університетів відіграють ключову роль у процесі адаптації студентів, надаючи індивідуальні консультації, допомогу у подоланні стресу та адаптації до нового середовища. Це сприяє формуванню здорового психологічного клімату.

Розвиток soft skills: важливо, щоб студенти розвивали не лише академічні знання, а й комунікаційні, лідерські та організаційні навички. Включення цих навичок у навчальні програми та позанавчальну діяльність підвищує готовність студентів до кар'єри та успішної інтеграції в професійне середовище.

Позанавчальна діяльність: Участь у волонтерських, культурних та спортивних заходах допомагає студентам знайти нових друзів, зміцнити соціальні зв'язки та покращити своє самопочуття. Це також сприяє кращій інтеграції в університетське середовище та розвитку важливих життєвих навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коломієць А. М., Кушнір О. І. Використання штучного інтелекту в освітній та науковій діяльності. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2023. 146 с.
2. Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану., Український педагогічний журнал, 2024. 153 с.
3. Переваги та загрози використання технологій штучного інтелекту у вищій освіті. Педагогічна академія, 2, 2025. 86 с.
4. Пуховська Л. П., Бородієнко О. В., Леу С. О., Мельник О. В., Шимановський М. М., Кравець Ю. І. *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: Методичний посібник*. Житомир: Полісся, 2021. 94 с.
5. Чхеайло А.А. Психологія підприємницької діяльності: практикум. Харків: ХІБС УБС НБУ, 2013. 67 с.

Едуард КУЛЬБАЧЕНКО,
здобувач початкового рівня вищої освіти
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна
Науковий керівник: Ірина ХОХЛОВА,
спеціаліст першої категорії,
викладач професійно-теоретичної підготовки
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна

**ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА
ЕФЕКТИВНІСТЬ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ:
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ**

Сучасна вища освіта орієнтована на розвиток професійних компетенцій студентів та їхню підготовку до вимог ринку праці. Однак ефективність навчального процесу визначається не лише якістю освітніх програм та кваліфікацією викладачів, а й психологічними характеристиками студентів.

Психологічні особливості студентів, такі, як когнітивні стилі, рівень мотивації, емоційний стан, рівень стресостійкості, мають прямий вплив на успішність навчання. Врахування цих аспектів дозволяє розробити ефективні педагогічні стратегії, які сприяють кращому засвоєнню знань, підвищенню рівня залученості студентів і розвитку їхніх особистісних навичок.

Проаналізуємо вплив психологічних особливостей студентів на навчальний процес у ВНЗ, а також визначення сучасних підходів і педагогічних стратегій, що сприяють підвищенню ефективності навчання.

1. Психологічні особливості студентів та їхній вплив на навчання

Студенти є неоднорідною групою з точки зору їхніх психологічних характеристик. Деякі швидко адаптуються до нових умов, інші відчують труднощі в організації навчальної діяльності та взаємодії з викладачами.

Основні психологічні особливості, що впливають на навчальний процес:

1.1. Когнітивні особливості студентів

Когнітивні особливості студентів відіграють ключову роль у процесі навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Вони визначають, як студент сприймає, обробляє, запам'ятовує та використовує інформацію. Врахування цих особливостей дозволяє викладачам розробляти ефективні стратегії навчання, що сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення та підвищенню мотивації до навчання. Необхідно використовувати інтерактивні методи навчання для підтримки уваги, змінювати види діяльності кожні 20-30 хвилин, використовувати мультимедійні матеріали для залучення різних каналів сприйняття. [1, с.36]

Для того, щоб покращити пам'ять студентів, необхідно: використовувати мнемонічні прийоми (асоціації, римування, образи); повторювати матеріал з інтервалами для кращого закріплення; використовувати метод візуалізації (схеми, таблиці, діаграми).

Для того, щоб покращити мислення студентів, необхідно: використовувати проблемне навчання та кейс-методи; заохочувати до дискусій та дебатів; стимулювати студентів формулювати власні запитання до матеріалу. [2, с.49]

Мотивація є ключовим чинником, що визначає рівень залученості студентів у навчальний процес. Розрізняють два основних типи мотивації:

- внутрішня мотивація – бажання вчитися, прагнення до саморозвитку, інтерес до предмета.
- зовнішня мотивація – прагнення отримати гарну оцінку, стипендію, соціальне визнання.

Дефіцит мотивації призводить до пасивного ставлення до навчання, пропусків занять, низької успішності.

У студентів часто виникають стресові ситуації, пов'язані з високим навчальним навантаженням, складанням іспитів, адаптацією до нових умов. Високий рівень стресу може спричинити: зниження когнітивних здібностей; втрату мотивації; емоційне вигорання [3, с.21].

Студенти, які легко встановлюють контакти, мають вищий рівень психологічного комфорту, що сприяє успішності навчання. Труднощі в адаптації можуть спричинити: зниження рівня самооцінки; страх перед публічними виступами; труднощі у виконанні командних проєктів.

2. Підходи до організації навчального процесу.

Сучасна педагогіка пропонує гнучкі підходи до організації навчального процесу, які враховують індивідуальні відмінності студентів.

2.1. Дифференційований та індивідуалізований підхід

- Використання різних методів навчання відповідно до когнітивних особливостей студентів.

- Надання можливості самостійного вибору навчальних завдань.

2.2. Компетентнісний підхід

- Заміна традиційних лекцій інтерактивними методами (кейси, групові проєкти, симуляції).

- Акцент на практичному застосуванні знань.

2.3. Використання цифрових технологій

- Використання платформ дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom).

- Використання онлайн-тестування, відеолекцій, інтерактивних симуляцій [4, с.76]

2.4. Формування емоційного інтелекту

- Психологічна підтримка студентів.

- Розвиток навичок саморегуляції (медитація, тайм-менеджмент).

3. Педагогічні стратегії для підвищення ефективності навчального процесу

У сучасному освітньому просторі педагогічні стратегії відіграють ключову роль у забезпеченні якісного навчання. Вони повинні враховувати психологічні

особливості студентів, їхні когнітивні здібності, рівень мотивації та стиль навчання. Викладачі мають використовувати такі методики, які допомагають не лише передавати знання, а й формувати навички критичного мислення, креативності та самостійності [5, с. 26].

Освітнє середовище впливає на рівень залученості студентів до навчання, їхню мотивацію та емоційний стан. Викладач має бути відкритим до діалогу зі студентами. Важливо формувати атмосферу взаємоповаги та підтримки. Студентам варто надавати можливість висловлювати свою думку.

Приклад: На початку курсу викладач може організувати зустріч у неформальному форматі для знайомства зі студентами та обговорення їхніх очікувань від навчання.

Одна з основних проблем традиційної освіти – пасивна роль студентів у навчальному процесі. Лекційний формат, де викладач є головним джерелом інформації, а студенти лише слухають і конспектують, часто не сприяє ефективному засвоєнню знань. Саме тому сучасна педагогіка орієнтована на інтерактивні методи навчання, які стимулюють активну участь студентів, розвивають критичне мислення, комунікативні навички та вміння аналізувати інформацію [4, с. 69].

Серед найбільш ефективних методів активного навчання можна виділити дискусії, дебати та рольові ігри. Вони дозволяють студентам не лише засвоювати новий матеріал, а й застосовувати його на практиці, формуючи навички аргументованого висловлення думок, роботи в команді та прийняття рішень. [6, с.39].

Сучасна педагогіка орієнтована на використання інтерактивних методів навчання, цифрових технологій, розвиток емоційного інтелекту та формування самостійності студентів. Інтеграція цих підходів сприяє підвищенню мотивації, зменшенню стресу та формуванню навичок, необхідних для успішної професійної діяльності.

Успішність навчального процесу у ВНЗ значною мірою залежить від урахування психологічних особливостей студентів. Використання сучасних

освітніх підходів та педагогічних стратегій дозволяє створити комфортне середовище для навчання, підвищити рівень мотивації студентів та сприяти їхньому гармонійному розвитку.

Таким чином, інтеграція індивідуального підходу, компетентнісного навчання, цифрових технологій та психологічної підтримки є ключовими елементами ефективної системи вищої освіти [7, с.78].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва, Г. М. Психологія навчання: когнітивні особливості студентів та методи їх розвитку. Київ: Видавництво "Освіта", 2020, – 102 с.
2. Бех, І. Д. Психологія особистісного розвитку у студентському віці. Київ: Академвидав, 2018 – 215 с.
3. Гриньова, М. В. Сучасні педагогічні технології у вищій школі. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет. 2019 – 178 с.
4. Дьяченко, О. М. Когнітивні стилі студентів та їх вплив на успішність навчання. Харків: Видавничий дім "Ранок", 2021 – 86 с.
5. Зимня, І. А. Педагогічна психологія: теоретичні засади та прикладні аспекти. Київ: Видавництво КНУ, 2022 – 187 с.
6. Лебедева, Л. В. Емоційний інтелект у навчальному процесі: вплив на адаптацію студентів. Львів: Львівський національний університет, 2020 – 138 с.
7. Локшина, О. І. Інтерактивне навчання у вищій школі: світовий досвід та український контекст. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2021 – 226 с.

*Поліна ЦВЕЛИХ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

*Науковий керівник: Тетяна ЯЦЕНКО,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки психології, дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ПРОБЛЕМА СЕЛФХАРМУ СЕРЕД МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема самопошкодження серед підлітків набуває все більшої значущості у сучасному світі та обумовлена стресовими факторами, з якими стикаються сучасні підлітки. Динамічне сьогодення вимагає високого рівня психологічної зрілості, здатності до адаптації та ефективного вирішення складних і часто стресогенних ситуацій, коли навколо часто відбуваються бурхливі події, ця емоційна напруга посилюється, що може стати рушійною силою для деструктивних дій щодо себе.

Підлітковий вік є критичним етапом розвитку особистості, що пов'язаний з фізичними, психологічними та соціальними змінами. У цей період молоді люди часто стикаються з проблемами формування самооцінки, соціальної адаптації та становлення ідентичності. Емоційна нестабільність, підвищений ризик депресивних розладів і тривожних станів у підлітковому віці є одними з основних причин, що сприяють виникненню селфхарму [1].

Одним із етапів нашої наукової роботи було проведення дослідження особливостей прояву самопошкоджень та рівня емоційного інтелекту у підлітків ліцею “Політ”. У дослідженнях брали участь 104 учні ліцею, 65 – дівчат та 39 – хлопців, у віці 13 – 14 років. Дослідження проводилось на початку навчального року і тривало два тижні, з 1 вересня до 14 вересня 2024 року, після цього ми провели обробку та аналіз результатів і описали їх у своїй роботі.

Розглянемо результати анкетування (Анкета “Модифікації тіла та самопошкодження” (Н. А. Польська, С. А. Кабанова)), про відношення учнів до самопошкодження. Виявлено, що з усіх респондентів 86,6%, а саме 90 опитуваних не займаються самопошкодженням, 9,6%, тобто 10 учнів схильні до аутоагресивної поведінки, тоді як 3,8%, тобто 4 учня практикують самопошкодження (див. Рис. 1). Результати питання про відношення до самопошкодження свідчать, що серед підлітків ліцею “Політ” мало таких, які завдають собі шкоди.

Рис. 1. Відношення учнів до самопошкодження

Одним із запитань було “Як Ви ставитесь до пірсингу та інших модифікацій тіла?”. Так ми дійшли висновку, що більшість, а саме 42,3% учнів, байдужі до різних модифікацій тіла, 26% опитуваних ставляться з інтересом, але не планують робити пірсинг чи татуювання, схвалення до цього мають 19,2% респондентів і негативне розуміння щодо бодімодифікації мають 12,5% опитуваних (див. Рис. 2).

Рис. 2. Ставлення учнів до модифікації тіла

З опитуваних учнів 91,4% не були зацікавлені в самостійній модифікації свого тіла. Лише 4,8% повідомили про одноразовий досвід модифікації тіла, що може свідчити про експериментальний або ситуативний інтерес. Та 3,8% робили це більше одного разу, що може вказувати на циклічність чи звичку (див. Рис. 3).

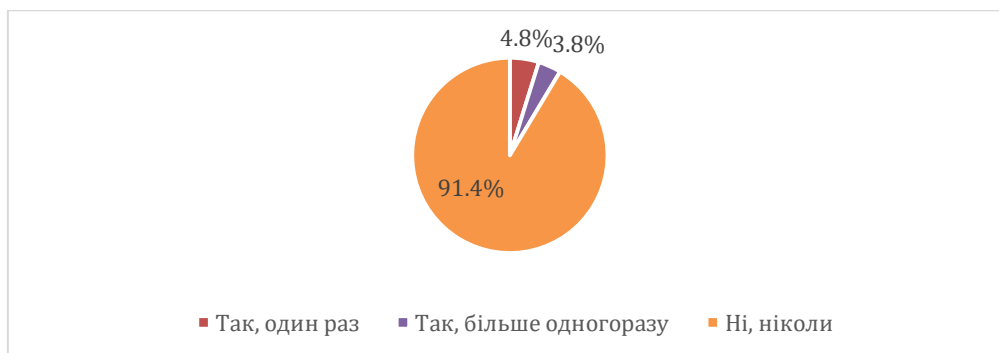

Рис. 3. Чи були спроби учнів модифікувати своє тіло

Після анкетування учні надали відповіді до шкали причин самопошкодження (Н. А. Польська), яка містить три блоки. Аналіз відповідей до першого блоку дав нам змогу визначити рівень схильності респондентів до самопошкодження (див. Табл. 1).

Таблиця 1.

Аналіз схильності до самопошкодження

№	Рівень схильності до самопошкодження	Дівчата	Хлопці	Загальний результат
1.	Низький	57,58%	89,66%	72,58%

2.	Середній	39,39%	10,34%	25,81%
3.	Високий	3,03%	0%	1,61%

Надалі, за результатами обробки першого блоку серед підлітків було визначено два способи здійснення самопошкодження.

Перший спосіб – інструментальний, який включає чотири питання першого блоку, за якими ми визначили, що цей спосіб самопошкодження (5,1) порівняно з другим – соматичним способом (12,9 балів), який включає сім питань першого блоку, менш розвинений серед підлітків.

Аналіз відповідей до другого блоку шкали причин самопошкодження (Н. А. Польська), допоміг визначити часовий проміжок останнього прояву селфхарму: більшість, а саме 23 учні ліцею не практикували самопошкодження, 14 осіб завдавали собі шкоди кілька днів тому, 5 опитуваних – тиждень тому, місяць тому 10 респондентів були під впливом негативних емоцій, які призвели до самопошкоджень, півроку тому 1 учень, рік тому 4 учні проявляли деструктивну поведінку і більше року тому завдавали самопошкодження 5 опитуваних ліцеїстів. За гендерним аналізом, ми виявили, що більше дівчат ніж хлопців практикують самопошкодження 9 учениць з 33 опитуваних не займалися сулфхармом, тоді як з 29 хлопців не практикували це 14 осіб.

Отже, робота психолога по профілактиці випадків самопошкоджень передбачає використання різних видів діяльності по зниженню рівня селфхарму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берегова Н. П., Повстюк О. Ю. «Селфхарм», як деструктивна форма переживання стресів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1. С. 13-16.

СЕКЦІЯ 2. МОДЕРНІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Renata NOWAKOWSKA-SIUTA,
Prof. dr hab. Prodziekan ds. kształcenia,
Kierownik Katedry historii wychowania i pedagogiki porównawczej
Wydział Nauk Pedagogicznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
Warszawa,
Polska

RESPONSIBILITY FOR DIALOGIC MEMORY. THE UNIVERSITY AS A BRIDGE BETWEEN EUROPE'S PAST AND FUTURE

Modern universities are an integral part not only of the educational system but, more broadly, of the functioning of society. Discussions in academic circles and public debates reveal the university's wide range of tasks. Changes concerning the university are always closely linked to changes in other spheres of social life. The university is embroiled in many disputes, especially between those advocating the preservation of the glorious traditions of academic freedom, high dignity and proven models of university functioning and those who not only question the university's former status as an ivory tower, but also insist on opening it up to new challenges and opportunities. Intense reflection on the preservation or abolition of the university's tasks to date is not exclusive to the times in which we live. Past centuries have seen many disputes about education and the university as an integral part of it, often in the form of violent revolutions resulting in radical reforms not only of the criticised institutions, but sometimes also of overall forms of social life. I refer, for example, to the Reformation movement in Europe initiated by Martin Luther (1517) and the discussions in many European countries on the renewal of church life, or the fundamental changes in the models of social, economic, religious and scientific life in the Victorian era in England

(1837–1901), which made England a liberal democracy that guaranteed many civil rights.

References to the two great traditions of the institution, initiated in the nineteenth century by Wilhelm von Humboldt in Germany and John Henry Newman in England, also occupy an essential place in the debate on the tasks of the modern university. These debates, born in very different socio-economic and scientific conditions, initiated model solutions that, despite the emergence of new fields of exploration and critique, remain significant for the order prevailing in contemporary universities. However, emerging aspirations to adapt the university to the demands of the modern world, especially neoliberal ideas, mean that the university – the place of truth discovery – is beginning to be subject to market arguments. Consequently, the importance of a broad knowledge base and creativity, for example, disappears from view in favour of aligning the educational process with a professional qualification framework, and critical thinking and richness of language give way to the ability to present formulaic messages. In the quest to adapt the university to the neoliberal order, those characteristics of the university that have shaped its overwhelming influence on the world over the centuries may be lost. In its medieval and modern versions, the university has always been part of society and thus subject to the same processes that have determined society's functioning. At the same time, it shaped the evolution of society by providing it with new ideas that challenged previous ways of perceiving reality and human action. It is on the influx of such ideas that both technological and social development, and consequently also the development of the university as an institution focused on expanding the boundaries of human cognition, have depended and continue to depend. In all of the statements quoted above, the conviction that the neohumanist university has left its mark on the understanding of its tasks not only on its contemporaries, but also influences the current ways of perceiving the role of science as a creator of rational solutions *sine ira et studio* – without anger or passion, i.e. impartially, objectively and neutrally. Scientific role models, as the biographies of the great ‘fathers’ of the neo-humanist university reveal: Georg-Wilhelm Leibniz, Wilhelm and Alexander von Humboldt, Hans-Georg Fichte, Friedrich Schleiermacher,

to name but a few, result not only from scientific achievements, but also from the way of life, the created path of scientific and personal development. Academic positions always remain an important part of biography, and biography reveals the path that a scholar has to travel to distinguish and internalise the stance taken. Even the most convincing model of the university remains only a template, into which only human biographies insert authenticity, truth, rationalism, and assertive judgements that have always remained the mainstay of scientism and a kind of antidote to dogmatism, fanaticism, unjustified mysticism, pride and contempt for those with different views, in a word, an antidote to contemporary intellectual barbarism.

Wilhelm von Humboldt claimed that science obeys its rules and that the scientific institution ‘lives and constantly reproduces itself, without any coercion or stated purpose’. But he added that the university should devote its material, science, to the ‘spiritual and moral education of the nation’. In line with its recommendations, the neo-humanist idea and organisation of the university served as a model in the creation or reform of higher education in the 19th and 20th centuries in many European countries. Today, we are seeing its increased criticism.

Many contemporary scholars have undertaken and continue to analyse higher education functions, including the University. Even a brief review of research on the history, transformation and contemporary reception of ideas and models about the university makes a convincing case for the multifaceted, and multifaceted approaches, conceptualisations, and analyses. Particularly interesting are the critical voices concerning how higher education institutions function and their role in building relationships between people and communities.

Is it possible, and if so how, in a world full of turmoil, chaos and permanent change, to save the values fundamental to the university and the attitudes emanating from them? respect for the freedom of thought (Freiheit; liberty), understood not as the freedom to choose any solution, but as respect for the freedom to seek/investigate the truth, respect for doubt (Zweifel; scepticism) about the truthfulness of statements, which is the basis of scientific progress and, finally, the fostering of rationality (Vernunft; rationality) of judgements about the world, which is the counterweight to

all kinds of delusion, pretence and mystification in a world that accepts the legitimacy of every judgement. Can the modern university, and if so to what extent, be responsible for building social trust? **Do we know how to create universities that build public trust and accountability for history and memory and dialogue among nations?**

We live in times when the demand for critical reflection on the constructions of memory is intensifying. States and societies scrutinise each other's ways of remembering and often question the determinants of memory.

In the 19th and 20th centuries, as Aleida Assmann writes, during the era of nations, "(...) national memories in Europe were shaped in polemical confrontation with neighbouring states, without regard for them. In one country, people celebrated what was deliberately forgotten in another; in one, they glorified what was considered disgraceful" (Assmann, 1994, p. 22). Perspective-based constructions of national memory collided brutally, creating an excellent breeding ground for conflict. The 21st century brought, in its first decade, hope for the rapprochement of perspectives. Today, nations are more interconnected due to economic globalisation, migration processes and shared interests in ensuring mutual security. A new ethos is carried by transnational public opinion, gaining significance through the media and striving to recognise universal norms and intercultural standards. The new perspective is observing collective memory construction and critically analysing potentially difficult and conflict-prone transcultural relations. However, above communicative and collective memory, another level must be placed – **cultural memory**. Cultures, each in its own way, are systems of safeguards against universal oblivion. Cultural memory serves to transmit experiences and knowledge across generations, thereby creating lasting **social memory**. Social memory achieves its stabilisation through the intensification of symbols and strong emotions, while cultural memory relies on the media and institutions that maintain it. The transmitted repertoire of cultural memory – artefacts such as texts, sculptures, paintings, monuments and temporal orders like rituals, holidays and customs – requires continuous adaptation and renewal through debates and discussions. The problem with cultural memory lies in its detachment from the living and dynamically changing consciousness, while the problem with social memory

is its homogenisation and politicisation. While social/collective memory defines shared experience and collective will, cultural memory serves the communication of citizens over a longer historical perspective and affirms an identity based on participation in a multi-generational tradition.

In the essay “Das Gebot zu vergessen und die Unabweisbarkeit des Erinnerns” (The Command to Forget and the Inevitability of Memory), published in 2010, Christian Meier, a German scholar of antiquity, demonstrates that forgetting is a significant cultural achievement and that the command to remember is only indicated in entirely exceptional contexts, such as in relation to the Nazi concentration camp of Auschwitz. Meier’s text can serve as a starting point for reflecting on the question of possible ways out of a shared history of violence. Meier’s thesis is that, while remembering is treated as a means to protect against violence, memory often fuels destructive ideas that reside in human minds. Can we, therefore, conclude that since memory can amplify hatred and the desire for revenge, forgetting might have a soothing effect and alleviate potential conflicts? Can the limitation of resentment be decreed? After the Thirty Years’ War, the Peace of Westphalia treaties of 1648 included the following legal formula: *perpetua oblivio et amnestia*, which is one example of such a decree. Forgiveness and forgetting often proved beneficial for social integration after wars, including civil wars. However, we must also recognise the other side, including the moral responsibility and the understanding that forgiveness does not always need to be associated with forgetting. The memory of the Holocaust is evidence of this. Aleida Assmann writes about a “peculiar crescendo of Holocaust memory.” The longer the time span, the stronger the memory of the Holocaust has become. Whereas in the Nuremberg Trials, the victims of the Holocaust were not allowed to speak, in the trial of Adolf Eichmann in Jerusalem in 1961, their testimonies became key and incriminating pieces of evidence, and in the 1980s, the figure of the eyewitness to history became almost sacred. In the 1990s, historian Dan Diner wrote that the answer to the question of a common reference point for all of Europe could be a single one: the Holocaust (Diner, 2007). The breakdown of civilisation encompasses not only Auschwitz but all of Europe, as all European countries and nations were drawn into its

orbit. Auschwitz is a rupture in European identity and a place where European memory is anchored, and it is likely to remain so.

In the 1990s, Europe developed two main strategies in its memory policy. On the one hand, there was a historical policy under the banner of a new ethos of national self-criticism and readiness to face the darker sides of one's own history, to assume responsibility for crimes; on the other hand, there was a policy based on an ethos of pride, which strengthens a selective image of historical events and obscures what is shameful for the nation. Can this polarisation of memory be replaced by dialogic memory? This would mean freeing memory patterns from the boundaries set by both sides. Building dialogic memory is an extremely difficult task since the memory of nations is typically organised in a monologic way. In other words, national memory tends to narrow history to an acceptable fragment for the given nation. The monologic nature of national memories has been criticised by people like Marc Bloch in the 1920s, who wrote: "Let us finally stop constantly talking about national histories without understanding each other" (Bloch, 2011, p. 302). This might be an utopian project, but it seems that dialogic memory could provide an alternative to the monologue of memory in dealing with the history of violence. It also offers a great cultural opportunity for working through the past. After all, it is not about erasing the historical experiences of any nation from memory, but about building rules that serve dialogic engagement with memory. The contextualisation used in this process is a cognitive operation and is possible through education and raising historical awareness. A post facto insight into the historical context does not have to silence individual experiences; on the contrary, by showing individual experiences, they can be included in a broader horizon, and their memories can gain significance through confrontation with other memories. In the struggle of differing memories and the competition over whose victim matters more, it is always about the lack of space in the national memory.

One's own suffering takes up much space, leaving no room for the suffering inflicted on others. Asymmetries in memories further emphasise this problem. Separating individual memories from fiction and confabulation, representations of different perspectives on the same issues in various societies or nations, such as the

memory of Nazi crimes in Germany and Poland, or the memory of the political and social breakthrough of 1989 in both countries, and then the representations of these phenomena and processes in school textbooks, can be an example of how difficult and even “intricate” the work of comparing and reconciling meanings in two different communities is, as we are currently witnessing (once again) by listening to political manifestos about undoing many years of building Polish-German cooperation, demanding both memory (of selected issues of these relations) and the oblivion of others. Similarly, this issue arises in Polish-Jewish, British-French, German-French, Polish-Ukrainian, Bosnian-Serbian, Palestinian-Israeli dialogues and so on.

Jorge Luis Borges, in his essay entitled “Shakespeare’s Memory”, writes: “A man’s memory is not a summation; it is a chaos of vague possibilities” (Borges, 1989, p. 34). This statement is thought-provoking. It questions the existence of a coherent memory that considers formal, content, social and cultural criteria. Borges’ sentence holds an unspoken thesis: that each of the mentioned criteria concerning memory can be fallible. Memory is not inherently an objective thing. Memory is always someone’s. Both individual and collective memory, which is linked to the distinctiveness of a given group, to the sense of identity that is strengthened and cultivated through it. Memory can unite people and create a network of shared interpretations of identity, but it can also divide them, with the boundaries of division following very tangled patterns.

Cultural differences, historical relations, individual and collective memory, linguistic difficulties and interpretations are all phenomena that shape the foundation of the approximate equivalence model. A problem that multicultural societies have is that it is extremely difficult to find common ground for the multitude of cultures, religions, languages and cultural references, as well as a common language to describe reality. The identification of a shared heritage that is accepted by a culturally diverse society, as well as the approximation of a common historical and socio-cultural experience, seems to be the only possible action that can unite diversity. This is also a tremendous challenge for intercultural pedagogy and comparative pedagogy. It might be worth considering a common methodological approach in comparative and intercultural studies.

REFERENCES

1. Assmann A., Das Gedächtnis der Orte, w: A. Assmann, A. Haverkamp red., Stimme, Figur, Sonderheft der Deutschen Vierteljahresschrift für Literaturwissenschaft 1994, pp. 17-35.
2. Borges, J. L. (1989). *Pamięć Szekspira* [Shakespeare's memory]. Warszawa: Prószyński i Spółka.
3. Broadfoot, P. (2000) Comparative education for the 21st century: retrospect and prospect, *Comparative Education*, 36 (3), pp. 357-372.
4. Cowen, R. (2000) Comparing futures or comparing pasts? *Comparative Education*, 36 (3), pp.333-342.
5. Crossley, M. (2000) Bridging cultures and traditions in the reconceptualisation of comparative and international education, *Comparative Education*, 36 (3), pp. 319-332.
6. Diner, D. (2007). *Gegenläufige Gedächtnisse: über Geltung und Wirkung des Holocaust* [Opposing memories: on the validity and impact of the Holocaust]. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
7. Howell, W.S. (1982). *The Empathic Communicator*, Belmont: Wadsworth.
8. Meier Ch., (2010). *Das Gebot zu vergessen und die Unabweisbarkeit des Erinnerns* [The commandment to forget and the irrefutability of remembering], München: Siedler Verlag .
9. Melosik, Z. (2023). Comparative education: status controversy and dynamics of scientific development. *Studia z Teorii Wychowania*, XIV(3 (44)), 9-26. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.9192>.
10. Nowakowska-Siuta, R. (2024) *Comparative Education. Methodology Context*. Krakow: Impuls.
11. Poortinga, Y. H. (2021). *Concept and method in cross-cultural and cultural psychology: Conceptual and methodological issues in cross-cultural and cultural psychology. (Elements in Psychology and Culture)*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108908320>
12. Ting-Toomey, S., Kurogi, A. (1998), *Facework Competence in Intercultural Conflict: An Updated Face-Negotiation Theory*. *International Journal of Intercultural Relations Communication*, 22, 187–225.
13. Wiseman, A., Popov, N. (2015). *An Introduction to Comparing Comparative Methodologies: A Framework for Understanding Pitfalls and Operationalizing Promises*. In: A. W. Wiseman, N. Popov (eds.), *Comparative Sciences: Interdisciplinary Approaches* (p. 1-14), Bigley: Emerald Weber, M. (1982). *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre* [Collected Essays on the Doctrine of Science], J.B.C. Mohr (Paul Siebeck): Tübingen.

Lucia-Doina LĂZĂRESCU,
*PhD student, Year I, Doctoral School of Educational Sciences,
specializing in Educational Management,
„Ion Creangă” State Pedagogical University of Chisinau,
Chisinau,
Republic of Moldova*

Sergiu BACIU,
*PhD, Dr. habil., Associate Professor,
Head of the Department of Educational Sciences and Management
„Ion Creangă” State Pedagogical University of Chisinau,
Chisinau,
Republic of Moldova*

THE CHRISTIAN LEADERSHIP OF SAINT PAISIE

I. Biographical Data

Born in **Poltava, Ukraine**, on December 21st, 1722, into a family of priests, Saint Paisie Velichkovsky dedicated himself early on and with **passion to biblical and patristic readings**. During his studies at the Movilean Theological Academy in Kyiv, he was drawn to monastic life. Later, seeking an ideal place to fulfill his monastic dream, he took refuge in various monasteries around Kyiv. [4, pp.5-6]

Due to the unfavorable historical context, he was forced to leave Ukraine and arrived at the hermitages in Wallachia, where he was highly appreciated **for his spiritual zeal** and initiated into the **practices of hesychasm**. [4, pp. 6-7], [2, pp. 304-305], [3, pp.154-155]. Fleeing from the priesthood, he decided to go to Mount Athos.

At Athos, he sadly and **critically observed** that *spiritual confessors were rare, and the texts of hesychast authors were forgotten*. [8] After three years of living in solitude, he was tonsured as a monk and advised by his compatriot, Vasile from Poiana Mărului, to gather together with two or three spiritual brothers. With **influence and inclusivity**, he succeeded to gather around him a community of 12 Moldavian and Slavic monks. [4, p.8] Although he had previously refused ordination out of **humility**, this time he accepted it - at the insistence and **for the good of his disciples** (at the age of 36). Due to the growing community, he was forced to move from one location to

another, continuously demonstrating **resilience, perseverance, and decisiveness**. After 17 years of residence at Athos, he decided to return to Moldova with his **multinational** community of 64 disciples.

His talent for Christian leadership and remarkable adaptability were fully evident at Dragomirna Monastery, where he organized monastic life based on a "settlement" **adapted** from *patristic models*. Church services were held *alternately in Church Slavonic and Romanian*. [4, p.9] The emphasis was placed on *poverty and obedience, the practice of the Jesus Prayer, and daily confession*.

He delegated part of the mission of translating Philokalia texts to a group of Romanian monks, *excellent Hellenists*, thus laying the foundations for a "school" of translators, whose development would reach its peak at Neamț. **He organized winter spiritual conferences** dedicated to reading and explaining the *aforementioned patristic texts*, guiding his entire community with **integrity, charisma, empathy, and effective communication**.

At Dragomirna, he received the "*great schema*," a sign of *exceptional ascetic living*. [4, p.10] The historical context would lead him to take refuge with the community (350 monks) at Secu Monastery, which soon - due to **influence** - would also become overcrowded. He had to settle - with some of his disciples - at Neamț, thus **accumulating the leadership of both monasteries**.

At Neamț, he reached the peak of his literary activity, working continuously, with **perseverance, responsibility, and vision**, alongside two teams of translators and copyists, on the revision and translation into Church Slavonic and Romanian of the Philokalia writings.

Elevated to the rank of **archimandrite**, he became famous throughout the Orthodox East, honored by monks and believers, and **greatly loved** by the nearly **1000 monks (Romanians, Russians, Serbs, Greeks, and Bulgarians)** at Secu and Neamț. He passed away on November 15, 1794, at the age of 72. [4, p.11].

II. Personality and Work

Descriptions by his disciples reveal the qualities of a true Christian leader:

a. ***Integrity, Empathy, Humility, Love, Trust:*** A man of God, a significant and holy man, full of spiritual love, faith, zeal for divine matters, and mercy towards all, "with humility and tears and... with a ceaseless fountain of learning" (disciple Vitalie).

b. ***Remarkable Force of Word / Power of Persuasion, Charisma:*** Received in Moldova with much love and joy, like a Golden Mouth, it was impossible "for anyone who saw him not to be captivated" (disciple Isaac).

c. ***Power of Conviction, Motivation, Positivity, Communication, Empathy:*** "Even the laziest man could be awakened to zeal through his words" (disciple Platon). [4, p.13] "He could comfort and calm the saddest with his words, and encourage and strengthen the discouraged..." [2, p.314]

d. ***Humanity, Hospitality, Inclusivity, Simplicity, Gift of Counsel:*** Aware of his mission to "live to do good," [1, p.65] the abbot Paisie fully demonstrated his hospitality and humanity as a "manifestation of a superior understanding of inter-human realities," [*ibidem*], at the feast of Neamț Monastery, when "from morning until evening the doors were open to everyone, both the rich and the poor. He strived to rest all who came with the love of strangers, like a second Abraham..." (disciple Teofan) [2, p.319]

e. ***Leadership, Mentorship, Vision:*** Saint George of Cernica attributed to his abbot, Elder Paisie, three special gifts: 1. the gift of ***the prayer of the heart***, 2. the gift of ***guiding a multitude of brothers***, and 3. the very rare gift of ***keeping brothers of different nationalities united***.

In essence, ***his moral portrait*** can focus on three aspects: ***spiritual zeal***, a ***genius for spiritual revival***, and ***cultural activity***.

1. **Spiritual Zeal:**

Aspiring to a communal life based on *obedience, poverty, and inner prayer*, he sought guidance from the Holy Fathers to learn the *cutting of his own will* and the zealous fulfilment of all evangelical commandments. Out of humility, **he delegated** the most experienced spiritual fathers of his community to teach the brothers the prayer of the heart, acquired *naturally*, although he himself had received it *supernaturally* as a divine gift. [4, p.15]

He considered that the abbot "*must be humble, gentle, righteous, peaceful*" and above all a **spiritual mentor**. He showed *a special appreciation for all his peers* (monastic brothers or poor people who visited him). [4, p.16]

2. Role in Reviving and Organizing Monastic Life:

His personality played an essential role, favored by the historical context, through **his remarkable way of leading** *such a large and diverse community*: Romanians, Slavs (Ukrainians, Russians, and Belarusians), Bulgarians, Serbs, and Greeks. [4, p.18]

He animated bilingual spiritual conferences based on the immense work of translating and correcting Philokalia texts, a work that Paisie **organized, thus valuing his entire community**. [4, p.19]

The establishment of community life – characteristics (selective):

Voluntary poverty [4, p.20], [2, p.319]; *unconditional obedience to the abbot / confessor* [8]; practicing the *Jesus prayer* in the cells; *daily confession of sins and thoughts to specially trained experienced confessors* [4, pp.21-22], [2, pp.310-312]; participation of the *entire community* in church services (in the Athonite style) with the exception of those sent with obedience and the sick; *common meal*, equal for all [4, p.20] etc.

Obligations of the abbot (like a true leader): objective guidance of the brothers based on *biblical and patristic study*; *example of humility and love*; prior consultation of any action with those *most experienced* in the paths of spiritual life; important **decisions** taken together with the entire community; maintaining peace, unity and the bond of love between brothers; knowledge of Greek, Slavonic and Romanian languages in order to be able to lead a **multinational community**.

The basis of the spiritual life of the community will be: *the growth of each through all* and the balance made up of *discernment* and *humility*, the two essential virtues of the inner life. [4, p.23]

3. Literary Activity:

Persevering, Paisie studied "day and night" biblical and patristic writings, striving to translate them into Church Slavonic and Romanian. Later, this activity became a "strong point for his entire community." [4, p.25] Along with the first

Philokalia translated into Romanian, the masterpiece "of philological and spiritual maturity" will remain the Church Slavonic version of the *Philokalia*, called *Dobrotoliubie* [4, p.29], [6], which will even change the life of the renowned *Russian Pilgrim*. [9, p.16]

III. The Legacy of Elder Paisie

After his passing, the historical context allowed his disciples to return to their homeland, where they would revive - the paisian spirit - the great patristic tradition. Thus, old hermitages and monasteries would bloom again, and new monastic hearths would be born, such as the ***famous Optina Hermitage***, which would become the emblem of the typical "paisianism," consisting of "the total surrender of the disciple into the hands of his elder, with the revelation of all thoughts and secrets of the heart." [4, pp.31-32]

Paisianism would also imprint on the ***organization of the Romanian Orthodox Church***, thanks to prominent personalities such as Veniamin Costachi and Grigorie Dascăluș, one of Paisie's disciples and future Metropolitan of Ungrovlahia. [6, pp.15-19]

Conclusions: The personality of Elder Paisie will have a significant **influence** in a favorable historical context. He will introduce into the community life of the monasteries the *essence of hesychastic spirituality*. Bilingual spiritual conferences, the "school" of translators, the "settlement" based on patristic models, and the continuous and selfless service to fellow beings will all be effects of the manifestation of *leadership based on humility, compassion, honesty, transparency, vision, patience, wisdom, dedication, responsibility, and service - after the Christ - like model*. Paisianism will bear rich fruits in time and space. However, the most precious gift will remain the holiness that Paisie's disciples will "catch," who will continue - whether even personalized - ***the paisian Christian leadership***.

REFERENCES

1. BACIU, Sergiu (2019), *Paideuma pedagogică românească*. În: Revista Acta et Commentationes. Științe ale Educației, nr. 2 (16), p.61-68. 0,5 c. a. ISSN 1857-0623. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/61-68_8.pdf

2. BĂLAN, protos. Ioanichie (1990), Pateticul românesc, ed. Arhiepiscopiei Tomisului si Dunării de Jos, ed a II-a, Galați, 1990, (704 p)
3. BĂLAN, arhim. Ioanichie (2004), Sfintele moaște din România, Ed. Mănăstirii Sihăstria, ISBN 973-87019-4-5, (208 p)
4. ICĂ Jr., diac. Ioan (2015), Cuviosul Paisie de la Neamț Velicikovski, Autobiografia și Viețile unui stareț urmate de Asezăminte si alte texte, Ediția a III-a, Deisis, Sibiu, ISBN 978-606-740-002-1, (562 p)
5. POPESCU, arhim. Clement & Ică jr., diac. Ioan, (1999) Viețile, povătuirile și testamentele sfinților stareți Gheorghe și Calinic de la Cernica. Monumentele spiritualității cernicane I, Ed. Deisis, Sibiu, ISBN 973-9344-26-7, (286p), p. 57-113.
6. SFÂNTUL GRIGORIE Dascălul, Sfătuire foarte frumoasă despre Spovedanie. (ediție îngrijită de Voronca, Ștefan, Viața Sfântului Grigorie Dascălul, Mitropolitul Țării Românești), Ed. Egumenița, Galați, 2007, ISBN 978-973-8926-49-3, (108 p).
7. Ce face un lider bun? Top 15 calități ale unui lider în 1012. Disponibil pe <https://leaveboard.com/ro/resurse-umane/calitati-lider/> (accesat martie 2025)
8. Spiritualitate monahală românească: isihasm, paisianism, note distincte față de monahismul altor Biserici Ortodoxe, art. Disponibil pe <https://mitropolia-ro.de/spiritualitate-monahala-romaneasca-isihasm-paisianism-note-distincte-fata-de-monahismul-altor-biserici-ortodoxe/> (accesat februarie 2025)
9. Pelerinul rus, traducere din limba rusă: Arhim. Paulin Leca, Ed. a II-a, Sofia, București, ISBN 973-8207-41- x, (224 p), p. 14

Юрій МАТВІЄНКО,

*кандидат педагогічних наук, доцент, проректор
з науково-педагогічної роботи Полтавського
університету економіки і торгівлі,
м. Полтава,
Україна*

ВПЛИВ STEAM ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Беззаперечний науково-технічний розвиток суспільства визначає вирішальну роль науки і технологій у цьому процесі. Їх центральна роль у сприянні технологічним інноваціям та сталому економічному зростанню не викликає сумнівів. І навпаки, науковий прогрес залежить від потужної фінансової та нефінансової підтримки суспільства в цілому. Численні соціальні наукові дослідження, присвячені з'ясуванню взаємодії між наукою і суспільними умовами, вказують на те, що такі країни як США, Великобританія, Фінляндія,

Німеччина, Сінгапур, Південна Корея не випадково стали світовим лідером як в економічному, так і в науковому плані, оскільки економічна їх сила була тісно пов'язана з досягненнями в науці та техніці [1].

Лідруючі позиції окреслених вище країн беззаперечно пов'язані із успішними реформами, реалізованими в системах загальної середньої та вищої освіти. З огляду на цей взаємозв'язок, слід зазначити, що все почалося із занепокоєння Сполучених Штатів, що вони можуть втратити своє лідерство в науці, а отже, і свою економічну конкурентну перевагу у все більш глобалізованому світі, через недостатню популярність серед молоді природничо-математичних дисциплін та професій. Першопричиною такого песимізму стало широко розповсюджене уявлення про те, що наука, технології, інженерія та математична освіта стала вкрай недостатньою, як за кількістю, так і за якістю, і нерівномірно доступною для різних соціальних груп. На допомогу мала прийти нова реформа, яка передбачала широке впровадження так званої STEM-освіти.

Акронім STEM зазвичай використовується для позначення набору освітніх та професійних галузей або доменів, пов'язаних з наукою. Втім, існує непослідовність у визначенні цієї аббревіатури та дискусії щодо того, чи заслуговують ці чотири напрямки на особливу увагу як сукупність [2]. Зокрема, те, що вважається STEM-освітою, надзвичайно різниться в різних країнах залежно від діючої системи освіти та конкретного освітнього рівня. В деяких країнах, на кшталт Фінляндії та Німеччини, навіть акронім STEM має зовсім інший вигляд.

Так, на базовому рівні (початкової школи) STEM-освіта є синонімом навчальної програми з математики та природничих наук, яка є обов'язковою для всіх учнів, тому дослідження STEM-освіти на рівні початкової школи зосереджуються на участі та успішності з природничо-математичних дисциплін загалом. У більш старшому шкільному віці STEM стає все більш спеціалізованим та професійно орієнтованим.

Щоб зрозуміти STEM-освіту, ми повинні визнати, що вона перебуває під впливом багатьох соціальних сил, які формують загальні результати навчання, а

також піддається впливу багатьох соціальних сил, які формують загальні освітні результати в суспільстві.

STEM-освіта – це підхід, орієнтований на учнів, який надає їм практичний досвід для кращого навчання. STEM передбачає командну роботу та залучення учнів до активного навчального середовища. Учні можуть зрозуміти кожен концепцію за короткий проміжок часу. Завдяки цьому підходу діти можуть розвивати численні надважливі у сучасному світі навички, серед яких аналітичні, наукові, вирішення проблем практичного значення, увагу, технічні, комунікативні, творчі, організаторські та лідерські навички. Занурившись у STEM освітнє середовище, діти можуть вчитися і вдосконалювати свої навички в більш практичних, а не теоретичних сферах.

Основною метою STEM-освіти є задоволення суспільних та особистісних потреб людини. STEM-освіта та її навички STEM-освіта та її навички також важливі для подальшого професійного розвитку та працевлаштування у високотехнологічному світі.

Ми бачимо, що науково-технічні інновації стають все більш важливими, оскільки людство стикається з перевагами і викликами глобалізації та економіки, заснованої на знаннях. Для того, щоб досягти успіху в цьому новому інформаційному та високотехнологічному суспільстві, учням необхідно розвивати свої здібності у STEM до рівнів, що значно перевищують ті, які вважалися прийнятними у минулому.

Втім, важливо розуміти, що суспільство вже зараз не є однорідним і саме тому освітнє середовище прогресивних країн світу є глибоко інклюзивним. Україна систематично реформує власну систему освіти з позиції розуміння важливості інклюзивності.

Інклюзивна STEM-освіта сприяє співпраці та соціальному зростанню, заохочуючи до командної роботи та спілкування [4]. Працюючи в структурованих групах, учні з особливими освітніми потребами (далі – ООП) розвивають навички міжособистісного спілкування та будують стосунки з однолітками. Крім того, STEM-освіта відкриває шлях до готовності до кар'єри,

розвиваючи в учнів критичне мислення, креативність і технологічну грамотність [5].

Однак ці переваги можуть бути повністю реалізовані лише за умови, що вчителі пройдуть відповідну підготовку, як підкреслюють Марго та Кеттлер [3], важливість професійного розвитку для подолання прогалин у практиці. Попри свою перспективність, впровадження STEM-освіти для учнів з ООП часто ускладнюється обмеженими ресурсами, розмірами класів та недостатнім професійним розвитком вчителів. Усунення цих бар'єрів має вирішальне значення для забезпечення рівного доступу та максимізації потенціалу STEM-освіти для всіх учнів.

У 2022 році з метою подолання цих та інших проблем формування освітнього STEM середовища та розробку інноваційних методик свої зусилля спрямували Полтавський університет економіки і торгівлі, комунальний заклад «Інклюзивно-ресурсний центр Полтавської міської ради» та Полтавська академія неперервної освіти, яких об'єднала участь в обласному науково-методичному проєкті «STEAM-inclusion» [7].

Реалізація проєкту дає можливість вже зараз говорити про ту користь, яку STEM може дати дітям із ООП, а саме:

Допитливість та інтерес. Перш за все, це підвищує допитливість та інтерес до вивчення природничих наук, математики та технологій серед учнів з ООП. Відомо, що через свої сенсорні та інтелектуальні проблеми. Відомо, що через свої сенсорні та інтелектуальні проблеми учні з порушеннями зору, порушеннями слуху та розумовою відсталістю не виявляють інтересу до вивчення понять пов'язаних з математикою та природничими науками. STEM технології допомагають таким учням у розумінні інформації, що міститься в STEM-дисциплінах.

Знання змісту. Завдяки STEM вони зможуть зрозуміти предмет у простий спосіб.

Розвиток навичок. Учні з ООП можуть розвивати такі навички, як аналітичні, наукові, вирішення проблем, увагу, технічні, комунікативні, творчі, організаторські та лідерство через STEM-освіту.

Гнучке викладання. Учні з ООП можуть навчатися у власному темпі на основі їхніх індивідуальних здібностей.

Інструменти та матеріали. Використовуючи різні види інструментів та матеріалів, вони можуть брати участь у навчанні в STEM лабораторіях, здобуваючи при цьому необхідні їм навички самообслуговування.

З'єднувач. STEM-освіта пов'язує учнів зі школою, громадою, роботою та глобальними проблемами. Таким чином, це підвищує їхню соціальну активність та інтегрованість у суспільство.

Результати реалізації проєкту «STEAM Inclusion» та низка розроблених практичних рекомендацій освітянам дає підстави стверджувати, що STEM має стати важливою частиною впровадження інклюзії у вітчизняну систему освіти. Завдяки цьому учні з ООП зможуть розвинути інтерес і допитливість до вивчення і розуміння концепцій науки, математики, технологій та інженерії, і це матиме вплив на їхнє життя та подальшу затребуваність у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Goldin C. The Race between Education and Technology / Claudia Goldin, Lawrence F. Katz – Harvard University Press, 2008. <https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9x5x>.
2. Gonzalez HB. Science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education: a primer / Gonzalez HB. Kuenzi JJ.. // Congr. Res. Serv. 7-5700, Washington, DC, 2012. <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/R42642.pdf>
3. Margot K. C. Teacher training in inclusive STEM education: Bridging gaps in practice / Margot K. C., Kettler T. // Teacher Education Quarterly, 2019, 46(2), 33–49. <https://doi.org/10.1234/teq.2019.001>
4. Nasri N. Frameworks for inclusive STEM education in diverse classrooms. / Nasri N., Rahim S. M., Shukor N. A. // STEM Educational Practices, 2021, 12(1), 25-39. <https://doi.org/10.1234/stemp.2021.001>

5. Yamamoto R. STEM career preparation for students with disabilities: Opportunities and barriers / Yamamoto R., Taylor J., Singh P. // Career Development Quarterly, 2022, 70(3), 230-244. <https://doi.org/10.1234/cdq.2022.006>

6. Zollam A. Learning for STEM literacy: STEM literacy for learning. School Science and Mathematics, 2012, 112 (1), 12-19. <https://www.engineeringforkids.com/about/news/2016/february/why-is-stem-education-so-important-/>

7. Матвієнко Ю. Освітня робототехніка як корекційний засіб при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами / Ю. Матвієнко, С. Зайцев // Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення (випуск 74): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 6-7 лютого 2023 р.), С.45-47. <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-962/>

Мирослава АЛАТИРЕНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент
вихователь ГПД гімназії №6
м. Чернігів,
Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ СЕРЕДНЬОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ УКРАЇНИ

*Щороку навесні, щойно птахи беруться рахувати рибу в
Дунаї, на усті ріки в море проростає білий очерет. (Він
Росте лише три дні, в час, коли ...
(М.Павич)[6, с.260]*

У день, коли Японці вже відсвіткували весняне свято врожаю (7 годин різниці в часі), коли вшанування боротьби з ісламофобією по-весняному дзвенить на клумбі (музею-садиби великого сонцепоклонника) й у повітрі українського Криму настроями й рядками твору М. Коцюбинського «Під мінаретами...», коли черговий нічний обстріл житлового кварталу історичного міста (15.03.2025 р.) фонить і бринить у душі розпачем, болем й образами, воля людини і жага до життя водночас кипить потребою у боротьбі за справедливість і право українських людей і дітей мати успішне майбутнє, право бути живими, і не тільки здоровими, а й освіченими й культурними, культурно-розвиненими. Тому попередній науковий і педагогічний досвід вимагає від науковця вступитися у цей складний час весняного дня не лише за теоретичні здобутки колег у спільній галузі мирного минулого, а й за надактуальні реалії освітнього середовища проблемних умов воєнного режиму освітянської праці.

Проблематика дослідження інноваційних методик і технологій в освіті завжди пов'язана з результатами педагогічної практики, з узгодженою діяльністю як педагогічних працівників, так і самих здобувачів освіти.

Попередні науково-педагогічні дослідження новітніх технологій управління якістю освіти й апробація результатів впровадження елементів різних інноваційних технологій і методів у освітянську практику під час війни, як і проблемні питання педагогічної практики в умовах воєнного стану, частково висвітлювались нами у публікаціях збірок матеріалів різноманітних наукових і науково-методичних заходів [1], [2], [3], [4], [5] та ін. При цьому усі науково-педагогічні спостереження останніх років ґрунтуються на результатах негативного впливу війни, які відображаються як на якості й ефективності роботи педагогічних працівників з учнями, так і на результатах освіти, і їх якості.

Проблема погіршення якості освіти в умовах війни пояснюється цілком природними реакціями людської психіки і фізіології. Це обґрунтовано у працях професора Стенфордського університету, нейробіолога Р.Сапольського, який описав фізіологічні зміни в стані людей під час війни, де цілком об'єктивними умовами пояснюється погіршення навчання і погіршення запам'ятовування саме в умовах війни. Доказами цього також є імпульсивність, втрата самоконтролю, депресивні стани і агресивні прояви поведінки у наших дітей і дорослих, які постійно спостерігаються навколо. На цьому, цитуючи проф.Р.Сапольського, ще влітку 2023 року наголошувала голова ГО «Мрія дітей України», членкиня громадської антикорупційної ради при Міноборони Д.Ярова:

«зменшується гіпокамп, який відповідає за процеси навчання та запам'ятовування. Тому якщо ви або ваші діти почали тупіти в процесі навчання – з вами або з іншими все ок. Це нормально!» Від себе додаю, по сваршій дитині я це все бачу. По собі також. Я не пам'ятаю що було тиждень тому. Кількість подій за день така, що не пам'ятаєш що було зранку» [9]. Всі ці явища теперішньої дійсності часто спостерігаються у щоденній педагогічній практиці.

На проблемі погіршення якості освіти впродовж 2022-2024 років також наголошувала Несчетна С. у світлинах щодо золотих і срібних медалей [8]. Але звикання до змінених умов праці також дає і позитивні результати, на що вказує висвітлена статистика порівняння кількості золотих і срібних медалей у рік вторгнення росії - 2022 і у наступні роки «адаптації»: 2022- 20, 6 тисяч медалей,

2023 – 21, 3 тисячі медалей [там само]. Бачимо, що в перший рік адаптації до стресу війни результативність стала дещо вищою. Звичайно, що за два роки ми вже накопили певний досвід збереження працездатності. При цьому, освітяни мали можливість пройти безліч курсів («Розумію», «Курс з психоемоційної підтримки учнів в умовах») з само підтримки і психологічної допомоги собі і дітям, розроблених з урахуванням потреб умов війни.

Тому, враховуючи попередній науково-педагогічний і педагогічний досвід, а також досвід вивчення різноманітних технологій і методик (включаючи і технологію управління якістю освіти шляхом створення інноваційного освітнього середовища школа-університет), погодимось з тим, що якість освіти є «рівнем відображення кінцевої мети освіти в змісті освіти» (В. Мадзігон) [7, с. 5]. На чому ми також частково наголошували у попередніх наукових розвідках [5].

Негативні результати останніх спостережень також виявились ускладненими унеможливленням стабільної освітньої діяльності закладу систематичними ПТ, які ускладнюють нагромадження освітніх втрат і повноцінний розвиток наявних здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Так, ми зосередились на модернізації освітньої діяльності звичайного закладу середньої освіти впровадженням елементів технології «школа-університет» та інших інноваційних технологій. У практиці роботи групи подовженого дня зі здобувачами освіти початкової ланки ми запланували різні форми і методи роботи (і відповідний зміст) з метою формування основ наукового світогляду (засобами стимуляції пізнавальних інтересів дітей). Переважна більшість дітей реагує і цікавиться пропонованими матеріалами. Але щоби досягти результатів, потрібна систематична активізація пізнавальної діяльності під час занять, закріплення проміжних результатів підсумковими заходами роботи з дітьми.

У реальній практиці майже три чверті навчального року час, відведений на організацію освітньої діяльності, використовувався орієнтовно з таким розподілом:

- час, відведений на пізнавальний розвиток під час прогулянок (до 65-70%) на 40 % використано на стресову біганину і перебування в укритті (де заплановані зміст, форми і методи роботи замінюються переважно на рефлексорні і творчі «заповнення хвилин», психологічні заспокоєння і релаксаційні вправи зі зняття напруги);

- відповідно, час, запланований на самопідготовку (дидактичні вправи, виконання домашніх завдань, завдання за вибором для саморозвитку) (15-20%) часто замінювався або скорочувався (як після 1-4 годинного сидіння в укритті, без прогулянки на свіжому повітрі сідати за підготовку домашніх завдань?), тобто до 7-10% часу витрачалось на творчі імпровізації і постійні зміни графіку роботи у зв'язку з сидінням в укритті;

- 10-15% часу, запланованого на культурний розвиток й індивідуальні форми роботи (розвиваючої, ігрової та ін.) – це клубні години, час для виховних заходів, інтелектуальних вікторин та ін. повноцінно використовувався орієнтовно на 5-7%, у зв'язку з сидінням в укритті, систематичними відключеннями світла (не уявляю як живуть люди Сумщини з майже цілодобовим зумом тривоги...)

Це без урахування %часу на організаційні види роботи і обідню перерву.

Для точної статистики, потрібно було б фіксувати за годинником усі «повітряні тривоги», як 15-ти, і 5-ти, і 40-а хвилинні, так і 1-2-4-5-годинні. Тому цифри наведені орієнтовні.

Це тільки стосовно дітей. Тепер щодо ефективної роботи педагогів. Цілеспрямовано уникну статистики, з метою дотримання психолого-педагогічної етики щодо дітей про яких буде йти мова.

На «виховні бесіди» з дітьми, які потребують не просто емпатійних випадкових, або фрагментарних індивідуальних бесід, розмов і емоційної підтримки, а яким потрібні цілеспрямовані психокорекційні види робіт, психотерапевтичні систематичні заняття, потрібні корекції програм і каналів, іде іноді (!) до 60-70% часу основної роботи вихователя з групою. Це дуже виснажує як педагога, так і дискримінує право здібних і вихованих дітей на продовження

свого рівня розвитку. Думаю, що на цьому не станемо акцентувати основну увагу, враховуючи обмежені обсяги тез конференції.

Тут Важливо нагадати найдосвідченішим і найінформованішим вченим і деяким практикам, про закриту і відкриту мету створення радянської системи освіти і педагогіки 1917-2025, які працювали і відсотків на 70-80 продовжують «працювати» як єдина система радянських і пострадянських країн. (з метою закачування головного політичного діяча радянської системи). Ми є нащадками радянської системи. Насмілюсь припустити, що до 60-70 % система роботи середньої освіти так і продовжує «функціонувати» як нащадок срср. Території, які функціонують як середньостатистичне російськомовне поле (пам'ятаєте про колективізацію і русифікацію?) щоденно знаходяться у зумах «повітряних тривог»... діти 6-7 років у яких батьки мають вік по 28-30-35 років, мають за робочу розмовну мову російську з, вибачте, радянськими лексичними фразами, запасами та радянськими суржиками. Поодинокі випадки постійно говорять українською. ... Так, кожен звук сирени збиває цей потік...

Дозвольте запитати у тих, кому за 46-47-50 – Кого ми виховуємо? Якщо більше тридцяти відсотків, і хлопчики і дівчатка (!), дітей можуть собі дозволити нецензурну лексику і грубі фрази, то, мабуть, варто поставити занадто «наукове» питання – тих хто лишивсь у країні? Чи тих кого вже «зробили» розробники «нової» ідеї руського міра?

«Висновки і перспективи». Ще живі ті люди, які розуміють висловлені у публікації тезисні проблеми, але скільки лишилось часу, невідомо... Можливо, наші керманичі визначаться і вирішать що важливіше і чому здібні дітки мають слухати істеричні крики інклюзивних дітей, яких посадовили за парти з усіма школярами? Впроваджуючи практику сусідніх країн Західної Європи з інклюзією, потрібно враховувати, що у них сто років не було русифікованої радянської шкільної системи освіти, яка вже понад сто років тримається на центральній будівлі країни-агресора – мавзолея Леніна-Ул'янова, і всім з цим пов'язаним. Прошу тих, у кого малувато досвіду для розуміння уникнути негативних обговорень даних тез (!). Розширена доповідь чи то публікація по

цим тезам у теперішній час не є можливим. Ви ж не учні, щоби вам «роз'яснювати»...

Я ще вірю в те, що настане не календарна весна, а наша (українська)...

ЛІТЕРАТУРА

1. Алатиренко М. Роздуми над науковою монографією С.В.Романовського «Теоретико-методичні основи управління якістю освіти в комплексі «Ш-Л-ТУ». *Наш український дім.: науково-популярний часопис для вчителів України та діаспори.* [Ніжин] 2019, №2. Вип. С. 110-112.

2. Алатиренко М. Психолого-педагогічні виклики наслідків військового стану у освітньо-розвиваючій роботі позашкілля // Розвиток освіти в європейському просторі: національні виклики та транснаціональні перспективи. Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ніжин, 2–3 листопада 2023 року / За заг. ред. Самойленко О. В.. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. С. 362-364.

3. Алатиренко М. Творчість (літературно-наукова і дитяча) як передумова збереження психічного здоров'я і розвитку особистості засобами педагогічного краєзнавства (на матеріалах роботи позашкілля в умовах взаємодії «діти-педагогіка-війна») // Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 21 листоп. 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психологічної освіти, Каф. соц. пед. та соц. роботи ; [редкол.: О. О. Кравченко (голов. редкол.), Н. М. Коляда, Н. В. Левченко ; рец.: О. Б. Петренко, О. Л. Кірдан]. – Київ : Компринт, 2023. – С. 30-34.

4. Алатиренко М. Елементи арт-терапії у роботі позашкілля, як умова збереження життєстійкості педагога і вихованців в режимі військового стану // Педагогіка мистецтва для збереження і розвитку психічного і фізичного здоров'я та культурного зростання особистості впродовж життя : матеріали міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 1-2 грудня 2023 року / За заг. ред. Сегеди Н.А. Запоріжжя: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2023. 172. С.7-10.

5. Барило О. Долучення сучасної молоді до міжкультурного діалогу засобами вивчення спеціальних дисциплін в середньому закладі освіти //Перші Геретівські читання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 7 червня 2017 року) / Редколегія: О. М. Петровський, Б. Б. Буяк, І. М. Вітенко, А. Japowski, В. С. Мисик, Ф. І. Полянський, О. А. Ревуцька,

І. Ф. Янюк // Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. – Тернопіль: ТОКІППО, 2017. – Вип. 1. – С. 24-28.

6. Жовта книга // Хозарський словник: роман-лексикон на 100 000 слів: чоловічий примірник /Милорад Павич; пер. з серб. О. Рось; худож.-оформлювач В.М.Карасик. – Харків: Фоліо, 2018. – 351 с. – (Карта світу).

7. Мадзігон М.В. Продуктивна педагогіка. Київ,: «Педагогічна думка», 2007. 360 с.

8. Несчетна С. У школах України скасовано золоті та срібні медалі. 13.02.2025. Електронний ресурс : tsn.ua

9. Ярова Д. Як подбати про свій психічний стан під час війни? Блог Дани Ярової 16.08.2023. Електронний ресурс: lb.ua

Ольга ГУРСЬКА,
*кандидат педагогічних наук,
т.в.о. директора ТОВ „Приватна початкова школа міста Полтава
„ДКУ”,
м. Полтава,
Україна*

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК УЧНІВСТВА ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ

Сьогодні все частіше наукова спільнота говорить про важливість розвитку соціально-емоційних навичок учнівства, які є запорукою успіху дитини. Більшість із батьківської спільноти ще й досі дотримується думки про першість і важливість академічних успіхів, адже саме предметні знання з математики, природничих чи інших дисциплін, на їхню думку, вибудують шлях у щасливе доросле життя їхніх дітей. Але прибічники цієї думки не враховують тих факторів, що в умовах цифровізації освіти та інформаційного буму на перше місце виходять такі навички як вміння працювати в команді, вибудовувати стратегії спілкування, вирішувати конфліктні ситуації.

Навчання – це найвища суперздібність, яка перевищує всі інші. Якщо ви бажаєте зробити крутішою криву свого життєвого зростання, то варто навчитися навчатися [5, с. 58]. Високі академічні успіхи в навчанні самі по собі не завжди є

запорукою успішної кар'єри та фінансового благополуччя у дорослому житті. Та й саме визначення успіху трактується по-різному, адже для кожної людини свої критерії. Школа з її усталеними нормами та підходами до навчання не завжди виправдовує очікування як батьків, так і самих дітей. Ці сумніви штовхають батьківство до пошуку альтернативних шляхів – репетиторів, платформ з подолання освітніх втрат, дистанційних шкіл. Переобтяжені усім цим, школярі втрачають мотивацію до вивчення шкільних предметів у школі.

Але навчання – це не лише про предметні знання. Математика, читання, природничі та інші дисципліни так само важливі, як і м'які навички. Стрімкий розвиток науки і техніки, поява штучного інтелекту змінює вимоги до випускника школи. Стало зрозуміло, що життєвий успіх полягає не лише в хороших оцінках, високих тестових балах, наявності вищої освіти (хоча це також важливо), а й у вмінні випускників пристосовуватися до реалій життя, у їх життєстійкості, здатності до креативного мислення та вмінні працювати в команді.

Всесвітній економічний форум оприлюднив 10 найнеобхідніших навичок 2025 року. Серед них аналітичне мислення, активне навчання, комплексне вирішення завдань, критичне мислення, креативність, оригінальність та ініціативність, лідерство, стресостійкість, вміння вирішувати проблеми та генерувати ідеї, використання та дизайн технологій.

Один із найавторитетніших американських експертів у галузі освіти Тед Дінтерсміт назвав подібні навички «сімома навичками виживання», включаючи в цей перелік критичне мислення й розв'язання проблем, ефективну роботу в команді і здатність бути взірцем для інших, гнучкість і здатність адаптуватися, ініціативність і підприємницька жилка, ефективне усне, письмове й мультимедійне спілкування, пошук та аналіз інформації, цікавість та увага [1, с. 59]. Саме увага на розвиток цих навичок, на його думку, є запорукою успішного навчання. Звичайно, це не відкидає освоєння навчального матеріалу з різних предметів, але у фокусі уваги повинні бути ті вміння, які дозволять молодій людині знайти своє місце у світі.

Головною метою освіти є сформувати у школярів когнітивні і соціальні навички, виховати активних і відповідальних громадян. Але зачасту школа націлена на те, щоб по її завершенню учнівство успішно склало зовнішнє незалежне оцінювання, а не адаптувалося до дорослого життя та побудувало успішну кар'єру. Усі намагання змінити нашу систему освіти, зробити її особистісно орієнтованою та персоналізованою не завжди реалізуються на місцях. Частина педагогів продовжують використовувати застарілі підходи, які поглиблюють і так наявну прірву між вчительством та учнівством.

Результати міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок ДоСЕН-2023 відкрило взаємозалежність між соціально-емоційними навичками та навчальними результатами учнівства, їх благополуччям і мріями про майбутнє. В Україні 15-річні учні й учениці з більш розвиненими навичками допитливості, мотивації досягати, наполегливості, відповідальності, толерантності, самоконтролю і креативності схильні отримувати вищі оцінки з математики, читання й мистецтва, а також, за їхніми словами, рідше запізнюються і менше прогулюють школу. Більш розвинені навички співпереживання й упевненості в собі також пов'язані з отриманням кращих оцінок із усіх трьох предметів, тоді як більш розвинені навички контролю над емоціями й довіри пов'язані з меншою кількістю прогулювань і запізнь [6, с. 7]. В Україні цей зв'язок між соціально-емоційними навичками й академічними успіхами проявляється сильніше ніж у середньому по інших країнах, які також брали участь у цьому дослідженні.

Та й самі академічні успіхи учнівства викликають хвилю обговорень, особливо в умовах повномасштабного вторгнення та погіршення психологічного стану через тривожність та стрес. Результати іншого міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 засвідчують, що в Україні значна частка 15-річних учнів має низькі результати, тобто не досягає базового рівня сформованості математичної, читацької та природничо-наукової грамотності (рівня 2 на предметних шкалах PISA). Базовий рівень визначають як рівень мінімального оволодіння 15-річним учнівством змістом предметних галузей PISA й

мінімальної сформованості здатності самостійно мислити. Так, лише 58% українських 15-річних підлітків досягли базового рівня математичної грамотності, 59% – читацької грамотності; 66% – природничо-наукової грамотності. Ці показники є гіршими за середні значення по країнах світу, що також долучені до цього дослідження [4, с. 189]. Такі результати свідчать про те, що освітня система потребує переосмислення та нових підходів.

Враховуючи цю необхідність та потреби на ринку праці, саме соціально-емоційні навички дозволять учнівству покращити свої академічні успіхи і вибудувати свою успішну траєкторію в доросле життя. Школа повинна стати мотивуючим середовищем не лише для вивчення шкільних дисциплін, а більше для зрощення внутрішнього ресурсу дитини, що дозволить їй долати перешкоди, посилювати життєстійкість, розвивати інтерес і прикладати зусилля, які даватимуть свої результати.

Тож, на що потрібно звертати увагу в першу чергу? По-перше, на налагодження ефективної комунікації та співпрацю. Коли учнівство співпрацює одне з одним, то на думку відомого шотландського педагога автора книги «Мотивуюча школа» А. Макліна, вони зазвичай роблять менше помилок. Співпраця підтримує зусилля кожного до досягнення і призводить до того, що учні більш позитивно ставляться і до себе, і один до одного, і до навчального предмету [2, с. 97]. При цьому кожна дитина визнає цінність внеску іншого чи іншої. Крім того, на його ж думку, те, як до дитини ставляться однолітки, є кращим довгостроковим провісником психологічного благополуччя, ніж досягнення в навчанні, рівень інтелекту чи щось інше. Навичка командної роботи відшліфовується, коли діти працюють над спільними завданнями, коли залучаються до реалізації різних акцій, проєктів. Важливо розуміти, що для ефективної взаємодії потрібна здатність до поціновування різноманітності людей, думок, цінностей, що дозволяє дивитися на світ ширше та розуміти взаємозалежність усіх нас. Навчання – це не місце, приміщення, а діяльність і люди, які задіяні в цьому процесі. Тому важливо заохочувати школярів до співдії та співпраці. Доброзичлива атмосфера у класі сприятиме товариськості та

дозволить дитині проявити свої таланти і здібності. Тому важливо розвивати навичку співпереживання як здатність відчувати внутрішній стан іншої людини, вміння пропонувати підтримку та допомогу. У такій підтримувальній атмосфері досягти успіхів у навчанні є значно вищі шанси. Співпереживання пов'язано із ще однією навичкою – здатністю розпізнавати емоції. Вміння керувати своїми емоціями дозволяє дитині розуміти свій емоційний стан, відчувати емоційні потреби свого оточення та вивільняти їх в екологічний спосіб.

Дуже важливою також є навичка гнучкості та адаптивності, тобто здатність миттєво реагувати на виклики часу та пристосовуватися до потреб суспільства. Сьогодення вимагає від учнівства швидкого реагування на зміни, освоєння нових навичок, щоб бути конкурентноздатними на ринку праці. Як говорив А. Шлейхер, один із найдосвідченіших педагогів у світі, сьогоденні школи мусять готувати учнів до безпрецедентно швидких змін, до професій, яких ще не існує, до розв'язання соціальних проблем, яких ми ще не можемо уявити, і до використання технологій, яких ще не винайшли. А ще вони мають готувати дітей до взаємопов'язаного світу де вони розумітимуть і оцінюватимуть ситуації з погляду різних думок і світоглядів, успішно і з повагою взаємодіятимуть з іншими і вживатимуть відповідальних дій, щоб досягти сталого розвитку й колективного добробуту [7, с. 34].

Не менш важливим є зрощення креативності й допитливості. За результатами ДоСЕН 10-річні діти менше співпереживають, проявляють толерантність, креативність, допитливість, аніж 15-річні [3, с. 59-60]. Розвиток креативності значною мірою залежить від соціального та освітнього контексту. Навчальні дисципліни у школі мають широкі можливості для зрощення цієї навички, якщо у школі є простір для уяви, фантазії учнівства та поціновується думка кожного учасника освітнього процесу. Зокрема, диференційований підхід до навчання, проєктна та дослідницька робота створюють нові можливості для розвитку допитливості та креативності. Саму допитливість називають «третім стовпом» академічної успішності, адже допитливі люди з більшою ймовірністю будуть наполегливо долати труднощі, зокрема й у навчанні, оскільки їхня

внутрішня мотивація до розуміння і здійснення відкриттів тримає їх зосередженими й зацікавленими щодо того, що вони роблять [3, с. 165]

Варто також згадати про критичне мислення як вкрай необхідну навичку покоління дітей, що є свідками постійних інформаційних атак, поширення неправдивої інформації та інформаційного тиску. Воно включає здатність визначати проблеми, ставити запитання, аналізувати, порівнювати та оцінювати джерела, розглядати альтернативні підходи і рішення, а також робити свій власний свідомий вибір, зрощуючи своє власне бачення. Шкільна програма має безліч можливостей для формування критичного мислення, проте наявні шкільні стереотипи на зразок «вчителю видніше», «тихіше їдеш – далі будеш», «помилятися – це погано» негативно впливає на формування цієї навички. Навчання – це ще й про лідерство. Про вміння ставати лідером чи лідеркою своїх думок, не потрапляючи в танета маніпуляцій та страхів.

Звичайно процес навчання завжди був і залишатиметься ключем до особистісного зростання, розвитку та успіху. Але світ змінюється. І щоб мати хороші перспективи у житті, потрібно вміти навчатися та перенавчатися упродовж усього життя, володіти тими навичками, які дозволять людині конкурувати зі штучним інтелектом, що увірвався в наше повсякденне життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вагнер Т. Дінтерсміт Т. Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя / пер. з англ. Надія Борис. – К. : Наш формат, 2017. – 312 с.
2. Маклін А. Мотивуюча школа / пер. з англ. Т.В. Тадеєва. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2019. – 480 с.
3. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН) в Україні (2022-2024). Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/Nacionalniy-zvit-DOSEN.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).
4. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт. : Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін.; за ред. В. Терещенка та І. Клименко; Український центр оцінювання якості освіти. – Київ, 2023. – 395 с.

5. Незламність. Як закласти міцний фундамент спокою, сили та щастя / Рік Генсон, Форрест Генсон; пер з англ. В. Горбатька. – К. : Вид. група КМ-БУКС, 2021. – 304 с.

6. Соціально-емоційні навички для поліпшення якості життя. Ключові результати Міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН-2023) для України. Випуск 1. Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Klyuchovi-rezultati-iz-DoSEN-dlya-Ukraini.pdf> (дата звернення: 14.02.2025).

7. Шлейхер Андреас. Найкращий клас у світі : як створити освітню систему 21-го століття / пер з англ. Ганна Лелів. – Львів : Літопис, 2018. – 296 с.

Олександра АРЧАКОВА,
кандидат технічних наук, доцент кафедри
тактики та тактико-спеціальної підготовки
факультету службово-бойової діяльності
Київського інституту Національної гвардії України,
м. Київ,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС В ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

З початком російсько-української війни наявні виклики та загрози, що стоять перед суспільством, змушують сили сектору безпеки і оборони використовувати новітні підходи до підготовки майбутніх офіцерів.

В таких умовах підготовка здобувачів вищої військової освіти до виконання завдань за призначенням, потребує впровадження отриманого бойового досвіду та сучасних освітніх інструментів. Слід зауважити, що традиційні інструменти навчального процесу вимагають активного впровадження інформаційних технологій, як основної складової освітніх програм.

Метою таких освітніх програм є створення умов, які сприяють якісній підготовці майбутнього офіцера, формування умінь і навичок, які дозволять офіцеру-випускнику здійснювати ефективне управління підрозділом для виконання бойових завдань.

Але це можливо лише завдяки удосконаленню освітніх програм з урахуванням вивчення та впровадження бойового досвіду у поєднанні з новітніми технологіями.

Також важливим аспектом навчального процесу в вищих військових закладах освіти є протидія викликам, пов'язаним з кібератаками, кібертероризмом та іншими видами кіберзлочинності.

Військова освіта є необхідною передумовою ефективного виконання завдань за призначенням офіцерами-випускниками вищого військового навчального закладу.

Серед ключових напрямків вдосконалення військової освіти через впровадження інформаційних технологій у навчальний процес визначимо наступні:

- інформаційна безпека та протидія кіберзагрозам – навчання курсантів навичкам інформаційної безпеки та протидії дезінформації;

- адаптація занять з тактики з використанням бойового досвіду – розробка навчальних програм з урахуванням змін традиційних військових доктрин у зв'язку з широким використанням безпілотних систем, систем електронної боротьби, штучного інтелекту та інших новітніх технологій;

- розвиток аналітичного мислення – сучасний офіцер має бути не лише виконавцем наказів, а й командиром, здатним швидко приймати рішення в умовах змін оперативної обстановки.

Однією з перспективних технологій у військовій освіті є використання симуляторів (автоматизовані системи управління військами), які дозволяють майбутнім офіцерам відпрацьовувати бойові сценарії в умовах, максимально наближених до реальних.

Основні переваги симуляторів:

- моделювання реальних бойових ситуацій в умовах, наближених до реальних, без ризику для життя;

- відпрацювання тактичних операцій;

- індивідуальне та групове навчання із можливістю аналізу помилок.

Таки технології віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності активно використовуються у військових ВНЗ для навчання тактиці проведення військових операцій, веденню бойових дій, управлінню технікою та озброєнням, зокрема для:

навчання приймати рішення на застосування військ (сил) в різних умовах;

відпрацювання навичок тактичного маневрування під час бойових дій;

навчання управлінню бронетехнікою та авіацією у віртуальному середовищі;

тренування медичної евакуації та надання першої допомоги в умовах бою.

Використання сучасних інформаційних технологій сприяє підвищенню ефективності навчання, але водночас вищі військові навчальні заклади стикаються з низкою проблемних питань, таких, як недостатнє фінансування, застаріла матеріально-технічна база, викликами кібербезпеки, браком кваліфікованих ІТ-спеціалістів та складнощами інтеграції технологій у традиційні навчальні процеси.

Однією з найбільших перешкод на шляху ефективного впровадження інформаційних технологій в військову освіту є нестача сучасної техніки та необхідність модернізації інфраструктури навчальних закладів, зокрема:

заклади освіти мають обмежену кількість комп'ютерів та серверного обладнання;

не всі аудиторії оснащені інтерактивними дошками та мультимедійними системами, що обмежує можливості використання сучасних освітніх технологій;

відсутні симулятори VR-систем, що ускладнює реалістичне моделювання бойових операцій.

Для успішного вирішення цих проблем необхідно створити державні програми модернізації вищих військових навчальних закладів. Це включає міжнародну співпрацю з країнами НАТО, збільшення фінансування оновлення апаратного та програмного забезпечення, а також оновлення навчальних програм з урахуванням бойового досвіду.

Застосування таких підходів надасть можливість забезпечити ефективну підготовку висококваліфікованих офіцерів, здатних діяти у сучасних умовах виконання завдань, бути готовими до нових викликів та змін оперативної обстановки завдяки гнучкості та адаптивності.

Тетяна ЯРОВЕНКО,
кандидат філологічних наук,
вчитель української філології
Харківського приватного ліцею „Перша українська школа”,
м. Харків,
Україна

**„МЕРЕЖИВО ВЗАЄМОВПЛИВІВ”:
ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ІПОСТАСІ ЯРА СЛАВУТИЧА
ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЕКТА**

Літературні захоплення та об’єктивні життєві обставини разом зі зреалізованим прагненням досягти високої філологічної культури дали Яру Славутичу можливість збагатити українську літературу „самоцвітами світової скарбниці” (М. Іванченко). Слід наголосити, що це збагачення відбувалося обоюдно у двох спрямуваннях: по-перше, *власне перекладу Яром Славутичем зарубіжної лірики та іномовних перекладів доробку українського митця* й, по-друге, *науково-критичних досліджень* проблем зарубіжної літератури в означеній царині. Першому з них присвячено наші уроки.

1. Назва проекту: „Мереживо взаємовпливів”: Перекладацькі іпостасі Яра Славутича (І урок: „Творча спадщина Яра Славутича в іномовних перекладах”; II урок: „За принципом „essentiel beauty”: поезія Джона Кітса в перекладах Яра Славутича”). **2. Проблема або ключове питання (гіпотеза), що буде розглядатися під час проектної діяльності:** об’єктивна оцінка поетичного доробку Яра Славутича в перекладацьких практиках зарубіжних авторів і значення його в популяризації української поезії на Заході; аналітичне осягнення філігранної довершеності творчої лабораторії українського поета діаспори **3.**

Актуальність: дослідження перекладацької спадщини Яра Славутича та перекладів його поезії на інші мови залишається актуальним на сьогодні як один із виявів причетності українського літературного процесу до загальносвітового культурного розвитку. **4. Мета і завдання:** а) розглянути кращі зразки перекладацького спадку Яра Славутича у двох блоках – слов'янської поезії та англо-американської лірики, що потребує розв'язання таких завдань: **по-перше**, здійснити короткий історіографічний огляд перекладів поезії Яра Славутича на російську, білоруську та інші мови світу з характеристикою особливостей зарубіжних перекладацьких практик на основі літературно-критичних відгуків М. Ковалюка, Т. Назаренко, В. Сварога, П. Скунця, Д. Хріненка та інших; **по-друге**, наголошуючи на прагненні перекладачів та упорядників максимально донести до читача тематику, домінантні мотиви, політичний пафос українського поета, констатувати разом із тим наявність об'єктивних труднощів у збереженні оригінальної поетики Яра Славутича. Для цього розглянути низку негацій, (дивись безпосередньо у тексті „на допомогу вчителю’’); **по-третє**, дати об'єктивну оцінку прагненням перекладачів „максимально відтворити строфіку, ритміку та образність оригіналу, тобто дотримуватися певних рамок, які мають стримувати від адаптації, яка руйнує національні особливості кожного першотвору’’. Аналогічний екскурс здійснюється в царину перекладів західноєвропейськими мовами крізь критичну призму бачення їх зазначеними вище науковцями; **Б)** за допомогою критичних відгуків діаспори та компаративної розвідки С. Захаркіна, присвячених Дж. Кітсу, з'ясувати стильові особливості поета-перекладача Яра Славутича. Із цією метою розглянути варіанти перекладів Б. Пастернака та В. Мисика. Акцентувати увагу учнів на висновках І. Костецького щодо принципово споріднених рис Яра Славутича й Дж. Кітса , (дивись також безпосередньо у тексті „на допомогу вчителю’’). Зосередити увагу на шедеврї пізнього Кітса оді „To Autumn’’, котру можна вважати зразком перекладацьких принципів Яра Славутича, що також простежується в порівнянні оригіналу з перекладом російською Б. Пастернака. Практично довести, що для сучасних дослідників перекладацької спадщини Яра

Славутича залишається актуальним питання вивчення його інструментарію розбудови української літературної мови в такій непростій мистецькій площині.

5. Навчальні предмети, з якими пов'язаний проект: зарубіжна література, історія України, англійська мова,.

6. Класи, яких стосується навчальний проект: 10-11 класи.

7. Приблизний час, необхідний для реалізації проекту: 2-3 уроки.

8. Необхідні матеріали та ресурси: *Портрети:* Яра Славутича, В. Мисика, Б. Пастернака, Дж. Кітса. *Твори:* Славутич Яр. Твори. Том другий. – К. : Дніпро; Едмонтон : Славутич, 1998. – 331 с.; Мисик В. Захід і Схід: Переклади. – К. : Дніпро, 1990. – 543 с. (Майстри поетичного перекладу). *Бібліографічний міноріум:* Захаркін С. „Плоди кошовної краси” (Про стиль перекладів Яра Славутича з Джона Кітса) // Херсонський збірник. – К. : Дніпро, 1998. – С. 103-116; Творчість Яра Славутича: Кн. II. – К.: Дніпро; Едмонтон : Славутич, 1997. – 912 с. *Словники:* літературознавчі, тлумачні, російсько-український, англо-український та українсько-англійський.

Теоретичний матеріал на допомогу вчителям української та іноземної словесності до проведення компаративного уроку:

„Творча спадщина Яра Славутича в іномовних перекладах”

Власне перекладацький набуток Яра Славутича представлений солідним блоком слов'янської поезії, а також англо-американською лірикою й перекладами на інші мови, що є одним із предметів пропонованого розгляду. Перспективним у дослідженнях поетичного спадку митця, на наш погляд, залишається також фаховий аналіз іномовних варіантів його творів. До слов'яномовних перекладів з Яра Славутича належить „Избранное” (1986), здійснене Ю. Пустовойтовим із Я. Сусленським; до книги увійшли також переклади І. Качуровського, І. Костецького та Л. Полтави; М. Сяднов виконав білоруський переклад („Вибране”, Едмонтон, 1989), а Т. Карабович тоді ж опублікував польською мовою „Оазу”. На західноєвропейські мови доробок Яра Славутича перекладався більш активно. Уперше твори поета німецькою з'явилися ще 1949 р. у Франкфурті-на-Майні та Лондоні (1957) у двох виданнях упорядкованої

В. Державиним „Антології української поезії” та збірці Є. Котмаєр „Weinstockder Wiedergeburt” (1957). Цікава історія кількох поезій зі збірки „Спрага” (1950): В. Державин особисто переклав з неї кілька віршів для франкфуртського видання, що „тоді ще молодому авторові, дуже імпонувало” [1, 156]. Вперше німецькомовні переклади охарактеризовані О. Парадиським у статті „Славутич по-німецькому”. Дві збірки поезій вийшли італійською (п-д І. Трушіні), окремі твори – іспанською (п-д Д. Бучинського), португальською (п-д В. Вовк), литовською (п-д А. Дульскіс); за життя Яра Славутича в рукописах з’явилися переклади хорватською мовою. Франкомовному читачеві поета представив Рене Кюле дю Гар, проте сам автор вважав їх більш наближеними до *адаптованих* поезій, позаяк „усі вони передають в основному зміст і загальний настрій, хоча й не всі образи та особливості поетичного стилю оригіналу” [1, 163]. М. І. Мандрика започаткував рецепцію перекладів Яра Славутича для франко,-англомовного читача („Славутич французькою та англійською мовами”).

У відгуку на Славутичеве „Избранное” (Єрусалим, 1986) В. Сварог, наголосивши на прагненні перекладачів максимально донести до читача тематику, домінантні мотиви, політичний пафос українського поета, разом із тим констатує факт об’єктивних складнощів у збереженні оригінальної поетики митця [2, с.479-480]. Тому, на думку критика, успішний переклад поезій Яра Славутича можливий лише за умови дотримання основних засад його поетики. Але для адекватного відтворення, наприклад, музичності оригіналу, необхідно вжити зовсім інших російських слів, що, в результаті віддалило б переклад від *першотвору* до *іншотвору* [2, 480]. В. Сварог на підтвердження критичних зауваг звертається до ілюстрації в *оригіналі/перекладі* (І. Костецький) засобу алітерації [2, 480]. Технічні „неуспіхи”, зауважує В. Сварог, перекладачі компенсували наголошенням змісту твору, хоча цей шлях, певною мірою, теж хибний, тому що нерідко приводить „до приблизности, здогадів та певної спрощености поетичних тверджень, роз’єднаних з їх поетичним втіленням” [2, 480].

Дослідниця творчості Яра Славутича Т. Назаренко слушно наголошує на відмові практично всіх авторів перекладу від його трансформаційного різновиду

на користь т. зв. „оптимального” перекладу [Toury, G. In *Sears of a Theory of Translation* (Tel Aviv : The Porter institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University, 1980), P. 68], методологія якого полягає в ідеальному лексико-семантичному наближенні до вихідного тексту [2, 482]. Доречно посилаючись на міркування над проблемами перекладацької майстерності О. Зуєвського [„The Boundaries of Translational Translation”, *The Annals of Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States*. Vol. XV, 39-40 (1981-1983), P. 369-376], дослідниця говорить про необхідність „офірувати образними нюансами” [2, 483] для збереження лексичних, синтаксичних, фонетичних, ритмічних та інших формальних чинників авторського мовостилю [2, 483]. Отож, прагнення йти впритул до першотвору швидше „стає на перешкоді, ніж допомагає відтворити мікрокосм поетичного твору в його художньо-естетичній цілості” [2, 483]. Загалом до негачій зараховані **недотримання стандартів української літературної мови** (тут і далі маркування курсивом напівжирним шрифтом наше – Т. Я.), насамперед у перекладацьких інтенціях зберегти авторські рими й лексику в їх „зросійщеному” варіанті („Плач голодних койотів”, „Тихше, вихрасті куші”)[2, 484]; **недостатня обізнаність з українською історією та культурою**, в результаті чого поверхове розуміння соціо-історичного контексту та семантики творів позначилося на якості перекладів („Цвітом терну”, „Я шукаю тебе віддавна”, „Гаральдовий плач”, „Розмова з предком”)[2, 486]. Разом із тим Т. Назаренко віддає належне добротним перекладам доробку Яра Славутича. Так, у кантаті „Слава Мазепі”, що насичена архаїзмами, історизмами, топонімами, ономастичними реаліями тощо, перекладач послуговувався транслітерацією та калькуванням, однак зберігав при цьому влучність образів у їх віддзеркаленні духу й спрямованості першотвору [2, 489].

Ще одним, найбільш вдалим, на думку Т. Назаренко, є переклад Л. Полтавина вірша „Хай би гнів в сирій землі”, в якому перекладач дібрав образи, що допомогли відтворити ностальгійну тугу автора за втраченою материзною[2, 490].

У царині білоруської поезії П. Охріменко виокремлює творчий підхід М. Сяднова, який прагне, за його ж словами, вибрати з доробку українського поета „найістотніше, найдорожче і передати його повнокровно, зберегти особливості поетичної манери автора” [2, 491]. Таке відповідальне ставлення унаочнюється на прикладі „Завойовників прерій”:

<i>Не загарбники з дальніх імперій,</i>	<i>Не захопнікі з дальніх імперый,</i>
<i>Не кортези з минулих віків, –</i>	<i>не з мінулых вякоў каралі –</i>
<i>Тут пройшли завойовники прерій,</i>	<i>заваёўнікі дзікіх прэрый</i>
<i>Єляняк, Пилипівський, Леськів.</i>	<i>з Украіны сюды прыйшлі</i> [2, 492].

Для збереження ідейної сутності й поетичної наснаги перекладач відійшов від точної передачі всіх деталей першоджерела, опустивши вжите у загальному значенні ім'я іспанського конкістадора, а також прізвища переселенців, малозначимі для білоруського читача, та невідоме для нього діалектне слово *паплі* (друга строфа). Тому навіть однотипність римування в другій строфі (зямлі//зямлі), на переконання П. Охріменка, видаються дрібницею „в майстерно виконаній творчій роботі” [2, 493].

1992 року в Едмонтоні вийшла друком двомовна „Three Narratives and Six Poems” зі вступною статтею англійською та українською мовами „Яр Славутич англійською мовою” М. Ковалюка. (Перекладачі Р. О. Татчин, О. Фербей і В. Кіркконел). Цьому виданню передувала книжка „The Conguerorso ft he Prairies” (1974, 1984) у перекладах австралійця Р. Г. Моррісона, а в другому накладі – з доданими поемою „Чорностопець” (п-д Р. О. Татчин) і баладою „Трое” (п-д З. Оріонна) За свідченням Яра Славутича, переклади Р. Г. Моррісона виконано сумлінно [2, 162]. Рецензент наголосив на прагненні перекладачів максимально відтворити строфіку, ритміку та образність оригіналу, тобто дотримуватися певних рамок, які „мають стримувати [...] від *адаптації*, яка руйнує національні особливості кожного першотвору” [2, 491]. Але, на переконання Т. Назаренко, наголошує „лексико-семантичні й стилістичні відступи від тексту, що призводять до значеннєвої розбіжності з першотвором” [2, 500]. для чого здійснюється порівняння автентичних рядків з їх англomовним

варіантом: „Рядки „Of days when mother cursed the Soviet Era / And cried at night like some strang weeping bird” можна визнати лише за дуже приблизне відтворення українського тексту „Як на тяжкі часи жалілась мати / І, мов зегзиця, плакала вночі” („Під синім небом”, збірка *Співає колос*). А речення „The greybeard watchman of the malon garden / Has waved Good by, good luck **bon voyage**” (курсив. – Т. Н.), з використанням французького виразу – далеко не найкращий відповідник українського „Ще й сивий дід, рясих баштанів сторож, підняв бриля: „Щаслива путь”“ („Осінь”, *Співає колос*)” [2, 500] тощо. Окрім смислових недоліків, дослідниця окреслює порушення ритмічного візерунку, що позначилося на мистецькій вартості, позаяк ритм „підсилює смислове навантаження конструкцій, акцентуючи відповідні слова й значеннєві блоки” [2, 501]. Особливий же успіх спіткав Р. О. Татчина в аспекті відтворення ритмомелодики не лише основного тексту поеми „Донька без імені”, але й стилізованих під фольклор вставок [2, 502]. Близькою спостереженням Т. Назаренко стала розвідка Д. Хріненка, який зазначає, що переклади збірки „Завойовники прерій” у більшості вдалі й передають думки та настрої поезій, практично не відхиляючись від техніки віршування. До недоліків, які спостерігаються здебільшого у дотриманні віршового розміру, Д. Хріненко зараховує невдалу передачу ритмічного малюнку оригіналу [3, 108], наприклад, український прикметник „**брунатний**” перекладено як „**brown**” (коричневий), в результаті чого втрачається емоційно-звукова значимість образу в першому рядку [3, 107-108]:

Підбиваючи підсумки, наголошуємо, що дослідження перекладацької спадщини Яра Славутича та перекладів його поезії на інші мови залишається актуальним на сьогодні як один із виявів причетності українського літературного процесу до загальносвітового культурного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Славутич Яр. Твори. Том другий / Яр Славутич. – К. : Дніпро; Едмонтон : Славутич, 1998. – 331 с.

2. Творчість Яра Славутича: Кн. П. К.Дніпро; Едмонтон : Славута, 1997. – 912 с.
3. Херсонський збірник. – К.: Дніпро, 1998. – 208 с.

Наталія КАМАРДАШ
доктор філософії (PhD),
завідувач навчально-методичним кабінетом
Балаклійського педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу
„Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради,
м. Харків,
Україна

ГРУПОВЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ФЕЛІЦИТАРНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРЕВАГ

Сучасна освіта продовжує стикатися із викликами, які вимагають швидкого та релевантного реагування. Але, як свідчить історія, кризи часто стають мотиваційним фактором для новацій. Неминучість трансформацій спричиняє активні парадигмальні зміни. І ось сьогодні ми також є свідками, ініціаторами та учасниками процесів перегляду тих освітніх методів і прийомів, які ще вчора вважалися інноваційними, коли народжуються нові консолідації ідей, сміливих пропозицій та педагогічних колаборацій на ґрунті трансдисциплінарності й активної цифровізації освіти. Прискоренню цих процесів пошуку і перетворень допомагають вже існуючі надбання, досвід і прагнення. Міркування і здобутки в цьому напрямку все частіше висвітлюються у закордонних і вітчизняних педагогічних блогах, на персональних і корпоративних сайтах та стають предметом обговорення для небайдужих освітян. Так, наприклад, в іншомовному освітянському Інтернет-просторі представлені як адаптовані варіанти давно відомих педагогічних прийомів і методів (наприклад, метапізнання та мікронавчання (bite-sized learning/microlearning), так і освітні підходи, пов'язані

з відповіддю на виклики сучасності: навчання онлайн, ігрові технології (гейміфікація), змішані і групові методи тощо. Більшість сучасних освітніх трендів орієнтовані на дослідження, навчання на конкретних прикладах, через вирішення реальних проблем, на роботу в команді (корпоративне, когортне навчання, інші різновиди спільного або групового навчання) [2, с. 139]. Очевидними є тенденції до розвитку наступних методів і підходів до організації навчання:

- collaborative learning (спільне навчання, навчання на основі співпраці);
- project-based learning (PBL) або проєктне навчання;
- personalized learning;
- maker learning, яке є близьким до STEM освіти, але з додаванням навичок дизайну і мистецтва (можна сказати, що це схоже на вітчизняний освітній компонент «Технології» в загальноосвітній школі);
- inquiry-based learning (навчання на основі запитів),
- експериментальне (сервісне) навчання,
- соціально-емоційне навчання (social emotional learning (SEL), яке є синонімом розвитку м'яких навичок, які іноді також називають життєвими навичками або навичками 21-го століття [4].

Практично всі названі тренди орієнтовані на групову взаємодію. Приблизно десять років тому популярності набули так звані масові відкриті онлайн-курси (massive open online courses (MOOCs), але дослідження показали, що повністю опановували ці курси не більше 15% тих, хто їх придбав або долучився в інший спосіб [5]. Ключовою причиною такої статистики було названо одноосібне навчання. Тобто виявилось, що відсутність інших учасників, одностороннє спілкування з якими підтримувало б навчальний інтерес, спричиняло демотивацію і, як наслідок, втрату інтересу до навчання.

Ще одним аспектом освітніх тенденцій є увага фахівців до психологічної складової навчання, емоційного благополуччя та щастя здобувачів освіти. Так звана «феліцитарна парадигма» набуває все більшого розповсюдження, а сучасні фахівці, дотичні до проблем навчання і якості освіти, все більше зауважують на

тому, що окрім оцінок і академічних досягнень, щастя в навчанні відіграє ключову роль у формуванні не лише теперішнього досвіду тих, хто навчається, але й їх майбутнього успіху та загальної реалізації [6]. Отже, з поміж існуючого розмаїття педагогічних методів і технологій, саме групове навчання в свої сучасній варіативності і здатності до адаптації до будь-яких умов навчання (офлайн, онлайн, дистанційне і змішане) визнається таким, що максимально задовольняє критеріям сприяння щастю. Звісно, групове навчання не універсальний метод, він краще працює в сукупності з іншими підходами, але в контексті проблем психологічного та емоційного благополуччя, що актуалізоване сучасними умовами загроз і невизначеності, воно є оптимальним, бо саме стосунки, що формуються в освітньому середовищі, значною мірою сприяють щастю. Підтримуюча та інклюзивна спільнота сприяє почуттю причетності, зменшує відчуття ізоляції та стресу. М. Бойченко зауважує, що «феліцитарна парадигма орієнтує на виявлення глибинного зв'язку освіти і досягнення людиною щастя. Для щастя важлива взаємність, зустрічні прагнення, у яких люди знаходять одне одного. Тому важливо, щоби у людей виникало бажання такої зустрічності, щоби вони прагнули будувати свій власний, нехай маленький, але спільний соціальний світ» [1, с. 94].

До переваг групового навчання, які роблять його популярним, можна віднести наступні:

- взаємодія, зв'язки між людьми (здобувачів освіти між собою, здобувачів освіти та викладачів, учасників освітнього процесу і стейкхолдерів),
- швидкий розвиток конкретних навичок, підготовка до реальних соціальних і професійних ситуацій,
- розвиток мислення, усного мовлення, самоуправління, лідерських навичок,
- формування розуміння інших точок зору, самооцінки, навичок рефлексії, навичок колективної комунікації,

– формування відповідальності, дисциплінованості, самоорганізації і самоменеджменту.

Крім того, при груповому навчанні змінюється роль викладача, який бере на себе роль фасилітатора і спонукає студентів навчатися, займаючи активну позицію в цьому процесі, підтримуючи один одного. Це зовсім новий рівень навчання, в якому ключовими стають такі компоненти, як активність, співпраця, сумісна творчість. Все це у підсумку підтримує мотивацію та підвищує якість освітнього процесу.

Групове навчання включає в себе певні правила і цим нагадує гру. Так, є кілька порад, які можуть покращити педагогічний ефект спільного навчання [7], зокрема, це:

- чітке формування завдань та очікуваних результатів,
- встановлення правил і оголошення плану, який включає кожний етап групової роботи,
- пояснення оцінювання (поточного і підсумкового, критерії та правила),
- розрахунок орієнтовного часу на виконання завдань на кожному етапі,
- залучення здобувачів освіти до формування і обговорення кожного із складових алгоритму поставленого завдання (правила, час, вимоги, оцінювання і т.п.),
- можливо, варто розподілити ролі (модератор, координатор і т.п.) та продумати систему санкцій (що забезпечуватиме елемент індивідуальної відповідальності),
- обговорення і визначення ресурсів і засобів (щоб виконання завдання було однаково можливим для всіх учасників),
- обов'язкові підсумки, аналіз, рефлексія щодо виконаної роботи.

Як вже йшлося, групове навчання не є бездоганим. Так, серед учасників групи можуть бути ті, хто мають різний рівень підготовки, різні психотипи особистості, що може бути причиною конфліктів, тому що групове навчання передбачає спільний результат і залежність від інших може стати причиною

непорозумінь і дискомфорту. Але навіть такі нюанси теж можуть нести важливий виховний аспект: навички комунікації з різними людьми в різних ситуаціях, толерантність, усвідомлення власних особливостей та особливостей інших, навички вирішення непорозумінь і пошуку компромісів тощо.

У своїй книзі «21 урок для 21 століття» Ювал Ной Харарі в розділі, присвяченому освіті, робить акцент на швидкій зміні знань і, як наслідок, зміну вимог до сучасної людини. «У такому світі, – пише Харарі, – останнє, що вчителі мають давати учням, то це більше інформації. Діти і так мають її більш ніж досить. Замість цього люди потребують здатності використовувати інформацію, визначати різницю між важливим і неважливим, а передусім об'єднувати численні біти інформації в широку картину світу» [3, с. 321]. До цього слушного зауваження можна додати, що саме в стані задоволення процесом опанування нових знань і навичок, в спільноті однодумців, що здатне забезпечити групове навчання, реалізація завдань освіти ХХІ століття стає більш комфортним та результативним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко М. Філософське обґрунтування методології дослідження парадигм розвитку та тенденцій реформування шкільної освіти в Україні у добу незалежності. *Парадигми розвитку та тенденції реформування шкільної освіти в Україні у добу незалежності* : монографія ; за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. Н. П. Дічек. Київ : Педагогічна думка, 2022. 507 с. С.72–123.
2. Денисова Н. В., Камардаш Н. В. Терапевтична функція когортного навчання: аналіз в контексті умов невизначеності. *Transformation of educational systems in wartime conditions: prospects for reformation*: international collective monograph / edited by G. F. Ponomarova, A. A. Kharkivska, L. O. Petrychenko and other; Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council. Publishing house OKTAN PRINT s.r.o., 2024. 531 p.
3. Харарі Ювал Н. 21 урок для 21 століття / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ : Видавництво Букшеф, 2023. 416 с.
4. Bauld A. 15 Important Trends in Education. URL : <https://xqsuperschool.org/teaching-learning/15-important-trends-in-education/>

5. Cohort-Based Learning: What is it? Is it Right for Your Organization?
URL : <https://blog.avilar.com/2024/10/17/what-is-cohort-based-learning/> (дата звернення: 10.11.2024).

6. Cultivating Joy: The Role of Happiness in Education.
URL : <https://www.ccefinland.org/post/cultivating-joy-the-role-of-happiness-in-education#:~:text=Understanding%20Happiness%20in%20Education,in%20the%20face%20of%20challenges> (дата звернення: 10.03.2025).

7. Using Collaborative Learning to Elevate Students' Educational Experiences.
URL : <https://www.facultyfocus.com/articles/faculty-development/using-collaborative-learning-to-elevate-students-educational-experiences/> (дата звернення: 09.03.2025).

Олена ГОЛТВЯНИЦЯ,
*директор ліцею № 17 „Інтелект” Полтавської міської ради,
м. Полтава,
Україна*
Альона ДАНИЛЬЧЕНКО,
*вчитель історії ліцею № 17 „Інтелект”
Полтавської міської ради,
м. Полтава,
Україна*

ПРОБЛЕМА МОДЕРНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Модернізація освіти в Україні вимагає активного впровадження інноваційних педагогічних технологій. Інновації, як нові форми організації та технології, є необхідними для освітніх реформ. Освіта завжди є важливим виробником та споживачем інновацій, проте в Україні ця діяльність страждає від відсутності системності та цілісності.

У суспільстві інновації означають нововведення в різних сферах, але їх зміст може змінюватися. Війна в Україні стала жорстоким випробуванням для всіх сфер життя, зокрема й для освіти. Освітня система, яка й до того потребувала модернізації, опинилася перед безпрецедентними викликами. Руйнування

інфраструктури, вимушена міграція, психологічний тиск – усе це ускладнює впровадження інноваційних методик і технологій у закладах загальної середньої освіти.

Традиційні форми навчання, такі як очні заняття в класах, стали небезпечними через постійні обстріли та загрозу руйнування будівель. Наприклад, у Харкові, Миколаєві та інших містах, що знаходяться під постійними обстрілами, школи зазнали значних руйнувань, що унеможливило проведення очних занять. У деяких випадках, навіть підвали шкіл, які використовуються як укриття, не можуть забезпечити належний рівень безпеки через їхню непристосованість до тривалого перебування великої кількості людей. Це вимагає негайного переходу на альтернативні методи навчання, зокрема дистанційне. Однак, навіть дистанційне навчання не може повністю гарантувати безпеку, особливо в умовах обмеженого доступу до укриттів та постійної загрози повітряних тривог. Наприклад, під час повітряної тривоги, учні, які знаходяться вдома, повинні негайно спуститися в укриття, що може перервати онлайн-урок. Крім того, не всі будинки мають належні укриття, а деякі діти змушені ховатися в непристосованих місцях, таких як коридори або ванні кімнати.

Отже, дистанційне навчання стало необхідним заходом для забезпечення безперервності освітнього процесу. Проте, його ефективність залежить від багатьох факторів. Не всі учні мають доступ до необхідного обладнання та стабільного інтернет-з'єднання. Наприклад, у сільській місцевості та в районах, що постраждали від бойових дій, часто спостерігаються перебої з електропостачанням та інтернетом. Деякі сім'ї не мають достатньо коштів для придбання комп'ютерів або планшетів для своїх дітей. Особливо це стосується дітей, які перебувають у зоні бойових дій або в тимчасовій окупації, де інфраструктура часто зруйнована. Наприклад, у Херсоні та інших деокупованих містах, деякі школи були зруйновані, а доступ до інтернету під час окупації був обмежений або відсутній.

Крім того, дистанційне навчання не може повністю замінити живе спілкування між учнями та вчителями, що є важливим для соціалізації та емоційного розвитку дітей. Наприклад, під час очних занять, учні мають можливість спілкуватися з однолітками, брати участь у групових проєктах та отримувати безпосередню підтримку від вчителів. Дистанційне навчання обмежує ці можливості, що може негативно вплинути на емоційний стан дітей, особливо в умовах війни. Однією з ключових проблем є нерівномірний доступ до інтернету та цифрових пристроїв. Це створює нерівні умови для навчання та поглиблює освітню нерівність і виявляє негайну необхідність розроблення програм для забезпечення всіх учнів необхідними ресурсами, включаючи роздачу гаджетів та забезпечення доступу до інтернету через супутникові системи (Starlink) або мобільні точки доступу.

Війна завдала глибоких психологічних травм усім учасникам освітнього процесу. Діти, які пережили обстріли, втратили близьких або були змушені покинути свої домівки, потребують особливої уваги та підтримки. Педагоги також переживають стрес і травму, що може вплинути на їхню здатність ефективно навчати. Необхідно впровадити програми психологічної підтримки для учнів та педагогів, а також адаптувати навчальні програми, щоб врахувати психологічні потреби дітей.

Війна вимагає величезних фінансових ресурсів, що у свою чергу обмежує можливості для фінансування освіти. Необхідно шукати альтернативні джерела фінансування, включаючи залучення міжнародних донорів та розробку програм державно-приватного партнерства. На сьогодні є актуальним створення Центрів з надолуження освітніх втрат. Метою центрів є виявлення та усунення прогалин у знаннях учнів, підвищення рівня успішності школярів, надання психологічної та соціально-емоційної підтримки, а також створення комфортних умов для навчання. Важливою умовою створення Центрів з надолуження освітніх втрат є місцеві цільові програми та фінансова підтримка міжнародних організацій. Такі центри є важливим інструментом для забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, особливо в умовах воєнного стану.

Велика кількість педагогів виїхала за кордон або стала до лав ЗСУ, що створило дефіцит кадрів в освітній системі. Необхідно розробити програми для залучення молодих спеціалістів до роботи в школах, включаючи підвищення заробітної плати та створення привабливих умов праці. Також необхідно організувати програми перекваліфікації для тих, хто бажає працювати в освітній сфері, але не має педагогічної освіти.

Цифровізація освіти є ключовим напрямком модернізації. Необхідно активно використовувати онлайн-платформи, інтерактивні інструменти та електронні підручники. Індивідуалізація навчання дозволяє враховувати індивідуальні потреби та можливості кожного учня, що особливо важливо в умовах війни, коли діти переживають різні травматичні події.

Міжнародна співпраця в умовах війни стає не просто важливим, а критично необхідним елементом для відновлення та модернізації української освіти. Ця співпраця охоплює широкий спектр напрямків, починаючи від фінансової підтримки, необхідної для відбудови зруйнованих шкіл та закупівлі обладнання, до технічної допомоги у впровадженні сучасних освітніх технологій та програм. Міжнародні донорські організації та уряди країн-партнерів можуть надати не лише кошти, але й експертизу, необхідну для адаптації освітнього процесу до умов воєнного часу.

Важливим аспектом є обмін досвідом з країнами, які вже переживали подібні кризи, що дозволить уникнути помилок та ефективніше використовувати наявні ресурси. Освітні програми та обміни для українських студентів та педагогів відкривають можливості для отримання якісної освіти та професійного розвитку за кордоном, а спільні освітні проєкти з міжнародними університетами сприяють інтеграції української освіти у світовий освітній простір. Окремої уваги потребує психологічна підтримка, адже війна завдає глибоких травм дітям та педагогам. Залучення міжнародних психологів та експертів, організація тренінгів та програм реабілітації є необхідними для подолання наслідків стресу та повернення до нормального життя.

Законодавча підтримка у адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів освіти та інтеграція до європейського освітнього простору є важливими кроками на шляху до якісної та конкурентоспроможної освіти. Активна співпраця з ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями дозволяє залучити додаткові ресурси, а також брати участь у міжнародних освітніх проєктах та ініціативах. Для ефективної реалізації міжнародної співпраці необхідна чітка координація між українськими та міжнародними партнерами, створення механізмів для обміну інформацією та уникнення дублювання зусиль. Міжнародна співпраця – це не лише можливість, а й необхідність для забезпечення якісної освіти для майбутнього покоління українців. Саме освіта якісна та професійна дозволяє залучити необхідні ресурси та досвід, які є критично важливими для відновлення та розвитку української держави, утвердженню суверенітету та цілісності України.

Таким чином, війна стала випробуванням для української освіти, але водночас вона відкрила можливості для її трансформації. Впровадження інноваційних методик і технологій, а також активна міжнародна співпраця, дозволять створити сучасну та ефективну освітню систему, здатну забезпечити якісну освіту для майбутнього покоління українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Модернізація освіти: політика і практика / В.П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12-15.
2. Мережа шкіл новаторства України: розвиток професійної компетентності керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників у контексті реалізації неперервної освіти : електрон. збірник тез доповідей III Всеукр. наук. онлайнконфер. з міжнар. участю / за наук. ред. Н. І. Білик. Полтава; Київ : ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. 144 с. Режим доступу: <https://surl.li/foyxee>
3. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Режим доступу: <https://surl.li/pzzifz>
4. Топузов, О.М., & Засєкіна, Т.М. (заг. ред.). (2022). Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови. Методичний порадник науковців

Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року: методичні рекомендації. Інститут педагогіки НАПН України. Київ: Видавничий дім «Освіта». Режим доступу: [https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Metodychnyy-poradnyk.pdf2 .pdf](https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Metodychnyy-poradnyk.pdf2.pdf)

5. Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. (2023). (Рішення до протоколу № 122 від 7 червня 2023 р.). Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті на тему: «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання».

Георгій ЯКОВЕНКО,
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”,
м. Дніпро,
Україна*

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ ЗМІН

Освітні системи у світі перебувають під значним впливом глобалізації, цифровізації та соціальних змін. Виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, повномасштабною війною в Україні та іншими кризовими ситуаціями, продемонстрували потребу в гнучких, швидких управлінських рішеннях. Освітні заклади мають відповідати сучасним стандартам якості, забезпечуючи конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Сучасні глобальні зміни у сфері освіти (технологічні, соціальні, економічні) потребують фахівців, здатних оперативно приймати рішення, впроваджувати інновації та ефективно управляти освітніми процесами. Зміни потребують не лише професійної компетентності, але й гнучкості, адаптивності, готовності працювати у кризових умовах та забезпечувати сталий розвиток освітніх закладів. Зазначені чинники вимагають перегляду та модернізації технологій підготовки майбутніх магістрів освіти.

Важливим питанням у оновленні технологій підготовки є визначення профілю майбутнього фахівця – якого управлінця планується підготувати, які актуальні задачі необхідно буде йому вирішувати у своїй професійній діяльності? На наш погляд, ключовими компетенціями майбутніх магістрів освіти, які визначають застосування відповідних технологій та методик є:

- лідерство в освіті – вміння надихати, мотивувати колектив на досягнення стратегічних цілей; здатність адаптувати стиль управління до конкретних умов, зокрема кризових ситуацій; спроможність проявляти увагу до різноманітності та врахування індивідуальних потреб учасників освітнього процесу; здатність бути взірцем для колег та здобувачів;
- стратегічне мислення та планування – розуміння впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на освітню установу; вміння будувати плани розвитку закладу освіти з урахуванням трендів і ризиків; навички створення системи оцінювання ефективності управлінських рішень;
- високий рівень адаптивності до управління ризиками в умовах невизначеності (економічні, політичні, соціальні), здатність до розроблення стратегій швидкої адаптації закладу освіти до нових умов (наприклад, дистанційне навчання під час пандемії, воєнних дій);
- комунікативні та емоційні навички для роботи з командою - вміння донести цілі, розв'язувати конфлікти, об'єднувати команду навколо завдань; розуміння емоційних потреб колективу, емпатія, вміння підтримувати моральний дух; підтримка особистісного розвитку колег.

Отже, розвинення такого спектру актуальних умінь та навичок для майбутнього магістра освіта є визначальним для обрання відповідних технологій професійної підготовки. На думку вітчизняних науковців та практиків, до таких технологій можна віднести декілька основних груп:

1. Використання тренінгів і стимуляційних вправ у навчанні, які дозволяють студентам не просто отримувати теоретичні знання, а й закріплювати їх у практичних умовах - майбутні магістри освіти вчаться застосовувати отримані знання в реальних або наближених до реальних управлінських ситуаціях (2). У цій групі можна виділити:

- симуляційні вправи: моделювання управлінських ситуацій, таких як конфлікт у колективі, криза через зміну навчальної програми чи адаптація до нових технологій;

- кейси (case study): реальні приклади успішного чи неуспішного управління освітніми закладами для аналізу та розробки стратегій вирішення проблем;

- ролеві ігри: відпрацювання ролей керівника, підлеглого та учасників команди для розуміння процесів взаємодії.

2. Проєктно-орієнтований підхід у формуванні управлінських навичок, який сприяє формуванню вміння мислити стратегічно, прогнозувати наслідки рішень і враховувати багатофакторний характер управління. Як правило, у рамках проєктної роботи студенти вчаться аналізувати ситуацію, визначати пріоритети, оцінювати ризики та обирати найкращі варіанти дій. Важливо, що проєктний підхід дозволяє інтегрувати сучасні технології та інструменти в освітній процес, зокрема цифрові платформи для управління проєктами, моделювання освітніх процесів тощо (4). У професійній підготовці майбутніх магістрів до управлінської діяльності доречним є:

- реалізація командних проєктів: наприклад, створення освітнього стартапу, планування нової навчальної програми чи заходу;

- практичні завдання: розробка стратегічного плану розвитку закладу освіти, що враховує сучасні тренди (цифровізація, інклюзія);

- оцінювання проєктів через співпрацю з реальними освітніми установами.

3. Гейміфікація процесу формування готовності до управлінської діяльності майбутніх магістрів освіти, яка допомагає зробити освітній процес більш цікавим і мотивуючим. Студенти, які залучені до ігор, мають можливість отримувати миттєвий зворотний зв'язок, що підвищує їхню мотивацію та інтерес до предмету (1). Гейміфікація сприяє розвитку комунікативних та командних навичок у процесі спільної роботи, що дозволяє студентам не тільки вчитися співпрацювати, а й ділитися ідеями, приймати спільні рішення. Ця методика допомагає студентам розвивати здатність до системного мислення, оскільки вони повинні вирішувати складні завдання, враховуючи різні фактори та наслідки своїх рішень, тренуючи навички критичного мислення та прийняття

рішень у складних ситуаціях, що є важливими в управлінні. Прикладами впровадження гейміфікації можуть бути:

- використання ігрових елементів, таких як досягнення, рейтинги, нагороди, для розвитку управлінських навичок;
- гейміфіковані симулятори управління: створення «віртуального освітнього закладу», де студенти виконують роль директора або менеджера.
- розробка інтерактивних освітніх платформ для відпрацювання стратегічного мислення;
- використання «SimSchool» – англomовна симуляційна гра, яка дає змогу студентам спробувати себе в ролі управлінців, вирішуючи проблеми школярів, вчителів і адміністрації в реальному часі (5);
- ігрові тренінги для розвитку лідерських якостей, де учасники вчаться управляти командою, приймати рішення та розподіляти ресурси через інтерактивні ситуації.

4. Інтеграція цифрових технологій у процес навчання майбутніх магістрів освіти дозволяє значно покращити їх професійну підготовку, автоматизуючи рутинні задачі, полегшуючи обробку даних і надаючи інструменти для прийняття обґрунтованих рішень (3). Майбутні магістри освіти, освоївши ці технології, зможуть швидше та точніше аналізувати інформацію, планувати діяльність та оптимізувати ресурси. Цифрові технології відкривають можливості для управління освітнім процесом на відстані. Це стає особливо важливим в умовах дистанційного та змішаного навчання, коли важливо організувати та контролювати діяльність педагогічного колективу і здобувачів через онлайн-ресурси. Використання інструментів для відеоконференцій, електронних листів, месенджерів та платформ для спільної роботи дозволяє підтримувати високий рівень комунікації та колаборації, що є критично важливим для управлінців у сфері освіти. Цифрові технології допомагають майбутнім магістрам освіти стати частиною глобальної цифрової культури. Вони відкривають нові можливості для інновацій, спонукають до пошуку нових рішень і підходів у навчанні. Прикладами використання цифрових технологій можуть бути:

- платформи для управління навчанням (LMS): такі системи, як Moodle, Canvas або Google Classroom, дозволяють керувати навчальним процесом, організовувати навчальні матеріали, здійснювати моніторинг успішності студентів;
- інструменти для аналізу даних: використання програм для аналізу успішності учнів та оцінки ефективності навчальних методик;
- віртуальні тренінги та симуляції: для підготовки майбутніх управлінців до роботи з реальними освітніми процесами через віртуальні платформи: створення симуляцій управління в різних умовах (пандемія, зростання чисельності студентів, скорочення бюджету);
- штучний інтелект: аналіз великих даних для розробки управлінських рішень.

Отже, технології підготовки майбутніх магістрів освіти до управління освітніми процесами в умовах змін повинні формувати у здобувачів багатовимірний професійний досвід, готувати до реальної управлінської діяльності, розвивати адаптивність і гнучкість, критичне мислення, практичні навички командної роботи, забезпечувати активну позицію щодо цифровізації та інновацій у сфері освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов Є. В. Гейміфікація як засіб підвищення якості освіти: досвід використання комп'ютерних ігор у навчальному процесі // Перспективи та інновації науки. 2022. № 9(14). С. 30–42.
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ : [б.в.], 2022. 184 с.
3. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: виклики та перспективи [Електронний ресурс] : монографія / Саєнко Н. С., Голуб Т. П., Лавриш Ю. Е., Лук'яненко В. В., Литовченко І. М. – Електронні текстові дані (1 файл: 1,64 Мбайт). Київ : Центр учбової літератури, 2022. 204 с. Назва з екрана.
4. Рябова З. В. Проектний менеджмент як технологія управління інноваційним розвитком навчального закладу // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. 2016. Вип. 16(29). Режим доступу:

http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/1_31_2016/upravl/PЯБОВА.pdf (дата звернення: 11.02.2025).

5. <https://www.simschool.org/home/simschool/>

Юлія ОЛАСЮК

*завідувач відділення педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
„Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія”
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя,
Україна*

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Сучасне суспільство перебуває на новому етапі розвитку, що зумовлює необхідність переосмислення підходів до освіти як у цілому, так і зокрема до дошкільної. Одним із ключових викликів стає підвищення якості та доступності дошкільної освіти, адже саме в цей період закладаються основи майбутньої особистості.

Інноваційні педагогічні технології, за І.М. Дичківською, – це «цілеспрямоване, систематичне і послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [3].

Інноваційні технології в освіті відкривають нові можливості для розвитку дітей, роблячи процес навчання більш гнучким, ефективним і спрямованим на особистісні потреби кожної дитини. Використання сучасних методів не лише підвищує мотивацію до навчання, а й допомагає дошкільнятам засвоювати знання в ігровій, доступній формі. Водночас інноваційна діяльність стає важливою умовою професійного зростання педагогів, адже саме вони є провідниками змін у сфері дошкільної освіти [2].

Дитинство — це унікальний період, коли закладається фундамент особистості, формується соціокультурний досвід, і тому особливо важливо створити сприятливі умови для розвитку кожної дитини. Від того, які освітні підходи застосовуються в цей період, залежить подальший успіх дитини у навчанні та житті.

Інноваційні педагогічні технології та системи навчання й виховання дошкільників вирізняються багатогранністю, унікальністю та особливостями впровадження на практиці. Вони відображають рівень професійної компетентності педагога, його творчий потенціал та майстерність.

Вибір інноваційних підходів до навчання в дошкільному закладі освіти залежить від того, наскільки ці технології відповідають індивідуальним особливостям та професійним уподобанням педагога, наскільки він усвідомлює їхнє призначення, принципи реалізації та ефективність впровадження в освітній процес [1, 2].

На основі власного педагогічного досвіду можна зробити висновок, що сучасні інноваційні технології застосовуються насамперед для підвищення якості освітніх послуг та відповідності зростаючим очікуванням батьків. До їх беззаперечних переваг належить спрямованість на вирішення важливих питань, таких як збереження та зміцнення здоров'я дітей, формування навичок здорового способу життя, а також соціалізація та адаптація дитини в умовах полікультурного суспільства. Зокрема, значної уваги заслуговують здоров'язбережувальні технології, які сприяють фізичному та емоційному благополуччю дітей, а також методики, спрямовані на формування культури споживання та безпечної поведінки [6].

Окреме місце серед інноваційних підходів займають технології організації освітнього процесу, що базуються на методі проєктів. Вони враховують специфіку дошкільної освіти, яка не має жорсткої предметної структури, і натомість пропонують інтегрований зміст, що відповідає сучасним тенденціям розвитку дитини.

Метод проєктів дозволяє максимально враховувати пізнавальні інтереси дітей, їхні особливості мислення та сприйняття світу. Основна роль педагога при цьому – створення умов для активної діяльності дошкільнят, заохочення їхньої самостійності, ініціативності, розвитку комунікативних та інтелектуальних здібностей.

Метод проєктування є однією з провідних інноваційних педагогічних технологій, що передбачає комплекс організованих дій, завдяки яким дитина отримує можливість самостійно ухвалювати рішення, робити вибір і досягати певних результатів через власну діяльність. Проєктна діяльність не лише розширює світогляд дитини, а й формує в неї відповідальність за свої дії, розвиває креативне мислення та здатність до аналізу.

На думку І.М. Дичківської, проєктне навчання має низку переваг, серед яких розвиток логічного мислення, активізація дослідницької діяльності, підвищення рівня впевненості дітей у власних силах, а також формування навичок співпраці. Важливо, що проєктна діяльність сприяє розвитку у дітей здатності до самостійного здобуття знань, критичного мислення та аналізу інформації [3].

Використання мультимедійних ресурсів, інтерактивних плакатів, розвивальних комп'ютерних ігор, а також мультимедійних презентацій сприяє урізноманітненню навчальної діяльності, розширенню освітнього простору та збагаченню соціокультурного досвіду дітей. Проте важливо зберігати баланс між віртуальним і реальним світом, адже надмірне використання цифрових технологій може призвести до зниження рівня соціальної взаємодії дітей, зменшення їхнього безпосереднього сенсорного досвіду та недостатнього розвитку комунікативних навичок [4].

Сучасні інноваційні ігрові технології теж займають важливе місце у дошкільній освіті, оскільки вони сприяють гармонійному розвитку дитини, поєднуючи навчальний, виховний та соціальний аспекти. Ігрові технології є фундаментом дошкільного навчання, адже вони включають у себе розважальні, пізнавальні, навчальні, комунікативні та корекційні функції. Вони активізують

природну цікавість дітей, стимулюють їхню пізнавальну активність та розкривають творчий потенціал [5].

Гра виконує роль не лише засобу розваги, а й інструменту навчання, що допомагає малюкам адаптуватися до реального світу, розвивати організаторські здібності, вчитися долати труднощі та взаємодіяти з навколишнім середовищем. Ігрові технології передбачають максимальну мотиваційну залученість дитини в освітній процес, що позитивно впливає на засвоєння нового матеріалу. Завдяки таким технологіям у дітей формуються навички аналізу, порівняння, узагальнення, а також здатність бачити причинно-наслідкові зв'язки. Вони вчаться систематизувати знання, висловлювати й аргументувати власну думку, а також генерувати нові ідеї, що підвищує рівень їхньої інтелектуальної та творчої діяльності.

Особливо цінною в дошкільному навчанні є технологія проблемного навчання, яка розвиває у дітей самостійність мислення, вміння шукати рішення, досліджувати й аналізувати, рефлексувати. Для активізації інтересу малюків необхідно створювати проблемні ситуації, які спонукатимуть їх до пошуку відповідей та осмисленого сприйняття нового матеріалу. При цьому навчання набуває особистісної значущості, адже знання пов'язуються з повсякденним життям і практичним досвідом дитини [4, 5].

Ще одним важливим підходом є технологія самостійного розвитку, що спрямована на виховання автономності та формування цілісного сприйняття світу через взаємодію предметів та розумових операцій. Вона ґрунтується на тому, що кожна дитина розвивається в індивідуальному темпі, а процес навчання має відповідати її природним здібностям та інтересам. Такий підхід передбачає відсутність суворих рамок і чітких програм – натомість діти самі визначають, чим хочуть займатися, оцінюючи власні досягнення та взаємодіючи з однолітками [6].

Отже, застосування інноваційних педагогічних технологій у дошкільній освіті відкриває нові можливості для реалізації принципів індивідуалізації та диференціації навчання. Це сприяє розвитку пізнавальної активності, творчості,

самостійності й комунікативних навичок дітей. Подальші дослідження в цій сфері мають бути спрямовані на розширення методичного інструментарію, що дозволить педагогам ефективніше адаптувати освітній процес до потреб кожної дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астрейко Е.С., Шахіна І.Ю. Науково-дослідна діяльність студентів – важливий чинник підготовки кваліфікованих фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Київ-Вінниця: Планер, 2018. Вип. 50. С. 210–216.
2. Грицишина Т.І. Інноваційна освіта – дошкільнятам. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 3. С. 65–70.
3. Дичківська І.М. Принципи управління інноваційними процесами у дошкільних навчальних закладах. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22(1). С. 110–117.
4. Козак Л. В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності: технологічний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. Вип. 3. С. 73–78.
5. Харченко А. Психолого-педагогічні інноваційні технології в реалізації базового компонента дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 3. С. 135–137.
6. Шовкопляс О. М. Управління інноваційною оздоровчою діяльністю в закладі дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2018. № 2(1). С. 311–314.

*Ірина ОЛІЙНИК,
старший викладач кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ВЗАЄМОДІЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Важливе місце в сучасній початковій школі відводиться асистенту вчителя.

Розглянемо основні аспекти діяльності асистента вчителя. Він бере участь у розробці та впровадженні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали, зважаючи на індивідуальні характеристики освітньої та когнітивної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Разом з вчителем класу він здійснює соціально-педагогічну підтримку дітей з особливими освітніми потребами, зокрема:

- проводить навчальні, освітні, соціально-адаптаційні заходи, використовуючи різні форми роботи та впроваджуючи ефективні шляхи їх реалізації;
- допомагає дітям з особливими освітніми потребами виконувати навчальні завдання;
- залучає дітей з особливими освітніми потребами до різних видів навчальної діяльності на уроці;
- у складі групи фахівців він бере участь у розробці та впровадженні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, вивчає особливості діяльності та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює їх навчальні досягнення, сприяє впровадженню індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку дітей з особливими освітніми потребами;

- надає допомогу дітям з особливими освітніми потребами в облаштуванні робочих місць.

- веде спостереження за дитиною з особливими освітніми потребами для вивчення її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб.

- сприяє формуванню у дітей з особливими освітніми потребами саморегуляції та самоконтролю.

- встановлює гнучкий графік для відвідування уроків учнями залежно від стану здоров'я та психологічних характеристик поведінки дитини;

- постійно спілкується з батьками дітей з особливими освітніми потребами, надає їм необхідну консультативну допомогу.

- інформує вчителя класу та батьків про досягнення дітей з особливими освітніми потребами.

Асистент учителя тісно взаємодіє з усіма учасниками освітнього процесу, які надають допомогу учневі з особливими освітніми потребами:

1) Асистент учителя – психолог. Разом з психологом асистент учителя працює над подоланням небажаної поведінки учня. Разом вони спостерігають, аналізують поведінку дитини, визначають причини небажаної поведінки, складають програму для виправлення проблемної поведінки. Асистент учителя реалізує програму щодо виправлення проблемної поведінки. Психолог проводить індивідуальні та підгрупові бесіди з учнями. Він вчить дитину контролювати свою поведінку, справлятися зі своїми емоціями, використовуючи методи саморегуляції, формує навички соціально прийнятної поведінки в класі, школі під час позакласних заходів, розвиває навички спілкування. Психолог контролює ефективність програми, відстежуючи зміни в поведінці учня.

2) Асистент учителя – корекційний педагог .Корекційний педагог у співпраці з асистентом вчителя обговорює зміст навчальних програм з точки зору їх доступності для учня, визначає досяжні навчальні цілі з кожного предмета. На основі педагогічної діагностики корекційний педагог складає навчальні програми для учня, дає поради асистенту вчителя, рекомендації щодо вибору методів та прийомів роботи, дидактичного матеріалу, веде

спостереження за роботою під час індивідуальних занять. Корекційний педагог відстежує динаміку навчальних досягнень учня.

3) Асистент учителя - логопед. На своїх індивідуальних заняттях асистент учителя виконує рекомендації логопеда.

4) Асистент учителя – учитель-класовод. Разом з учителем-класоводом, асистент учителя обговорює зміст адаптації навчальних програм або індивідуальних навчальних програм для підопічного, допомагає вчителю у виготовленні наочних посібників, разом із фахівцями з супроводу пояснює вчителю причини проблемної поведінки та труднощів у навчанні дитини. Вчитель і асистент учителя повинні доповнювати один одного у процесі роботи в класі. Асистент учителя не повинен заважати вчителю під час уроку. Необхідно говорити з учнем тихим голосом, своєчасно надаючи необхідну допомогу дитині щодо виконання вказівок учителя.

Під час уроку асистент учителя, використовуючи умовні сигнали (жести, міміку), може сказати вчителю, що його підопічний готовий відповісти. Вчитель також за допомогою жестів та міміки може ясувати у асистента вчителя як йдуть справи у дитини.

Вчитель повинен безпосередньо звертатися до учня з запитанням, інструкціями, а не через помічника вчителя. Асистент вчителя повинен допомогти дитині зрозуміти, що і вчитель класу і асистент вчителя є для нього важливими педагогами.

Після уроків вчитель та асистент учителя обговорюють успіхи учня, його прогрес, а також труднощі та способи їх подолання на наступному уроці. Вчитель може попросити помічника вчителя підготувати дидактичні та наочні посібники для наступного уроку для учня. Або асистент учителя за власною ініціативою готує необхідні дидактичні матеріали для свого учня до наступного уроку.

5) Асистент вчителя – інші діти. Дорослі своїм прикладом повинні навчити дітей толерантному, доброзичливому ставленню один до одного, поважаючи відмінності та нерівні можливості. Асистент учителя показує приклад співпраці

з учнем, який має особливості поведінки та спілкування. Асистент учителя встановлює довірливі стосунки з усіма учнями класу та відносини взаємної допомоги та підтримки з учителем. Перед тим, як включити свого підопічного у спільну роботу, асистент проводить попередню роботу з однокласниками. Він організовує виховну годину в класі, готує інформацію, підбирає ілюстрації, відео, щоб пояснити дітям про дітей та людей з особливими потребами, з обмеженими можливостями та про конкретні особливості їх однокласника у доступній для дітей формі.

Педагог сприяє формуванню гуманного, терплячого та турботливого ставлення до учня з особливими потребами, а також пропонує конкретні рекомендації щодо прийняття, підтримки та допомоги цій дитині в певних ситуаціях: на уроці, перерві, в їдальні тощо.

Важливо створити сприятливу атмосферу в класі для всіх учнів, а не лише для дитини з особливими потребами. Кожному повинно бути комфортно поруч один з одним.

Дітей можна попросити допомагати однолітку по черзі. У якийсь момент вони можуть взяти на себе роль вчителя - помічника. Асистент учителя працює над тим, щоб його підопічний звертався до своїх однокласників за допомогою і, можливо, сам допоміг комусь з однолітків. Він також організовує різні ігри та заняття на перервах, щоб дитина була включена у спілкування та взаємодію з дітьми та вчилася спілкуватися та дружити з ними.

6) Асистент учителя - батьки. Асистент учителя підтримує тісний контакт з батьками учня, яких він супроводжує у навчальному процесі. Асистент учителя пояснює батькам завдання своєї роботи та роботи інших фахівців, включаючи вчителів класу, надає емоційну підтримку, інформує про особливості розвитку дитини, формує у батьків адекватне ставлення до своєї дитини, здатність приймати відповідальність за підтримку та допомогу своїй дитині. Обговорюється стратегія допомоги батькам дитини поза школою. Разом з батьками асистент учителя аналізує проміжні результати роботи.

Асистент учителя щодня зустрічається з батьками свого учня. Це необхідно для обміну інформацією, щоб надати дитині належну допомогу. Обмін інформацією проводиться не лише у розмові, а й у письмовій формі, використовуючи спеціальну форму «Аркуш спілкування вчителів та батьків». Асистент учителя щодня заповнює аркуш спілкування, де він описує успіхи та труднощі дитини у поведінці та навчанні на заняттях у класі та на заняттях з фахівцями. Асистент учителя дає батькам рекомендації щодо домашнього завдання та подолання небажаної поведінки.

Отже, діяльність асистента вчителя є багатоплановою, відповідальною, важливою та складною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: програмно-методичний комплекс. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посібн. Київ : Видавнича група «А. С. К.», 2012. 197 с.

2. Лапін А. В. Робота асистента вчителя в інклюзивному освітньому закладі / *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : збірник наукових праць Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки НАПН України*. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2014. Вип. 5. С 219 - 232.

3. Послідовність в організації роботи асистента вчителя в умовах інклюзивного навчання. Методичні рекомендації. Маневичі: 2016. 32 с

*Віталій ШАМРАЙ,
асистент кафедри менеджменту та
інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

STEM-ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДЛЯ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В ШКОЛІ

У статті розглянуто актуальність запровадження STEM – підходу у освітній процес. Визначено роль вчителів інформатики у реалізації STEM підходу на різних рівнях загальної середньої освіти. Окреслені компетентності якими повинні оволодіти майбутні вчителі інформатики у процесі фахової підготовки, для ефективного застосування STEM підходу у професійній діяльності.

У час величезної кількості різноманітних гаджетів, швидкого інтернету з можливістю безперебійного доступу до мережі, постає проблема зниження значення здобутих знань. Зникає необхідність «знати» можна просто «знайти». Саме для формування цінності знань застосовують STEM підхід [1]. В процесі виконання STEM завдань здобувачі освіти опиняються у становищі коли вони відчують відсутність або недостатність знань для виконання практичного завдання. Такий стан речей унеможливорює діяльність або значно сповільнює її через спробу «знайти» та застосувати потрібні знання. Через перебування у такому становищі збільшує цінності знань, сприяє виробленню вмінь застосування набутих знань на практиці, встановленню між предметних зв'язків та формування гнучких навичок: комунікації, критичного мислення, творчих здібностей, роботи в команді [2], виявлення лідерських якостей, відповідальності за результат. Основна роль у досягненні максимального ефекту від запровадження STEM підходу належить вчителю інформатики, як

представнику міждисциплінарної науки, яка поєднує знання з математики, фізики, технологій, інженерії та програмування.

Про актуальність даного питання свідчить схвалена розпорядженням Кабінетом Міністрів України № 960-р від 5 серпня 2020 року «Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» [3]. Основною метою роботи є актуальна проблема формування, у майбутніх вчителів інформатики, компетентності для організації та впровадження STEM підходу у майбутній професійній діяльності. Для формування необхідних компетентностей потрібно задіяти багато складовий підхід: під час вивчення методик викладання має бути розглянута теоретична складова STEM підходу, під час вивчення дотичних предметів: математики, фізики, технологій, зацентровано уваги на шляхи розв'язання реальними задачами, під час вивчення профільних дисциплін запропоновані завдання з використанням принципів STEM підходу. Виходячи з цього можна виокремити такі аспекти підготовки вчителів інформатики: ґрунтовні теоретичні знання, інтеграція знань з різних предметних галузей, практична спрямованість, проблемно-дослідниць діяльність.

Для успішного впровадження STEM підходу у професійній діяльності майбутній вчитель має згенерувати хорошу ідею, бачити шляхи її реалізації, передбачати складності, які можуть виникати. Розуміти на які знання з дотичних предметів потрібно спиратися для пояснення або розв'язання не передбачуваних ситуацій. Бути наставником, який може настановити на правильну думку, запропонувати нову ідею, допоможе виправити допущені неточності у ході роботи.

Практична спрямованість діяльності у STEM підході робить акцент на роботі з сучасними обладнанням, використанням інформаційних технологій, з застосуванням теоретичних знань, спрямовану на виконання технологічного проекту, який може вирішувати проблеми повсякденного життя. Така діяльність сприяє виробленню технічних навичок, вміння усувати проблеми, керувати пристроями та організовувати роботу команди та сприяє професійній компетенції та готує до викладання науково-технічних дисциплін. [4]

Процес здійснення практичної діяльності можна реалізувати за допомогою роботи технічних наборів (Arduino, LEGO Mindstorms). На підготовчому етапі учасники поділяються на пари чи підгрупи та отримують завдання. На другому етапі відбувається генерація ідей для розв'язання поставленого завдання та практична реалізація. Третій етап передбачає висунення проблемних питань та пошук відповідей на них. На останньому етапі відбувається демонстрація результату роботи з обговоренням проблемних питань. Встановлення причини наслідкових зв'язків, пропозиції щодо усунення, обговорення рішень, що були перевірені.

Розглянемо приклад реалізації практично спрямованої діяльності під час вивчення дисципліни «Конструювання та програмування роботів», яка викладається для студентів першого (бакалаврського) рівні вищої освіти, освітньо-професійної програми «Середня освіта (Інформатика)».

Вході вивчення дисципліни студенти вивчають особливості конструювання рухомих механізмів, знайомляться з механічними способами передачі руху. Програмування створених механізмів для роботи під керуванням оператора або для автономної роботи. Так під час вивчення теми «Прямолінійний рух робота», студентам пропонується робота в парах. Кожна група отримує для роботи набір LEGO Mindstorms EV3. З отриманого набору, за інструкцією, студенти складають рухому платформу, та створюють базову програму для прямолінійного руху. Після отримання позитивного досвіду, вдалого виконання. Можуть бути запропоновані завдання: змінити колеса на менші або більші, зміни поверхню якою буде рухатися робот, програмно змінити потужність яка подається на мотори. Після внесення відповідних змін студентам потрібно провести дослідження, як вплинули зміни на дії які виконує робот. У парах відбувається підготовка до представлення результатів дослідження та намагаються їх обґрунтувати. Якщо висновки виявилися не правильними або не точними вони обговорюються групою для досягнення правильного результату.

Застосування практично орієнтованої діяльності, під час підготовки майбутніх вчителів інформатики, не тільки активізує пізнавальну діяльність,

збільшує цінність набутих теоретичних знань, мотивує до подальшого розвитку та вдосконалення, але й демонструє методи та прийоми запровадження STEM підходу у власну професійну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриневич В.М., Морзе Н.В., Вембер В.П., Бойко М.А. Роль цифрових технологій у розвитку екосистеми STEM-освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, 2021 Том 83, №3 URL: <http://surl.li/dwshv>
2. Мартинюк М., Стеценко Н. Проблема підготовки майбутніх вчителів в умовах інформаційного суспільства. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2011. Вип. 2. с.35-47.
3. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Розпорядження Кабінету міністрів від 5 серпня 2020 р. № 960-р. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8> . Дата звернення: 10.03.2025.
4. Морзе Н., Струтинська О., Умрик М. Освітня робо-тотехніка як перспективний напрям розвитку STEM-освіти. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2018. № 5. с. 178–187.

Юлія СИТЮК,

вчитель початкових класів,

заступник директора з навчально-виховної роботи

Новознам'янської гімназії Піщанської сільської ради,

с. Нова Знам'янка,

Україна

АДАПТИВНЕ ВИКЛАДАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Реформування української освіти має на меті побудову освітньої системи яка максимально повно задовольняє потреби сучасного українського суспільства та української держави та, з іншого боку, індивідуальних потреб учнів. Така освітня система дозволяє максимально підготувати випускника школи до

сьогодення, сформувати в нього компетентності які необхідні для сучасного життя та розвитку незалежної держави, людства.

Важливу роль в цьому відіграє адаптаційна компетентність яку в науковій літературі визначають через поняття адаптивності – «здатності людини пристосуватися до існуючих в суспільстві вимог та критеріїв оцінки за рахунок присвоєння норм і цінностей даного суспільства» [1, с.315]. Важливу роль в цьому відіграє освіта яка дозволяє отримати не тільки певний базис для існування в суспільстві, а й навчити учня адаптуватися до постійних змін. Особливо важливим це стає у сучасному світі в якому, за умов технологічного прогресу, значно пришвидшився процес технологічних та соціальних змін. Враховуючи суспільні зміни у підходах та змісті освіти, важливим стає пристосування процесу викладання як складника освітнього процесу до сучасних вимог та потреб здобувачів освіти. Відповіддю на цей виклик стала поява адаптаційного викладання. Нашим завданням є дослідити яким чином адаптаційне викладання використовується у британській початковій школі та що ми можемо запозичити для української освіти.

Адаптивне викладання визначається як «динамічний процес, у якому вчителі коригують власні стратегії, ресурси та підтримку відповідно до індивідуальних потреб учнів» [3]. Тобто основою є індивідуальні потреби учнів до яких має адаптуватися вчитель. В Британській освіті також визначено наступні складники підґрунтя для застосування адаптаційного підходу:

- Існують різні вихідні точки та шляхи досягнення мети;
- Деяким дітям може знадобитися більша підтримка або база для доступу для навчання;
- Шлях навчання кожної дитини може виглядати по різному. [2]

З цього можна зробити висновок, що вимога індивідуалізації освітнього процесу, в тому числі і побудова індивідуальної освітньої траєкторії, є тією першоосновою на якій базується адаптивне викладання.

В той же час чітко проводиться кордон між адаптивним викладанням та диференціацією. Це не означає, що диференціація непотрібна, це означає більш виважений підхід до її застосування в кожному конкретному випадку. Принципова різниця між диференціацією та адаптивним викладанням представлена в Таблиці 1. [2]

Таблиця 1.

**Відмінності між адаптивним викладанням та диференціацією
навчання**

Аспект порівняння	Адаптивне викладання	Диференціація
Планування	Дії можуть змінюватися в залежності від ситуації на уроці	Всі дії заплановано завчасно
Мета	Індивідуальні потреби	Групові потреби
Гнучкість	Коригування діяльності здійснюються на основі поточних потреб	Більш жорстка сегментація на основі припущень щодо потреб учнів
Навчальні цілі	Загальні, поширені	Рівневі
Домашні завдання	Той самий вміст але на різних рівнях розуміння	Жорстко залежать від рівня учнів
Підтримка	Моделювання Самостійне навчання Змінні рівні складності Різні відправні точки Стандартизація форм та бланків відповідей	Прописані цілі Акцент на виконанні завдання Структуровані рівні складності для кожної з груп учнів
Мова вчителя	Унікає спеціалізованих формул оцінювання	Всі, більшість, деякі Повинен, міг тощо
Спрямованість на клас	Завдання незалежно від складності пропонуються всім учням	Складність завдань залежить від цільового рівня
Формування груп	Гнучке	Стале залежно від рівня підготовки чи поставленої мети

Розглянувши ці відмінності ми бачимо, що адаптивне викладання спрямоване на досягнення спільної мети різними способами які залежать не тільки від вихідної точки стару, а й від наявних засобів та інструментарію пізнання яким володіє кожен конкретний учень. Одразу варто зауважити, що повна відмова від диференціації є непродуктивною та навіть певною мірою шкідливою бо важко очікувати від учня який має рівень розвитку нижче однолітків таких самих результатів. [2]

На думку британської освітянської спільноти перевагами адаптивного викладання є:

- Отримання індивідуального досвіду навчання кожним учнем;
- Виявлення та усунення прогалин в знаннях учнів в режимі реального часу;
- Підвищення активності та мотивації учнів;
- Надання учням можливості працювати у власному темпі;
- Використання вчителями різних методів та технологій викладання в залежності від конкретної ситуації;
- Покращення результативності навчання та успішності учнів.[4]

Таким чином концепція адаптивного викладання у британських школах зосереджена на тому, як вчителі можуть допомогти всім учням досягти однакових цілей і засвоїти однакові навички та концепції.

Для української освіти такий досвід може бути корисним в тому плані, що до запровадження освітньої реформи НУШ переважала диференціація – формування окремих завдань та освітніх цілей для кожного учня в залежності від його здібностей та рівня підготовленості. Сьогодні ми маємо поняття загальних результатів навчання до яких учнів можуть прийти різними шляхами – індивідуальними освітніми траєкторіями.

З іншого боку така адаптивність з боку вчителя є, на наш погляд, однією з передумов формування адаптаційної компетентності самих учнів, розуміння ними різних шляхів досягнення поставлених цілей та різноманітність способів діяльності. При чому важливим аспектом є правильна оцінка початкових позицій

для такого руху та здатність швидко змінити план, у разі зміни зовнішніх умов, що є особливо важливим для навчання під час ситуацій невизначеності, як от наприклад воєнний стан в сучасній Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільїна Ю. Адаптивність особистості як умова перцептивно-інтерактивної компетентності. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: Зб. тез VII Міжнар. науково-практ. конф., м. Харків, 30 листоп. 2018 р.

2. Barber I. Adaptive teaching: understanding the barriers and enablers. URL: <https://realtraining.co.uk/2024/10/adaptive-teaching-understanding-the-barriers-and-enablers> (date of access: 11.02.2025).

3. Coy L. The role of adaptive teaching in meeting the needs of every pupil. URL: <https://headteacherchat.com/blogs/the-role-of-adaptive-teaching-in-meeting-the-needs-of-every-pupil-s4gnc> (date of access: 12.02.2025).

4. Noon M. Adaptive teaching: a practical step-by-step guide. URL: <https://thirdspacelearning.com/blog/adaptive-teaching/> (date of access: 13.02.2025).

Ольга МОРОЗ,
вчитель-методист вищої категорії,
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ЗАСТОСУВАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ПІДРУЧНИКІВ У СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: АНАЛІЗ НА ОСНОВІ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

Упровадження підходу Нової української школи (НУШ) до процесу відбору підручників значно розширило можливості доступу до якісних освітніх ресурсів. Науковий ліцей "Політ" обрав підручник "Prepare 8". У цій доповіді представлено досвід його впровадження, практичного застосування та засвоєння

лексичного матеріалу. Окрему увагу приділено ролі ключової лексики в процесах читання, аудіювання та опанування граматичних структур.

Наш ліцей здійснює навчання з 8 класу, і вже наступного року до нього вступлять перші учні, які здобували освіту за програмою НУШ. Протягом багатьох років заклад співпрацює з видавництвом "Лінгвіст", що надало доступ до своєї освітньої платформи, що виявилось особливо корисним у період карантину. Видавництво регулярно рекомендує нові навчальні ресурси, і ми уважно відстежуємо їхні оновлення, прагнучи прогнозувати доступність підручників у найближчі роки.

Після пропозиції впровадження нових видань підручників "Prepare 10" та "Prepare 11" для учнів старшої школи (10–11 класи) ліцей повністю підтримав цю ініціативу. Аналогічно було обрано підручник "Prepare 8" для учнів 8 класу. Даний навчальний ресурс вирізняється чіткою структурою, зручністю у використанні та наявністю змістовних і практично орієнтованих матеріалів, що сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

У подальшому викладі хотілося б розглянути досвід засвоєння лексики з цього підручника. У процесі навчання ми дотримуємося порядку подання матеріалу, запропонованого в книзі, а одним із найбільш ефективних ресурсів для підтримки цього процесу є платформа Quizlet. Використовуючи її розширену версію (Quizlet Plus), яка є доступною за вартістю та пропонує широкий спектр можливостей, ми інтегруємо цей інструмент у навчальний процес. Для цього створюються окремі класи, що дозволяють відстежувати успішність учнів. Водночас для роботи з "Prepare 8" ми використовуємо готові набори слів, копіюючи їх у відповідні класи без необхідності самостійного створення лексичних сетів слів.

Після додавання лексичних сетів до класу учні мають можливість навчатися у власному темпі, використовуючи різноманітні інструменти, зокрема картки, тести та вправи на співставлення. Незважаючи на те, що цей процес не займає багато часу, він є надзвичайно ефективним.

У процесі засвоєння нової лексики учні мають змогу прослуховувати автентичну вимову слів, що сприяє покращенню їхніх навичок сприйняття на слух. Додаткове закріплення матеріалу відбувається через інтерактивні ігри, зокрема Live та Checkpoints, що є особливо результативними під час дистанційного навчання. Перед виконанням диктантів учні проходять тестування на платформі Quizlet, а викладач має можливість відстежувати їхні результати в режимі реального часу. У таких випадках виконання завдань відбувається в межах чітко визначеного часу, що додатково розвиває навички оперативного використання вивченого матеріалу.

Безумовно, значну роль у процесі навчання відіграє академічна доброчесність учнів. Однак, як ми завжди наголошуємо, чесність є найкращою стратегією. Адже знання, які ми здобуваємо, слугують передусім нашим власним інтересам, а не лише вимогам учителів чи очікуванням батьків.

Наступним аспектом, який заслуговує на увагу, є робота з ключовою лексикою. Англійська мова є одним з найбільш важливих предметів на НМТ, і чим раніше розпочнеться підготовка, тим ефективніші будуть результати учнів. На основі досліджень, таких як PISA, можна зазначити, що значна кількість учнів стикається з труднощами при розумінні текстів, що свідчить про недостатньо розвинені навички читання. Ця проблема є актуальною і на практиці, оскільки багато восьмикласників не здатні виокремити ключову інформацію з тексту чи завдання. Тому ми використовуємо поетапний підхід до її вирішення.

На першому етапі ми скануємо текст. У підручнику передбачені спеціальні завдання, що сприяють розвитку цієї навички, зокрема учні повинні знайти відповіді на короткі запитання. Їхнє завдання полягає не в розумінні кожного слова, а в пошуку необхідної інформації. На цьому етапі акцентуємо увагу на вловлюванні основної ідеї тексту, визначенні теми та підготовці до сприйняття контексту.

Наступний крок передбачає читання запитань та варіантів відповідей із підкресленням ключових слів. Потім учні читають текст, шукаючи синонімічні вирази, що передають ту ж ідею, що й у запитаннях. Однак слід бути

обережними, оскільки слова, що точно збігаються з текстом запитань, можуть бути пасткою. Після знаходження ймовірної відповіді перевіряємо її через виключення неправильних варіантів. Цей процес повторюється для кожного запитання.

Для завдань на аудіювання ми застосовуємо аналогічний підхід. Спочатку визначаємо ключові слова в запитаннях і варіантах відповідей, після чого слухаємо аудіо, обговорюємо правильні відповіді та повторно слухаємо, зупиняючись на важливих моментах.

Аналогічний підхід ми використовуємо при вивченні граматики. Спочатку учні виконують вправи з підручника, а потім переходять до граматичних довідників, де підкреслюють ключові слова. Наприкінці цієї роботи сторінка з правилами виглядає як схематичний малюнок.

Серед корисних онлайн-ресурсів можна виділити Test English, що надає чіткі та наочні пояснення. Також активно використовуємо Wordwall для практики граматики. Безкоштовна версія передбачає реєстрацію, після чого можна знаходити необхідні вправи через Google та зберігати посилання.

Зосередивши увагу на розвитку словникового запасу, навичок читання, аудіювання та граматики, можна стверджувати, що ці компоненти є основою, без якої не можливо сформувати навички говоріння англійською мовою. Без міцного базового фундаменту інші навички можуть бути нестабільними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bychko H., PISA 2022 in Ukraine: Main Findings and Conclusions. What Ukrainian 15-year-old Students Know and Can Do. Ukrainian Centre for Education Quality Assessment. Kyiv, 2023. 24 с.

2. Quizlet: <https://quizlet.com/join/W2MmkJxar?i=1w8vmp&x=1bqt>

3. Test-English: <https://test-english.com/>

4. Wordwall: <https://wordwall.net/uk>

5. Всеукраїнська школа онлайн: https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+K23+2025/jump_to/block-v1:UIED+K23+2025+type@vertical+block@303e9f149da34a9d95e1f70d3037e5e2

6. Стайрінг Дж., Тімз Н., Робінсон А. Англійська мова (8-й рік навчання). Підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом). Київ: Видавництво «Лінгвіст». 168 с. 2025.

Тамара ЯКОВЕНКО,
*викладач української мови вищої категорії,
викладач-методист
Комунального закладу Київської обласної ради
„Богуславський гуманітарний фаховий коледж
імені І. С. Нечуя-Левицького”,
м. Богуслав,
Україна*

ДОСВІД СКРАЙБІНГУ-ФАСИЛІТАЦІЇ ЯК ДІЄВОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Сучасна воєнна життєва обстановка диктує нові правила навчального спілкування викладача та студентів. Раніше широко використовувалась кабінетна система навчання: студенти приходили в устатковану (обладнану) навчальними гаджетами аудиторію з комп'ютером, проєктором, зібраною ретельно за роки роботи медіабібліотекою, налаштованим в комп'ютері КМЗ, бібліотекою, роздатковим матеріалом, таблицями, навчальними схемами тощо. Під час повномасштабної війни через постійну загрозою повітряної тривоги студенти кожної групи перебувають в закріпленій за ними аудиторії, з якої зручно будь-якої миті спуститись в укриття і проконтролювати усіх здобувачів освіти, присутніх на занятті, оскільки кожен викладач відповідає за збереження життя і здоров'я кожного студента на занятті. Такі навчальні життєві реалії спонукають нас до пошуку, здавалось би, давно забутого, витісненого комп'ютерними технологіями способу пояснення матеріалу – за допомогою дошки і крейди.

Прийшовши емпіричним шляхом за допомогою експериментів та спостережень до цього одного зі способів пояснення, я з подивом відкрила для

себе, що це одна з сучасних прогресивних технологій – скрайбінг, точніше, один з двох найпоширеніших його видів - скрайбінг-фасилітація («від англ. facilitate – допомагати, полегшувати, сприяти) – це переклад інформації зі словесної форми у візуальну та фіксування її у режимі реального часу. Робота викладача на занятті під час пояснення нового матеріалу з крейдою в руках – приклад скрайбінгу-фасилітації» [1, с. 58].

Зазначимо, що у використанні технології скрайбінг-фасилітації є плюси і мінуси: один найбільш відчутний плюс полягає в живому спілкуванні учасників обговорення наукового міні-питання, активізації евристичного мислення, формуванні вміння структурувати матеріал, а найбільший мінус – в обмеженні в місці та часі (після закінчення заняття чергові ретельно очистять дошку від крейди). Щоправда, ми зі студентами, як правило, фотографуємо змодельовану скрайбінг-опору, робимо тематичну фотогалерею, зображення з якої завжди можна використати в презентації, в рукописному конспекті (як вклейку), статті тощо. До речі, при створенні скрайбінгової опори на дошці обов'язково вона паралельно створюється в конспектах студентів. Часто таку спрощену опору в міру набуття розуміння етапів її створення та практики створюють студенти по черзі на дошці або в зошитах.

В умовах індивідуального навчання (репериторство, індивідуальна підготовка до лінгвістичних конкурсів, ліквідація навчальних втрат, робота з дітьми з ООП тощо) використовується запис на папері (паралельно створюється фотогалерея). І записи на дошці, і на листку паперу – традиційно рукописні, і тут важливим є розбірливість, каліграфічність почерку, навички дизайну в розташуванні структурованого матеріалу, власне, індивідуальний стиль подачі. Можливо, саме тому практикую власноручні записи, і, як виняток, розбірливі студентські схеми, оскільки, зберігаючи фото (як результат роботи) або короткі відеоролики процесу створення опори або серію фото покрокового створення скрайбінг-опори можна використовувати при онлайн-навчанні, в дистанційному форматі в режимі відеонаради (презентація тощо) або при створенні тематичних Робочих зошитів для студентів. У таких зошитах з друкованою основою ми

залишаємо поле для індивідуального створення опори або для термінологічного пояснення викладача чи як основу для створення орфографічного чи пунктуаційного алгоритму. Щодо останніх моделюється покрокова основа за допомогою питань, що передбачають відповідь «так» або «ні», проміжного висновку в обох випадках, і покрокову деталізацію наступних питань.

Однією з перших скрайбінгових алгоритмічних опор, до прикладу, була опора «Зміни приголосних звуків при словотворі» (для простоти прикладу подаємо її спрощений варіант). Щонайперше за допомогою мнемонічного алгоритму з використанням студентського гумору з'ясовуємо, що саме ніякий екзаменатор не примусить студента залишити за дверима аудиторії: своєрідна шпаргалка «нога, рука, вухо».

Вияснюємо, як змінюються ці слова при словотворенні (суфікс к) та словозміні (іменники І відміни нога рука в Д.в. та М.в. одн., а іменник II відміни вухо – лише в М.В. одн.): нога – ніжка – нозі; рука – ручка – руці; вухо – вушко – у вусі, з якого вимальовується система чергувань.

У словах з твірною основою на інші приголосні відбувається просте приєднання суфікса ськ: Богуслав+ськ=богуславський.

Можна, звичайно, пояснення легко перетворити на таблицю, але з неї зникають елементи живого скрайбінгу, сам динамічний процес моделювання опори в результаті жвавої евристичної фонетичної, аналізу життєвих лінгвістичних ситуацій, фонетичної, лексичної, граматичної чи синтаксичної бесіди (на основі відповідних до цього мовних мінімумів) з лінгвістичними прикладами, творчим вимальовуванням структури за допомогою розміщення, прибудовування елементів, спонтанним широким використанням стрілок, знаків

Зміни приголосних при словотворі

Т.в. основа	Д.в.	М.в.	Словотвір
нога	нозі	ніжка	но
рука	руці	ручка	ру
вухо	вусі	вушко	ву

Додатково написані

Основа	Суфікс	Результат
нога	к	ножка
рука	к	ручка
вухо	к	вушко
нога	с	ногос
рука	с	ручос
вухо	с	вухос

математичного характеру (+, -, =, плюсів, мінусів, дорівнює (тотожність), майже дорівнює (приблизно таке саме або схоже тощо): синтаксичних схем (0, 0, 0; [], i[]; [],(що) тощо). Така творча робота (з рутинною пропедевтичною мовною основою-фундаментом) найкраще може бути зреалізованою в реальному часі через рукописні записи.

Багаторічний досвід створення скрайбінгових опор за тими самими темами, але для різновікової аудиторії чи слухачів з різним рівнем підготовки свідчать про те, що кожного разу в опорі з'являються нові деталі, уточнення, зміни, алгоритми, тому просте відтворення опори недоцільне, хіба що може використовуватися як статичне зображення при бракові часу чи дистанційному навчанні, в консультаціях до вступних іспитів чи співбесіди, тобто в ситуації, коли відразу слід показати результат і на його основі провести аналіз певного мовного явища.

У створенні скрайбінгової опори можливі два напрямки: дедуктивний (від теорії до практики) та індуктивний (від практики у вигляді аналізу мовного матеріалу до теорії – систематизації, теоретичних висновків). Пропонуємо алгоритм створення скрайбінгової опори та її практичного використання за методом ретроспективного занурення в мовний матеріал [2, с.108].

1. Матеріал для спостереження, евристична спонтанна бесіда.
2. Визначення вузької теми, завдання, створення утруднення (опис життєвої мовної ситуації, парадоксальне твердження тощо), що мотивує до пошуку виходу з утруднення, зацікавленість в такій діяльності. Можлива діагностика освітніх втрат з теми.
3. Обговорення та пошук шляхів виходу з утруднення, евристична лінгвістична бесіда на основі знаних та нових фактів, закономірностей тощо = нащупуванню формулювання правила, алгоритмізація такої своєрідної дослідницької роботи, підбір прикладів.
4. Формулювання правила як результат мінілінгвістичного дослідження, створення алгоритму для практичної роботи.

5. Практична робота за темою під керівництвом викладача з елементами зацікавлення, змагальності) – попереджувальна вправа, вправа з ключам.

6. Самостійна робота на закріплення нових чи систематизованих, узагальнених знань і умінь раніше вивченого матеріалу (часом з освітніми втратами з певних причин) – пояснювальна вправи, вправа-трансформація, тестові завдання закритого та відкритого типу.

7. Різномірне домашню завдання на самостійне обдумування та практичне закріплення активованого на занятті матеріалу.

За багато років зібралось багато фотографій опор та їх варіантів (дошка в аудиторії, інтерактивна дошка, паперові записи) практично за всіма вивченими темами з української мови. Збірка цього дидактичного матеріалу систематизована і легко може бути використана автором для початкового, повторювального, фрагментарного чи ситуативного пояснення, організації роботи за різними освітніми технологіями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сидорчук Н. Г. Скрайбінг : інновації та традиції аудіовізуальної підтримки навчального процесу / Н. Г. Сидорчук // Креативна педагогіка : наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Житомир : Полісся, 2016. – Вип. 11. – С. 57–64.

2. Яковенко Т.В. Метод ретроспективного занурення в мовний матеріал з української мови в роботі зі студентами коледжу // Інтеграція особистісно орієнтованого підходу в системі компетентнісної освіти : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції педагогічних працівників (25 червня 2020 р. м. Харків). С. 108-113.

Вікторія ШУВАЛОВА,
*спеціаліст першої категорії,
викладач української мови та літератури
ВСП „Бердянського машинобудівного фахового коледжу”
НУ „Запорізька політехніка”,
м. Запоріжжя,
Україна*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ У КОЛЕДЖІ

Формування єдиного освітнього простору загальноосвітніх навчальних закладів ХХІ століття направлено на поліпшення якості освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможної економіки. Щоб досягти такої мети, необхідно створити освітні інформаційні електронні ресурси, педагогам слід оволодівати інформаційно-комунікаційними технологіями на рівні європейських стандартів, підготувати студентів коледжів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у вирішенні практичних завдань, а також забезпечити доступ до якісної освіти через впровадження дистанційного навчання, розвитку онлайн-навчання.

В умовах сьогоденного воєнного стану – це вже стало нагальною потребою. Створення єдиного інформаційного простору вимагає від студента інформаційної культури (нове мислення, серфінг у різних інформаційних потоках, орієнтоване на саморозвиток і самоосвіту). Сучасний студент повинен розуміти важливість пошуку, зберігання і усвідомлення інформації в мережі Інтернет.

Забезпечення якості професійної освіти, підготовка творчих фахівців для машинобудівної галузі виробництва є актуальною проблемою професійної педагогіки.

Нові виклики часу ставлять перед нами нові завдання у підготовці сучасних машинобудівників. Компетентнісний підхід у навчанні передбачає цільову

орієнтацію підготовки майбутнього фахівця на формування його професійних якостей.

Сучасний світ потребує висококваліфікованих фахівців, які б орієнтувалися в новаціях, прагнули до особистого розвитку, були конкурентоспроможними на ринку праці. Професійна компетентність фахівця є складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, що формується у процесі профпідготовки. Вона розвивається у професійній діяльності, а ефективність її здійснення залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психологічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності (за Стандартами спеціальностей).

Компетентність виявляється в практичній діяльності. Наприклад, студенти-відмінники, які мають набуті фахові знання, не змогли їх реалізувати в конкретній виробничій діяльності. Необхідно бути креативною особистістю, бути професійно і психологічно готовим до ефективного застосування набутих знань у профдіяльності.

Ягупов В.В., Свистун В.І. стверджують, що провідним методологічним підходом до визнання компетентності будь-якого фахівця є суб'єктивно-діяльнісний. Він враховує 3 аспекти діяльності фахівця – інтелектуальний (когнітивний), професійний (фаховий) і особистісний (суб'єктивний). Вони взаємодіють один з одним і доповнюють. При недостатній їх взаємодії та сформованості фахівець не спроможний досягти мети діяльності.

Вищезазначеними науковцями пропонується така структура професійної компетентності фахівця: 1) загальнолюдська, 2) загальнонаукова, 3) технологічна (фахова), 4) функціональна (управління суб'єктами та об'єктами діяльності), 5) особистісна (мотиваційна, адаптивна, навчальна діяльності).

Невед'ємною частиною загальної та фахової освіти особистості стає інформаційна культура. Одним із головних завдань сучасної освіти і є підготовка студентів до швидкого сприйняття й опрацювання певних обсягів інформації. У

нових умовах (воєнний стан) інформаційного суспільства викладач повинен освоювати нові обрії: нові телекомунікаційні технології. Викладач в мережі і-нету повинен мати: особистісний освітній блог, різноманітні тематичні сайти, що є свідченням його інновацій. Однією із них є хмарні сервіси. При їх впровадженні підвищується активізація навчальної діяльності та мотивація до навчання студентів. Використання ІКТ в освіті змінює роль викладача, що створює умови для активної творчої діяльності студентів. На думку вчительки Людмили Фенько, головними дидактичними функціями, що реалізуються за допомогою ІКТ на заняттях з української мови та літератури є: пізнавальна (отримувати інформацію за допомогою ІКТ), розвивальна (робота з комп'ютерними програмами сприяє розвитку сприйняття, логічного мислення, пам'яті, уваги), дослідницька (можливість взяти участь у І-нет-конкурсах, виконувати творчі роботи, створювати власні творчі проекти, готувати реферати, доповіді тощо), комунікативна (під час спілкування в і-неті створюється віртуальна єдність, мають можливість обмінювати думками, поглядами, дослідити певні проблемні питання).

Навчання в ВСП БМФК НУ «Запорізька політехніка» здійснюється онлайн в Гугл-класрум. Classrym – безкоштовний сервіс для навчальних закладів в акаунті Google. Викладачі створюють свої курси, наповнюють їх згідно навчально-методичного забезпечення лекціями, практичними завданнями, рекомендованими джерелами та онлайн-підручниками та надають необхідні консультації. Через цей сервіс налагоджено навчальний процес вже досить давно: від початку карантину через Ковід і до сьогодні в умовах воєнного стану. Класрум зручний- навчання в будь-який час за наявності і-нету, онлайн консультації, супроводження навчання. Викладачі працюють разом з групою і також окремо з кожним студентом – ведеться діалог вчитель-учень. Викладач виступає в ролі наставника, порадирика, а не авторитарного вчителя.

Можливості Classrym досить великі. Нещодавно для викладачів коледжу було запропоновано онлайн-навчання на курсах підвищення кваліфікації на тему: «Цифрові навички для освіти з Google». Це дасть можливість педагогам

поглибити свої знання з користування різноманітними можливостями сервісу, удосконалити професійну компетентність (цифровий компонент в обсязі 30 академічних годин (1 кредит ECTS).

Google Classroom – це інструмент, що зв'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, допомагає створювати і впорядковувати завдання, виставляти оцінки, коментувати і організовувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу. Основна мета сервісу — прискорити процес поширення файлів між педагогами та здобувачами освіти.

Дистанційна освіта надає студентам можливість навчатися в зручний для них час, у власному темпі та згідно з індивідуальними потребами. Це легко поєднується з іншими творчими та спортивними заняттями, дає можливість планувати власний графік навчання.

Вибір форм і методів навчання та викладання, як один з чинників студентоцентрованого навчання, здійснюється через робочі програми освітніх компонентів та анотації вибіркової дисципліни і перебуває у компетенції кожного викладача. Дані документи дозволяють змістити акценти з викладання навчальної дисципліни на навчальне партнерство та активну освітню діяльність здобувача, що передбачає використання суб'єктно-діяльнісних освітніх технологій, вміння студента самостійно оцінити успіх або неуспіх процесу своєї освіти і вчасно провести корекцію. При цьому, активна роль викладачів полягає не лише в допомозі здобувачам, а й у вмінні правильно співвіднести ступінь складності завдання з можливостями студента, важливістю врахування особистісних особливостей студентів, їх побажань та потреб. З метою отримання зворотного зв'язку щодо форм та методів навчання у Коледжі діє система опитувань як один із механізмів реалізації внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Інноваційні технології освітньо-професійної програми відображено у змісті її окремих компонентів. Так, найбільше це стосується таких освітніх компонентів: «Інформаційні системи та технології у фінансово кредитних установах», «Інформатика і комп'ютерна техніка».

Ще однією можливістю Гугл-сервісу є створення різноманітних гугл-форм для проведення тестування та аналізу успішності студентів. Нещодавно у ВСП БМФК НУ «Запорізької політехніки» було проведено **самооцінювання** освітньо-професійної програми фахової передвищої освіти.

На виконання наказу №4 від 17 лютого 2025 року «Про організацію роботи педагогічних працівників щодо подолання освітніх втрат серед здобувачів освіти у 2024-2025 н.р.», наказу «Про здійснення контролю за освітнім процесом» від 04.02.2025 №3, на підставі рішення наради при директорі від 04.02.2025 року протокол №1 та з метою виконання основних завдань Державної політики у сфері освіти та подолання освітніх втрат серед здобувачів освіти коледжу викладачем Кульбашенко Катериною було проведено контрольний зріз знань за період навчання з 20.02.25 по 14.03.2025 р. з дисциплін «Українська мова» та «Українська література» в студентських групах коледжу та проаналізовано рівень знань студентів за певними критеріями: 1 А(38)/Ф(28)/ТР(45)/ТЕМ(44)/АЛ(62), «Українська література» в групі 2АЛ(60), 2А(36), 2ТЕМ(42), 2Ф(26), «Українська література» в групі 2АЛ(60), 2А(36), 2ТЕМ(42), 2Ф(26).

Для прикладу наводимо дані контрольного зрізу знань 1 курсу з дисциплін «Українська мова» і «Українська література». За результатами аналізу тестування з української мови було виявлено (високий 100-67%, середній 66-33%, низький 32-0 % рівень освітніх втрат) з наступних тем:

У якому слові неправильно написана ненаголошена голосна? – 11/27
правильних відповідей

Апостроф треба писати на місці пропусків у всіх рядках, ОКРІМ – 12/27
правильних відповідей

В якому з наведених варіантів велика буква використана неправильно? – 21/27
правильних відповідей

Як правильно написати слово зі спрощенням у групах приголосних? – 24/27
правильних відповідей

Який суфікс у слові «художник»? – 23/27 правильних відповідей

Визначте відмінок іменника «літо» в реченні «Влітку ми часто відпочиваємо» – 16/27 правильних відповідей

Загальні показники успішності з української мови: середній рівень: 7,07/10
середній бал: 7/10, діапазон балів: 2–10.

З дисципліни «Українська література» в групі 1 А(38)/Ф(28)/ТР(45)/ТЕМ(44)/АЛ(62) .За результатами аналізу тестування було виявлено (високий 100-67%, середній 66-33%, низький 32-0 % рівень освітніх втрат) з наступних тем:

Який жанр є основним для творчості Івана Нечуя-Левицького? (9/26 правильних відповідей)

Яке справжнє ім'я Івана Карпенка-Карого? (22/25 правильних відповідей)

Основна проблема у п'єсі «Мартин Боруля»? (18/26 правильних відповідей)

Іван Франко – письменник якого напрямку? (19/26 правильних відповідей)

Основний мотив поезії Лесі Українки «Contra spem spero»? (21/26 правильних відповідей)

Який мультик створено за мотивами твору Лесі Українки? (19/26 правильних відповідей)

Найвідоміший вірш Олександра Олеся? (15/26 правильних відповідей)

Загальні показники успішності:

-середній рівень: 7,08/10 балів, -середній бал: 8/10, -діапазон набраних балів: 3–10

Розподіл балів: 3 бали – 1 здобувач, 4 бали – 4 здобувачі, 5 балів – 2 здобувачі, 6 балів – 1 здобувач, 7 балів – 3 здобувачі, 8 балів – 9 здобувачів, 9 балів – 4 здобувачі, 10 балів – 2 здобувачі.

Для подолання освітніх втрат з вищевказаних тем, здобувачам освіти рекомендовано надолужити недостатнє засвоєння знань шляхом проведення компенсаторних занять під час проведення консультацій з дисципліни, самостійного доопрацювання навчальної літератури.

Отже, використання сучасних інформаційних технологій на заняттях у коледжі стає головною найперспективнішою інновацією в системі освіти. Їх використання дозволяє забезпечити підвищення якості освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Самооцінювання освітньо-професійної програми фахової передвищої освіти ВСП БМФК НУ
2. Стандарти освіти МОН
3. Фенько Людмила. Використання сучасних інформаційних технологій на уроках української літератури з метою формування пізнавальної компетентності. Збірник матеріалів доповідей і повідомлень. Актуальні тенденції викладання української літератури: матеріали Сьомого регіонального наук.-практ. семінару (26 березня 2019 р.) / [ред. кол. О.П.Новик (голова) та ін.]. Бердянськ: БДПУ, 2020.- С.59-65.

*Анжела ЄСЬКОВА,
викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування
Відокремленого структурного підрозділу
„Костянтинівський індустріальний фаховий коледж
Державного вищого навчального закладу
„Донецький національний технічний університет”,
м. Луцьк,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Сучасний ринок праці ставить особливі вимоги до професійної компетентності фахівця, зумовлює перегляд його власних життєвих цінностей, усталених стереотипів, умінь і навичок, наявного досвіду тощо. Сучасність насамперед демонструє запит на якісну діяльність і високий рівень професійної компетентності вчителя, який виступає рушійною силою змін, потужним ресурсом переходу вітчизняної освіти на європейські стандарти. Відтак усе більше важливим стає питання забезпечення неперервності освіти педагогів,

регулярне оновлення індивідуальних професійних компетентностей, розвиток професійно значущих особистісних якостей.

Кожен освітній заклад має власний матеріально-технічний потенціал для створення інноваційного освітнього середовища. Основна увага в сучасних освітніх закладах приділяється розвитку інформаційного освітнього середовища за допомогою впровадження інформаційних технологій в освіту на всіх її рівнях. Технологія застосування інноваційних методів навчання та виховання студентів, як правило, знаходить своє відображення в організації підготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти [1].

Зростання інтересу до інноваційної педагогічної діяльності, що спостерігається впродовж останніх років, є наслідком змін у суспільстві, пов'язаних з інформаційними технологіями. Сьогодні знання виробляються з прискоренням, а самі інформаційні технології стають усе складнішими. Педагоги вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації зіткнулися з тим фактом, що швидко змінювані вимоги, які висуваються до фахівців, вимагають нового типу працівника, здатного до швидких професійних змін і до удосконалення власних професійних знань і навичок, що дозволили б йому йти в ногу із сучасними технологіями. Лише той педагог, який усвідомив сутність сучасної педагогічної освіти, нових навчальних і виховних технологій, переосмислив свою соціальну роль та функції педагогічної діяльності, зможе вибудовувати власну ефективну педагогічну діяльність.

Саме інноваційні процеси виступають як такий засіб, формуючи якісний потенціал майбутніх викладачів професійної освіти, як необхідний атрибут їх професійної компетентності в умовах інноваційності освітнього пошуку, забезпечення оновлення змісту освіти та створення і вдосконалення умов для розвитку і саморозвитку, реалізації творчих здібностей [2].

Освіта, як одна з найважливіших складових суспільства, впливає на всі процеси і сторони життя, оскільки готує фахівців, розвиває їх особистість, формує певні життєві погляди. Тому особливої уваги заслуговує сучасний стан, проблеми впровадження та перспективи інновацій у педагогічних коледжах.

Тому, інновацією у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації вважаємо реалізацію в освітньо-виховному середовищі нового змісту, методів, прийомів і форм навчальної діяльності та виховання особистості, що суттєво підвищують якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу.

Залежно від особливостей новації, ефективними можуть бути різні методи її реалізації. Важливо, щоб учасники інноваційного процесу мали їх у своєму арсеналі, вміли застосовувати їх залежно від ситуації. Кожен етап інноваційного процесу вимагає певної організації роботи і застосування відповідних методів. В одних випадках потрібне чітке окреслення меж ініціативи і відповідальності, в інших - творчий підхід, оперативне реагування на швидкозмінні ситуації, чіткий розподіл обов'язків та відповідальності, зрештою, необхідна гнучка організація праці задля досягнення бажаного результату [3].

Методологічними основами сучасних досліджень теорії середовища стали: системний підхід (полягає у вивченні середовища як складного структурного утворення, що характеризується численними рівнями, складними зв'язками і відносинами між елементами, що дозволяє на соціально-педагогічному, педагогічно-організаційному та психолого-педагогічному рівнях забезпечувати особистісний розвиток); комунікативно-діалогічний підхід (відображає сутність соціологічного розуміння середовища, що складається у встановленні взаємодії всіх суб'єктів, що перебувають у відкритих і рівноправних взаєминах по досягненню прогнозованих кінцевих результатів); особистісноорієнтований підхід (означає визначення природо відповідних особливостей кожної особистості, надання їй можливостей для більш повного розкриття здібностей з урахуванням зони найближчого розвитку).

До умов освітньо-виховного середовища, які впливають на застосування інноваційних технологій, відносимо: урахування особливостей освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу; удосконалення змісту навчально-виховної діяльності; використання інтерактивних форм і методів навчання.

Спеціально створені педагогічні умови дають змогу реалізувати інновації, уможлиблюють забезпечення взаємозалежності її складових. Тому ефективність створених педагогічних умов залежить від діяльності педагогів. Характер інноваційної діяльності педагогів залежить від існуючих в конкретному освітньому закладі умов, і, насамперед, від рівня його особистісної готовності до цієї діяльності.

Під готовністю до інноваційної діяльності розуміють сукупність якостей педагога, що визначають його спрямованість на вдосконалення власної педагогічної діяльності та діяльності всього колективу, а також його здатність виявляти актуальні проблеми освіти, знаходити і реалізувати ефективні способи їх вирішення.

Загальновідомим є факт, що середовище є одним з чотирьох (поряд зі спадковістю, діяльністю та вихованням) загальновизнаних у педагогічній науці чинників, що впливають на розвиток особистості.

У педагогічній інноватиці утвердився такий алгоритм (система операцій) упровадження нового:

- 1) вивчення завдань, передбачених нормативними документами;
- 2) аналіз практики та зіставлення отриманих в його процесі даних із соціальними вимогами;
- 3) моделювання еталонних результатів, яких очікують у результаті перетворення педагогічної практики;
- 4) пошук ідей, рекомендацій, що можуть бути впроваджені;
- 5) розроблення комплексної програми, яка охоплює закономірності упровадження нового;
- 6) відбір дидактичних, матеріальних, інформаційних, організаторських засобів тощо;
- 7) теоретична, методична, психологічна підготовка учасників впровадження нового;
- 8) установлення зв'язку з авторами рекомендацій [4, с. 32-33].

Охарактеризовані принципи є відображенням сутності розвитку особистості у взаємодії із соціумом з урахуванням специфіки освітньовиховного середовища, в якому формується і цілісно розвивається студентська молодь.

Інноваційні процеси, які поєднують створення, освоєння і застосування педагогічних нововведень, здатні значно прискорити процеси оновлення системи освіти загалом. Тому вивчення та реалізація всіх трьох блоків інноваційних процесів широко використовується в системі освіти на різних її рівнях. Тільки інноваційна спрямованість формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх викладачів передбачає залучення їх до діяльності зі створення, засвоєння і використання педагогічних новацій у практиці навчання та виховання, створення певного інноваційного середовища у закладі вищої освіти. Майбутній викладач професійної підготовки повинен бути підготовленим до відбору, оцінки і застосування у своїй діяльності досвіду колег чи пропонованих наукою нових ідей та методик, тобто до педагогічного моніторингу. Механізм інноваційних процесів, зорієнтований на підготовку майбутніх викладачів до творчої діяльності, реалізує принципи свободи вибору, проблемно-ситуативної організації навчання, стимулювання самоосвіти та самостійності, принцип розвитку творчого потенціалу та морально-вольової сфери, науково-методичного супроводу.

Обґрунтування сутності інноваційного середовища породжує необхідність пошуку таких умов його організації, які будуть відповідати названим принципам і сприятимуть ефективному використанню інновацій студентами у майбутній професійній діяльності.

У контексті інноваційної стратегії навчально-виховного процесу суттєво зростає роль майбутнього викладача закладу вищої освіти, який забезпечує професійну підготовку як безпосереднього носія новаторських ідей. Інноваційна діяльність стає обов'язковим компонентом педагогічної системи [5].

Напрямами інноваційної роботи ВНЗ повинні бути: кадрове та науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу; створення організаційних умов для безперервного вдосконалення фахової освіти і

кваліфікації педагогічних працівників; проведення системи методичних заходів, спрямованих на розвиток творчих можливостей педагогів, виявлення перспективного педагогічного досвіду та участь у його вивченні, узагальненні та впровадженні; залучення педагогів до науково-дослідницької та експериментальної діяльності з метою впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес.

Отже, в контексті інноваційних ідей змінюються вимоги до особистості педагога, його фахової підготовки та професійної діяльності, які повинна включати система педагогічної освіти. Відповідно до цього, сучасний етап удосконалення підготовки майбутніх педагогів до застосування інноваційних технологій полягає в тому, щоб знайти оптимальні шляхи та визначити механізми формування у студентів педагогічної спрямованості, творчого і самостійного мислення. Об'єднання різних освітніх установ з метою забезпечення наступності професійної підготовки майбутніх викладачів з урахуванням регіональних потреб створюють умови для інноваційного навчання у закладі вищої освіти [6].

Адже, важливою умовою функціонування інноваційного середовища у педагогічних закладах вищої освіти є психолого-педагогічна самоосвіта, одним із показників якої є самостійне вивчення викладачами та студентами відповідної літератури, що дає можливість не тільки бути обізнаним із педагогічними пошуками, але й знаходити практичні шляхи запровадження інновацій у власну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркова Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті / Л. Буркова // Директор школи, ліцею, гімназії. - 2000. - № 1. - с. 31-37.
2. Ващенко Л. Рівні розвитку інноваційного середовища. Директор школи, 2008. № 5. с. 3-4.

3. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація /В. М. Вакуленко // Вісник національної академії Державної прикордонної служби України. - 2010. - № 4. - с. 36-48.

4. Освітні технології: навч.-метод. посіб. О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти.

5. Світові інновації [Електронний ресурс] // The Economist. – Режим доступу до журналу : www.innovations.com.ua (дата звернення 04.02.2025).

6. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. - 364 с. 1.

Юлія СТУПАК,
викладач суспільних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія” Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

З початком ХХІ століття в українській освіті активно впроваджується нова парадигма, спрямована на формування активної, креативної особистості, здатної до самонавчання, прийняття швидких рішень, спроможної швидко реагувати на зміни та критично осмислювати швидкоплинну реальність. Вже у 2000-х роках в організації освітнього процесу почалося утвердження стратегії компетентнісного навчання: склалися моделі компетентностей, розроблялися критерії та інструменти їх формування, на рівні держави це втілювалося в Концепції Нової Української школи, у Державних стандартах початкової та базової середньої освіти.

Серед ключових компетентностей стрижневою для формування особистості, на нашу думку, є громадянська та соціальна компетентності як здатність здобувача освіти орієнтуватися в суспільно-політичній ситуації,

відповідально та ефективно реалізовувати свої права та обов'язки, продуктивно співпрацювати з партнерами з метою розвитку демократичного суспільства.

Формування громадянської компетентності, пошук ефективних засобів реалізації цього завдання є предметом дослідження багатьох науковців. Так, політолог Сергій Рябов вивчає питання ролі громадянської освіти у формуванні політичної культури і політичної свідомості молоді. Науковці Чернівецького національного університету А. Круглашов, Н. Ротар, І. Цікул узагальнюють європейський досвід моделювання громадянських компетентностей і пропонують шляхи його впровадження у вітчизняну освітню практику, висвітлюють сучасні наукові підходи і методи викладання курсу «Громадянська освіта», надають практичні поради з їх використання. Проблемі становлення й розвитку громадянської освіти як спеціалізованої галузі щодо формування громадянської компетентності присвячені праці таких дослідників, як: Т. Бакка, П. Вербицька, О. Кучер, Т. Ладиченко, О. Пометун. У дослідженнях Т. Ремех, Т. Сидоренко, Л. Бабенко, В. Коноваленко розкривається сутність та структура громадянської компетентності, шляхи її формування в учнів.

З початком широкомасштабної агресії росії державного значення набуло завдання формування свідомого відповідального громадянина, патріота з чіткою національною ідентичністю, державницькою позицією та європейськими цінностями. Зміст предмету «Громадянська освіта» дає широкі можливості для реалізації цього завдання. Важливу роль відіграє також професійна компетентність вчителя, володіння сучасними технологіями. Зокрема впровадження у практику роботи особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів дозволяє здобувачам освіти реалізувати власні задатки та здібності, поєднати процес навчання та виховання демократичних цінностей, набутти досвіду комунікації, командної роботи, зробить процес навчання цікавим та ефективним.

Тож у статті окреслено сутність діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, а також наведено приклади практичного їх застосування з досвіду навчання студентів фахового коледжу.

Особистісно орієнтований підхід у навчання ґрунтується на ідеї, що кожна особистість має унікальний набір якостей, задатків та здібностей, що вона здатна до саморозвитку, якщо їй забезпечити відповідні умови. Головна цінність та мета освітнього процесу – особистість здобувача освіти, його інтереси, здібності, світогляд. Основними завданнями цього підходу є:

- розвиток критичного мислення та здатності до самостійного прийняття рішень;
- створення мотивації до навчання через особистий інтерес та усвідомлення його значущості;
- забезпечення психологічного комфорту в навчальному процесі;
- формування стійких ціннісних орієнтацій.

В основу діяльнісного підходу в освіті покладено спрямованість освітнього процесу на застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти та колективної діяльності, що забезпечить у подальшому успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію студентів. Його головні принципи включають:

- залучення студентів до розв'язання реальних або наближених до реальності проблем;
- організацію групової роботи, що сприяє комунікації та кооперації;
- інтеграцію міжпредметних зв'язків, що дозволяє формувати системне мислення;
- розвиток рефлексії, коли студенти аналізують власну діяльність та результати.

Освітній процес при даних підходах організовується так, щоб студенти під час занять активно працювали, що дозволяє розвивати вміння аналізувати, вирішувати проблеми, взаємодіяти з іншими, а також удосконалювати навички критичного мислення. Результатом такого підходу в організації навчальної діяльності на занятті для здобувача освіти має стати не лише накопичення знань, але й уміння застосовувати їх на практиці для пошуку конструктивних рішень.

Такий підхід змінює і роль учителя: він стає не просто передавачем готових істин, а коучем, фасилітатором і організатором спільної пізнавальної діяльності, який сприяє виявленню проблем та активному залученню студентів у освітній процес.

Матеріал курсу «Громадянська освіта» дозволяє максимально наблизити навчання до індивідуальних потреб і цінностей студентів, що реалізується через виконання індивідуальних творчих завдань і проєктів, проведення дискусій та дебатів, рольові або симуляційні завдання, тренінгові вправи.

З досвіду роботи пропоную кілька варіантів впровадження особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів в освітній процес під час вивчення предмету «Громадянська освіта».

Під час підготовки до занять доцільно використовувати матеріали посібників з веб-сайту «Живемо в демократії» (Living Democracy), Порадник для педагогічних працівників «Стаємо сильнішими разом» (розроблений в межах Швейцарсько-українського проєкту DECIDE), Путівник до Усесвітнього Дня Гідності, розроблений Громадською організацією EdCamp Ukraine, методичний посібник Т. Ремех. і О. Пометун з методики навчання громадянської освіти, тощо.

Так, при вивченні теми «Особистість та її ідентичність» доцільно: запропонувати студентам провести дослідження своєї ідентичності через «Родинне дерево», створити колажі/пазли/ малюнки «Моя квітка ідентичності», організувати дебати на тему «Субкультури: за чи проти», підготувати практичну роботу «Моя життєва програма: ближня й дальня перспектива», групову роботу «Наші цінності», есе «Що означає для мене бути справжнім громадянином України». Цікавою і продуктивною є також групова робота по створенню «Наших правил» на першому занятті з предмету, що дозволяє з самого початку залучити студентів до співпраці, запалити їх пізнавальний інтерес.

Вивчення розділу «Права і свободи людини» дає широкі можливості для активності: аналізуємо власні потреби та бажання, шукаючи відповідні їм права у міжнародному законодавстві, будуємо «стрічку часу», характеризуючи

покоління прав людини, створюємо колективні google-презентації, досліджуючи діяльність правозахисників. Під час проведення занять з теми «Походження і види прав людини» і заняття «Усесвітній День Гідності» рекомендую створювати «хмари слів» з проблеми «гідність в інтернеті», підготувати презентаційні плакати з прав людини, рефлексувати під час презентації власних історій про гідність та написання листа самому собі. Серед тренінгових елементів найкраще продемонструвати студентам власні цінності за допомогою вправ «чотири кути», «гідно чи не гідно», «три факти про мене».

У роботі з розділом «Людина в соціокультурному просторі» досліджуємо полікультурне та поліконфесійне середовище нашого міста, етнічне походження видатних українців. Гострі дебати викликає робота з поняттям «стереотипи»: розвінчуємо гендерні стереотипи, працюємо з фото та карикатурами («вправа «Я бачу... я думаю... я відчуваю»»), вчимося шукати компроміс і цінувати один одного у рольових іграх з вирішення конфліктів та вивченні явища толерантності.

Тема «Демократичне суспільство і його цінності» дає можливість здобувачам освіти познайомитися із світом політики й громадського життя. Доречним і цікавим тут є проведення дебатів (наприклад, позитивні та негативні сторони демократії; йти чи не йти на вибори), проведення симуляції виборів в групі на звання «Кращий студент», створення групових проектів (розробка статуту і заснування власної громадської організації, «мета-план» про проблеми шкільної громади та шляхи їх вирішення). Ці завдання викликають дослідницький інтерес, формують навички роботи в команді, практичний досвід, вміння аргументовано відстоювати власну позицію.

При вивченні теми «Світ інформації та масмедіа» найбільш актуальними є робота з формування критичного мислення (аналіз впливу повідомлень, техніки критичного мислення в аналізі медіамеседжів), а також колективний проект «Наша газета», що дозволяла попрактикуватися в ролі журналістів і редакторів. Цікавість викликала робота з видами реклами та маніпуляцій в медіа (аналіз фейків, пропагандистських плакатів, зустріч з фахівцем з продакт-плейсменту).

Під час вивчення проблем економіки і суспільного добробуту студенти вправлялися у написанні резюме і проведенні співбесіди, а також вчилися ефективно вести/аналізувати родинний бюджет.

Отже, впровадження особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів у навчанні предмету «Громадянська освіта» сприяє не лише формуванню ключових компетентностей, але й підвищенню мотивації до навчання студентів, дозволяє врахувати унікальність особистості кожного, розкрити його потенціал, засвоїти основні теоретичні знання через практичний досвід та підготуватися до активної участі у житті суспільства. Ці підходи дозволяють створити ефективну освітню модель, яка відповідає сучасним викликам. Та головний здобуток, актуальний в нинішніх критичних умовах для нашої освіти, це підвищення зацікавленості студентів у навчанні та розвиток soft skills: критичного мислення, навичок комунікації, лідерських якостей, командної роботи та відповідального прийняття рішень. Зворотній зв'язок, комунікація зі здобувачами освіти дозволять врахувати інтереси та цінності наших студентів, що сприятиме створенню комфортної, довірливої атмосфери на уроці і в цілому в колективі.

Таким чином, в умовах загального зниження інтересу молоді до навчання наше завдання полягає в тому, щоб організувати заняття так, аби вони були максимально цікавими та корисними. Важливо залучати студентів до обговорень, дискусій, практичних завдань і проєктів, щоб вони відчували себе активними учасниками освітнього процесу. Застосування та інтеграція інноваційних підходів у навчання сприятиме підвищенню його ефективності, розвитку особистості студентів і формуванню їхньої активної громадянської позиції.

Максим ЛИХМАН,
*викладач суспільних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

МІНІПРОЄКТИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

У сучасній школі учні по-іншому почали сприймати цей світ, їх дуже важко зацікавити, донести певну інформацію, тому виникає необхідність переосмислити стандартні підходи до вивчення певної теми, використовувати сучасні технології, прагнути до нововведень, вміти творчо розкрити проблему, самовдосконалюватися та удосконалювати активну життєву позицію учнів. Основне завдання сучасного вчителя географії полягає в тому, щоб розвивати у дітей вміння самостійно здобувати нові знання, розуміти навколишнього світу, долучати дітей до участі у міні-проектах.

Проектна діяльність – конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв’язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту. Проектна діяльність належить до унікальних способів людської практики, пов’язаної із передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів. Проектування виступає як творча, інноваційна діяльність, оскільки завжди спрямована на створення об’єктивно і суб’єктивно нового продукту [6, с. 74].

Розглянемо технологію проектного навчання на уроках географії, що надає можливість створювати зовсім інше навчальне середовище, якому притаманні: самостійність учнів, їхня активність, проблемність викладання матеріалу, практичність набутих знань та вмінь [8, с. 95]. Організація міні-проектів – це насамперед уникнення штампів і догматів традиційного уроку, змінення ролі вчителя у процесі надання і засвоєння учнями знань. Якщо у традиційному уроці

вчитель тисне на учня і позбавляє його права вибору, то проєктна технологія навчання базується на співпраці учителя з учнями [8, с. 95].

Пошуковий міні-проєкт. Суть проєкту полягає у тому, що учень повинен самостійно знайти інформацію про певний об'єкт, явище, подію, поняття. Наприклад, проєкт на тему: «Характеристика гори Пивиха». Основні стадії проєкту:

1. *Обговорення проблемного питання.* Учитель разом з учнями організовує обговорення проблемного питання, після чого стає зрозумілим, що учням бракує певної інформації. Приклади проблемних питань: як виглядає гора Пивиха; з яких гірських порід складається; коли відбулося формування; які докази руйнування; як впливає господарська діяльність людини тощо.

2. *Усвідомлення потреби знайти інформацію.* Учневі надано можливість особисто для себе з'ясувати необхідність подальшої проєктної діяльності. Він зможе задати собі такі запитання: я побачу; я зрозумію; це мені допоможе; я зможу пояснити. Таким чином, усвідомивши, що інформацію про гору Пивиху необхідно шукати у різних джерелах.

3. *Планування проєктної діяльності.* Учні планують подальшу роботу над проєктом: вибирають, з ким і де працюватимуть, визначають результат проєкту. Учні обирають з ким вони будуть працювати: самостійно, у групі, з однокласником, з класом. Також вони можуть обрати де вони будуть працювати: у бібліотеці; у музеї; в архіві; на місці розташування гори Пивиха. Очікувані результати: графічне зображення висоти гори; фотографії; відеозаписи; опис; запис висловлювання місцевих мешканців.

4. *Робота з джерелами інформації.* Для пошукового міні-проєкту обов'язковою складовою є робота з різними джерелами інформації. До них належать: довідники, енциклопедії, карти, підручники, інтернет-сайти, соціальні мережі. Учні знаходять географічну інформацію про гору Пивиху у різних джерелах інформації й оформлюють результати міні-проєкту у вигляді: посту у соціальних мережах, статті на сайті, запису у зошиті; розробці мультимедійної презентації; постера чи альбому [8, с. 97].

Дослідницький міні-проект. Суть: провести дослідження для того, щоб щось зрозуміти, з'ясувати, розпізнати, порівняти. Ідея: учитель замість пояснення нового матеріалу організовує дослідницьку діяльність учнів. Наприклад, тема: «Фенологічні зміни у природі Кременчука та їх аналіз».

Основні стадії проекту:

1. *Створення проблемної ситуації.* Учитель створює умови для обговорення проблемної ситуації, після чого учні формують завдання для дослідницького проекту. Наприклад, з'ясувати як змінився температурний режим у холодну пору року; довести твердження, що зиму суттєво скоротилася; перевірити гіпотезу про глобальні зміни клімату; визначити проблеми посухи; збагнути причини глобальних змін клімату.

2. *Усвідомлення потреби виконання дослідницького міні-проекту.* Учень особисто для себе формулює необхідність розробляти дослідницький міні-проект. Учень повинен збагнути для себе навіщо йому проводити дослідження: я доведу причини, наслідки; чому це відбувається у нашому місті; я зможу обґрунтувати; я зможу довести.

3. *Планування проєктної діяльності.* Учитель звертає увагу учнів на питання, відповідь на які сприяє створенню плану роботи над проєктом. Приблизні питання для учнів:

1. Чи можете ви визначити предмет дослідження?
2. Яка мета та завдання вашого дослідження?
3. Чи є у вас гіпотеза дослідження?
4. З якими джерелами інформації плануєте працювати?
5. Що вам необхідно для здійснення дослідження?
6. Де ви будете проводити дослідження?
7. Які результати вашого дослідження?

4. *Проведення досліджень.* Під час проведення учнями досліджень учитель не домінує над цим процесом. Він надає їм можливість методом проб і помилок самостійно шукати розв'язання проблеми дослідження. Якщо учні стикаються з труднощами, учитель тільки спрямовує їх на певний напрям дослідження.

5. *Оформлення результатів дослідницького міні-проєкту.* Під час оформлення результатів дослідницького проєкту учні насамперед концентрують увагу на поширенні результатів дослідження. Учні придумують відповіді на питання:

- як пройшло дослідження?
- як найкраще донести результати мого дослідження?
- чи потрібні для кращого розуміння результатів дослідницького проєкту графіки, фотографії, відеозаписи? [8, с. 99]

Інформаційний міні-проєкт. Суть проєкту: робота з інформацією засобами аналізу. Ідея: замість того, аби надати власне тлумачення, розуміння певної інформації, учитель доручає учням самостійно проаналізувати інформацію і зробити власні висновки [10].

Основні стадії проєкту:

1. *Отримання інформації для вивчення.* Інформацію для роботи над проєктом можна отримати безпосередньо від учителя географії, наприклад, «Економічна характеристика підприємств північного промислового вузла міста Кременчука». Учень самостійно шукає необхідну географічну, економічну, статистичну інформацію з доступних джерел, з можливістю відвідати архіви даних підприємств для подальшого вивчення, аналізу, систематизації й узагальнення.

2. *Формулювання завдань міні-проєкту. Планування проєктної діяльності.* Учневі необхідно проаналізувати інформацію про економічну діяльність підприємств північного промислового вузла, дати характеристику економіко-географічного положення, транспортної інфраструктури, описати історію створення даних підприємств, визначити основні види продукції, що випускається та головні ринки збуту готової продукції.

3. *Аналіз отриманої інформації.* Перед початком аналізу важливо оцінити інформацію на її якість. Необхідно переконатися, що вона актуальна та достовірна. Беручись до аналізу, слід твердо визначити що, як і навіщо будете

аналізувати. До роботи з інформацією завжди потрібно підходити з готовими гіпотезами і чітким уявленням про те, що ця інформація нам дасть. Аналіз полягає в перевірці гіпотез і їх подальшому підтвердженні або спростуванні. Під час обробки інформації важливо розібратися у взаємозв'язках і побудувати висновки.

Приблизні питання для учнів з теми міні-проєкту «Економічна характеристика підприємств північного промислового вузла міста Кременчука»:

1. Наскільки актуальна інформація?
 2. Що можна сказати про достовірність інформації?
 3. Навіщо аналізують інформацію?
 4. Яку гіпотезу слід перевірити під час аналізу інформації?
 5. Чи доцільно буде наочно представити інформацію для кращого розуміння?
 6. Які висновки можна зробити після аналізу інформації?
4. *Оформлення результатів інформаційного міні-проєкту*

Результатом інформаційного проєкту є зроблені висновки після аналізу інформації. Найсучаснішим засобом поширення інформації (результатів проєктної діяльності) є пост у соціальних мережах. Також слід урахувати, що для більшості підлітків це улюблене місце, де вони проводять багато часу. Окрім тексту, де розкривається суть зроблених висновків після роботи з інформацією, учень обирає фотографії для цього посту [8, с. 101-102].

Сутність механізму інформаційного міні-проєкту полягає у тому, що учень повинен проаналізувати отриману інформацію з різноманітних джерел, визначити об'єм дослідження, якісно представити суть інформації.

Отже, під час розробки проєктів учень тісно взаємодіє з вчителем, може в будь-який момент звернутись із запитаннями, проблемами, які виникли під час створення своєї роботи, тому на кожному етапі створення проєкту виділяють діяльність вчителя та діяльність учня [11]. Важливо, щоб учитель не тільки навчав, але й був добрим порадиником, підтримував дітей під час створення проєкту, мотивував їх робити краще та був хорошим наставником. Учителеві,

який застосовує метод проєктів на уроці географії варто врахувати основні вимоги до здійснення проєктної діяльності [6, с. 75-76]:

- «наявність значущої у творчому,
- дослідницькому плані проблеми;
- уміння вчителя ставити ключові та тематичні запитання;
- практична значущість отриманих результатів;
- самостійна робота учнів на уроці та поза уроком;
- структурування змістової частини проєкту;
- використання дослідницьких методів; - використання дослідницьких методів;
- використання комп'ютерних технологій».

Під час використання проєктної діяльності під час вивчення географічних дисциплін можна виділити переваги та недоліки.

Переваги методу проєктів:

- самостійний розвиток та самореалізація учнів;
- розвиток роботи у групах;
- зміна ролі учнів і вчителя;
- згуртування учнів;
- підвищення мотивації до навчання;
- кожен учень може проявити себе;
- урізноманітнення засобів навчання;
- розвиток ініціативності, самооцінювання;

Основні недоліки:

- виникнення технічних накладок;
- проблема оцінювання творчої діяльності учнів;
- переоцінка власних можливостей, творчих здібностей, адже можна не встигнути зробити проєкт.

Результативність застосування методу проєктів полягає у впровадженні процесуальної та змістовної сторін проєктної діяльності учнів на особистісноорієнтовну основу. Взаємодія вчителя та учнів під час розробки та

реалізації проєктної діяльності дуже важлива, адже вчитель мотивує учнів до виконання проєкту, допомагає, консультує, вказує на проблеми, які треба виправити, контролює та підтримує [5, с. 47].

ЛІТЕРАТУРА

1. Амеліна О.С. Дистанційне та змішане навчання. Досвід, поради, інструменти / О.С. Амеліна, О.В. Цуркан. – Х.: Вид. група «Основа», 2022. – 128 с. – (Серія «Нові формати освіти»).
2. Бойко В.М., Брайчевський Ю.С., Яценко Б.П. «Географія (рівень стандарту)» підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / Бойко В.М., Брайчевський Ю.С., Яценко Б.П. – К.; Ірпінь: ТОВ «Видавництво «Перун», 2018. – 256 с.: іл.
3. Джим Сміт. Довідник «лінивого» Вчителя / Джим Сміт; пер. з англ. О.С. Любченко; худож. Лес Еванс. – Х.: ВГ «Основа», 2021. – 271 с.
4. Дмитренко К.А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. / К.А. Дмитренко, М.В. Коновалова, О.П. Семиволос, С.В. Бекетова. – Х.: ВГ «Основа», 2019. – 119 с.: табл., схеми, рис. – (Серія «Нові формати освіти»).
5. Довбиш Л.В. Метод проєктів як спосіб підвищення якості та ефективності пізнавальної діяльності учнів на уроках географії / Л. В. Довбиш // Нива знань. – 2014. – № 3. – С. 45–47.
6. Довгань, Г.Д. Учнівські географічні проєкти: з історії розвитку проєктної діяльності / Г.Д. Довгань // Географія. – 2014. – №. 15/16. – С. 74–79
7. Кобернік С.Г. Географія в опорних схемах та таблицях. 10 клас / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2019. – 76 с.
8. Пелагейченко М.Л. Урок твоєї мрії: плануємо, мотивуємо, проводимо. – Х.: Вид. група «Основа», 2020. – 112 с. – (Серія «Нові формати освіти»).
9. Садкіна В.І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. – 2-ге видання, доповнене. – Х.: Вид. група «Основа», 2021. – 160 с. – (Серія «Нові формати освіти»).
10. <https://naurok.com.ua/proekt-na-tehnologiya-na-urokah-geografi-prirodopnavstva-i-ekonomiki-11900.html>
11. <https://vseosvita.ua/library/vprovadzenna-proektnoi-dialnosti-pri-vivcenni-geografii-biologii-ta-prirodopnavstva-1894.html>

*Катерина ОНИЩУК,
викладач географії
Ківерцівського медичного коледжу
Волинської обласної ради,
м. Ківерці,
Україна*

ТЕСТИ НА ЗАНЯТТЯХ ГЕОГРАФІЇ ЯК ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується пошуком нових шляхів і методів активізації навчальної діяльності здобувачів освіти, підвищення їх інтересу до предмету. Використання тестових технологій є одним із ефективних засобів модернізації викладання географії. Тести дозволяють не лише оцінити знання студентів, а й сприяють розвитку їхньої мотивації, логічного мислення та самостійності. Вони допомагають структурувати навчальний процес, зробити його цікавішим і ефективнішим. Тестові завдання дають можливість перевірити рівень засвоєння навчального матеріалу, а також вміння аналізувати та систематизувати інформацію, сприяють формуванню пізнавальної активності та інтересу до географії як науки.

Значення тестів у викладанні географії зростає, їх використання здійснюється на всіх етапах та типах занять. Навчання з використанням тестових технологій посилює такі функції дидактичного процесу, як:

- мотиваційна роль – тести можуть використовуватися для стимулювання інтересу до предмету, формування допитливості й бажання досліджувати світ;
- контроль і оцінювання знань – забезпечують об'єктивну оцінку рівня підготовки;
- самостійна робота – дають можливість здобувачам освіти перевірити свої знання та усунути недопрацювання;
- розвиток логічного мислення – тестові завдання сприяють формуванню навичок аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення, допомагають швидко

приймати правильні рішення в реальному житті, що особливо важливо в роботі медичного фахівця;

- активізація навчальної діяльності – тести, особливо ті, що мають цікаву форму (наприклад, кросворди, вікторини, завдання з використанням карт) роблять процес засвоєння знань більш захоплюючим;

- розвиток пізнавальної активності – розв'язуючи тестові завдання, студенти вчаться самостійно шукати інформацію, аналізувати її, порівнювати та робити висновки. Це сприяє розвитку їх пізнавальних інтересів та формуванню навичок самостійного навчання;

- формування навичок самоконтролю – тести дозволяють студентам самостійно оцінити рівень своїх знань, виявити недоліки та зосередити увагу на їх усуненні;

- індивідуалізація навчання – робота з тестами різних рівнів складності дозволяє враховувати індивідуальні особливості, темп навчання та рівень підготовки студентів.

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення та проведення тестів (наприклад, онлайн-тестування) робить процес навчання більш цікавим та ефективним. У практиці викладання географії можна використовувати різні види тестів, кожен з яких має своє призначення на певному етапі заняття.

Тести для мотивації навчальної діяльності мають на меті викликати інтерес до географії, зацікавити предметом. Вони можуть містити цікаві факти, завдання, пов'язані з географічними відкриттями, подорожами, вирішенням проблемних життєвих ситуацій, тощо.

Наприклад:

1. Туристи планують сходження навесні на одну з гірських вершин заввишки понад 3 500 м. Що потрібно взяти із собою, щоби без шкоди здоров'ю адаптуватися до змін атмосфери під час підйому?

А сонцезахисні головні убори, великий запас мінеральної води;

Б легке спортивне взуття й одяг, мінімальний набір сухофруктів;

В теплий вологонепроникний одяг, калорійні залізовмісні продукти;

Г просторий намет на всю групу, антимоскітні аерозолі та креми .

2. Киянин вирішив за оголошенням придбати для відпочинку в Карпатах «... будиночок у мальовничому місці під горою, біля потічка в селі М. ...». Після огляду садиби й місцевості навколо неї покупець помітив наслідки стихійних явищ. Укажіть аргументи, що вплинуть на ціну садиби.

- 1) смуга понівеченого лісу нижче полонини (*слід лавини?*);
- 2) високе сухе дерево (*наслідок тривалих засух?*);
- 3) набрана з потічка чиста вода у відра та інші посудини (*потрібен запас, бо після злив вода в потічку каламутна?*);
- 4) укріплений камінням берег річки (*на випадок наводку?*);
- 5) маленька грядка з овочевими культурами (*загроза літніх заморозків?*);
- 6) розкидані дрова, похилені підпори для сіна (*після проходження торнадо?*);
- 7) потемнілий дах господарських будівель (*дія смогу?*).

Перед початком вивчення нової теми доцільно запропонувати невеликі тести для виклику інтересу.

Наприклад: Розпізнайте «земну адресу» України.

А у Північній півкулі, на схід від Гринвіцького меридіана, у Європі;

Б у Західній півкулі, у частині світу Євразія, на материку Європа;

В на південь від екватора, у східній частині материка Євразія;

Г на захід від Гринвіцького меридіана, на заході Європи.

Тести, що використовуються при вивченні нового матеріалу, дають можливість перевірити розуміння здобувачами освіти нової теми, засвоєння ними основних понять та закономірностей під час заняття.

Зразок тесту: За даними таблиці визначте для кожного показника, що характеризує населення умовної країни, хід його обчислення.

визначений час, що відводиться на роботу з ними. При цьому легкі й прості тестові завдання першого рівня складності оцінюються по 0,5 бала, другого рівня – по 1 балу, третього рівня – по 2 бали, а четвертого – по 3 бали за одне завдання. Відповідно до цього комплектується й кількість запитань і завдань у тесті.

Для того, щоб тести були ефективними, вони повинні відповідати певним вимогам, таким як:

- валідність: тести повинні перевіряти саме ті знання та вміння, які передбачені навчальною програмою;
- надійність: результати тестування повинні бути стабільними та не залежати від випадкових факторів;
- об'єктивність: оцінювання тестових завдань повинно бути об'єктивним та не залежати від особистого ставлення викладача до студента;
- доступність: тестові завдання повинні бути зрозумілими та відповідати віковим особливостям;
- різноманітність: тести повинні містити завдання різних типів.
 - Тести з вибором правильної відповіді, з вибором 3-х варіантів відповідей із 7 запропонованих – використовуються на різних етапах навчання для мотивації та швидкого оцінювання знань.
 - Тести на відповідність – допомагають встановити логічні зв'язки між поняттями, з'ясувати бачення студентами подій та явищ.
 - Тести на встановлення послідовності – застосовуються для перевірки розуміння хронології та процесів.
 - Відкриті запитання – сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей.

Тести НМТ та ЗНО найбільш відповідають цим вимогам – формують навички застосування географічних знань, тому вони завжди є в практиці занять з географії.

Основними технологіями використання тестів на заняттях з географії є комп'ютерне тестування за допомогою онлайн-платформ («На урок», «Всеосвіта», ЛКЛАУД) для швидкої перевірки знань.

Для вирішення реальних життєвих ситуацій цікавим є метод кейс-стаді. Приклад тестового вирішення ситуації: «Родина розглядає варіант переїзду з Чернігова до передмістя Одеси. Члени родини вважають, що обслуговувати такий самий приватний будинок і садибу на Одещині буде простіше і дешевше завдяки особливостям клімату цього регіону. Які твердження доводять правильність їхніх міркувань?»

- 1) менша тривалість зими, а тому — опалювального сезону;
- 2) менші витрати на кондиціонування повітря влітку;
- 3) менша швидкість і руйнівна сила вітру;
- 4) мала ймовірність підтоплення садиби під час весняних повеней;
- 5) менша загроза пізніх весняних заморозків;
- 6) менше спекотних днів із підвищеною пожежонебезпекою;
- 7) менші витрати на поливання саду та газону.

Гейміфікація – впровадження тестових ігор для підвищення мотивації студентів, наприклад: розгадування і складання ребусів на тему «Країни. Столиці. Міста». Інтерактивні технології – це організація засвоєння знань і формування певних вмінь та навиків через сукупність навчально-пізнавальних дій, що полягають у активній взаємодії студентської молоді, з використанням мультимедійних ресурсів для тестування. Проєктне навчання – застосування тестових завдань у дослідницькій діяльності.

Отже, використання тестових технологій на заняттях географії сприяє підвищенню інтересу здобувачів освіти до предмету, покращенню якості засвоєння знань, розвитку аналітичного мислення та об'єктивному оцінюванню рівня знань, і є важливим засобом модернізації викладання географії. Застосування сучасних ІКТ для створення та проведення тестів робить процес навчання більш цікавим та ефективним, сприяє підвищенню якості географічної освіти. Тестові завдання не лише контролюючий контент, а й інформаційний, мотиваційний, розважальний, тому їх використання має бути значно ширшим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вішнікіна Л. П. Створення та застосування тестів у навчанні географії / Л. П. Вішнікіна, В. М. Самійленко // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць. Випуск 32. – Кривий Ріг. – 2011. – С. 15-29.

2. Завдання за темами з географії – ЗНО онлайн – Освіта.UA

<https://zno.osvita.ua/geography/tema.htm>

Наталія ПЕТРОВА,
вчитель біології
Новознам'янської гімназії
Піщанської сільської ради
с. Нова Знам'янка,
Україна

КОМПОРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПРИРОДНИЧИХ ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ В УКРАЇНІ ТА ЯПОНІЇ

Реформування освіти в Україні яке реалізується через запровадження концепції Нова Українська Школа передбачає істотні зміни в її змісті. Зміст освіти в НУШ повинен бути «заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві» [3, с.7] Враховуючи те, що термін компетентність Законом України «Про освіту» визначено як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [4] , важливої ролі у сучасній школі набуває зміст освіти та способи його засвоєння здобувачами освіти.

Аналізуючи ключові компетентності які формуються засобами природничої освітньої галузі ми можемо виділити такі; компетентність у галузі природничих наук техніки і технології, що відповідає компетентності у науках, технології та інженерії (рамкова програма ЄС 2019 р.) [2, С.139]

В ході реалізації цього напрямку реформування важливої ролі набувають інтегровані курси які поєднують зміст кількох традиційних предметів та

зосереджуються на комплексному вивченні матеріалу курсу. Так викладання інтегрованих курсів має свої переваги перед традиційним поділом на вузькоспеціалізовані предмети. Зокрема інтегровані курси побудовані не просто як механічне поєднання знань з вузькоспеціалізованих предметів, а їх зміст формується навколо певних центральних ідей. Прикладом такої ідеї може слугувати концепт клітини як основи життя який розглядається з точки зору різних предметів та створює у здобувача освіти єдину картину світу.

Сьогодні існує великий масив досліджень які порівнюють зміст української освіти з Європейською, але порівняно мало досліджень здійснює таке порівняння з японської моделлю яка є однією з провідних в Азії та Світі. Доказом цього слугує те, що Японія регулярно входить у трійку лідерів Природничої освіти за результатами міжнародного оцінювання PISA.

Для порівняння нами обрано програми курсу природничого спрямування для здобувачів освіти 11-13 років, що відповідає 5-6 класу української школи (адаптаційний період базової середньої школи [4] та 5-6 класу японської початкової школи [6].

Так у японському курсі «Наука» його основним завданням проголошено «надання можливості учням ознайомитися з природою та проводити спостереження та експерименти з власним планом, а також розвивати здатність розв'язувати проблеми, виховувати розуміння та прихильне ставлення до природи, реалістично розуміти природні явища та наукові перспективи та ідеї» [5]. В українському курсі «Пізнаємо природу» основною метою є «формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, прагне діяти в щоденних ситуаціях спілкування з природою відповідно до екологічних принципів поведінки, використовує природознавчі знання для дотримання правил здорового способу життя» [1]. Як бачимо мета курсу має багато спільного, але дещо відрізняється формулюванням так як в українському варіанті мова йде про поняття екологічної

поведінки, а в японському – така поведінка розуміється але прямо не застосовується названий термін.

В той же час загальна побудова дещо відрізняється як і принципи пізнання. Зокрема курс «Пізнаємо природу» побудовано як послідовність розділів які впливають один з одного. Так загальна послідовність розділів та їх зміст у кожному класі представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1.

Зміст програми інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» для 5-6 класу

№	Назва розділу	Зміст у 5 класі	Зміст у 6 класі
1	Пізнаємо світ науки	Поняття наука та наукові методи пізнання	Знайомство з об'єктами та предметами дослідження фізики, хімії, біології та географії
2	Пізнаємо будову речовини	Атомарна ідея яка об'єднує живу та неживу природу	Загальне вивчення фізичних, астрономічних та біологічних явищ з точки зору їх практичного використання формування розуміння взаємозв'язків між явищами живої та неживої природи
3	Пізнаємо природу Землі/пізнаємо Сонячну систему	Уявлення про будову та теорії походження Землі. Формування уявлень про Землю як цілісну систему. Формування	Уявлення про будову та походження Сонячної системи та місце Землі в ній.

		картографічної компетентності	
4	Пізнаємо світ організмів/пізнаємо взаємозв'язки у природі	Клітина як одиниця живого, принципи та ознаки класифікації живих організмів	Взаємозв'язки організмів між собою
5	Пізнаємо себе і світ	Усвідомлення власних можливостей формування мотивації та розуміння шляхів власного розвитку	Взаємозв'язок та взаємозалежність людини та природи. Практичні навички розвитку особистих якостей

Аналізуючи за аналогічними принципами змістову наповненість курсу в японській школі ми отримали узагальнені результати представлені у Таблиці 2. [5]. Одразу зауважимо, що на вивчення курсу відводиться 4 роки, 2 з яких відповідають українській початковій школі. Якщо вести мову про адаптаційний період базової освіти та таких років 2.

Таблиця 2

Зміст курсу «Наука» японської початкової школи

№	Назва розділу	Зміст у 5 класі (Grade 5)	Зміст у 6 класі (Grade 6)
1	Матерія/енергія	Розчинення речовин, рух маятників, електричний струм та його практичне використання	Процес горіння, властивості водних розчинів, важіль та практичне використання його властивостей, електроенергія та її використання
2	Життя / Земля	Проростання, ріст та плодоношення рослин (без процесу запліднення),	Структура та функції тіла людини, живлення рослин та кругообіг води в

		розмноження тварин, річки в житті людини, зміна погоди	живій та неживій природі, живі істоти та навколишнє середовище, утворення та зміна рельєфу, Сонце та Місяць

Як видно з таблиць обсяг матеріалу в українському варіанті дещо вищий ніж у японському. В той же час японський варіант має більшу практичну спрямованість.

Щодо обсягу годин та за навчальним планом для 5-9 класу в Україні на вивчення зазначеного курсу передбачено від 122,5 до 280 годин (мінімальна та максимальна кількість годин для природничої галузі). В японській школі для вивчення зазначеного обсягу матеріалу відведено 210 годин.

Отже проаналізувавши зміст програм ми можемо зробити такі висновки:

- Мета вивчення курсів як в українській так і в японській школі є однаковою та спрямована на формування наукового світогляду і навичок наукового пізнання світу;

- Матеріал в українській школі поділено на більшу кількість розділів та слугує підготовці учнів до вивчення окремих предметів природничого циклу;

- Матеріал в японській школі згрупований за двома основними ідеями: матерія/енергія та життя/планета Земля, що містить більшу ступінь інтеграції та практичного спрямування ніж в українському варіанті;

- Кількість годин для засвоєння має більший розмах в Україні, що зумовлено вимогами автономності закладів освіти, в Японії кількість годин є фіксованою, що до певної міри стандартизує викладання курсу, в той же час Вчитель має значну свободу у виборі методів та форм роботи у запропонованих часових рамках та програмових вимогах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біда Д., Гільберг Т., Колісник Я. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Mo-del.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Pizn.pryr.5-6-kl.Bida.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).
2. Засєкіна Т. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія. Київ : Пед. думка, 2020. 400 с.
3. Нова Українська Школа. Концептуальні засади реформування української середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 40 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 17.02.2025).
5. National Curriculum Standards(2008-2009 Revision) Section 4 Science. *Ministry of education, culture, sport, science and technology - Japan*. URL: https://www.mext.go.jp/component/english/_icsFiles/afieldfile/2011/03/17/1303755_005.pdf (date of access: 17.02.2025).
6. Principles Guide Japan's Educational System. *Ministry of education, culture, sport, science and technology - Japan*. URL: <https://www.mext.go.jp/en/policy/education/overview/index.htm> (date of access: 17.02.2025).

Валерія МАТІЮК,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава,
Україна

*Науковий керівник: **Ольга ОРЛОВА**,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
м. Полтава,
Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ В КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ СТАРШИХ КЛАСІВ

Опанування теоретичних понять в курсі зарубіжної літератури є важливим складником літературної освіти, зорієнтованої на розуміння художньої літератури як мистецтва слова та спосіб формування загальної культури людини, її моральних орієнтацій і цінностей. Вивчення теоретико-літературних понять, їхня вдала та успішна інтеграція до навчального процесу є запорукою цілісного сприйняття учнями багатозначних аспектів художньої літератури.

Теорія літератури як змістовий складник вивчення зарубіжної літератури допомагає не тільки досягнути історію літературного процесу, а й заглибитися у структуру художнього тексту. До основних теоретико-літературних понять належать жанрово-стильові (рід, жанр, літературний процес, типологія, літературна епоха тощо) та поетикальні (композиція, сюжет, фабула, художня мова), які своєю чергою дозволяють розкрити філософські, етичні та соціокультурні аспекти певного літературного явища. Існує інша класифікація теоретичних понять, коли виокремлюються поняття загального характеру, які характеризують властивості літератури (пафос, образність); поняття, які мають зв'язок із закономірностями літературного розвитку (літературний напрям, художній метод); поняття, що пов'язані зі структурою художнього твору (ідея, сюжет, проблеми) [2]

Теоретичні поняття всіх трьох типів вміщено до програм із зарубіжної літератури для 10-11 класів, спрямованих на досягнення мети середньої освіти, яка «полягає у розвитку та формуванні в учнів світоглядних орієнтирів, творчих здібностей та національної ідентичності» [1].

У переліку предметних компетентностей предмета «Зарубіжна література» у дійсній навчальній програмі рівня стандарту для закладів загальної середньої освіти (2022 р.) знаннявий компонент спрямований на досягнення ідейно-художнього змісту літературних творів у контексті розвитку культури й суспільства; розуміння та формулювання визначення теоретичних понять, висловлювання власної думки; пояснення літературних фактів, явищ, образів, тем, сюжетів; вміння наводити приклади художніх засобів у творі, розвитку напрямів, течій, жанрів, стилів. Діяльнісний компонент орієнтований на вміння визначати літературознавчі терміни й поняття, визначати засоби художньої виразності, їхню семантику і функції в тексті; установлювати зв'язки художньої літератури й культури, суспільства, науки; класифікувати літературні факти, явища, образи тощо [1].

Особливості вивчення теоретико-літературних понять обґрунтовані в методичній науці працями вчених минулого та сучасного: Є. Васильєва, О. Галича, В. Назарця, О. Бандури, О. Богданової, Л. Мірошниченко, Є. Пасічника, Ю. Султанова, Б. Степанишина тощо. У своїх працях науковці та методисти аналізують механізми та специфіку поетапного процесу формування теоретичних понять в учнів середньої та старшої школи.

Опрацювання та оволодіння мовою літературознавства відбувається за концентричним принципом, коли одне поняття теоретичне з'являється у різних класах з поступовим ускладненням. Важливі для розгляду загальні методичні принципи, якими слід керуватися під час викладу теоретичних відомостей. Серед них – принцип науковості, який полягає у відповідності тлумачення понять та термінів теорії літератури, що вивчаються у школі, сучасному рівню літературознавчої науки. Принцип доступності є важливим фактором при знайомстві з новими термінами на уроках зарубіжної літератури, адже визначення тих чи інших понять мають бути адаптовані до рівня розуміння учнів. Принцип наступності базується на поетапному вивченню теорії літератури шкільних програм з 5 по 11 клас. Вчитель повинен враховувати рівень обізнаності учнів, й відштовхуючись від цього, вивчати нові терміни. Тим самим

знання та розуміння поглиблюються поступово та дає можливість узагальнити попередні знання. Принцип співвідношення понять з теорії літератури з літературними явищами, творами митців надає можливість розглядати теоретичні поняття на літературних текстах різних жанрів і стилів, широко представлених у шкільних програмах для старших класів, де вершинні твори минулих епох сусідять із літературою модернізму та постмодернізму [3].

Перспективи розвитку теорії літератури в курсі зарубіжної літератури є важливим аспектом, що дозволяє зберегти новизну та актуальність літературознавчих досліджень та обґрунтувати нові підходи до аналізу та інтерпретації літературних творів. Ключовими напрямками є інтердисциплінарний підхід, який передбачає інтеграцію літературознавства з іншими науками (психологія, філософія, соціологія, культурологія), а також використання цифрових технологій у процесі літературного аналізу. Наразі цей підхід є одним з основних тенденцій методики навчання зарубіжної літератури в старшій (профільній) школі [4]. Сучасні дослідження літератури звертаються до постструктуралістських і постмодерністських концепцій, де важливу роль відіграють текстова інтерпретація, суб'єктивність читача, культурні й соціальні практики. Так використання праць Ж.-Ф. Ліотара, Ж.Дерріди дозволить переглянути традиційні підходи до теорії літератури, особливо в контексті постструктуралістської думки, що актуально при вивченні теми «Сучасна література» в курсі зарубіжної літератури 11 класу.

Використання нових інструментів для аналізу текстів (цифрові архіви, штучний інтелект, аналіз великих даних тощо) допоможуть виявляти нові аспекти розуміння та сприйняття старшокласниками зарубіжної літератури, зокрема формування національних, культурних і особистісних ідентичностей в умовах глобалізації.

Розвиток теорії літератури в контексті зарубіжної літератури має багатогранні та динамічні перспективи розвитку. Глобалізація, нові методи аналізу та інтеграція з різними науковими дисциплінами створюють нові

можливості для досліджень літератури, відкриваючи досяжні перспективи глибокого осягнення не тільки літературних творів, а й світу загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навчальна програма для 10-11 класів. Зарубіжна література. 2022. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-10-11-standart.pdf>
(Дата звернення 8.02.2025)
2. Білоус П. В. Вступ до літературознавства. Київ : Академія, 2011. 336 с.
3. Мірошниченко Л. Ф. Формування теоретико-літературних понять на уроках зарубіжної літератури: Методичний лекторій для вчителів зарубіжної літератури. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2004. № 2. С. 13–18.
4. Султанов Ю. І. Постоловська Н. І. З турботою про літературний розвиток школярів: Деякі аспекти вивчення основ теорії на уроках української та зарубіжної літератур у 5-8 класах середньої загальноосвітньої школи. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2001. № 6. С. 50–54.

Єлизавета ВІРЬОВКА,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Галина ШКЛЯЄВА,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
психології та дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВЗАЄМОДІЇ ЗДО І СІМ'Ї

Проблема формування мистецько-творчих навичок у дітей дошкільного віку залишається надзвичайно актуальною в умовах сучасного суспільства. У період стрімких соціальних змін, розвитку цифрових технологій та інформаційних потоків особливої ваги набуває завдання виховання всебічно розвиненої, креативної особистості, здатної до самовираження, творчого мислення та емоційної чутливості.

Мистецтво відіграє ключову роль у гармонійному розвитку дитини, сприяє формуванню її естетичних смаків, емоційної культури, розвитку образного мислення, фантазії та уяви. Саме в дошкільному віці закладаються основи творчого потенціалу особистості, формуються базові вміння й навички, що надалі визначатимуть здатність дитини до творчої діяльності в різних сферах життя. Проте реалізація цього завдання є можливою лише за умов тісної співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї. Саме взаємодія педагогів і батьків

створює єдиний виховний простір, у якому дитина отримує систематичну підтримку й мотивацію до творчості [3].

Дошкільний вік вважається найсприятливішим періодом у житті людини для розвитку її творчих здібностей і вияву їх у сфері знань і художньої діяльності. Адже саме в цей період відбувається зародження і розвиток більшості психічних процесів, зокрема пам'яті, мислення, сприйняття, уяви, а також емоційної сфери. У дитини немає стереотипного мислення при виконанні ігрових, побутових, освітніх, соціально-моральних завдань. Тому вона здатна генерувати багато ідей. Одним з важливих завдань музичного виховання дітей – розвиток музичних здібностей.

Творча діяльність найбільш характерна для дітей дошкільного віку і органічна для них. Більшість науковців визначають дошкільний вік як сензитивний, найбільш сприятливий для інтелектуальних і творчих проявів дитини. Творчий розвиток залежить як від індивідуальних особливостей дитини, так і від умов і характеру її взаємодії з дорослими на різних етапах дошкільного дитинства.

Формування мистецько-творчих навичок можливе лише за умови тісної співпраці педагогів і батьків. Завдання ЗДО – організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб батьки стали активними учасниками розвитку творчого потенціалу дитини [2].

Форми взаємодії можуть бути різними:

- Консультації та тренінги для батьків щодо методик розвитку творчих здібностей у домашніх умовах.
- Майстер-класи та спільні творчі заняття, де діти разом з батьками виготовляють вироби, малюють, створюють аплікації.
- Виставки робіт, організовані у ЗДО, де презентуються спільні сімейні проєкти.
- Свята, тематичні заходи, фестивалі творчості, що мотивують батьків бути залученими до мистецького життя групи або закладу [1].

У роботі з дітьми дошкільного віку важливо враховувати індивідуальні особливості, здібності, рівень розвитку кожної дитини. Рекомендується використовувати:

- Ігрові методи, що сприяють розвитку уяви та фантазії (ігрові завдання, сюжетно-рольові ігри, театралізовані вистави).
- Нетрадиційні техніки малювання та ліплення (малювання пальцями, нитками, піском; ліплення з природних матеріалів).
- Техніки арт-терапії, що допомагають дітям розкритися емоційно.
- Метод проєктів, який передбачає спільне з батьками створення художніх проєктів, вистав, книжок-саморобок тощо.

Особливої уваги заслуговує створення творчого середовища вдома:

- забезпечення куточка для занять мистецтвом;
- наявність матеріалів для малювання, аплікації, ліплення;
- залучення дитини до оформлення сімейних свят, виготовлення подарунків, декору [4].

Отже, формування мистецько-творчих навичок дітей дошкільного віку – це складний і водночас захоплюючий процес, який потребує злагодженої роботи вихователів, батьків і самих дітей. Взаємодія ЗДО і родини дозволяє створити сприятливе середовище для розвитку творчого потенціалу дошкільників, сприяє формуванню естетичної культури, впевненості у власних силах, розвитку комунікативних здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Примакова М. Музично-дидактичні ігри з наочними матеріалами. Музичний керівник. 2011. № 2. С. 13–15.
2. Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах: Інструктивно-методичні рекомендації (Додаток до листа МОН України. 02.09.2016. № 1/9-454). *Дошкільне виховання*. 2016. № 10. С. 12- 15.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / Т.Піроженко та ін. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. №2.

4. Біла І. Творчість як ціннісна потреба. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. № 10. С. 38–41

Наталія ГИРЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Тетяна АЛЕКСЄЄВА,**
кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичного виховання і здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

На сьогоднішньому етапі життя вимагає якісної підготовки майбутніх спеціалістів, які не тільки знають основи теорії, а й можуть використати свої знання для розв'язання практичних проблем. В умовах війни забезпечити такий рівень освіти можливо тільки за допомогою дистанційного навчання, що є запорукою безперервного навчального процесу. У зв'язку з цим проведення пошуку нових засобів роботи зі студентами, удосконалення методики навчання у онлайн-форматі є актуальним для українських освітян.

Раніше вивчалися засоби онлайн-навчання, які роблять освітній процес більш різноманітним, цікавим, у тому числі презентації, інтерактивні дошки [1, с. 135-140]. Григор'єва В.А., Лисак Л. К. [3, с. 115], Павлюк О.М. [5, с. 148-149] досліджували застосування мультимедійних засобів на лекціях у закладах вищої освіти. Анічкіна, О. В., Авдєєва, О. Ю. присвятили свої статті застосуванню презентацій на заняттях з хімії [2, с. 39], Хижнякова В.В. – з української мови [6,

с. 49], Коваль Т.І., Бесклінська О.П. – з математики [4, с. 146-158]. Незважаючи на накопичений досвід з цього питання треба відмітити, що програмному забезпеченню AhaSlides не приділялося достатньо уваги, тому вивчення його особливостей використання є важливим.

Метою даної роботи є вивчення можливостей програмного забезпечення AhaSlides для оптимізації освітнього процесу.

Завдання роботи наступні:

1. Вивчення питання використання презентацій під час навчального процесу у форматі онлайн.
2. Аналіз переваг і недоліків AhaSlides.
3. Висвітлення режимів роботи AhaSlides.
4. Характеристика змісту роботи викладача і здобувачів освіти під час проведення вікторин з використанням програмного забезпечення AhaSlides .

Наукова новизна роботи полягає у тому, що дістало подальшого розвитку дослідження засобів онлайн-навчання з метою удосконалення освітнього процесу, у тому числі, програмного забезпечення AhaSlides, його можливостей, використання для активізації роботи студентів.

В роботі були використані такі методи дослідження, як аналіз, синтез, аналогії, практичні.

Форми презентацій залежать від змісту заняття, завдань, які ставить перед собою викладач. Презентації можуть бути застосовані на різних етапах заняття: для подання нового матеріалу, опитування, перевірки домашнього завдання тощо.

Для створення нової презентації викладач виконує таку послідовність дій: вибирає тему, формулює мету і завдання, розробляє план (це може зробити презентацію логічною, послідовною), оформляє слайди, розміщує на них тексти (які мають бути не дуже великими) і ілюстрації (що мають відповідати тексту і загальній концепції презентації), використовує звук і засоби анімації (які не повинні відволікати студентів від головних питань, а тільки звертати увагу на них).

AhaSlides – універсальний інструмент для спілкування, що дозволяє поєднувати презентації і активні завдання для студентів, що робить навчальний процес більш змістовним і дієвим.

Перевагами AhaSlides можна вважати:

- засоби створення тестових завдань для проведення оцінювання роботи студентів на занятті;
- об'ємний безкоштовний пакет, що включає ілюстрації, завдання, теми для дизайну;
- шаблони для голосування;
- інструменти для створення вікторин;
- легкий спосіб застосування сервісу.

Недоліками сервісу можна вважати:

- незначний набір тем для оформлення;
- платні функції.

Сервіс AhaSlides працює в режимах: вікторина, опитування, презентація.

Режим «вікторина» містить шаблони тестових завдань, у тому числі, з вибором правильної відповіді, встановлення відповідності, поділу на категорії або вставленням відповідного терміну або цифри. Після виконання кожного завдання програма підводить підсумок у вигляді рейтингу, де викладач може побачити кількість студентів, що відповіли на питання правильно або, навпаки, питання, що стало для здобувачів освіти найбільш проблемним. Для того, щоб надати заняттю більше жвавості та емоційності можна застосувати форму проведення вікторини «колесо, що обертається», коли у заняття вноситься елемент гри.

Процес підготовки і проведення вікторини з використанням AhaSlides можна поділити на три етапи. Перший етап – підготовка до вікторини – включає мотивацію студентів до вивчення предмета, зацікавлення їх, проведення бесіди про результати проведення вікторини (нові знання, вміння), анонсування проведення вікторини, привернення уваги студентів, розробка завдань щодо

підготовки студентів до вікторини, створення завдань для вікторини. Другий етап – проведення вікторини – включає сам процес вікторини, коли викладач проводить інструкцію щодо її проведення а потім здійснює контроль роботи студентів. Не менш важливим є третій етап – підведення підсумків, коли викладач демонструє результати, оцінює роботу студентів, розглядає питання, які виявилися складними для здобувачів освіти. Крім того викладач проводить самоаналіз своєї роботи, визначає помилки і недоліки а також шляхи їх виправлення. Зі свого боку студенти усвідомлюють результати роботи, ознайомлюються з рейтингом, разом з викладачем обговорюють його, роблять для себе висновки про рівень власної успішності і визначають напрями щодо її покращання.

Режим для голосування – зручний інструмент для опитування студентів, їх активної роботи, що дозволяє визначити спільну думку групи з певного питання або створити ідею. Застосування такої форми роботи сприяє розвитку критичного мислення студентів, оскільки вони навчаються формулювати власні думки, відстоювати їх, ставити питання. Це допомагає осмислювати знання, підключає логіку, допомагає створити причинно-наслідкові зв'язки. Наприклад, у формі «режим голосування» ефективним є розробка завдань на створення асоціацій. Такі завдання дозволяють створювати міжпредметні зв'язки, закріплюють знання, розвивають активне мислення.

Режим «презентація» AhaSlides має деякі спільні риси з програмою PowerPoints. AhaSlides можна застосовувати для візуалізації на лекціях і практичних заняттях, демонструвати тексти, схеми, таблиці, графіки, фото, відео. Але крім цього AhaSlides дозволяє поєднувати показ з вікторинами, що перетворює студентів з пасивних глядачів на активних учасників вікторини, які відповідають на питання, порівнюють об'єкти, створюють аналогії, аналізують інформацію, пояснюють причини явищ, формулюють висновки. Такий сервіс є зручним для викладача, оскільки йому не треба перемикаєти і завантажувати програми, витратити на це час.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна зробити висновок про широкі можливості застосування програмного забезпечення AhaSlides в освітньому процесі. Це в свою чергу робить завдання і види роботи більш різноманітними, комбінує презентації з активними формами навчання, робить більш тісним контакт між викладачем і студентами, мотивує здобувачів освіти до вивчення предмету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Т.М. Застосування інтерактивної дошки Міро для активізації навчальної діяльності на заняттях з медико-біологічних дисциплін. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Вип. 40, 2024. 133-142.* <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2024.i40>
2. Анічкіна О.В., Авдеева О.Ю. Використання інтерактивного моделювання при викладанні хімії в закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка. Вип. 1 (48), 2022. 38-41.* <https://doi.org/10.32843/26636085/2022/48.1.7>
3. Григор'єва В.А., Лисак Л.К. Застосування мультимедійних презентацій на лекційних заняттях у закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 213, 2024. 114-117.* <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-213-114-117>
4. Коваль Т.І., Бесклінська О.П. Використання засобів візуалізації для створення електронних освітніх ресурсів у процесі навчання математичних дисциплін у закладах вищої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання. Вип. 77 (3), 2020. 145-161.* http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2020_77_3_12
5. Павлюк О.М. Особливості використання лекції-презентації в закладах вищої освіти в сучасних умовах. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. Вип. 2 (333), ч.1, 2020. 147-154.* [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-2\(333\)-1-147-153](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-2(333)-1-147-153)
6. Хижнякова В. В. Використання мультимедійних засобів навчання під час викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. Вип. 22, 2016. 48-50.*

Карина КАЛІТЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Ольга ДІБРОВА,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В 4 КЛАСІ

Формування громадянської компетентності молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, оскільки саме в цей період закладаються основи громадянської самосвідомості, моральних орієнтирів та соціальної активності дитини. В умовах сучасного розвитку українського суспільства особливо важливим стає виховання відповідального громадянина, який усвідомлює свої права та обов'язки, володіє навичками демократичної взаємодії, має почуття національної ідентичності та повагу до культурних цінностей своєї країни.

Аналіз наукової літератури свідчить, що питання громадянської компетентності активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, серед українських дослідників слід відзначити праці І. Бега, які розкривають морально-етичні аспекти виховання громадянської свідомості в дітей. Важливий внесок у розробку цієї проблеми зробили також В. Гриценко та Є. Закопайло, які досліджували процес формування громадянських компетентностей у контексті реформування початкової освіти.

Т. Ремех та Т. Магдич розглядали громадянськість як невід'ємний компонент особистісного розвитку.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка можливостей літературного читання як засобу формування громадянської компетентності учнів 4 класу.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: проаналізувати теоретичні основи громадянської компетентності, її структуру та особливості розвитку у молодшому шкільному віці; визначити потенціал літературного читання як засобу формування громадянських цінностей у дітей молодшого шкільного віку.

Громадянська компетентність є однією з найважливіших складових сучасної освіти, оскільки вона сприяє розвитку особистості, здатної активно і відповідально брати участь у суспільному житті. Це поняття охоплює не тільки знання прав та обов'язків, але й здатність до соціальної взаємодії, відповідальності та толерантності. Основні завдання, які ставляться перед системою освіти в процесі формування громадянської компетентності, полягають у тому, щоб учні усвідомлювали значення своїх прав і обов'язків у суспільстві, вчилися поважати права інших і активно брати участь у розв'язанні важливих соціальних та громадських питань. Важливою частиною цього процесу є виховання патріотичних почуттів, відповідальності за своє оточення, країну, а також здатність до конструктивного вирішення конфліктів і відстоювання загальнолюдських цінностей [1]. Громадянська компетентність є ключовим елементом сучасної освіти, що сприяє формуванню свідомих та відповідальних громадян, готових до активної участі в соціальному, культурному та політичному житті. Вона включає в себе низку компонентів, кожен з яких має свою значущість у розвитку учнів як членів демократичного суспільства. Зокрема, правова компетентність, патріотизм, громадянська відповідальність і толерантність є основними складовими, що визначають рівень громадянської свідомості та активності особистості.

У молодшому шкільному віці діти активно спостерігають за поведінкою дорослих, вивчаючи їхні стосунки з іншими людьми, ставлення до законів, культурних традицій та норм, що безпосередньо впливає на формування основ громадянської свідомості [2, с.123].

Одним із основних аспектів громадянської компетентності є правова свідомість, яка включає знання основних прав та обов'язків людини, а також здатність адекватно діяти в рамках правових норм. У молодшому шкільному віці діти здатні засвоювати прості поняття прав людини, дізнаватися про основні принципи права і справедливості, що є основою для подальшого розвитку правової компетентності. Викладання таких тем у школах на прикладах повсякденного життя дає можливість дітям зрозуміти важливість виконання правил і законів у суспільстві, а також наслідки їх порушення [3, с.215-220]. Молодші школярі часто мають бажання бути лідерами, і це є однією з основ громадянської компетентності. Формування лідерських якостей вимагає від педагогів створення ситуацій, в яких діти можуть проявити ініціативу, брати на себе відповідальність за колективні справи. Це допомагає дітям розвивати такі якості, як самодисципліна, організованість, здатність до планування і прийняття рішень [4, с.3]. Школа повинна активно працювати над формуванням у дітей уявлень про права і свободи людини, які є основою громадянської відповідальності. Це включає як загальне ознайомлення з основами правового захисту, так і конкретні завдання, що дозволяють дітям вчитися відстоювати свої права в межах шкільного середовища [4, с.3].

Читання розвиває не лише інтелектуальні здібності, але й емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу, допомагаючи формувати почуття власної громадянської відповідальності. Творчі підходи до літератури дозволяють дітям глибше зрозуміти важливі для суспільства питання, такі як боротьба за права людини, рівність, справедливість, що має значення для формування їхнього морального світогляду. Окрім того, з кожним прочитаним твором учні розвивають свою здатність до самостійного аналізу, рефлексії та вираження власної думки [5, с.272-274]. Крім того, літературне читання має

величезне значення для розвитку критичного мислення учнів. Через аналіз поведінки персонажів, їхніх мотивів і вчинків учні вчаться оцінювати різні життєві ситуації з різних точок зору, що є важливим елементом розвитку громадянської компетентності [5, с.272-274]. Здатність розуміти соціальні явища, оцінювати їх з позиції причинно-наслідкових зв'язків допомагає школярам набувати навичок критичного осмислення реальності. Вони не тільки навчаються робити висновки щодо вчинків інших, але й здобувають досвід в оцінці власних дій, розуміючи важливість відповідальності за прийняті рішення. Уміння ставити себе на місце інших, розуміти мотивацію чужих вчинків дозволяє виховувати в учнів толерантність і відкритість до різноманітних думок і культур. Це сприяє їх здатності адаптуватися до складних соціальних умов та ефективно взаємодіяти в різних життєвих ситуаціях [3, с.215-220].

Розвиток громадянської компетентності у молодших школярів є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки дозволяє формувати у дітей відчуття належності до своєї країни, сприяє розвитку емоційної зрілості, відповідальності та активної громадянської позиції. Літературне читання є одним із ключових засобів для реалізації цього завдання, оскільки через художні твори учні здобувають не лише емоційний досвід, а й глибше розуміння історичних подій, моральних і соціальних проблем, що сприяє формуванню в них важливих якостей громадянства. Для того, щоб літературне читання стало ефективним інструментом розвитку громадянської компетентності, необхідно обирати твори, що відображають актуальні суспільні та історичні теми. Важливо, щоб ці твори викликали в учнів емоційний відгук, спонукали до рефлексії та обговорення. Вибір таких творів повинен базуватися на принципах моральної та етичної значущості, адже саме через аналіз моральних аспектів творів учні можуть навчитися оцінювати важливість громадянських чеснот і цінностей [6, с.151-159].

Існує кілька методів активізації учнів через літературне читання, що сприяють розвитку громадянської компетентності: метод проблемного

навчання; метод дискусії; метод рольової гри; метод інтерпретації тексту; метод проектної діяльності; метод інтегрованого навчання; метод творчих завдань.

Раннє формування громадянської компетентності є ключем до успішного розвитку активних і відповідальних громадян. Літературне читання допомагає дітям усвідомити свою роль у суспільстві, а також розвивати важливі навички, такі як комунікація, співпраця, критичне мислення та емоційна зрілість. Це є основою для розвитку громадянської активності в старшому віці [7, с.73-76].

Методика використання літературного читання для розвитку громадянської компетентності є важливим інструментом формування у дітей патріотичних почуттів, соціальної відповідальності та активної життєвої позиції. Правильний підхід до вибору літературних творів, їхнього аналізу та обговорення, а також інтеграція цих уроків з іншими предметами дозволяють учням не тільки розвивати свої знання, а й формувати важливі соціальні та моральні якості. Отже, літературне читання стає ефективним засобом для розвитку громадянської компетентності, сприяючи вихованню свідомих і відповідальних громадян своєї країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepczyia.html> (дата звернення 27.02.2025)
2. Ушакова І. М. Вікова психологія: курс лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2016. 123 с.
3. Сігова А. Г. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів. Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. № 138. С. 215–220.
4. Фоменко К. О. Педагогічні умови розвитку громадянської компетентності учників у закладах загальної середньої освіти. Development of Education, Science and Business: Results 2024. С. 3
5. Попова О. І., Лесик А. С. Теоретичні засади формування громадянської компетентності молодших школярів на уроках літературного читання. Сучасний рух науки : тези допов. II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпро, 1–2 квітня 2021 р.). Дніпро, 2021. Т. 2. С. 272–274.

6. Оліневич Д. К. Формування громадянської компетентності молодших школярів засобами народної педагогіки. Виховання громадянина України – стратегічна мета національно-патріотичного виховання сьогодення: матеріали студентської науково-практичної конференції, (м. Кам'янець-Подільський, 23-24 жовтня 2017 р.). Кам'янець- Подільський, 2017. С. 151–159.

7. Олійник Д. С. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи : зб. наукових праць. Житомир : ФОП Левковець, 2022. Ч. 1. С. 73–76.

Марія МАСЛОВА,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя,
Україна*
Науковий керівник: Ольга ГОНЧАРОВА,
*доцент кафедри германської філології та методики
викладання германських мов
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя,
Україна*

ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сучасна українська молодь зростає в умовах глобалізації, євроінтеграційних змін та військової агресії росії проти України, що безпосередньо впливає на формування її світогляду, ціннісних орієнтирів та соціальної активності. Окремо варто відзначити вплив військового протистояння на формування самосвідомості українського суспільства загалом та підростаючого покоління зокрема, що сприяє спрямуванню ціннісних орієнтацій в напрямку підтримки практик, цінностей і свобод, прийнятих у країнах Європи.

У воєнний час вкрай важливо зберігати динаміку євроінтеграційного курсу, максимально використовувати переваги статусу кандидата на вступ до ЄС,

впроваджувати реформи, необхідні для набуття членства в ЄС, а також створювати умови для повоєнного відновлення України відповідно до європейських норм і стандартів [4, с. 3]. У цей період важливо забезпечити формування у молоді стійких морально-етичних орієнтирів, які відповідатимуть загальнонаціональним інтересам нашої країни щодо приєднання до Європейського Союзу.

Особливої уваги при цьому набуває питання виховання демократичної культури старшокласників, їх правової обізнаності та відповідальності за власне майбутнє і майбутнє держави, що й зумовлює актуальність цієї роботи. Саме тому **метою цієї публікації** є дослідження ставлення учнів старших класів до загальноприйнятих європейських цінностей в умовах трансформації українського суспільства в бік євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить невпинно зростаючу зацікавленість вітчизняних учених у вивченні ціннісних орієнтацій молоді, як студентської (К. Артюшина, О. Блискун, І. Гуменна, Г. Груць, Н. Ігнатенко, Н. Можайкіна, В. Семиченко, С. Стеблюк, А. Чернякова), так і учнівської (Д. Бирик, Н. Бондаренко, О. Кияшко, С. Косянчук, В. Манько, Л. Міхеєва, Г. Турок, В. Ушмарова, О. Шмиглюк). Проте, більшість таких робіт присвячено вивченню загальнолюдських та індивідуальних цінностей, в той час, як місце демократичних цінностей у загальній системі ціннісних орієнтацій учнівської молоді є, на нашу думку, недостатньо дослідженим.

Загалом, цінності являють собою «глибинні смисложиттєві орієнтації особистості або спільноти, які визначають цілі життя й переконання і виступають головним моральним рушієм у прийнятті важливих рішень» [2, с. 66]. Вони формують спрямованість особистості, а також визначають способи та стратегії її поведінки як представника етнічної спільноти [5, с. 144].

У контексті інтеграції України до європейського простору актуальним стає питання формування в старшокласників демократичних цінностей об'єднаної Європи. Така необхідність особливо відчувається в часи воєнного та

післявоєнного відновлення країни, щоб молодь, яка була свідком / постраждала від війни, виявляла життєстійкість і здатність планувати своє майбутнє [1, с. 46].

До загальноприйнятих європейських цінностей відносять демократію (участь громадян у суспільно-політичному житті, формування демократичної політики і суспільства в країні), толерантність (формування толерантних особистих стосунків і толерантного ставлення до різних соціальних і етнічних груп, підтримка інклюзивного суспільства), національну і міжнародну орієнтацію, рівність, антирасизм і недискримінацію, права людини, верховенство права, людську гідність, солідарність, свободу, гуманізм, екологічну обізнаність, міжкультурну освіту [3, с. 43-44].

Не дивлячись на загальну тенденцію підлітків пріоритизувати ціннісну вартість власного життя, а також здоров'я та благополуччя близьких людей в умовах воєнного стану, також відмічається і спрямування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в напрямку свободи слова, самостійності та незалежності [1, с. 51]. В межах нашого дослідження важливо було визначити, які саме демократичні пріоритети формуються серед молодого покоління та які з цих пріоритетів є найбільш актуальними для старшокласників Запорізької області. З цією метою в січні 2025 року нами було проведено анонімне анкетування учнів 9-11 класів навчальних закладів Мелітопольської міської ради Запорізької області, а також старшокласників Комунального закладу «Полянівський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів Семенівської сільської ради» Мелітопольського району Запорізької області та Опорного закладу загальної середньої освіти Приазовський ліцей Приазовської селищної ради Запорізької області. Опитування, в якому приймали участь 97 осіб, проводилось за допомогою гугл-форми.

Основні питання анкетування стосувались ставлення школярів до загальноприйнятих європейських цінностей. Зокрема, респонденти мали надати відповідь, чи вважають вони інтеграцію України до Європейського Союзу позитивним процесом; які із загальноприйнятих європейських цінностей знають найкраще та можуть схарактеризувати; які з них є найменш відомими або

незрозумілими за змістом і сутністю. Крім того, учням пропонувалося вибрати три основні цінності, які вони вважають найбільш важливими для себе, серед таких, як людська гідність, демократія, рівність, верховенство права, права людини, толерантність, справедливість, свобода (свобода пересування, свобода вибору, індивідуальні свободи), антирасизм та відсутність дискримінації, солідарність. Також опитувані висловлювали думку щодо впливу європейських цінностей на їхній розвиток як особистості та зазначали, чи підтримують вони розвиток європейського виміру в освіті, включаючи викладання мов держав-членів ЄС, заохочення мобільності учнів, академічне визнання українських атестатів і дипломів за кордоном, молодіжні обміни та формування інклюзивного освітнього середовища.

Обмежений обсяг даної роботи не дозволяє нам навести повні результати анкетування, тому схарактеризуємо основні з них. Аналіз відповідей респондентів показує, що більшість старшокласників (53,6%) сприймають інтеграцію України до ЄС як цілком позитивний процес. Це свідчить про загальне сприятливе ставлення до євроінтеграції. Найбільш відомими європейськими цінностями для школярів є свобода (78,4%), права людини (76,3%), рівність (62,9%) та толерантність (61,9%). Водночас найменш зрозумілими залишаються верховенство права (43,3%), солідарність (13,4%) та антирасизм (11,3%), що вказує на наявні прогалини у трактуванні їх сутності та необхідність більш детального їх висвітлення в освітньому процесі.

Старшокласники визначають свободу (59,8%), права людини (54,6%) та справедливість (50,5%) як найбільш важливі для себе цінності. Більшість респондентів (70,1%) вважають, що впровадження європейських цінностей позитивно впливає на їхній розвиток, створюючи більше можливостей для навчання та працевлаштування. Крім того, 83,5% підтримують розвиток європейського виміру в освіті, що демонструє їхнє усвідомлення значущості європейських цінностей для майбутнього країни та молоді.

Висновки. У період глибоких суспільно-політичних змін дослідження ціннісних орієнтацій українських учнів дозволяє оцінити рівень їх готовності до

активної участі в суспільному житті в умовах європейських трансформацій. Результати проведеного нами анкетування свідчать про загалом позитивне ставлення старшокласників до євроінтеграції та європейських цінностей, зокрема свободи, прав людини та справедливості, які вони вважають найбільш важливими. Водночас виявлено недостатню обізнаність із такими цінностями, як верховенство права, солідарність та антирасизм, що вказує на необхідність їх детальнішого висвітлення в освітньому процесі. Загалом такі результати підтверджують, що підтримка ключових європейських цінностей сприяє особистісному розвитку старшокласників, розширенню їх можливостей та підтримує рух України до ЄС. Перспективою подальшого дослідження ціннісних пріоритетів учнівської молоді вважаємо виявлення факторів, що впливають на їх становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бибик Д. Ціннісні орієнтації учнівської молоді України в умовах воєнного стану. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2022. № 26, кн. 1. С. 43-54. DOI: 10.32405/2308-3778-2022-26-1-43-54.
2. Бондаренко Н. В. Цінності об'єднаної Європи та їх формування в українській Новій школі. «*Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*» : papers of the 8th International Scientific Conference. July 12, 2019, Stuttgart, Germany. Ed. by L. Siebenberg. Stuttgart : ORT Publishing, 2019. С. 62-74.
3. Золотухіна С. Т., Іонова О. М., Лупаренко С. Є. Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76. Т. 1. С. 42-46. DOI: 10.32840/1992-5786.2021.76-1.7.
4. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи : аналітична доповідь / за ред. А. Чернової. *Національна безпека і оборона*. №1-2. 2022. 132с. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення 05.03.2025).
5. Шмиглюк О. Ціннісні орієнтації сучасних старшокласників з різним типом етнічної ідентичності. *Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. Вип. 10(55). С. 135-147. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.10\(55\).13](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.10(55).13).

Тетяна МОЛЯВКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Валентина КРАМАРЕНКО,**
доктор філософії з дошкільної освіти,
доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

**ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЙ ЕКОЛОГІЧНОЮ СТЕЖИНОЮ В ЗДО**

Формування природничо-екологічних компетенцій у дітей дошкільного віку є одним із ключових аспектів сучасної освіти, оскільки воно закладає основи екологічно відповідальної поведінки та світогляду. Дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку екологічної свідомості, оскільки саме в цей час дитина починає усвідомлювати взаємозв'язки між природою та людською діяльністю. Виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища сприяє формуванню природоорієнтованої особистості, здатної гармонійно співіснувати з природою. Розвиток екологічної культури передбачає не лише засвоєння знань про природу, а й виховання відповідальності за її збереження, що в подальшому визначає екологічно доцільну поведінку та життєві цінності людини.

Зростаюча увага до екологічного виховання дошкільників зумовлює необхідність пошуку ефективних форм ознайомлення їх із природним середовищем. Однією з перспективних, але ще недостатньо реалізованих у практиці дошкільної освіти форм є екскурсії екологічною стежиною.

Екологічна стежина – це спеціально розроблений маршрут, що проходить територією з природними об'єктами, характерними для певної місцевості, зокрема її ландшафтом, рослинним і тваринним світом. Проведення екскурсій у такому середовищі відіграє значну роль у природничо-екологічному вихованні дошкільників, адже сприяє формуванню екологічної культури, усвідомленню цінності природи та необхідності її збереження [1].

Цей метод навчання поєднує різноманітні педагогічні технології, включаючи інтерактивні форми роботи, дослідницьку діяльність, ігрові методи, спостереження та аналіз. Екологічна стежина створює умови для безпосереднього контакту дітей із природою, що дозволяє вихователю спрямовувати їхню пізнавальну активність на вирішення практичних завдань, інтегруючи екологічні знання з усвідомленням взаємозв'язків між природою, діяльністю людини та станом довкілля.

Залучення дітей до таких екскурсій сприяє гармонійному поєднанню освітніх, виховних і розвивальних компонентів, що не лише поглиблює знання, а й формує екологічну свідомість, критичне мислення та навички відповідального ставлення до навколишнього середовища. Ідея виховання любові до природи з раннього віку має глибоке коріння в педагогічних концепціях класиків, які підкреслювали важливість живого контакту дитини з довкіллям.

Видатний український педагог, мислитель і новатор у сфері освіти Василь Сухомлинський вважав, що знання про охорону довкілля мають реалізовуватися через практичні дії. Активна участь дітей у збереженні природи формує необхідні навички та відповідальне ставлення до навколишнього середовища. Він наголошував, що людина залишається сильною, доки є вдячною природі та дбає про неї [2].

Відома педагогиня, фундаторка дошкільної педагогіки, Софія Русова підкреслювала значення природи як засобу виховання, наголошуючи на необхідності знайомства дітей із природним довкіллям і народними традиціями. Вона вважала, що взаємодія з природою сприяє духовному та фізичному розвитку дитини, збагачуючи її досвідом [3, 4].

Український педагог та науковець Григорій Ващенко звертав увагу на важливість родинного виховання в екологічній освіті. На його думку, любов до природи слід прищеплювати з раннього дитинства, адже перші враження про довкілля залишаються в пам'яті та формують екологічну свідомість дитини [5, 6].

Поєднання класичних та інноваційних методів екологічного виховання під час проведення екскурсій екологічною стежиною робить цей вид освітньої діяльності цінним інструментом у формуванні природничо-екологічних компетенцій. Така форма навчання допомагає формуванню науково обґрунтованих знань, умінь та навичок, тому що під час екскурсій дітям пропонується безпосереднє спілкування з природними явищами, спостереження за справжніми живими об'єктами живої та неживої природи, проведення природничих та екологічних дослідів. Екскурсії є частиною освітнього процесу, та пов'язані із застосуванням певних прийомів і способів, які дозволяють дітям засвоювати нові знання, розвивати інтелектуальні здібності та формувати особистісні якості, необхідні для пізнавальної діяльності.

Екскурсії екологічною стежиною включають у себе:

- ігри – дидактичні, рольові, рухливі;
- читання художніх творів, авторських казок, складання дітьми розповідей про об'єкти природи;
- творчу діяльність дошкільників – заняття з образотворчого мистецтва і ручної праці;
- фізичну активність – руханки, фізкультурні розваги;
- спостереження: короткотривалі і довготривалі;

- дослідни та експерименти;
- предметно-практичну діяльність;
- пошуково-дослідницьку діяльність.

Важливою частиною природничо-екологічного виховання під час екскурсій також стануть хвилинки милування, хвилинки релаксації та масажу, емпатичні ситуації, розваги.

Одним із найбільш дієвих методів навчання під час екскурсій екологічною стежиною є проведення дослідів, оскільки практична діяльність сприяє глибокому засвоєнню знань про природні процеси та взаємозв'язки у довкіллі.

Експериментально-дослідницька діяльність передбачає активне спостереження, перетворення об'єктів і аналіз явищ, що сприяє розвитку екологічних звичок і формуванню відповідального ставлення до природи. Як короткострокові, так і довгострокові експерименти допомагають дітям усвідомити важливість раціонального використання природних ресурсів і піклування про довкілля.

Науковиця педагогічної галузі Ганна Беленька та інші дослідники відносять експериментально-дослідницьку діяльність дошкільників до ефективних педагогічних технологій, оскільки вона є основою емпіричного пізнання світу, розширює кругозір дитини та стимулює її пізнавальний інтерес. Доведено, що інтерес до дослідів виникає ще в ранньому віці й залишається важливою складовою навчання протягом усього життя [7].

Під час екскурсії екологічною стежиною можна запропонувати дітям такі дослідни.

Дослід "На що схожі насінинки?"

Мета: Закріплювати знання дітей про сезонні зміни в природі. Закріплювати уявлення про насіння, з якого виростає квітка. Виховувати емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Восени дітям пропонують обережно зірвати з чорнобривців головки квітів, які відцвіли. Розповідають, що з кожної насінинки наступної весни виросте

квітка. Дітям пропонують розглянути насінинки крізь лупу, описати їх, пофантазувати на що вони схожі. Весною діти висівають насіння на ділянці. Спостерігають за ростом квітки.

Дослід “Хто що любить?”

Мета: Продовжувати формувати уявлення дітей про птахів, які зимують. Розвивати вміння правильно підбирати корм для пернатих. Виховувати бажання допомагати птахам узимку.

Вихователька демонструє дітям корм для пташок (квасоля, пшоно, пшениця, крихти білого хліба, насіння соняшника, сало, овес, нанизані на шнурок шматочки моркви, буряка, картоплі). Всі разом згадують, чи можна давати птахам чорний хліб, солоне сало.

Насипають корм. На гілочках розвішують шматочки сала, прив’язують шнурок з нанизаними овочами. Потім відходять і спостерігають за птахами. Обговорюють побачене.

Дослід з побутовими відходами

Мета: продовжувати розширювати у дітей знання про властивості матеріалів: паперу, тканини, скла, пластику. Дати знання про те, що вміння сортувати сміття з цих матеріалів дозволить зберегти навколишній світ. Виховувати почуття відповідальності, взаємодопомоги.

Дітям пропонують потримати у руках шматочки паперу, тканини, скла і пластику, розповісти, які вони на дотик. Після цього – дослідити, як впливає на них вода, по черзі змочуючи ці матеріали. Педагог складає у сіточку всі досліджені матеріали і закопує у землю на 30 см завглибшки. Через 30-60 днів ці матеріали викопують і розглядають, як вони змінилися. Поступово педагог підводить дітей до висновку, що залишки паперу швидко розкладуться у землі. Залишки тканини будуть розкладатися трошки довше. А скло і пластик забруднять землю, бо майже не розкладаються. Пластик також легший за воду, тому у річці, ставку чи морі буде плавати на поверхні, створюючи острівки бруду.

Таким чином, у процесі дослідницької діяльності діти засвоюють практичні знання та набувають навичок екологічно доцільної поведінки, що сприяє формуванню усвідомленого ставлення до довкілля. Поєднання ігрових методів з експериментально-дослідницькою діяльністю дозволяє ефективно розвивати екологічну компетентність дошкільників, стимулюючи їхню пізнавальну активність, самостійність у пошуку рішень та відповідальність за результати взаємодії з природним середовищем.

Гра є основним видом діяльності дошкільників, тому екскурсія екологічною стежиною сприймається ними не як звичайне заняття, а як захоплива пригода. Це створює сприятливу атмосферу для активного пізнання, сприяє підвищенню інтересу до предмета дослідження, допомагає засвоювати знання, розвивати навички та формувати екологічні звички.

Таким чином, нами з'ясовано, що дослідницька діяльність під час екскурсій екологічною стежиною у ЗДО є ефективним засобом екологічного виховання, який поєднує ігрову, дослідницьку та пізнавальну діяльність, забезпечуючи гармонійний розвиток дошкільників і виховання у них відповідального ставлення до природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлюк С. Ю., Русан Л. С., Колосінська Г. І. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 168 с.
2. Сухомлинський В. Чиста криниця. Київ: Радянська школа. 1984. 265 с.
3. Русова С. Нові методи дошкільного виховання. Вибрані твори. Т. 1. Київ: Либідь. 1997. 298 с.
4. Русова С. Дитячий сад на національній ґрунті. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX–XX ст.): хрестоматія / упоряд.: Березівська Л. та ін. Київ, 2003. С. 144–150
5. Ващенко Г. Виховний ідеал. Брюссель: Видавництво центральної управи Спілки української молоді, 1976. 208 с.
6. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич: Відродження. 1997. 214 с.

7. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза. 2013. 112 с.

Ольга ОРЛОВА,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*
Науковий керівник: Валентина КРАМАРЕНКО,
*доктор філософії з дошкільної освіти,
доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ: РОЗВИТОК УЯВИ В СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Уява — психічний процес, створення нових образів на основі раніше сприйнятих, з використанням їхніх елементів або з мінімальним зв'язком із раніше сприйнятими елементами; їх наповнення іншим змістом та модифікація. Також це здатність до передбачення, тобто вигадкування можливих варіантів завершення тих чи тих ситуацій.

Розвиток уяви тісно пов'язаний з розвитком префронтальної кори мозку, що відповідає за планування, творчість та символічне мислення. Використання методик, що стимулюють активність обох півкуль мозку, сприяє гармонійному розвитку уяви.

Ігрова діяльність як ключовий інструмент навчання та розвитку, тобто сучасні дослідження підкреслюють значення сюжетно-рольової гри як основного засобу розвитку уяви. Використання ігор з відкритим сюжетом, де діти мають

свободу вибору та самовираження, є особливо ефективним. [Singer, D. G., & Singer, J. L. (2005). Imagination and play in the electronic age. Harvard University Press. с. 56-67]

Технології та уява можуть взаємодіяти, стимулюючи одна одну. Використання цифрових інструментів, таких як інтерактивні дошки, віртуальні лабораторії та навчальні програми, здатне пробудити уяву, але важливо зберігати баланс між цифровим та реальним світом. Застосування технологій для створення анімацій, відеороликів та інших творчих проєктів сприяє розвитку уяви та креативності.

Розвиток емоційного інтелекту через уяву є важливим аспектом виховання. Уява дає можливість дітям проживати різноманітні емоції та формувати емпатію. Застосування казок, оповідань та рольових ігор для обговорення емоцій та вдосконалення соціальних навичок є ефективним методом.

Мистецтво відіграє важливу роль у розвитку уяви, дозволяючи дітям виражати свої думки та почуття. Використання різноманітних видів мистецтва, таких як музика, танці, театр та образотворча діяльність, сприяє розвитку творчого мислення. [Павленко В.В. "Розвиток креативної уяви в школярів". с. 89-95]

Практичні аспекти розвитку уяви включають створення стимулюючого середовища та використання технік розвитку уяви. Створення стимулюючого середовища передбачає забезпечення доступу до різноманітних матеріалів для творчості, таких як природні матеріали, конструктори, тканини та інші, а також організацію простору для гри та творчості, де діти можуть вільно експериментувати та фантазувати. Використання технік розвитку уяви включає метод «трьох питань» (що, де, коли?), метод «фантастичні гіпотези», техніки створення ментальних карт та сторітеллінг. [Bodrova, E., & Leong, D. J. (2007). Tools of the mind: The Vygotskian approach to early childhood education. Pearson. с. 120-134]

Роль педагога та батьків у розвитку уяви полягає в тому, що педагог має бути фасилітатором, який створює умови для розвитку уяви та підтримує творчі

ініціативи дітей, а батьки мають заохочувати дитячу творчість, надавати можливість для гри та спілкування. Експериментальне дослідження розвитку уяви передбачає використання сучасних методик діагностики, таких як методики, спрямовані на оцінку креативності, гнучкості мислення та оригінальності ідей, а також використання проєктивних методик, та розробку й впровадження інноваційних програм, що поєднують різні види творчої діяльності та використовують сучасні технології, а також програми, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту через уяву.

Аналіз результатів та оцінка ефективності передбачають використання статистичних методів для аналізу даних та оцінку впливу програми на розвиток уяви та інших когнітивних функцій.

Отже, у сучасному світі, де динаміка змін вимагає від особистості гнучкості, креативності та здатності до інновацій, розвиток уяви у дітей дошкільного віку набуває особливої актуальності. Педагогіка, реагуючи на виклики часу, активно впроваджує нові програми та методики, спрямовані на сучасні підходи до розвитку уяви в дошкільній освіті базуються на інтеграції різних наукових галузей. Нейропсихологічний аспект підкреслює зв'язок розвитку уяви з функціонуванням префронтальної кори мозку, що відповідає за планування, творчість та символічне мислення. Методики, що стимулюють активність обох півкуль мозку, такі як правопівкульні техніки (малювання, музика, танці) та лівопівкульні (логічні ігри, аналіз, планування), сприяють гармонійному розвитку уяви.

Ігрова діяльність, особливо сюжетно-рольова гра, залишається провідним методом розвитку уяви. Ігри з відкритим сюжетом, де діти мають свободу вибору та самовираження, дозволяють їм експериментувати з різними ролями, сценаріями та ідеями. Технології, такі як інтерактивні дошки, віртуальні лабораторії та навчальні програми, можуть стимулювати уяву, але важливо забезпечити баланс між цифровим та реальним світом.

Розвиток емоційного інтелекту через уяву є важливим аспектом дошкільної освіти. Казки, історії та рольові ігри дозволяють дітям переживати різні емоції,

розвивати емпатію та соціальні навички. Мистецтво, включаючи музику, танці, театр та образотворчу діяльність, є потужним засобом розвитку уяви та самовираження.

Практичні аспекти розвитку уяви включають створення стимулюючого середовища, використання технік розвитку уяви (метод «трьох питань», «фантастичні гіпотези», ментальні карти, сторітеллінг) та активну роль педагога та батьків. Педагог має бути фасилітатором, який створює умови для розвитку уяви, а батьки мають заохочувати дитячу творчість та надавати можливість для гри та спілкування.

Експериментальне дослідження, проведене в рамках цієї роботи, підтверджує ефективність використання сучасних методик діагностики та інноваційних програм для розвитку уяви у дітей дошкільного віку. Результати дослідження показують, що систематичне використання технік розвитку уяви, інтеграція різних видів творчої діяльності та використання сучасних технологій сприяють значному покращенню показників креативності, гнучкості мислення та оригінальності ідей.

Розвиток уяви є ключовим аспектом дошкільної освіти, що сприяє формуванню творчих, інтелектуальних та емоційних здібностей дитини. Важливо створювати умови для стимулювання уяви через різноманітні творчі види діяльності, такі як ігрова, навчальна, художня, театральна, музична, та підтримку з боку дорослих.

Варто згадати науковців, які зробили значний внесок у дослідження розвитку уяви. Марія Монтесорі підкреслювала значення сенсорного досвіду та самостійної діяльності для розвитку уяви дітей. Софія Русова наголошувала на важливості національної культури та народної творчості для формування уяви. [Піроженко Т.О. "Дошкільна освіта України у контексті європейських стандартів". с. 45-52]

Отже, розвиток уяви є не лише важливим, але й необхідним елементом дошкільної освіти, що сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної до творчості, інновацій та успішної адаптації в сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bodrova, E., & Leong, D. J. (2007). *Tools of the mind: The Vygotskian approach to early childhood education*. Pearson.
2. Singer, D. G., & Singer, J. L. (2005). *Imagination and play in the electronic age*. Harvard University Press.
3. Піроженко Т.О. "Дошкільна освіта України у контексті європейських стандартів".
4. Павленко В.В. "Розвиток креативної уяви в школярів".

Катерина ПШЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Ірина НЕПОРАДА,**
старший викладач кафедри
початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

Інноваційні освітні технології у теперішньому часі є ключовим фактором трансформації сучасної освіти, адже вони забезпечують актуальність та ефективність навчального процесу. Звертаючись, до загального обґрунтування терміну, можемо вказати, що інноваційні освітні технології – це структуроване та систематичне, обов’язково систематичне інтегрування в освіту новітніх і сучасних способів, прийомів та педагогічних засобів [3].

Перебудова освітнього характеру на інноваційний несе в собі підґрунтя серйозної роботи над створенням абсолютно нової педагогічної системи, що

вимагатиме спеціалізованих досліджень, створених в об'єднанні методистів, психологів, педагогів. В цілому, саме формулювання як «інноваційні технології» почало зустрічатися не так давно, але факт того, що дана термінологія досягла і освітнього процесу було лише питання часу. На даний момент освітні інновації як у вигляді терміну, так і у практичному використанні зустрічаються все частіше, що говорить нам про те, що навчальні заклади успішно закріплюють даний тип роботи у своїй рутині [4, с. 5].

Звернувшись до статті Т. Т. Рейса та О. В. Максютової, ми можемо виділити основну класифікацію інноваційних освітніх технологій:

1. За методичним призначенням:

- *Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)*, що містять в собі використання носіїв інформації, за допомогою якої останню можна передавати, зберігати, створювати та редагувати.

- *Інтерактивні технології*, що означають впровадження у взаємодію з учителем та учнем сторонніх інтерактивних пристроїв як дошки або онлайн-платформи для навчання

2. За рівнем інтеграції:

- *Локальні інновації*, які застосовуються в конкретному маленькому середовищі як клас або навчальний заклад.

- *Регіональні інновації*, що за назвою дають нам зрозуміти – область впровадження це певний регіон.

- *Національні інновації* закріплюються на території всієї країни, підпорядковуючись державному рівню.

3. За змістовим наповненням:

- *Технології змішаного навчання*, які відповідно до назви об'єднують в собі як традиційні методи, так і інноваційні.

- *Модульні технології*, які розбивають навчання на окремі блоки для більш гнучкого та комфортного вивчення матеріалу [2, с. 163].

Як ми зазначали раніше – інтеграція нових технологій несе за собою багато змін в освітньому процесі як зовнішньо, так і внутрішньо. Але не варто забувати, що для всього є свої каталізатори, які впроваджують зміни. Інноваційні технології з'явилися в навчальному процесі завдяки тому, що в педагогічній сфері почали інтегрувати нові зміни, в тому числі і технологічні.

Посилаючись на статтю «Сучасні технології в освіті: потенціал та тенденції розвитку» ми виділили п'ять ключових змін в освітньому процесі нашого століття:

1. Прищеплення цифрових технологій в навчальну рутину: в сучасному цифровому світі навіть сталим освітнім порядкам довелося підпорядковуватися правилам техногенної епохи, корегуючи методи викладання.

2. Використання мультимедійних засобів: кожен навчальний заклад починає переходити на інтерактивні дошки/телевізори, впроваджувати діджиталізацію освітнього простору для створення цікавіших та орієнтованих на вік учнів занять.

3. Розвиток дистанційного та змішаного формату навчання: пандемія та повномасштабне вторгнення внесли свої правила для теперішніх учнів і викладачів, тому ми не можемо не зауважити, що останні 5 років тенденція на перехід у дані форми роботи з'явилася не тільки в навчальних закладах.

4. Використання мобільних технологій у навчанні: як було вказано раніше – діджиталізація навчального середовища це тренд сьогодення, тому не дивно, що телефони та планшети стали невід'ємною частиною уроку, адже при правильному використанні техніки – вона може стати чудовим вчителем та додатковим інвентарем для заохочення учнів в навчальний процес.

5. Гнучкість та адаптація: стрімкий розвиток технологій та освітніх тенденцій змусив освітян розвинути в собі навички адаптації та стресостійкості задля якнайкращих результатів в роботі [5, с. 4].

В даний момент ми можемо говорити, що окрім самого навчального процесу також і роль педагога в цьому просторі продовжує зазнавати значних змін, які край потрібно опанувати для того, щоб бути сучасним та компетентним

вчителем. Ми говоримо про ключові компетентності цифрового педагога, якими він має володіти, а саме: цифрова грамотність, інтеграція ІКТ у навчальний процес, розвиток інформаційної культури, комунікаційні навички в цифровому середовищі, творче та креативне використання цифрових ресурсів, медіа грамотність для забезпечення цифрової безпеки та беззаперечне професійне зростання [1, с. 16].

Повертаючи до тенденцій в інноваційних освітніх технологіях варто окремо визначити такий вид навчання, як STEM та STEAM освіта. Детальніше вивчивши дані напрямки, ми дізнались, що STEM-освіта є абсолютно новітньою та інноваційною системою освіти, яка включає в себе науку, технології, конструювання та математику для вирішення життєвих питань і складнощів в учнів.

З часом в STEM-освіту перекочувало і мистецтво, що дозволило розширити кордони в навчанні та додати розвитку творчих напрямків, утворюючи STEAM-освіту. Цей симбіоз дозволяє учням та студентам розвивати себе в творчих та морально-етичних напрямках, що дає змогу створити гнучкіше вирішення поставлених перед собою задач [7, с .5].

Впровадження STEAM-освіти в освітню систему України є важливим кроком для підготовки кваліфікованих кадрів у сфері технічних інновацій. Це включає інтеграцію дисциплін STEM з мистецькими, гуманітарними та соціальними науками, що об'єднуються загальним терміном «Arts». Такий підхід сприяє формуванню цілісного і системного світогляду учнів, розвитку їхнього творчого потенціалу та здатності до інновацій.

Заглиблюючись у вивчення освітніх технологій ми дійшли до висновку, що разом з освітою зростає й штучний інтелект, який при правильному використанні може замінити та доповнити навчальні курси, урізноманітнити самостійне вивчення та допомогти вчителям і учням у вирішенні практичних завдань.

Однією з найважливіших переваг використання ІІІ в освіті є здатність створювати занурювальне навчальне середовище, яке дозволяє взаємодіяти з матеріалом інтерактивним способом. Це особливо важливо, коли традиційні

методи навчання недоступні через виняткові обставини. Крім того, AI сприяє розвитку майбутніх навичок, включаючи: критичне мислення, творчість та здатність вчитися самостійно.

Впровадження ІІІ в процес освіти також вимагає підготовки працівників освіти до використання новітніх технологій. Це включає розвиток цифрових можливостей та можливість маніпулювати інтелектуальними системами, необхідними для вдалої інтеграції сторонніх засобів у навчання [6, с. 8].

Таким чином, інновації в освіті сприяють модернізації, підвищенню ефективності освітнього процесу та підготовці молодого покоління до викликів сучасного цифрового світу. Проте, успішне впровадження інноваційних технологій потребує системної роботи над цифровою грамотністю вчителів, здобувачів освіти і суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербо́вський Д., Олексюк В. Використання середовища гейміфікації у процесі розвитку фахової цифрової компетентності бакалаврів інформатики. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: 2022 (Безпечне середовище для учнів та вчителів: виклики та практичні рішення)* : зб.матеріалів всеукр.наук.-практ.семінару (Київ, 3 березня 2022 р.) / за заг.ред. О.В. Овчарук. Київ: Інститут цифровізації освіти НАПН України: 2022. 106 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731095/1/ЦИФРОВА%20КОМПЕТЕНТНІСТЬ%20вчителя_%202022.pdf (дата звернення: 14.02.2025).
2. Рейс Т., Максютіова О. Інноваційні технології в освіті: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес. Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». 2024. Т. (36), № 1. С. 136.
3. Семенюк Р. Інноваційні педагогічні технології, які використовуються в освітньому процесі Квасилівського ЗДО. Методична скарбничка для вихователів. URL : <http://leleka.rv.ua/innovaciyni-pedagogichni-tehnologiyi-yaki-vykorystovuyut-sya-v-osvitn-omu-procesi-kvasylivs-kogo-dnz-yasla-sadok.-metodychna-skarbnychka-dlya-vyhovateliv-2.html> (дата звернення: 14.03.2025).
4. Слушний О. Інноваційні освітні технології в діяльності вчителя ХХІ століття. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. Т. (106),

№ 2. С. 5. URL : <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/18.pdf> (дата звернення : 09.03.2025).

5. Сучасні технології в освіті: потенціал та тенденції розвитку / О. М. Задоріна та ін. Академічні візії. 2023. 19 трав. С. 3-11. URL : <https://doi.org/10.5281/zenodo.7936943> (дата звернення: 14.03.2025).

6. Топузов О., Алексеєва С. Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану 2024. № 1. С. 5-11. URL : <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/718/813> (дата звернення: 14.03.2025).

7. STEM та STEAM: науково-практичні тенденції розвитку цифровізації в умовах євроінтеграції : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації : збірник. Львів : Liha-Pres. 2024. 76 с.

*Анна ЛИТВИНЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Ірина НЕПОРАДА,
старший викладач кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Сучасне суспільство ставить перед освітою завдання не лише забезпечити учнів знаннями, а й сформувати у них ключові життєві компетентності, необхідні для активної участі у суспільному житті. Однією з таких є громадянська компетентність, яка передбачає усвідомлення прав і обов'язків, розвиток почуття відповідальності, здатність до критичного мислення та активної громадянської

позиції. Формування цих якостей має починатися ще у молодшому шкільному віці, коли дитина активно освоює соціальні норми та правила взаємодії з іншими.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для виховання громадянської свідомості, оскільки в цей час у дітей розвивається почуття справедливості, взаємоповаги та готовність до співпраці. Важливу роль у цьому процесі відіграють засоби усної народної творчості – казки, легенди, прислів'я, загадки та інші фольклорні жанри. Вони відображають традиційні моральні й етичні цінності народу, сприяють формуванню громадянських якостей [2].

Основоположний теоретичний аспект формування громадянських компетентностей молодших школярів ґрунтується на розумінні громадськості як ключового компонента всебічного розвитку особистості. У педагогічній науці громадянська компетентність визначається як сукупність знань, умінь, переконань та цінностей, що сприяють усвідомленню прав і обов'язків, формуванню активної громадянської позиції та відповідального ставлення до суспільного життя [1, 2]. Ця компетентність включає знання про основи демократії, права людини, соціальні норми та механізми участі в житті громади. Водночас вона охоплює практичні навички комунікації, критичного мислення, співпраці та вирішення конфліктних ситуацій [3,4]. Формування цих якостей у молодших школярів забезпечує їхню інтеграцію в суспільство та сприяє розвитку почуття справедливості, відповідальності та патріотизму [5].

Особливе місце у формуванні громадянської свідомості молодших школярів займає усна народна творчість, яка з давніх часів слугує засобом передачі цінностей, норм поведінки та суспільних ідеалів. Казки, легенди, прислів'я, народні пісні містять морально-етичні уроки, що сприяють розвитку почуття справедливості, відповідальності, толерантності та патріотизму. Саме через знайомство з фольклором діти вчаться аналізувати вчинки персонажів, робити висновки про наслідки тих чи інших дій, а також усвідомлювати важливість чесності, доброти та взаємодопомоги в суспільному житті [6].

Отже, для формування громадянських компетентностей у молодших школярів необхідно інтегрувати відповідні знання, цінності та навички в освітній

процес. Важливо, щоб діти не лише отримували інформацію про громадянські права й обов'язки, але й мали можливість застосовувати ці знання в реальному житті через активну взаємодію, спільну діяльність і морально-етичне осмислення різних ситуацій.

Роль учителя у цьому процесі є визначальною. Педагог не лише знайомить дітей з усною народною творчістю, а й сприяє її осмисленню через дискусії, творчі завдання, інсценізації, моделювання життєвих ситуацій. Важливо створити атмосферу співпраці, де кожен учень може висловити свою думку, розвинути критичне мислення та навчитися працювати в команді.

Не менш значущою є роль сім'ї, адже саме в родинному середовищі дитина отримує перші уявлення про громадянську поведінку. Спільне читання народних казок, обговорення прислів'їв та традицій, залучення дітей до сімейних і суспільних ініціатив допомагають закріпити набуті в школі знання та перетворити їх на життєві навички. Тісна співпраця між школою та родиною сприяє гармонійному розвитку молодших школярів як свідомих, активних та відповідальних громадян [6].

Шкільне середовище також є важливим простором для становлення громадянських компетентностей. Використання інтерактивних методів, зокрема рольових ігор, групових проєктів, дискусій та соціальних ініціатив, дозволяє дітям засвоювати демократичні цінності через практику. Наприклад, шкільне самоврядування, обговорення актуальних суспільних проблем у форматі «класних зборів» або волонтерські проєкти сприяють розвитку відповідальності, емпатії та активної громадянської позиції [8].

Важливим аспектом є впровадження сучасних технологій у навчальний процес. Освітні платформи, мультимедійні ресурси та соціальні мережі можуть слугувати ефективними інструментами для обговорення етичних питань, аналізу суспільних явищ та розвитку критичного мислення. Віртуальні екскурсії, інтерактивні завдання та онлайн-дискусії розширюють можливості навчання, роблячи його більш доступним та захопливим для дітей [7].

Комплексний підхід до громадянського виховання, що включає взаємодію школи та родини, активне залучення учнів до соціальної діяльності та використання сучасних технологій, забезпечує ефективне формування моральної та громадянської свідомості молодших школярів. Це допомагає дітям не лише засвоювати знання, а й навчатися застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях, що є необхідною умовою для формування активного й відповідального громадянина [9].

Аналіз освітніх програм і проєктів із формування громадянських компетентностей молодших школярів засобами усної народної творчості свідчить про широкий спектр можливостей використання фольклору в навчально-виховному процесі. Зокрема, казки, прислів'я, приказки, народні легенди, думи та загадки сприяють усвідомленню моральних норм, соціальних взаємин і традиційних цінностей, що формують відповідального громадянина. Наприклад, програми, які інтегрують народні казки в навчальний процес, допомагають дітям засвоїти поняття добра, справедливості, відповідальності та взаємодопомоги [5].

Практичний досвід показує, що громадянські компетентності найефективніше розвиваються не лише через ознайомлення з усною народною творчістю, а й через активну взаємодію з її змістом [6,10]. Використання інтерактивних методик, таких як театралізація народних казок, складання та обговорення власних прислів'їв, участь у фольклорних конкурсах і квестах, сприяє усвідомленню учнями громадянських цінностей та їх застосуванню у реальному житті [9].

Дослідження ефективності методів використання усної народної творчості у формуванні громадянських компетентностей підтверджують значний потенціал такого підходу [7]. Важливим аспектом є адаптація фольклорного матеріалу до вікових особливостей молодших школярів, що забезпечує більш глибоке засвоєння цінностей через знайомі образи та зрозумілі сюжети.

Перспективи розвитку цього напрямку в сучасній освіті можуть включати:

1. Інтеграцію елементів усної народної творчості в усі предмети навчальної програми, зокрема в громадянську освіту, літературне читання та мистецтво.
2. Розробку навчальних матеріалів, що містять народні казки, легенди та прислів'я, спрямовані на формування громадянської відповідальності.
3. Активне залучення родинного виховання через спільне опрацювання фольклору в сімейному колі.
4. Використання сучасних мультимедійних технологій для створення інтерактивних програм, що популяризують народну творчість і її громадянське значення.
5. Організацію шкільних і позашкільних заходів, спрямованих на відтворення народних традицій, що розвивають відчуття приналежності до громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик Н. М. Усна народна творчість у формуванні морально-етичних цінностей молодших школярів. Київ : Освіта, 2021. 784 с.
2. Волощук І. В. Громадянське виховання молодших школярів: сучасні підходи та методи. Львів : Світ. 2020. С. 112-118.
3. Гончаренко С. У. Народна педагогіка як основа виховання громадянських компетентностей. Харків : Ранок, 2019. С. 42-50.
4. Денисюк О. Формування громадянської компетентності школярів на уроках «Я у світі». *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти: зб. наук. праць* / За заг. ред. Н. А. Басюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2017. 292 с.
5. Доміна В. В. Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання : методичний посібник. Хмельницький : ХГПА, 2014. 132 с.
6. Дейко О. А. Формування громадянської свідомості дітей засобами української народної творчості. Одеса : Педагогічні інновації, 2022. С. 95–102.
7. Ляшенко В. В. Вплив усної народної творчості на виховання патріотичних цінностей у молодших школярів. *Український педагогічний журнал*. Полтава. 2021. С. 54–60.

8. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. Київ: 2005. № 23. С. 18–20.

9. Сігова А. Г. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів. Наукові записки. Серія «Педагогіка». Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2017. Вип. 134. С. 207–215.

10. Савченко О. Я. Формування ключових компетентностей молодших школярів: методичний аспект. Київ : Педагогічна думка, 2020. 240 с.

Тетяна СЛОБОДЯНИК,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Світлана ТРОЙНІНА,
асистент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ МАТЕРІАЛІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ

В умовах сучасної освіти важливим завданням є гармонійний розвиток особистості молодших школярів, що включає формування творчих здібностей, екологічної свідомості та практичних навичок. Одним із засобів досягнення цих цілей є використання природних матеріалів у навчальному процесі. Дослідження спрямоване на аналіз освітнього потенціалу природних матеріалів, виявлення психолого-педагогічних особливостей їх застосування та оцінку ефективності методики роботи з природними матеріалами у початковій школі.

Сучасні освітні підходи орієнтовані на інтеграцію навчального процесу з реальним життям, розвиток екологічного мислення та творчого потенціалу учнів. Робота з природними матеріалами є одним із ефективних засобів формування таких навичок у молодших школярів. Завдяки використанню природних матеріалів діти не лише розширюють свої знання про навколишній світ, а й вчаться бережливому ставленню до природи.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні засади та експериментально перевірити ефективність використання природних матеріалів у навчальному процесі початкової школи.

1. Освітній потенціал природних матеріалів у початковій школі

Природні матеріали (листя, гілки, шишки, каміння, глина, насіння тощо) широко використовуються в освітньому процесі, оскільки вони:

- сприяють розвитку сенсорного сприйняття та дрібної моторики учнів;
- стимулюють творчу активність і креативне мислення;
- допомагають встановити зв'язок між теоретичними знаннями та практичною діяльністю;
- сприяють вихованню екологічної свідомості.

Дослідження підтверджують, що діти, які працюють із природними матеріалами, мають більш розвинене образне мислення, краще адаптуються до творчих завдань і проявляють більший інтерес до навколишнього світу [1, с. 42].

2. Психолого-педагогічні особливості використання природних матеріалів

Використання природних матеріалів у навчальному процесі має низку важливих психолого-педагогічних аспектів:

- Формування екологічної свідомості – діти усвідомлюють необхідність збереження природи, вчаться використовувати ресурси раціонально.
- Розвиток креативності та уяви – створення композицій із природних матеріалів сприяє вмінню знаходити нестандартні рішення.
- Розвиток моторики та координації рухів – робота з дрібними деталями покращує навички володіння руками, що важливо для молодшого шкільного віку.

- Підвищення емоційного благополуччя – природні матеріали мають позитивний вплив на психоемоційний стан дітей, допомагають знижувати рівень тривожності [2, с. 19].

3. Результати експериментального дослідження

У дослідженні взяли участь учні 3-4 класів початкової школи. Дослідницька робота проводилася у три етапи:

1. Констатувальний етап – оцінка початкового рівня знань і навичок учнів щодо роботи з природними матеріалами.

2. Формувальний етап – проведення серії інтегрованих уроків із використанням природних матеріалів.

3. Контрольний етап – аналіз змін у рівні творчої активності та екологічної свідомості учнів.

Результати дослідження показали:

- 80% учнів стали більш уважно ставитися до природних ресурсів;
- 75% дітей виявили покращення навичок роботи з природними матеріалами;
- 90% учнів зазначили, що такі уроки були цікавими та пізнавальними [3, с. 56].

4. Практичні рекомендації

1. Використовувати природні матеріали на уроках технологій, мистецтва та природознавства.

2. Організовувати творчі майстер-класи та екологічні проєкти.

3. Використовувати природні матеріали як інструмент для розвитку моторики та сенсорного сприйняття учнів.

4. Поєднувати традиційні методи навчання з інтерактивними технологіями (створення природних інсталяцій, екологічних плакатів тощо).

Висновок:

Використання природних матеріалів у навчальному процесі початкової школи сприяє розвитку творчих здібностей учнів, формуванню екологічної свідомості та покращенню їхніх сенсорних навичок. Запропоновані методики

можуть бути застосовані у практиці початкової освіти для підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімова Н. Використання природних матеріалів у розвитку творчих здібностей молодших школярів // Педагогічні науки. – 2023. – № 4. – С. 42–47.
2. Алдангарова К. Екологічне виховання учнів засобами природних матеріалів // Початкова школа. – 2022. – № 6. – С. 19–23.
3. Бабчук Ю. Використання природних ресурсів у навчально-виховному процесі початкової школи. – К.: Освіта, 2021. – 180 с.
4. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>.
5. Тимофієва І. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». – Харків: Видавництво НУП, 2022. – 134 с.

Юлія ФЕНЬ,
здобувач освіти КЗВО
„Луцький педагогічний коледж”
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Україна
Науковий керівник: **Наталія ХОМЮК,**
викладач основ початкового курсу
природознавства з методикою навчання
КЗВО „Луцький педагогічний коледж”
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ НА НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Як впровадження ІТ-технологій може підвищити ефективність проведення досліджень з предмета «Я досліджую світ» і як це може сприяти розвитку дослідницьких навичок у здобувачів освіти.

Сучасні інформаційні технології відкрили нові можливості для проведення експериментів та досліджень у початковій школі. Використання інтерактивних додатків, віртуальних лабораторій та онлайн-симуляцій не лише покращує розуміння матеріалу, але й робить навчання цікавим та доступним для молодших школярів. Завдяки ІТ-технологіям вчителі можуть проводити дослідження, які потребують складних процесів, тривалих спостережень у реалістичному та цифровому середовищі, що імітує реальні ситуації.

У сучасній початковій школі інтегрований курс «Я досліджую світ» покликаний розвивати у здобувачів освіти базові знання про природу та навколишній світ на навчальних заняттях. Курс спрямований на розвиток у дітей умінь досліджувати, аналізувати, робити висновки та здобувати новий досвід через практичну діяльність. Одним з основних підходів до викладання в цьому курсі є проведення досліджень, які дозволяють маленьким дослідникам краще засвоювати знання через безпосередній контакт з природними об'єктами.

Видатний педагог Василь Сухомлинський підкреслював важливість активного навчання через діяльність, особливо в природничих науках: «Дуже важливо, щоб мислення здобувачів освіти ґрунтувалося на дослідженні, пошуках, щоб усвідомленню наукової істини передували аналіз, зіставлення й порівняння фактів». На думку кандидата педагогічних наук, практичні експерименти розвивають дитячу допитливість і стимулюють самостійне мислення.

Рис. 1 Спостереження за змінами в природі восени

Серед сучасних освітніх трендів – імерсивні технології, які можуть повністю або частково занурити дітей у віртуальний світ. Наприклад, якщо навіть у школі немає необхідного обладнання, однаково можна провести досліди, а ще – подивитися 3D моделі. Усе це реалізується, зокрема, завдяки технологіям віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності [1].

Рис. 2. Навчальний проєкт «Досліджуємо світ інтерактивно»

Віртуальні лабораторії, симуляції та інші мультимедійні інструменти дозволяють дітям проводити дослідження і роблять навчання більш цікавим та ефективним. На уроці «Я досліджую світ» з третьокласниками було проведено дослідження із застосуванням інтерактивних симуляцій Physics Education Technology. В свою чергу PhET - це проєкт, який надає безкоштовні інтерактивні симуляції для навчання. Ці симуляції дозволяють школярам експериментувати з науковими поняттями у візуальний та інтерактивний спосіб, а також поглиблювати своє розуміння складних тем. Сервіс також інтегрує ці симуляції у навчальний процес і надає ресурси, які допомагають зробити завдання більш цікавими та ефективними для вчителів.

Основна мета даного дослідження полягає в оцінці ефективності використання технологій у викладанні природничих дисциплін для здобувачів освіти початкової школи. І під час досягнення цієї мети застосовувався якісний аналіз та були зібрані данні за спостереженням. В рамках дослідження маленькі дослідники вивчали дві конкретні теми з природознавства за допомогою цифрового моделювання: перша тема стосувалася станів речовин та фазових змін, а друга – розчинності та насиченості.

Експеримент проводився за участю двадцяти п'яти третьокласників з початкової школи. Діти були розділені на шість груп, які склалися з пар по четверо або п'ятеро здобувачів освіти, залежно від їх уподобань. У дослідженні акцентовано увагу на одній групі з чотирьох здобувачів освіти. Симуляція тривала три тижні, протягом яких здобувачі освіти відвідали три уроки природознавства щотижня.

Використовуючи симуляцію PhET, маленькі дослідники активно залучалися до вивчення визначених наукових тем і розв'язування пов'язаних із ними проблем. Для кращого розуміння кожної проблеми виділено конкретні цілі. Дослідження показало, що інформаційні технології, зокрема PhET, мають значний вплив на вивчення природничих дисциплін у третьому класі. Отож, дослідження продемонструвало переваги інтеграції симуляцій у навчальний процес, що не лише поглиблює розуміння дітей наукових понять, а й розвинуло їхнє критичне мислення та аналітичні навички.

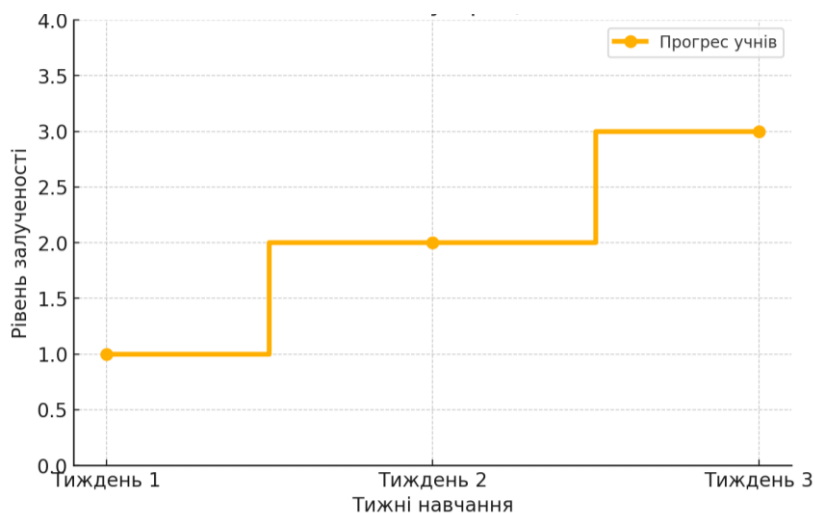

Рис. 3. Зміни в навчальному процесі при використанні онлайн-сервісу PhET

Параметр	До PhET	Після PhET
Рівень розуміння тем	Середній	Високий
Зацікавленість	Помірна	Висока
Розвиток критичного мислення	Низький	Високий
Самостійність у навчанні	Низька	Висока

Рис. 4. Порівняльна характеристика результатів навчання до і після використання сервісу PhET на уроках природничої освітньої галузі

Використання технологій надає дітям можливості активно досліджувати наукові явища і може значно покращити їхні навички мислення, спрямовані на вирішення проблем, та вміння застосовувати знання в реальному світі.

Отож, переваги сервісу PhET для навчальних занять природничої галузі у 1-4 класах: інтерактивність (симуляції візуалізують складні наукові концепції, такі як стани речовини, що робить навчання захоплюючим); дослідницький підхід (юні дослідники можуть самостійно експериментувати, розвиваючи критичне мислення); адаптація до рівнів (онлайн-сервіс підходить для різних вікових груп, що дозволяє адаптувати навчальні заняття); залучення (використання технологій підвищує мотивацію здобувачів освіти та їхню участь у навчанні); гнучкість (симуляції можна використовувати як на заняттях, так і вдома для самостійного навчання).

Таким чином, PhET значно покращує результати навчання, сприяючи активному дослідженню та експериментуванню дітей.

Також, неможливо не згадати про такий онлайн-сервіс, як Mystery Science. Він пропонує безліч віртуальних наукових лабораторій, заходів та експериментів для школярів початкової ланки. Від погоди до астрономії, від людей до тварин [2]. Тож, сайт є цінним ресурсом для викладання природничих наук маленьким дослідникам, що навчаються у 1-4 класах. Уроки на платформі будуються навколо проблемних запитань, що стимулюють пізнавальну активність у здобувачів освіти, розвиваючи їх інтерес до дослідження навколишнього світу. Такий підхід сприяє залученню школярів до активної участі в процесі навчання і підвищує їх мотивацію. Однією з важливих характеристик Mystery Science є інтерактивність, яка реалізується через використання відеоматеріалів і демонстрацій. Візуалізація складних наукових явищ допомагає молодшим школярам краще сприймати і засвоювати навчальний матеріал. Крім того, уроки на платформі сприяють розвитку критичного мислення. Mystery Science, також відзначається високою адаптивністю, що дозволяє коригувати навчальний матеріал відповідно до рівня знань. Це дає можливість вчителям індивідуалізувати навчальний процес та враховувати особливості кожного класу.

Завдяки цьому, платформа є ефективним інструментом для викладання природничих дисциплін у початковій школі.

Цей сайт може значно підвищити якість навчання природничим наукам, роблячи їх більш цікавими та доступними для молодших школярів.

І ще один інноваційний сервіс Kodable. Це інтерактивна платформа для вивчення основ програмування в ігровій формі. Хоча основна увага приділяється навчанню кодуванню, її використання поширюється далеко в наукову сферу, надаючи можливість проводити експерименти.

Переваги застосування Kodable у природничій галузі на уроках ЯДС:

1. Інтеграція STEM. Kodable сприяє розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем, необхідних для науки. Наприклад, діти можуть використовувати алгоритмічне мислення для дослідження таких наукових явищ, як екосистеми, фізичні процеси та хімічні реакції. Це дозволяє їм застосовувати свої наукові знання на практиці.

2. Інтерактивність. Завдяки інтерактивному інтерфейсу здобувачі освіти можуть зануритися в процес навчання, активно експериментуючи з науковими поняттями за допомогою програмування. Це дозволяє їм візуалізувати та моделювати наукові процеси, тим самим підвищуючи інтерес до науки.

3. Проведення експериментів. Kodable надає учасникам освітнього процесу можливість проводити різноманітні дослідження. Вони можуть створювати додатки, що моделюють природні явища, такі як зміна стану речовини або процеси розчинення. Це дозволяє їм отримати реальний досвід у науці та розвинути розуміння складних понять.

4. Доступність для дітей молодшого віку. Kodable має простий, зрозумілий інтерфейс і ідеально підходить для дітей 1-4 класів. Вони можуть досліджувати природні явища за допомогою програмування та виконувати завдання, що вимагають застосування наукових знань.

Серед недоліків можна виділити:

1. Обмежений контент. Хоча Kodable підходить для початкового навчання, йому може бракувати матеріалів на більш складні наукові теми.

2. Платна підписка. Доступ до всіх функцій і контенту вимагає платної підписки, що може зробити його менш доступним для деяких шкіл і батьків.

Загалом, Kodable може бути цінним ресурсом для інтеграції програмування в природничій галузі, заохочуючи дітей до активних досліджень та експериментів. Використання цієї платформи в класі може значно підвищити інтерес школярів до науки та надати їм навички, необхідні для подальшого навчання. Таким чином, Kodable підтримує розвиток критичного мислення та практичних навичок, важливих для дітей молодшого шкільного віку.

Застосування інформаційних технологій у природничій освітній галузі виявилось надзвичайно ефективним для розвитку дослідницьких навичок у дітей молодшого шкільного віку. Такі платформи, як PhET, Mystery Science та Kodable, пропонують інтерактивні можливості для проведення експериментів, що суттєво спрощує засвоєння складних наукових понять. Інтерактивний характер цих ресурсів підвищує залученість дітей та сприяє розвитку критичного мислення. Використання технологій дає можливість адаптувати матеріал до різних рівнів підготовки та забезпечує індивідуальний підхід до кожного учасника процесу. Однак існують певні обмеження, наприклад, необхідність платної підписки для доступу до всіх функцій. Загалом, інтеграція інформаційних технологій у природничо-наукову освіту значно збагачує навчальний процес та відкриває нові можливості для маленьких дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синицька Д. Додаток для віртуальних дослідів і посібники з AR: що таке імерсивне навчання та як його впроваджують у школах Києва. *НУШ*. URL: <https://nus.org.ua/articles/dodatok-dlya-virtualnyh-doslidiv-i-posibnyky-z-ar-shho-take-imersyvne-navchannya-ta-yak-jogo-vprovadzhuyut-u-shkolah-kyyeva/> (дата звернення: 01.11.2024).

2. 10 *irtual Lab Activities to Try With Your Interactive Projector*. *Weareteachers*. URL: <https://www.weareteachers.com/virtual-lab-activities/> (дата звернення: 01.11.2024).

Світлана ШЕВЧЕНКО,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Тетяна ЯЦЕНКО,**
кандидат психологічних наук
доцент кафедри педагогіки,
психології та дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО МЕТОДА НАВЧАННЯ

Сучасні освітні дослідження постійно шукають нові підходи до навчання, щоб забезпечити краще засвоєння матеріалу учнями. Дослідники почали аналіз з вивчення причин, через які учні не досягають успіхів у навчанні. Вони виявили, що на результат впливають такі фактори:

- соціально-економічний статус;
- культурне різноманіття [1, с. 151];
- участь батьків;
- індивідуальний стиль навчання [2, с. 50].

Багато досліджень свідчать, що традиційні методи навчання, такі як лекції, робота біля дошки, використання робочих зошитів, не є ефективними для учнів, що знаходяться в нижній третині за результатами навчання.

Мультисенсорний підхід привертає увагу педагогів і науковців, адже значно полегшує навчальний процес, зацікавлюючи велику кількість учнів одночасно.

Для того, щоб оцінити ефективність такого методу в навчанні було проведено багато досліджень.

Наприклад, дослідження щодо навчання жонглюванню, аби підтвердити теорію мультисенсорного навчання. Науковці з'ясували, що після декількох тижнів практики, мозкові сканування піддослідних показали збільшення кількості синапсів і дендритів у ділянках мозку, активованих під час уроків жонглювання. Як наслідок, Дж. Вілліс виявив, що чим більша стимуляція мозку, тим більше зростання синапсів і дендритів. Тож, коли інформація подається у вигляді мультисенсорного підходу, ці уроки можуть стимулювати зростання більшої кількості зв'язків у мозку. А це, у свою чергу, сприяє кращому запам'ятовуванню й швидшову відтворенню інформації [3, р. 111].

Ч. Грехем і А. Фрімен застосовували мультисенсорний підхід, щоб допомогти учням із труднощами у навчання запам'ятовувати правильне написання слів. Спочатку студенти вимовляли слово, потім писали його й перевіряли. Далі учні вимовляли слово, записували його по пам'яті й знову перевіряли. Цей процес повторювався кілька разів. Група, яка використовувала такий метод навчання, запам'ятовувала правильне написання значно краще, ніж ті, хто навчався за традиційними методами [4, р.19].

Звичайно, на результати учнів також буде впливати й наявність або ж відсутність інтересу до предмету вивчення. Учені виділяють два шляхи, аби активізувати в студентів пізнавальну діяльність: екстенсивний й інтенсивний. Хоч обидва мають одну й ту саму кінцеву мету: виховання творчої, соціально активної особистості, підходи до досягнення мети різні. Екстенсивний метод полягає в збільшенні об'єму інформації, яка повідомляється учням. Інтенсивний метод, у свою чергу, ґрунтується на формуванні зацікавленості учнів шляхом особистісно орієнтованого навчання, що й практикується в мультисенсорному підході.

ЛІТЕРАТУРА

1. Якименко В. М. Проблеми навчання дітей мігрантів у країнах Західної Європи. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 55. С. 147-161.
2. Жила Г. В. Фактори, які впливають на успішність студентів. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії*: матеріали міжнародної наукової конференції (Т. 4), 22 травня, 2020 рік. Суми, Україна: МЦНД. С. 49-51.
3. Willis J. Brain-Friendly Strategies for the Inclusion Classroom. Portland, 2007. 220 p.
4. Murphy N. A multisensory Vs. Conventional Approach to Teaching Spelling. Kean College of New Jersey, 1997. 32 p.

СЕКЦІЯ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИКИ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Тетяна КУЛІКОВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

Юлія МАЛЮК,
викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

Богдана КУЛІКОВА,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОСМОГОНІЧНИХ СЛІВ- СИМВОЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА КРИМСЬКОТАТАРСЬКІЙ МОВАХ

Як відомо, людина живе у світі символів, що своїм походженням сягають як давніх часів формування мови, мислення, уявлень про світ, міфологічної свідомості та мистецького синкретизму, так і нових, пов'язаних із інформаційно-комунікаційними технологіями. Символом (від грец. — σύμβολον знак, розпізнавальна прикмета) називають такий тип художнього образу, у якому конкретно-чуттєва даність предмета зображення, тобто його чуттєвий образ,

водночас з власним має значення вказівки на такий предмет, явище або ідею, які безпосередньо в зображуване не входять.

Кожен народ має унікальні звичаї, що формували його течію, відображаючи світосприйняття, спосіб мислення та взаємодії між людьми. Ці деякі особливості впливають на духовну культуру та знаходять відображення у народній творчості.

Народні вірування, переплетені з традиціями, слугують своїми рідними ознаками, за якими можна пізнати націю не лише в історичному минулому, а й у сучасності.

Людська свідомість виокремлює значущі аспекти реальності, що формують конкретні моделі дійсності, що ускладнює конструювання системи цінностей певного народу. У цьому процесі ключову роль відіграють символи, які виступають орієнтиром у пізнанні та освоєнні навколишнього світу. Кожна національна культура характеризується формуванням унікальної системи вербальних та невербальних символів, які відображають її специфіку. Об'єктами символізації залишаються фундаментальні елементи культури, значення яких розкривається лише в контексті традиційних уявлень.

Актуальність дослідження космогонічних слів-символів зумовлена їхньою важливою роллю у формуванні національної картини світу, специфікою функціонування в мовній системі та значним впливом на культурну ідентичність народу. Особливу увагу привертає їх присутність в українській і кримськотатарській мовах, а потім ці лексичні одиниці відображають світоглядні орієнтири, традиції та історичний досвід етносів. Додатково, недостатня кількість спеціалізованих лінгвістичних досліджень у цій сфері робить її перспективною для подальшого наукового аналізу, зокрема в контексті міжкультурної комунікації, етнолінгвістики та когнітивної лінгвістики.

Отже, метою роботи є дослідження семантики та особливостей функціонування українських і кримськотатарських слів-символів.

Космогонічні символи – це символи, що використовуються в українських і кримськотатарських культурах для опису або зображення створення світу, його структури та законів існування. Космогонія, що дослівно означає „народження

космосу“, охоплює уявлення про походження Всесвіту, і в кожній культурі існують свої особливі образи та символи, що відображають ці ідеї. Такі символи мають глибоке значення і часто використовуються у релігійних ритуалах, міфах, архітектурі та мистецтві.

До космогонічних символів **української** мови належать такі лексеми, наприклад:

земля – символ життєдайності, всеплодючості; того, що надає сили [1, с. 208]. У давніх слов'ян Земля мати була тотемом. Її вважали живою, священною. Збереглося це у приказках: „Навесні гріх землю бити – вона вагітна“, „Гріх землю бити – вона ваша мати...“, „Земля-годувальниця“;

місяць – символ сприятливих обставин [1, с. 317]; Місяць символізував позитивне й негативне начала, початок і кінець, приплив і відплив, ріст і вмирання. Люди вірили в місяць як у всесильну істоту, що може вплинути на майбутню долю;

зоря – символ животворної і родючої природи; символ дівчини-красуні; символ вічності, очей Бога [1, с. 223]. Символ вічної животворчої сили, нового життя і світлого духа, який прориває нічну темряву;

сонце – символ Всевидючого божества; вищої космічної сили; центру буття та інтуїтивного знання [1, с. 479]. Символ всепроникаючої влади, неймовірної енергії і цілющої потужності. Сонце уособлює мудрість, вічність і розвиток життя;

зірка – символізує чинює душу [1, с. 206]. Знак неба, визначення порядку небесних тіл і утвердження сонячного божества. У християнстві зірка – знак царства Христа.

Обрядова сфера життя кримських татар містить багато елементів давніх культів і вірувань. Відомо, що їхні предки поклонялися сонцю, місяцю, зіркам, а зміну пори року сприймали як народження і смерть природи. Особливе ставлення було до сонця і місяця. Як і в інших народів, світлий період доби вимірювався положенням сонця: воно народилося, його „око“ піднялося на один аркан, сонце в зеніті, сонце зайшло.

У кримськотатарській мові слів-символів космогонічного характеру теж небагато, але особливістю, як зазначалося раніше, є те, що тут парні слова можуть символізувати щось одне ціле, наприклад:

місяць /ай/ – символ влади [2, с. 7]; Місяць є символом кохання, романтичності, таємничості. Символ півмісяця із зіркою має давнє походження, яке сягає ще до появи ісламу. В античні часи цей символ був асоційований з богинею Місяця у багатьох культурах, зокрема у персів і візантійців. Його асоціація з ісламом розпочалася значно пізніше.

зірка /йыдыз/ – символ вічності, високих прагнень [2, с. 5]. Символ могутності, розуму, гідності та влади;

місяць і зірка /ай вейылдыз/ – символ Ісламу; символ віри в чисте і світле майбутнє [2, с. 7]. Місяць і зірка в езотеричному світі мають глибоке символічне значення. Місяць уособлює жіночий початок, інтуїцію та зміни. Його фази впливають на наші емоції, підказуючи, коли діяти, а коли зупинитися і розмірковувати.

Зірка ж є символом надії, мрій і духовного напрямку. Вона веде нас через темряву до світла, нагадуючи про наші вищі цілі та прагнення.

Разом місяць і зірка створюють гармонію і баланс між земним і небесним, матеріальним і духовним. Вони закликають нас до внутрішнього зростання та пошуку істини;

півмісяць /яры ай/ – символ пізнання [2, с. 12]. Символ ісламу Символ півмісяця із зіркою має давнє походження, яке сягає ще до появи ісламу. В античні часи цей символ був асоційований з богинею Місяця у багатьох культурах, зокрема у персів і візантійців. Його асоціація з ісламом розпочалася значно пізніше.

сонце /кунеш/ – символ джерела життя, життєвої сили, світла, багатства [2, с. 13]. Із давніх часів символом сонця було яйце – джерело народження світу. І цілком природньо, що солярна символіка залишила свій слід і в національних стравах. На Новий рік готують пиріг з м'ясом курки і вареним рисом, а зверху

кладуть куряче яйце. Гаряче кримське сонце – як йому не поклонятися і цієї літньої днини!

Отже, і в українській, і в кримськотатарській мовах космогонічні символи становлять незначний шар слів, але є ключем до розуміння світогляду наших предків, їхнього уявлення про гармонію та баланс у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Керлот Х. Е. Словник символів. К.: Refl-book, 2004. 234 с.
2. Султанбеков Р. Т. Кримськотатарська символіка. Сімферополь, 2002. 16 с.

Тетяна КУЛІКОВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

Ольга РЯБУШКІНА,
здобувач фахової передвищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

СПОРТИВНА ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ СПОРТИВНОГО ІНВЕНТАРЮ: НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ 20-Х РОКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

Глобалізація істотно вплинула на лексичний склад української мови, зробивши процес запозичення одним із найдинамічніших мовних явищ сьогодення. Хоча запозичення слів відбувається впродовж усього розвитку мови, саме в останньому десятилітті є їхня особлива інтенсивність і розмаїття джерел.

Починаючи з другої половини ХХ століття та на початку ХХІ століття, англіцизми стали домінуючим класом іншомовної лексики, що активно проникає в публіцистичний стиль, зокрема у мову масового засобу.

Радикальні суспільно-політичні зміни в Україні, поряд із трансформаціями в політичній та ідеологічній сферах, значною мірою вплинули на лексику, пов'язану з фізичною культурою, спортом, туризмом та індустрією розваг. На сучасному етапі активне поповнення загальнонародного словника новими термінами, значна частина яких має англійське походження.

Міжмовні контакти в україністиці попередніх десятиліть стали об'єктом детального аналізу як в Україні, так і за її межами, зокрема у працях дослідників з української діаспори. Проведені фундаментальні дослідження, які знайшли відображення в наукових роботах: В. Арсьонової, Л. Архипенко, Е. Боевої, Є. Карпіловської, Т. Коць, А. Ломовцевої, А. Марченка, Н. Попової та ін.

Останнім часом дослідження англійських запозичень в українській мові набуло особливої актуальності, зосереджуючись переважно на термінологічній лексиці. Водночас складні лексико-семантичні процеси, зумовлені міжмовними контактами, потребують глибшого аналізу та системного вивчення.

Лексика, яка використовується для позначення спортивного інвентарю, є важливою складовою сучасної спортивної термінології. Вона відображає різноманітність спортивних дисциплін, адаптацію до новітніх видів спорту та інтеграцію запозичень до української мови. Нараховує значну кількість термінів-англізмів.

Закономірно, що з появою нових видів спорту, з'являються і назви відповідного спортивного інвентарю, снарядів, обладнань тощо: айрбординг, аквабайк, байк, гайбек, гардтейл, гулагуп, кайтбординг, каяк, клаймбер, орбітрек, пропс, рафт та інші.

Байк (англ. bike – велосипед) в українській мові те ж, що й мотоцикл. Однак, на відміну від звичайного, це частіше дорожчий мотоцикл іноземного виробництва, перероблений власниками.

Байк -а, ч. (англ. bike), розм. 1. Велосипед. 2. Мотоцикл [1, с. 45].

*На мотоциклі Руслан їздить з 2010 року. Починав з мопеда, згодом придбав великий **байк** (3).*

Вейкборд -а, ч. (англ. wakeboard). Дошка для вейкбордингу [1, с. 69].

*Вдруге на **вейкборд** встала Алла Сенченко (4).*

Каяк -а, ч. (англ. kayak). Легкий, гостроносий, переважно одномісний, човен із дволопатеvim веслом; байдарка [1, с. 133].

*...у 1996 – 1997 роках він був одним з учасників Першої наукової української експедиції до Антарктиди, а у 2013 році самотужки здійснив трансчорноморський автономний перехід на човні типу **каяк** (1).*

Маунтинбайк ч. (англ. mountainbike). 1. -а Гірський велосипед. 2. -у Вид спорту, що полягає у подоланні на велосипеді дистанції, прокладеної в гірській місцевості [1, с. 165].

*130 учасників та 15 команд змагаються у Чемпіонаті України 2024 з велоспорту (**маунтинбайк**) в Ужгороді (5).*

Орбітрек -а, ч. (англ. orbitrek). Спортивний тренажер, що імітує рухи ходьби на лижах [1, с. 183].

*...у реабілітаційному центрі Криворізької районної лікарні є велотренажер, **орбітрек** та мотомед – для відновлення пацієнтів з інсультом чи інвалідністю (7).*

Тюбінг -у, ч. (англ. tubing). Катання по похилій поверхні (льодяній чи водній) на надувній камері, що має форму великого рятувального круга [1, с. 274].

*За допомогою рятувальної мотузки вони витягли **тюбінг** разом із хлопчиком на берег і передали його в обійми матері (2).*

Фризбі – невідм., с. (англ. frisbee). Літаючий диск для алтимату, гатсу, дискогольфу тощо [1, с. 296].

*Бадмінтон, **фризбі** та панна футбол – це три з восьми видів спорту, які вже презентували вчителям (6).*

Нами зафіксовано 37 термінів-англізмів на позначення спортивного інвентарю.

Дослідження англомовних запозичень у сфері спортивної термінології української мови підтверджує загальну тенденцію до глобалізації та інтеграції інших елементів у національний мовний простір. Аналіз засвідчив, що в сучасній українській лексиці значну увагу займають англіцизми, які відображають розвиток новітніх видів спорту, удосконалення спортивного обладнання та вплив міжнародної спортивної культури.

Особливо активний процес запозичень у зв'язку з появою нових спортивних дисциплін та потребою адаптації відповідної термінології. Це зумовлює формування великого масиву іншомовних лексем, які або повністю засвоєні мовою, або застосовуються паралельно з українською мовою.

Отримані результати свідчать про необхідні подальші дослідження в цьому напрямку, зокрема вивчення мовних механізмів адаптації запозичень, їх дериваційної спроможності, стилістичного забарвлення та ступеня нормативності. Важливим залишається питання балансування між національною мовою збереження ідентичності та неминучими змінами, зумовленими прогресом у науці.

Таким чином, англомовні запозичення у сфері спортивної термінології є невід'ємною частиною сучасного мовного процесу, що відображає загальні тенденції розвитку української мови в умовах глобалізації. Вони не лише розширюють лексичний ресурс, а й засвідчують динамічність мовної системи, її здатність до змін та оновлення відповідно до потреб суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник новітніх англійзмів / Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук. К.: Наукова думка, 2022. 320 с.

ДЖЕРЕЛА

1. Вангер О. Пішки до Говерли: мандрівник з Дніпра повернувся з п'ятимісячної мандрівки. *Суспільне. Дніпро*. 07.09.2023 <https://suspilne.media/dnipro/567215-podoroz-do-goverli-mandrivnik-z-dnipra-povernuvsya-z-patimisacnoi-mandrivki/> (дата звернення: 11.09.2024).
2. Дежкіна М. Під Харковом врятували 7-річного хлопчика, який на санках виїхав на річку – ДСНС. *Суспільне Харків*. 04.01.2024 <https://suspilne.media/kharkiv/654290-pid-harkovom-7-ricnij-hlopcik-katavsya-na-sankah-i-viihav-na-ricku-dsns/> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Мокляк А. „Показали, що місто живе, і ми обов'язково переможемо”. У Херсоні до Дня прапора України байкери організували мотопробіг. *Суспільне. Херсон*. 23.08.2024 <https://suspilne.media/kherson/820275-pokazali-so-misto-zive-i-mi-obovazkovo-peremozemo-u-hersoni-do-dna-prapora-ukraini-bajkeri-organizuvali-motoprobig/> (дата звернення: 23.10.2024).
4. Сергієць А., Карлашук В. Українська збірна Ігор нескорених провела перше відкрите тренування. *Суспільне. Київ*. 05.08.2024 <https://suspilne.media/kyiv/806533-ukrainska-zbirna-igor-neskorenih-provela-perse-vidkrite-trenuvanna/> (дата звернення: 15.09.2024).
5. Черевко Т., Ушакова О. 130 учасників змагаються у Чемпіонаті України 2024 з велоспорту-МТБ в Ужгороді. *Суспільне. Ужгород*. 05.04.2024 <https://suspilne.media/uzhhorod/721765-130-ucasnikiv-zmagautsa-u-chempionati-ukraini-2024-z-velosportu-mtb-v-uzgorodi/> (дата звернення: 15.09.2024).
6. Швед О., Мацканіч О. Будуть безоплатними: у черкаських школах введуть мультиспортивні гуртки. *Суспільне. Черкаси*. 10.05.2024 <https://suspilne.media/lutsk/279242-ak-luck-svatkuvatime-den-mista/> (дата звернення: 19.09.2024).
7. Шостак В., Москаленко С. У Криворізькій районній лікарні з'явилася наркозно-дихальна станція для немовлят. *Суспільне. Дніпро*. 07.04.2023 <https://suspilne.media/dnipro/438768-u-krivorizkij-rajonnij-likarni-zavilasa-narkozno-dihalna-stancia-dla-nemovlat/> (дата звернення: 17.11.2024).

Тетяна КУЛІКОВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

Маргарита МАРТИНЮК,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ ПАНАСА МИРНОГО „ПОВІЯ”:

Порівняння – один із найбільш експресивних засобів тропеїчної системи мови – особливе значення має у сфері художньої творчості. Семантичні, граматичні й функціональні особливості порівнянь здавна були в центрі уваги багатьох дослідників: Аристотеля, Деметрія, О. Потебні, О. Пешковського. Як одиниці насамперед граматичні порівняльні конструкції послідовно й різнопланово розглядали сучасні українські мовознавці: І. Кучеренко, М. Каранська, Є. Павленко, М. Плющ, М. Заборна. Стилістику порівнянь у художніх текстах окремих авторів досліджували Л. Ставицька [6], А. Свашенко [5], Г. Конторчук [2], Л. Пустовіт [4] та ін.

„Порівняння – засіб освоєння світу, інструмент пізнання навколишньої дійсності. Це один із численних складників процесу творення індивідуального художнього світу. Системи митців, що писали однією мовою, у своїй сукупності становлять світ цієї мови. Отже, вивчення тропеїчних образів індивідуальних

художніх систем – необхідний етап у дослідженні картини світу певного народу” [1, с. 26].

Порівняння в мові мають різноманітні форми вираження: одні з них становлять синтаксичні сполучення, у складі яких є спеціальні службові слова, що надають їм відповідної форми, так званої порівняльної, інші виражені окремими словами без допоміжних засобів („порівняльних”). Тому перш ніж говорити про значення порівнянь, виникає потреба зробити класифікацію їх, виділити групи однорідних за якоюсь суттєвою ознакою порівнянь, для яких і функції в реченні є однакові або споріднені.

Літературознавець В. М. Черкаський, аналізуючи мову прози Панаса Мирного, щодо порівнянь зауважує: „Простота, загальнозрозумілість, поширеність цього тропу в побутовому мовленні та фольклорі зумовили надзвичайно широке використання його Панасом Мирним, як і літературою того часу” [7, с. 235].

Надзвичайно строкаті за своєю структурою порівняння, якщо абстрагуватись від деяких рис, можна поділити на дві великі групи. Першу складають ті порівняння, які не мають у своєму складі службових слів, що оформляють їх як порівняння; цю групу ми назвемо безсполучниковими порівняннями. У романі таких порівнянь 4,7% від загальної кількості. Другу групу складають порівняння сполучникові, або порівняння зі сполучниковим зв'язком; це ті, у складі яких є порівняльні сполучники *як, що, мов, наче* і подібні. Ця група найчисельніша і становить 95,3%.

Кожна з названих груп поділяється на підгрупи, які детальніше розкривають особливості порівнянь, об'єднаних у згаданих групах.

У складі безсполучникових порівнянь виділяються такі підгрупи або види:

а) порівняння, виражене формою орудного відмінка іменника (т. зв. орудним порівняльним), яке є одним із найбільш поширених видів порівнянь безсполучникового типу: *Журба та досада гніздилася в душі, ножем поверталась у серці...* [3, с. 32]; *Гвіздком стирчала там одна думка, різучим*

каменем поверталася біля його серця – якомога швидше вирватися від цієї причети! [3, с. 281];

б) порівняння, виражені прислівниковою структурою з по-, складають другий тип безсполучникових порівнянь: *Все то мужики, по-мужичому і поводяться* [3, с. 367];

в) досить поширений у мові тип безсполучникових порівнянь, які виступають у сполученні з дієслівною зв'язкою, вираженою допоміжним дієсловом бути або іншим (у таких випадках семантично недостатнім) дієсловом, що виконує роль зв'язки, хоча дієслівної зв'язки може і не бути: *Хата здалася Христі великим льохом* [3, с. 174]; *Довбня тепер стримів гвіздком у її голові* [3, с. 202]; *Місто здалося їй хижим звіром* [3, с. 104].

Друга група порівнянь – сполучникові – більш однорідна за своєю структурою. Можна лише говорити про відмінність порівнянь, які входять до складу цієї групи – у сполучниках (сполучники, до речі, взаємозамінні; від заміни одного сполучника іншим значення порівняння не змінюється). Наведемо кілька прикладів сполучникових порівнянь: *Сльози, як горох, покотились з її очей додола* [3, с. 74]; *...пролежала, наче дерев'яна...* [3, с. 29]; *...на руках неначе жаби, порозпинались чорні плями...* [3, с. 158]; *...мов дві жарини, блищали жовті, аж червоні, мов у кроля очі.* [3, с. 105]; *...буря завіяла..., вихорючи немов густу кашу у повітрі* [3, с. 22].

Найбільш продуктивним у цих порівняннях є сполучник *як*, за ним, в міру зменшення їх уживання, ідуть сполучники приблизно в такому порядку: *наче, мов, немов, неначе, що, буцім (застар.)* та ін.

Отже, за структурою порівняльні конструкції в романі можемо поділити на три групи: прості, складні, приховані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркут К. С. Словник компаративних тропів поетичної збірки М.Драй-Хмари „Проростень”. *Мовознавство*. 2005. №6. С. 26–38.

2. Конторчук Г. К. Порівняння в поетичному мовленні В. Стуса. *Творчість В. Стуса у контексті європейської культури ХХ століття*: зб. матеріалів конференції. Донецьк, 1998. С. 51–56.

3. Мирний Панас. Твори: у 2 т. К.: Наукова думка, 1989. Т.2. 1392 с.

4. Пустовіт Л. О. Поетичний словник Бориса Олійника. *Українська мова і література в школі*. 1985. №11. С. 53–57.

5. Свашенко А. О. Порівняння в прозі О. Кобилянської. *Творчість О. Кобилянської у контексті української та світової літератури*. Частина 2. Чернівці: ЧДУ, 1988. С. 102–103.

6. Ставицька Л. В незнане вгвинчуй мисль, як вихори спіральні (Порівняння в поезії М. Бажана). *Культура слова*. К.: Наукова думка, 1985. Вип. 29. С. 31–35.

7. Черкаський В. М. Вивчення творчості Панаса Мирного: Посібник для вчителів. К.: Рад. Школа, 1982. 192 с.

Павло МЕЛЬНИК,
аспірант кафедри української мови
імені професора Л. А. Лисиченко
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди,
м. Харків,
Україна

ТЕРМІНИ-КОМПОЗИТИ В СКЛАДІ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Одним із шляхів збагачення лексичного складу будь-якої мови є словоскладання. Цей найдавніший спосіб словотворення, за допомогою якого мова збагачує лексичний склад та вдосконалює свій устрій, зберігає актуальність і в сучасних умовах її розвитку. Словоскладання тісно пов'язане з граматиною й відображає специфічні особливості мови. За визначенням Ю. Зацного, «<...> словоскладання – один із способів словотвору, що полягає в морфологічному з'єднанні двох або більше основ чи цілих слів або їх скорочень. Це один з продуктивних способів творення слів, у результаті якого утворюються складні слова або композити, що функціонують граматично й семантично як одне слово» [4, с. 95].

Для термінології об'ємні описові конструкції не характерні. На противагу їм використовують більш «зручні» терміни-компози, які в європейських мовах виступають засобом досягнення мовної економії, оскільки часто стають заміниками іменникових груп чи підрядних означальних речень [2, с. 13]. Системні дослідження різних термінологій свідчать про те, що в буд-якій уже сформованій термінології тієї чи іншої галузі знань, кількість багатоконпонентних термінів становить близько 70% [1, с. 74], тому, власне, дослідниця авіаційної термінології Л. Халіновська переконана, що «<...> компресія синтаксичних одиниць у формі складного слова призводить до збільшення його стислості в структурному плані й у плані збільшення його інформативності; <...> замість складних синтаксичних конструкцій з'являються словесні концентрати, у яких спрощуються граматичні маркери та синтаксичні відношення, притаманні словосполученням, адже композиції репрезентують лише істотну інформацію» [6, с. 124–125]. Утворені здебільшого на основі синтаксичних конструкцій складні за своєю структурною будовою слова стають заміниками синтаксичного цілого.

Узагальнено композиції визначають як складні слова, утворені з двох чи кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю [3]. У термінології інформаційного права терміни-композиції представлені семантично цілісними терміноодиницями багатоконпонентної структури з особливостями графічної форми (пишуться разом або через дефіс). Вони функціонують як самостійні повнозначні лексичні одиниці чи містяться в складі інших. Композиції зазвичай мають двокореневу структуру, яка вмотивована двочленними термінами, і утворені від словосполучень:

числівник + іменник (*багатоадресний зв'язок; багатоканальна телемережа (ефірна або кабельна); першоджерело інформації*);

іменник + іменник (*автоматизований документообіг; виділення радіочастот; інформаційне обслуговування в режимі "запит-відповідь"*);

прикметник + прикметник (*електронна торговельно-інформаційна мережа; інформаційно-аналітична діяльність; інформаційно-психологічна безпека; суб'єкт режимно-секретної діяльності*);

прислівник + іменник (*засіб масової інформації органу державної влади чи органу місцевого самоврядування*);

прикметник + іменник (*інформобслуговування; поштовий зв'язок спецпризначення; інформажентство; телекомунікації (електрозв'язок)*).

Привертає увагу функціонування в неусталеній орфографії запозиченої лексеми 'онлайн' як самостійної одиниці і як компонента складних термінів. Словники сучасної української мови фіксують подвійне написання – он-лайн / онлайн. Може вживатися в значенні прислівника, іменника або прикметника, проте в складі термінів функціонує переважно як субстантив. Словник термінів інформаційного права (2008 р.) фіксує наступне написання: он-лайн медіа, он-лайн (on-line) операція, проте в інформаційно-правовому дискурсі спостерігаємо написання компонента онлайн як компонента складного терміна (онлайн-взаємодія, онлайн-процеси, онлайн-правосуддя, онлайн-заповнення позовних заяв, онлайн-представництво, онлайн-інститути, онлайн-переговори, онлайн-взаємодія, онлайн-процедури, онлайн-режим, онлайн-участь, онлайн-засідання тощо): «<...> Можна стверджувати, що у судах реалізовано функціонал повноцінного **онлайн-правосуддя**, яке стало усталеною практикою» [5, с. 395].

В українському правописі нової редакції про лексему 'онлайн', на превеликий жаль, нічого не сказано, проте простежується тенденція до спрощення написання слів, а саме: слова, що раніше писали через дефіс, тепер треба пишемо разом. Зокрема, автори нової редакції правопису зазначають, що слова з першими регулярно вживаними іншомовними компонентами мають писатися разом (правопис § 35, п. 5, 2). На нашу думку, 'онлайн' можемо долучити до регулярно вживаних компонентів, адже частотність його використання останнім часом досить висока. До того ж в українській мові вже утворено прикметник 'онлайновий', тому слова-композиції з компонентом онлайн» сприймаються як складноскорочені, які пишемо разом (правопис § 35,

п. 5, 1): Наприклад, онлайндова нарада – *онлайннарада*. Проте, відповідно до § 36, п. 2, 1, Б, а, з дефісом треба писати складні іменники, у яких перший незмінюваний компонент визначає певну прикмету чи особливість предмета, особи, явища, названих другим іменником: *бізнес-проект, допінг-контроль, інтернет-видання* тощо. Формально написання компонента *онлайн* підпадає й під це правило. Нам видається, що перевагу варто надати написанню *онлайн* з наступним словом через дефіс: *онлайн-інформування, онлайн-засідання* тощо.

У масиві термінів-комполітів виявляємо малочислену групу трикомполітних термінів інформаційного права: *власний продукт телерадіоорганізації; план розвитку національного телерадіоінформаційного простору; порушення цілісності інформації в інформаційній, телекомунікаційній або інформаційнотелекомунікаційній системі; мережі ефірного телерадіомовлення*.

Значно нижчу продуктивність порівняно з комполітами спостерігаємо у складних словах, де компоненти поєднані сурядним зв'язком (так звана юкстапозиція). Потреба назвати нові поняття, які виникають у зв'язку із упровадженням високотехнологічних засобів зв'язку та мережі Інтернет, значно активізує цей спосіб словотвору: *інтернет-видання, інтернет-сторінка, інтернет-навігатор, інтернет-ресурси, інтернет-відносини* та ін., де препозиційний компонент *інтернет-* перебуває в ролі залежного слова-конкретизатора, яке, зберігаючи формальний зв'язок із гіперонімом, позначає взаємодію предметів або явищ із глобальною мережею чи вказує на функціонування в ній. Юкстапозиція як традиційний засіб формування термінології представлений у терміносистемі інформаційного права незначною кількістю одиниць.

Отже, основоскладання як спосіб творення термінів інформаційного права виявляє низьку продуктивність. Слід зауважити, що основоскладання в цій термінолексії зумовлене специфікою, розвитком наукових і практичних досліджень у галузі правознавства, і за своїм характером не відрізняється від тотожних процесів у загальнонавживаній лексиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипенко Л. М. До проблеми становлення системи української термінології інтелектуальної власності Матеріали І Всеукраїнської науковопрактичної конференції «Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика». Харків. 15–16 березня 2012 р.: Тези доповідей. Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2012. С. 74–76.
2. Вознюк Ю. Дослідження номінативного інвентаря корпусу термінологічних одиниць німецької субмови ‘Ландшафтний дизайн’. *Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов*. Вип. 1. Київ, 2011. с. 13–16
3. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ: Вища шк., 1985. 360 с.
4. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: Запорізький університет, 1998. 429 с.
5. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.
6. Халіновська Л. Українська авіаційна термінологія: формування і функціонування. Київ: КММ, 2017. 240 с.

Григорій ДРОМАШКО,
викладач-методист англійської мови
Відокремленого структурного підрозділу
„Бобринецький аграрний фаховий коледж ім. В. Порика Білоцерківського
національного аграрного університету”,
м. Бобринець,
Україна

WAYS OF CREATING NEOLOGISMS IN MODERN ENGLISH

No living language remains stable; its vocabulary is constantly growing and changing. Some words drop out of the vocabulary of a language with changes in the social system, with the growth and development of culture and technology.

The object of our interest and investigation is neologisms. Many linguists have

researched this phenomenon.

Lexicographers consider neologisms words that appeared in the language not later a certain time. Some researchers put this boundary to be after the end of World War II. Some linguists think that neologisms are words invented after 1957 - the year of the first satellite **approbation** and of space.

New lexical units may be coined through «**vocabulary extension** and **semantic extension**».

Vocabulary extension is the appearance of new lexical items which usually appear as the result of

- productive (patterned) ways of word-formation;
- non-productive (non-patterned) ways of word-formation;
- borrowing from other languages.

Semantic extension is the appearance of new lexical meanings of existing words.

Vocabulary Extension

Neologisms are usually coined out of elements, which already exist in Modern English. Deliberate coinage is mostly the product of one's creativity, ingenuity, and imitation. One should distinguish between **patterned** and **non-patterned** ways of word-formation.

The most widely used **patterned** means are:

- affixation (suffixation and prefixation):
- conversion;
- composition

Neologisms coined by these means are made up of elements already available in the language. The novelty of them lies in the particular combination of these elements.

The **affixes** that are thought to be the most productive are: -ness, -er, mini-, over- : e.g.: a roomer, well-to-do-ness, thingness, oneness etc.

The most productive patterns of forming new nouns are:

Verb + -er,

e.g.: brain-washer, double-talker;

Verb + -ing,

e.g.: cracking, phreaking.

The most frequent ways of verb coinage are:

un- + verb,

e.g.: unhook, undo, unbreak;

(adjective/noun + noun) + -ed, e.g.: long-legged, flat-bottomed

The most widely used ways of forming new adjectives are:

verb + -able,

e.g.: attachable, livable-in;

un- + Participle I or II,

e.g.: unguarded, unheard-of;

un- + adverb,

e.g.: unsouled, uncool.

Conversion, or zero- inflection, is a special non-affixal type of transforming a word into another part of speech.

The most frequently used patterns of conversion are:

Noun - verb

E.g.: a butcher - to butcher, a boss - to boss

Verb - noun

E.g.: to know how - the know-how, to catch - the catch

Adjective - noun

E.g.: intellectual - the intellectual, progressive - the progressive

Noun - adjective

E.g.: a maiden - maiden, a sidelong - sidelong

Composition of words is compounding a word of smaller words.

E.g.: fish-in, laugh-in etc.

The second component of compound nouns often becomes centers of inventions by analogy. For instance, the component *sick* in *seasick* and *homesick* led to invention of *space-sick*, *airsick*, *carsick* etc. *Quake* in *earthquake* led to *birthquake* (population explosion); *scraper* in *skyscraper* led to *thighscraper* (mini-scirt).

New words may be coined in a **non-patterned** way. There are two types of non-patterned way of word creation:

Lexicalization as a transformation of a word-form.

Shortening which consists in substituting a part for a whole. It involves 1. transformation of a word-group into a word and 2. a change of the word-structure resulting in a new lexical item.

Due to various semantic and syntactic reasons a form that originally expressed grammatical meaning, for example, the plural of nouns, becomes a basis for a new lexical meaning. This process is called

lexicalization.

E.g.: the nouns arms, customs lost their grammatical meaning and became isolated from the paradigm of the words arm, custom, and develop a different lexical meaning of «weapons and «import duties».

Occasional lexicalization of phrases is an effective linguistic device used for stylistic purposes.

E.g.: a happy-go-lucky man; these how-do-you-do's are annoying etc.

Shortening results in new lexical items proper only in written speech.

E.g.: RD for road, St for street, Apt for apartment, etc.

However, in the process of language development many of the graphical abbreviations penetrate into the sphere of oral intercourse, for instance, a.m., p.m., SOS, etc.

Transformation of word-groups into words involve different types of lexical shortening:

Ellipsis or substantivisation;

Initial letter or syllable abbreviations (achronyms);

Blending.

Substantivisation consists in dropping the final nominal member of a frequently used attributive word-group.

E.g.: *the finals* from *the final examinations*; *a documentary* from *a documentary film*.

Acronyms and letter abbreviations are lexical abbreviations of a phrase. They are regular vocabulary units spoken as words.

E.g.; BBC - British Broadcasting Corporation; radar - radio detection and ranging; V-day - Victory Day.

Blending is the result of conscious creation of words by merging irregular fragments of several words.

E.g.: *brunch* from *breakfast and lunch*; *radiotrician* from *radio and electrician*; *mike* from *microphone*.

Borrowings are neologisms borrowed from foreign languages. The distinction should be made between:

Direct adoption of foreign words. Loan-words of this type can undergo different degrees of accommodation or remain unadopted;

Making new words by derivation or composition, including elements of different origin:

New derivatives or new compounds created by translation of the lexical unit into another language.

A lexical unit created by loan-translation is called a calque.

The 21-st century characterized by an intensive development of various sciences, technique, culture, and political life, has brought to Modern English a lot of new formations.

Semantic Extension

Semantic extension is the appearance of new meanings of already existing words in the given language. This process is caused by the following reasons:

Changes in social life of a community;

Changes of objects the names of which are retained;

Terminological use of words by people of various professional groups, where words modify their meaning acquiring a new sense; Adaptation to special purposes.

Semantic extension is one of the most important ways of enlarging the vocabulary.

REFERENCES

1. Chomsky N. Languages and mind. The current state of language and the problems of knowledge. Journal of linguistics. 2019.Vol. 57 (2). Pp234-255.
2. Костенко О. Електронний депозитарій ДВНЗ «Уж НУ»: Сучасні англійські неологізми, способи їх перекладу українською мовою. Електронний репозитарій ДВНЗ «Уж НУ». [URL:https://dipace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32791](https://dipace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32791)
3. Остафійчук О.Д. Неологізми англійської мови у сучасному суспільстві. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер. Філологія. Соціальні комунікації 2020 №3.Т.31(70) Ч. 1. С 156-160 [URL:https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3-2020/part_1/30.pdf](https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3-2020/part_1/30.pdf).

Natalia MAKAROVA,
teacher of philological disciplines
Communal Institution of Higher Education „Kremenchuk Humanitarian and
Technological Academy’’ of the Poltava Regional Council,
Kremenchuk,
Ukraine

IMPROVING LISTENING SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

A specialist with knowledge of a foreign language is in great demand on the labor market, therefore, the ability to perceive a foreign language by ear is an important professional skill. This skill is extremely relevant, because with the acceleration of scientific and technological progress, the transition to an information society, in which the perception and understanding of oral speech is one of the means of obtaining information when listening to the news, watching educational and entertainment television programs in a foreign language, feature and documentary films, as well as during conferences, round tables, which is extremely important at a time when possession of the necessary information is becoming an important tool in any sphere of human activity. Also, the integration of Ukraine into the international educational space and the huge opportunities for studying abroad, working abroad during the

holidays, the need to take an exam for the level of proficiency in a foreign language, when finding a job, when professional knowledge of a foreign language is necessary, determine the importance of possession of a foreign language as a means of communication.

The problem of developing listening skills attracts considerable attention of modern researchers. Thus, this issue is considered in the works of such scientists and methodologists as Malinovska Zh. N., Zhluktenko Yu. O., Dubovsky Yu. A. and others, who analyze the features of oral speech perception, investigate methods for increasing the effectiveness of listening training and develop modern approaches to the formation of this important skill in the learning process.

Listening is the process of perceiving and understanding speech by ear. In English, this term is used to fulfill this term listening comprehension. One of the key goals of learning a foreign language is the development of communicative competence, which ensures the mastery of various aspects of the language, in particular grammar, phonetics and vocabulary, as well as the improvement of all types of speech activity, among which listening occupies an important place.

Listening includes a set of speech skills, some at all stages of learning a foreign language. One of the main tasks of this process is to teach students to understand speech. It is important to note that during the lesson it is practically impossible to develop only one language or speech skill in isolation. Working with audio texts due to the simultaneous improvement of lexical, grammatical and phonetic skills.

Mastering listening will help not only to develop language competencies, but also to implement educational, educational and developmental goals. Certain difficulties may arise in the perception of oral speech, in particular:

- **communication features** (speech pace, accent, presence or absence of information support from the interlocutor);
- **individual characteristics of the speaker** (age, gender, education, possible speech defects);

– **linguistic features of the text** (use of a large amount of unfamiliar vocabulary, idioms, conversational constructions, etc.).

By teaching listening, as well as other types of speech activity, we aim to develop linguistic, speech, sociocultural, compensatory and educational-cognitive competencies:

Speech competence – the development of communicative skills in listening, that is, the ability to understand and respond to oral speech.

Linguistic competence – mastering new language tools (phonetic, orthographic, lexical, grammatical) in accordance with the systems, spheres and situations of communication.

Sociocultural competence – involving students in the culture, traditions and realities of the country whose language is being studied, within the framework of spheres and situations of communication that correspond to the experience, interests, and psychological characteristics of students at different stages of learning.

Compensatory competence – the development of skills to overcome a situation in conditions of a deficit of language resources when receiving information, for example, the ability to guess the meaning of words from the context or use non-verbal means of communication.

Educational and cognitive competence – further development of general and special educational skills related to listening for independent study of languages and cultures, including the use of new information technologies.

Listening is not an isolated type of speech activity, it is closely related to speaking – the expression of thoughts using the language being studied. Speaking and listening are two interrelated aspects of oral speech. Listening is not only a means of communication, but also preparation for an appropriate reaction to the information heard. Listening prepares speaking, which helps to form the perception of speech by ear.

Listening is also closely related to reading. They are united by belonging to receptive types of speech activity. Reading is the translation of graphic language into sound. Reading, either to oneself or aloud, a person hears the text being perceived.

Listening is closely related not only to speaking and reading, but also to writing. In the process of writing, a person often says mentally or aloud what he is writing, which contributes to better assimilation of information and its memorization. Listening, therefore, is an important component of this type of speech activity.

In general, listening plays a key role in learning a foreign language, especially in communicatively oriented learning, where the main goal is to teach a person to communicate effectively in real-life situations. It is an integral part of any speech act and contributes to the development of all other speech skills. Without a sufficient level of development of listening, it is impossible to achieve success in learning a foreign language.

Вікторія ЛІСІНА,
викладач іноземної мови
Комунального закладу охорони здоров'я
„Харківський обласний медичний фаховий коледж”
Харківської обласної ради,
м. Харків,
Україна

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Знання професійної іноземної мови є важливою складовою медичної освіти. Майбутнім медикам, зокрема медсестрам і фельдшерам, необхідно оволодіти спеціалізованою лексикою, щоб грамотно розуміти, використовувати й перекладати медичні терміни під час навчання та в майбутній роботі [2, с. 123]. Це знання відіграє ключову роль у читанні наукових джерел, спілкуванні з колегами та пацієнтами, а також у міжнародній медичній практиці. Ефективне засвоєння професійної термінології вимагає сучасних методичних підходів, які відповідають особливостям медичної освіти. У тезах розглядаються такі методи навчання, як контекстний і комунікативний підходи, проєктне навчання та використання цифрових технологій, що допомагають студентам не лише

запам'ятовувати терміни, а й впевнено застосовувати їх у реальних професійних ситуаціях.

Важливим питанням є те, як студентам-медикам ефективно засвоїти професійну лексику. Щоб працювати в медицині, недостатньо просто знати мову – потрібно правильно розуміти й використовувати спеціалізовану термінологію. На відміну від загального мовного навчання, опанування медичної лексики потребує міждисциплінарного підходу, який поєднує мовні знання з медичним контекстом.

Багато медичних термінів мають латинське або грецьке походження, тому вивчення латини є важливим для системного розуміння професійної лексики [1, с. 45]. Однак знання термінів буде малокорисним без їх активного використання – студенти мають працювати з клінічними випадками, складати історії хвороб, аналізувати діагностичні звіти. Просте заучування слів не дає достатнього результату, адже важливо розуміти значення, нюанси та контекст використання термінології.

Для ефективного навчання професійної лексики необхідно поєднувати теоретичні та практичні методи. Рольові ігри, тематичні дискусії, розбір клінічних кейсів і симуляційні вправи дозволяють студентам упевнено застосовувати терміни в реальній роботі.

Опанування медичної лексики можливе завдяки різним методам навчання, кожен з яких має свої переваги. Контекстний метод дозволяє засвоювати терміни через їх використання у реальних клінічних ситуаціях. Замість механічного заучування студенти працюють з автентичними матеріалами – науковими статтями, медичними настановами, історіями хвороб, інструкціями до ліків. Це допомагає краще розуміти значення термінів і нюанси їхнього застосування.

Одним із ключових аспектів цього методу є аналіз контексту: студенти визначають значення слів і словосполучень, спираючись на клінічні випадки, діагностичні звіти чи виписки з історій хвороб. Такий підхід сприяє кращому запам'ятовуванню, а також правильному використанню термінів у професійному середовищі.

Комунікативний підхід фокусується на розвитку навичок усного та письмового професійного спілкування. Завдяки діалоговим вправам і рольовим іграм студенти вчаться моделювати реальні ситуації: спілкування з пацієнтами, обговорення діагнозів із колегами, ведення лікарської документації [2, с. 145]. Наприклад, популярними є вправи на моделювання діалогів у форматі „медсестра-пацієнт” або „консультація лікаря з колегою”.

Окремо варто виділити імітаційні вправи, що допомагають студентам відпрацювати використання термінології в стресових ситуаціях – при наданні невідкладної допомоги, обговоренні критичних станів або введенні медикаментів. Такий підхід не тільки покращує знання термінології, а й розвиває комунікативні навички, необхідні для ефективної роботи в лікарняному середовищі.

Проектне навчання залучає студентів до самостійної та групової роботи над реальними медичними кейсами. Основні завдання цього методу включають: аналіз клінічних випадків – розбір симптомів, встановлення діагнозу, вибір методів лікування; створення глосаріїв – складання списків термінів для ефективного запам’ятовування; презентації – підготовка доповідей на медичні теми, що розвиває навички професійного мовлення [3, с. 115].

Такий формат навчання сприяє не лише засвоєнню лексики, а й розвитку критичного мислення та здатності застосовувати отримані знання в практичній діяльності.

Окремо варто звернути увагу на цифрові технології, які відкривають нові можливості для інтерактивного та самостійного навчання. Одним із найефективніших інструментів є платформа Quizlet, що дозволяє вивчати медичну термінологію за допомогою флеш-карток, тестів і вправ [4, с. 89]. Гейміфікація та регулярне повторення сприяють кращому запам’ятовуванню, а миттєвий зворотний зв’язок допомагає студентам оцінювати свій прогрес. Використання таких ресурсів дає змогу навчатися у власному темпі, поєднуючи самостійну роботу з інтерактивним засвоєнням матеріалу.

Отже, щоб підготувати студентів-медиків до ефективного використання професійної термінології, необхідно застосовувати різні методи навчання. Контекстний підхід допомагає засвоювати терміни через реальні клінічні тексти, комунікативний – розвиває навички живого спілкування, а проєктне навчання дозволяє глибше опрацьовувати спеціалізовану лексику. Цифрові технології, такі як Quizlet, роблять процес навчання більш гнучким і доступним.

Перспективним напрямом подальших досліджень є створення інтерактивних курсів та адаптація методик викладання під різні рівні підготовки студентів. Це дозволить зробити навчання професійної лексики ще ефективнішим і ближчим до реальних умов роботи медиків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветушко О. В. Методика викладання латинської мови та медичної термінології : навч. посіб. / О. В. Ветушко. – Київ : Медицина, 2018. – 240 с.
2. Гудман К. Англійська мова для медичних працівників : навч. посіб. / К. Гудман, Д. Макдональд. – Київ : Логос, 2020. – 312 с.
3. Комарова Ю. М. Використання ігрових технологій у професійній підготовці майбутніх медичних сестер / Ю. М. Комарова // Освіта і наука. – 2021. – № 2. – С. 112–118.
4. Кузнєцова Н. Сучасні методи викладання медичної термінології / Н. Кузнєцова, О. Іваненко // Медична освіта. – 2019. – № 4. – С. 85–91.

Олександра ВОРОПАЄВА,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Юлія КОРОБКО,**
старший викладач кафедри педагогіки,
психології та дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ВПЛИВ РОЗВИВАЛЬНИХ ДИТЯЧИХ ЮТУБ-КАНАЛІВ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

У сучасній українській дошкільній лінгводидактиці мають значний вплив на розвиток та формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку різні засоби взаємодії з оточуючим світом. Нажаль, на дошкільну освіту в Україні наразі випали складні часи, особливо страждає розвиток спілкування і комунікації у дітей під час війни. Маємо величезні освітні втрати у становленні мовлення дошкільників: діти вимушені займатися в закладі дошкільної освіти під час тривоги, батьки в першу чергу турбуються про ментальне здоров'я родини, на дальній план вийшли сталі прийоми та методи розвитку мовлення.

Основні ідеї розвитку мовленнєвої компетенції в старшому дошкільному віці – це комплексний підхід, комунікативно-діяльнісний принцип освіти, використання ігрових активностей та створення розвивального простору. Використання комплексного підходу до активізації мовлення дитини, перш за все включає фонетичний, лексичний, граматичний та комунікативний аспект

лінгводидактики. Так як мова і мислення взаємопов'язані психологічні процеси, які розвиваються під час взаємодії та діяльності.

У формуванні мовленнєвої компетентності провідна роль надається дорослим (батькам, вихователям, родичам), які повинні бути прикладом для відтворення української мови, зразком для правильного мовлення. Дорослі не тільки організовують та стимулюють мовленнєву активність дітей, а й створюють повноцінне мовне оточення. Педагоги використовують в освітній діяльності різні методи і прийоми для розширення мовлення дошкільників, такі як: мовленнєві ігри, розповідь за картиною, переказ, складання творчих розповідей, використання художньої літератури.

У сучасних дошкільників для розвитку мовлення змінилися засоби комунікації: замість картинок – слайди на презентації, замість мовленнєвої дидактичної гри – комп'ютерна гра, замість вербальної мови – невербальна, замість взаємодії з дорослими та однолітками – гаджети. Це має два наслідки у розвитку комунікації дітей дошкільного віку - негативний та позитивний. До негативного впливу відносять обмеження живого спілкування з соціумом, зменшення словникового запасу, затримку у мовленнєвому розвитку, порушення фонематичного слуху, обмеження соціальної взаємодії. У шкільному віці це призводить до зниження навчальної діяльності та інтересу до читання. Не дивлячись на це, є й позитивні наслідки, а саме: використання інтерактивних ігор розширює словник та урізноманітнює засоби комунікації. Використання іноземного контенту сприяє розумінню різних мов світу у ранньому віці. Звичайно, основна роль у формуванні мовлення дитини надається батькам, тому слід контролювати та обмежувати час використання гаджетів, інтернету та різних нейромереж дитиною дошкільного віку, з метою сприяння нормальному комунікативному становленню особистості. Дорослим важливо пам'ятати, що гаджети можуть бути корисним інструментом, але вони не повинні замінювати живе спілкування та активну діяльність дитини-дошкільника.

Вплив дитячих YouTube-каналів на розвиток мовлення дитини – це складна тема, яка викликає багато дискусій серед батьків та фахівців. Основне – це те що

ми не можемо просто заборонити дитині дивитися ці канали, але ми можемо направити інформативний простір дитини на цікавий контент, по віку дитини, та по індивідуальним особливостям розвитку. Дитячі YouTube - канали часто використовують яскраву та наочну візуалізацію, що допомагає дітям запам'ятовувати нові слова та поняття. Пісеньки, віршики та розвиваючі відео сприяють розширенню словникового запасу. Музичні відео та пісеньки допомагають дітям розрізняти звуки та покращують їхній фонематичний слух. Це все важливо для подальшого успішного навчання читанню та письму. Існує багато дитячих каналів, які пропонують навчальні відео з вивчення іноземних мов. Перегляд сторітелінгу, мультфільмів та казок може стимулювати розвиток зв'язного мовлення у дітей. Діти будуть наслідувати мову персонажів та вчитися будувати власні речення, фрази.

Але разом з цим, пасивне споживання інформації, надмірний перегляд YouTube-каналів може призвести до невербальної комунікації та обмежити активну участь дитини в освітньому процесі. Це негативно впливає на розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту та творчих здібностей. Не всі дитячі канали пропонують якісний та розвиваючий контент. деякі канали можуть містити ненормативну лексику, агресивні сцени або неправдиву інформацію, що є недопустимим у сприйманні дошкільника. Це негативно впливає на соціальний та емоційний розвиток дитини дошкільного віку. YouTube-канали можуть бути корисним інструментом для розвитку мовлення дитини, але їх використання повинно бути помірним та контрольованим з боку дорослого як вдома, так і в ЗДО.

Радимо підбірку розвивальних українських YouTube-каналів, які стануть у пригоді для розвитку мовлення дошкільняти:

1. «ПЛЮСПЛЮС»: це офіційний YouTube-канал однойменного телеканалу, що пропонує якісну анімацію та розвивальні мультфільми українською мовою. Тут ви знайдете різноманітний контент із навчальних програм, і з розважальних мультфільмів, роликів та активностей.

2. «Дитинство TV»: цей канал пропонує анімовані пісні та казочки українською мовою. Він чудово підійде для розвитку мовлення та знайомства з українським фольклором дитині раннього та молодшого дошкільного віку.

3. «Янко Гортало – Цікавинки для дітей»: а це авторський канал, де ви знайдете пісні, віршики, мультфільми та руханки. Він спрямований на розвиток мовлення, творчих здібностей та пізнавального інтересу у дітей.

4. «Вишиванчик»: цей канал має на меті розвивати уяву, пам'ять, мислення дошкільника, творчість, моторику; вдосконалювати українську мову та популяризувати її серед малечі в мережі інтернет. Тут можна знайти цікаві відео про тварин, а також головоломки для дітей та батьків.

5. «Savko Studio - дитячі пісні автора Бульки»: це канал з дитячими піснями, які легко запам'ятовуються, та мають позитивний вплив на розвиток слуху дитини.

Такі YouTube - канали допоможуть дитині дошкільного віку весело та з користю провести час, а дорослим допоможуть налагодити різні засоби комунікації з дитиною та сформувати фонетичну, лексичну, граматичну, мовленнєву компетентність.

Уляна МАСЛОВСЬКА,
здобувач фахової передвищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Світлана БІРЮКОВА,**
викладач закладу фахової передвищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ФОРМИ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ ДІЄСЛІВ ЯК ЗАСІБ ЕМОТИВНОСТІ В ПОЕЗІЯХ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Поетичні тексти переважно транслюють емоційний досвід автора. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про високий рівень розробленості проблематики емотивності й широке розкриття її саме на прикладі поезій Сергія Жадана. З огляду на популярність письменника, його творчість, а саме стилістика поезій, лексикологічні та синтаксичні особливості, їх естетика й інші риси були досліджені Н. Бобер, Н. Вітрук, Я. Голобородьком, І. Горбатенко, О. Даниліною, М. Іванців, О. Капурою, В. Ласьковою, К. Олійниковою, І. Редькою та ін.

Проте на сьогоднішній день недостатньо висвітленим є питання вираження емоцій граматичними засобами форм наказового способу дієслів у віршах Сергія Жадана. Цьому питанню присвячена запропонована розвідка.

«Емоційність автора поетичного тексту знаходить вияв у емотивності написаного ним вірша. Її суть полягає у відтворенні й передачі реципієнтові внутрішніх переживань поета шляхом їх специфічного моделювання мовленнєвими засобами й композиційними прийомами поетичного тексту.

Емотив – це термін на позначення емоційної структури, кодованої мовними засобами в тексті» [3, с.154].

Автори пропонованого дослідження спираються в аналізі емотивності на класифікацію емоцій Роберта Плутчіка [1].

Поезія Сергія Жадана – це завжди експресивність на межі. Ця емоційність часто виражена формами наказового способу дієслів. У досліджуваних віршах переважають форми дієслів наказового способу 2-ої особи однини. Ними автор виражає в переважній більшості негативні емоції, експресивні заклики та риторичні звертання.

У доробку поета наявні поезії, які повністю або майже повністю побудовані на використанні дієслів у формі наказового способу. Це мовне явище спостерігаємо у вірші «Добре, добре, знищуй листи...»:

Добре, добре, *знищуй* листи,
стирай номери, *пали* мости,
просто *стирай*, просто *громи*,
ми вдосталь мали цієї зими.
Знищуй коди, *знищуй* замки,
теплі промені серед ріки,
знищуй підозри, *знищуй* сміх,
довіра сходила на нас усіх,
тому *знищуй* те, що дісталось тобі,
те, що вигадалося в боротьбі,
те, що втратилося без жалю,
те, що я і дотепер люблю.
Стирай адреси та імена,
ти й далі лишаєшся така одна,
таких як ти важко знайти,
пали ці нікому не потрібні мости,
пали книги, *пали* словники,
готельні чортові рушники,
постіль зі слідами чорнил,
ошмаття прапорів та вітрил,
знищуй голос, *знищуй* слова,

ти далі будеш так само жива,
знищуй усе, що створила сама.
Все буде добре. Триває зима.
Забудь кожен із осінніх домів,
забудь усе, що я умів,
забудь усе, що вміла ти,
пали ці обірвані мости,
випалюй сліди поразок і втрат,
раптом захочеш повернутись назад,
раптом згадаєш собі ще раз,
після всіх проклять і образ,
як добре було, як нестерпно було,
як тебе нищило і вело,
як це торкалось твоїх основ,
як просто все це почати знов.
Тому краще *знищуй*, краще *пали*,
неважливо хто, неважливо коли,
неважливо навіщо, неважливо з ким.
В тебе попереду ще стільки зим [4].

Найвищий рівень експресії в цій поезії досягається нанизуванням різних дієслів у формі наказового способу 2-ої особи однини, у яких чується розпач, безвихідь, прагнення ліричного героя достукатися до свого адресата. Серед цих слів наявна зокрема власне емоційна лексика: *знищуй*, *пали*, *громи*, *випалюй*. Сприйняття підсилюється зокрема й тим, що однакові дієслова повторюються декілька разів підряд, а також поєднанням їх із настільки ж емоційними іменниками, анафорою та використанням контекстуальних антонімів.

Сергій Жадан у своїх віршах часто застосовує прийом повтору - стилістичну фігуру, що утворюється умисним накопиченням в одному висловленні окремих слів – форм наказового способу для увиразнення мови, посилення її експресивно-зображальних властивостей [2]:

Що ти будеш згадувати про ці часи?
Адже пам'ять змиває всі голоси,

адже пам'ять не пам'ятає жодних імен,
жодних назв,

але ти все одно *згадуй, згадуй* про кожного
з нас.

Згадуй про нашу закоханість у твоє лице,
навіть якщо тобі це не подобалось – *згадуй*
про це...

Згадуй усе, що ми писали тобі в листах,
згадуй, скільки нас полягло в чужих містах,
згадуй, скільки з нас зламалося й
продалось,

У цій поезії спостерігаємо повтор, зокрема й повтор на початку рядків – анафору. Вірш виражає емоцію болю від спогадів, проте наявність у ньому іменників з позитивним емоційним забарвленням додає до цієї негативної емоції відчуття надії.

Такий же стилістичний прийом спостерігаємо в поезії «І ця любов із доторком біди...», де дієслова *стримуй* і *веди*, які є в тексті, насиченому антитезою, теж є антонімами й у поєднанні з оптимістичним завершенням виражають надію та світлу, спокійну радість очікування:

... *веди* мене, мій звичний і убивчий,
мій чорний часе, — *стримуй* і *веди*... [4]

Анафору та форми наказового способу дієслів спостерігаємо також у вірші «Птах уночі забивається до кімнати...»:

... Я говорю: ну що ти, *послухай, спинися*,
не *бийся* так лунко серед густої темряви...

Повтор дієслова *думай* у поезії «Вночі я не встиг про це сказати...» застосований для вираження емоції прихованого болю та хвилювання за стан людини, до якої звертаються, пропонуючи їй вихід із її травматичного досвіду:

згадуй, хоча б між іншим,
хоча б когось.

Згадуй, як ми ловили твої слова,
згадуй наші поразки й наші дива...
Згадуй кожну з утеч, *згадуй* кожну з атак –
скільки зможеш, хоча б до смерті, хоча би
так [4].

... Але якщо ти вже тут, якщо ти далі зі
мною,
лишайся доти, доки можеш лишатися...
... *Лишайся*, навіть коли тебе хтось чекає,
лишайся, навіть коли я тебе не
спинятиму...[4].

... Якщо не хочеш про мене думати –
думай про ці дерева в тумані.
Думай про них, коли тобі радісно,
думай, коли тобі хочеться плакати...
... думай про ліс, що стоїть загатою –
міцною, надійною та високою.
Думай про сталеве коріння,
думай про надрізи й крону...
... Думай про мокру траву між дюнами,
думай собі, ніби так і треба... [4]

У вірші «З випаленими очима й залізом в ключиці...» спостерігаємо вживання дієслова *будь* як заклик до збільшення внутрішньої сили, продовження боротьби та опору болю. В одній строфі вжито як повтор цього дієслова, так і форму дієслова теперішнього часу 2-ої особи однини в поєднанні з інфінітивом у значенні наказового способу (*маєш бачити, маєш любити*):

...*будь* його диханням і руками,
будь голосом його, *будь* його сміхом.
Маєш тепер *бачити* за тих, хто не бачить,
Маєш тепер *любити* за тих, хто не любить...
...*Будь* продовженням його збитих пальців,
будь закінченням його довгих речень... [4]

Отже, проаналізувавши творчість Сергія Жадана, бачимо, що форми наказового способу дієслів (переважно 2-ої особи однини) введено в текст з метою вираження спонукань, прохань, порад і закликів у контексті в основному негативних емоцій болю, суму, тривоги, відчуття безвиході, відчаю. Проте форми наказового способу в їхньому первинному граматичному значенні покликані виражати спонукання до дії, отже, і ліричний герой прагне діяти, шукати вихід і не здаватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Емоція. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 11.03.2025).

2. Повтор. Вікіпедія. URL: [3https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80) (дата звернення: 11.03.2025).
3. Редька І. А. Мережі емотивних кодів поетичного тексту (на матеріалі вірша В. Стівенса "The Planet on the Table"). Закарпатські філологічні студії. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2020. Т. 2. Вип. 13. С. 153-157.
4. УкрЛіб. Бібліотека української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=358> (дата звернення: 11.03.2025).

СЕКЦІЯ 4. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Ayazhan AKTYMBAY,
*teacher of the department of psychology of
Kazakh National Women's Teacher Training University,
Almaty,
Kazakhstan*

Zharas SHARIPKHANOV,
*teacher of the Department of Center for
Healthy Lifestyle at the Sports Club of
Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty,
Kazakhstan*

THE PSYCHOLOGICAL ROLE OF STUDENT MOTIVATION IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN THE MODERN EDUCATIONAL SYSTEM

The fast-paced and demanding nature of modern life, with its high emotional and academic expectations, places increased stress on the human body. Therefore, maintaining a healthy lifestyle is crucial, as good health forms the basis of human life and allows for full participation in society, education, and professional activities. Students with a higher level of physical fitness and functional development are better equipped to handle both the physical and emotional challenges of modern life. Educational institutions can promote a healthy lifestyle by providing support for students in maintaining their health and ensuring they engage in regular physical activity. This will help students achieve optimal performance in their studies and maintain productivity throughout the day.

To fulfill these functions, students must understand that participating in physical education provides significant benefits for the development of personal qualities essential for mastering their chosen profession. They need to gain knowledge on how to improve their health, maintain a healthy lifestyle, and enhance their physical

abilities. This knowledge will help them increase their work capacity and combat fatigue, which will certainly be useful in their future career.

An analysis of several studies (A.A. Kasatkina, V.G. Razvina, O.V. Yakubovskaya, and others) reveals a lack of desire, motivation, and need among students to engage in physical exercise for health preservation during their higher education studies [1, p.25].

In order to support a healthy lifestyle among students, it is important to cultivate a motivated and value-based attitude. This attitude is the result of a deliberate process, and it leads students to develop an interest in physical activity not only as part of mandatory classes but also as a form of recreational activity. The majority of the student population experiences a lack of physical activity while also displaying a lack of interest in it.

Engaging young people in an active lifestyle, physical exercise, and regular sports activities is a crucial factor in fostering a healthy way of life. Educational institutions and teachers play a significant role in this process. Therefore, our primary task is to teach students to consistently take care of their health and to inspire them to incorporate physical education into their daily lives on a regular basis.

Engaging in physical education and sports is an integral part of a healthy lifestyle. It also represents a certain way of life, a means of self-identification, and a social value. Unfortunately, in the modern world, young people prioritize obtaining an education and advancing in their careers. Over years of teaching at a university, we have observed a low level of interest and a passive attitude toward physical education and sports. The involvement of the younger generation in physical and sports activities is minimal. The issue of encouraging young people to engage in physical education remains unresolved to this day.

Engaging in sports can be a demanding activity that requires a significant amount of energy, time, and financial investment. This can make it less appealing for certain groups of young people, especially those who are not interested in the physical benefits or the social aspects of sports. However, in recent years, there has been an increasing number of young people choosing to participate in physical activity. While some of

these individuals do so for aesthetic reasons or as a response to current trends, many others are motivated by the health benefits and social connections that sports can provide. It's important to note that while some young people may choose to engage in sports for the wrong reasons, there are also those who do so out of genuine interest and dedication. It is essential to encourage and support those who are genuinely passionate about sports, as they can become valuable members of the community and contribute to the overall health and well-being of society.

The word "motivation" is used in modern psychology in two senses: as a system of factors that determine behavior and as a characteristic of the process that stimulates and maintains behavioral activity at a certain level. Motivation explains the goal-directed nature of actions, the organization, and the persistence of activities aimed at achieving a specific goal. A motive, unlike motivation, belongs to the individual as a stable personal trait that internally drives them to perform certain actions [2, p. 15-16].

Motivation for physical activity is a state of personality aimed at achieving an optimal level of physical fitness and performance. In turn, a motive is a formed justification for one's action, an internal state of personality that directs and determines their actions at a given moment in time [3]. For regular physical activity, long-term motivation is essential, enabling students who train to maintain their desire to exercise and turn workouts into a habit.

Student motivation is one of the most challenging tasks for physical education instructors. It is quite difficult for teachers to engage a large number of students in the university's sports life, let alone encourage participation in sports events. Unfortunately, the same group of activists and sports enthusiasts tends to take part, and their numbers are decreasing each year. The skills required for those responsible for training young people in various disciplines are extensive. To be effective, instructors must consider the level of motivation students may have. A physical education teacher has a valuable tool to engage and interest students in physical activity by offering a diverse approach to classes. This can include teaching different sports, active games, fitness, gymnastics, relay races, self-defense basics, both indoor and outdoor activities, swimming lessons, and discussions on proper nutrition and a healthy lifestyle.

Unfortunately, while these methods are well known, they are not always successfully applied in practice.

A motive is a complex mental formation that begins to develop under the influence of an emerging human need. A need is a lack of something, which manifests as a state of tension in the psyche and is reflected in a person's consciousness in the form of desires, inclinations, and urges.

Motives for engaging in physical activity can be broadly divided into general and specific categories. These categories are not mutually exclusive and often coexist. General motives include a student's desire to participate in physical activity without a specific preference. Specific motives involve a preference for a particular sport or specific exercises.

The motives for attending physical education classes among students also vary: those who are satisfied with the classes attend them for their physical development and health improvement, while those who are dissatisfied attend them merely to receive credit.

The motivational sphere of a student plays a crucial role in organizing the learning process. It represents the student's level of interest in classes and their active and conscious approach to their studies. Therefore, it is essential to foster motives that promote the rationalization of learning activities and increase the effectiveness of educational influences.

These motives should be characterized by a strong interest in physical education and a deep conviction in its advantages.

The goal of physical education in universities is to prepare well-rounded specialists for all areas of human activity. Physical educators face the important task of finding new, effective, and engaging forms of exercise that are accessible to students. They also need to promote the importance of physical activity and personal hygiene for overall development and improved mental and physical performance.

To engage students in physical education within the academic process, educators need to spark their interest and motivate them effectively. This can be achieved through a variety of methods, such as incorporating fun and interactive activities, providing

opportunities for self-expression, and creating a supportive and inclusive environment. By doing so, physical education can become an integral part of the student's academic experience, contributing to their overall success and well-being.

Let's highlight some types of motivation that encourage young people to engage in sports and lead a healthy lifestyle [4, p. 207-212]:

- Health-related motivation (the opportunity to improve one's health through regular physical activity, even during academic classes);

- Activity-based motivation (performing only mental tasks monotonously reduces productivity and information retention, making physical exercise a necessary change of activity);

- Competitive motivation (based on competition with «opponents» as well as with oneself, driven by the desire to improve athletic performance);

- Aesthetic motivation (the ability to enhance one's physical appearance through exercise and sports);

- Developmental motivation (it is well known that sports cultivate character traits such as endurance, determination, and strength, which are essential for optimizing life activities);

- Professional motivation (due to the general decline in public health, a physically fit and healthy employee is more valued by employers than others);

- Psychological motivation (regular exercise significantly improves mood and emotional well-being, positively affecting mental health).

- Administrative motivation (physical education classes are mandatory in all educational institutions, and the need to pass fitness assessments encourages students to stay active throughout the academic semester).

Thus, there is a wide variety of motivational factors for students, and it is essential to clearly explain them to the younger generation while emphasizing the importance of physical education in everyday life. However, a significant factor contributing to students' disregard for physical education and sports is their dissatisfaction with the academic course content. This negatively affects attendance, performance, and overall health. Many students tend to skip physical education classes or attend them merely to

receive credit rather than to improve their physical abilities. This situation indicates that students are largely uninterested in enhancing their physical capabilities or achieving better athletic results. The available data suggest that most students have unsatisfactory functional physical conditions. The low level of physical fitness among students highlights the need for specialists to focus not only on sports training but also on promoting physical health and wellness activities.

What Are the Ways to Develop Motivation?

First of all, motivation can be developed either element by element or holistically. In the first case, the teacher selects and sequentially reinforces individual motives. In the second case, a targeted influence is exerted on the students' motivation as a whole.

Moreover, the development of motivation can follow a "top-down" or "bottom-up" approach. The first approach involves instilling ideals and role models of what the motives for engaging in physical culture should be. This process should be supported by the entire system of moral education in schools, universities, and families. Students adopt these recognized motives as benchmarks, against which they compare their behavior, aligning their personal motives with those proposed by educators and society. However, the downside of this approach is the risk of purely formal adoption of the required incentives.

In the second approach, students participate in various types of physical activity and gain practical experience in developing a moral attitude toward their personal physical culture. As a result, they form genuinely effective motives. However, the teacher cannot always be certain that the desired incentives will develop. The presence of both educational approaches ensures the proper balance between recognized and genuinely effective motives, fostering the maturity of the student's personality and the alignment of words with actions.

Both approaches should be applied in universities to influence students' motivation for engaging in physical culture. Furthermore, motivation formation through activity should involve not only academic but also extracurricular and intra-semester physical activities.

REFERENCES

1. Panchuk N.S., Kurganova E.V. The Influence of Subjective and Objective Factors on the Formation of University Students' Motivation for Physical Education as One of the Issues in the Education System // Improvement of Training Specialists in Physical Education and Sports in the Context of Modernization of Professional Education: Proceedings of the VI All-Russian Scientific and Practical Conference. – Moscow: Physical Culture, 2008. – P. 96-98.
2. Prohonyuk L.N., Mustafina L.N. Study of Achievement Motivation in the Context of Sports-Oriented Physical Education in General Education Schools // Physical Culture: Upbringing, Education, Training. – 2002. – No. 4. – P. 15-16.
3. Martyn I.A. Formation of Motivation for Physical Education and Sports among Student Youth // Universum: Psychology and Education: Electronic Scientific Journal. – 2017. – No. 6(36).
4. Prokofieva D.D., Bazunov A.A., Makhmutov I.S. Fitness and a Healthy Lifestyle as Means of Forming Students' Motivation for General Physical Education // Collection of Materials of the III International Scientific and Practical Conference "Sport – The Road to Peace Between Nations," edited by H.F. Nassrallah. – Moscow: RSUFKSMiT, 2017. – P. 207-212.

Олена БРОВАТА,
завідувач відділення
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ У ДОШКІЛЬНЯТ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ДОСВІД ДИТЯЧОГО ФІТНЕСУ ТА БОЛДЕРИНГУ

Рухова активність відіграє ключову роль у всебічному розвитку дошкільнят. Вона позитивно впливає на фізичний, психоемоційний і соціальний стан дитини, формує корисні звички та сприяє гармонійному зростанню. У сучасному світі, де діти дедалі більше часу проводять у пасивному стані через використання

гаджетів, постає питання про впровадження ефективних методик для підвищення їхньої рухової активності.

Одним із перспективних напрямів є використання інноваційних оздоровчих технологій, зокрема дитячого фітнесу та боулдерінгу. Ці методи поєднують традиційні фізичні вправи з елементами гри, що значно підвищує зацікавленість дітей та робить заняття корисними й захопливими.

Фізична активність є необхідною умовою правильного розвитку дитини. Вона: зміцнює опорно-руховий апарат і серцево-судинну систему; покращує координацію, спритність і рівновагу; сприяє когнітивному розвитку, оскільки рухливі ігри стимулюють роботу мозку; позитивно впливає на емоційний стан, знижує рівень стресу та тривожності.

Зниження рухової активності в дитячому віці може призвести до порушення постави, надмірної ваги, зниження витривалості та інших проблем зі здоров'ям.

Сучасний підхід до фізичного виховання базується на використанні новітніх методик, що поєднують традиційні фізичні вправи з інтерактивними, ігровими та спортивними технологіями. Серед них особливо популярними стали **дитячий фітнес** та **боулдерінг**.

Дитячий фітнес — це спеціально розроблені комплекси вправ, що включають елементи гімнастики, йоги, танців, акробатики та аеробіки. Основні переваги:

- поєднання рухової активності з грою, що підвищує мотивацію дітей;
- розвиток сили, гнучкості, витривалості та координації;
- зміцнення м'язового корсета, що допомагає уникнути проблем із поставою;
- покращення соціальних навичок через групові заняття.

До найбільш популярних видів дитячого фітнесу належать:

- фітбол-гімнастика (вправи з великим м'ячем);
- функціональні тренування (вправи на баланс, координацію, силу);
- танцювальний фітнес (поєднання ритмічних рухів та аеробних вправ).

Боулдерінг – це безпечний вид скелелазіння, що не потребує спеціального страхування, оскільки заняття відбуваються на стінах висотою 2-4 метри з м'якими матами внизу.

Переваги боулдерінгу для дітей:

- розвиток сили, витривалості та спритності;
- покращення просторового мислення та вміння планувати свої дії;
- формування навичок концентрації та самоконтролю;
- розвиток дрібної моторики, що позитивно впливає на мовлення та когнітивні процеси.

Боулдерінг особливо корисний для дітей з гіперактивністю, оскільки допомагає спрямовувати їхню енергію в правильне русло та сприяє покращенню самодисципліни.

У багатьох дошкільних закладах України вже впроваджуються інноваційні методи фізичного виховання, зокрема фітнес-заняття та боулдерінгові секції.

Приклади успішного використання:

- Фітнес-групи у дитячих садках, що включають щоденні тренування в ігровій формі.
- Боулдерінгові майданчики на території дитячих закладів, які сприяють розвитку активності на свіжому повітрі.
- Комбіновані програми, що поєднують вправи з фітнесу та лазіння, що дає комплексний ефект для фізичного розвитку дітей.

Для успішного використання дитячого фітнесу та боулдерінгу в дошкільній освіті необхідно:

- Розробити комплексні програми, що враховують вікові особливості дітей.
- Забезпечити необхідне обладнання (гімнастичні мати, фітболи, балансувальні платформи, скеледроми).
- Залучити кваліфікованих тренерів, які мають досвід роботи з дітьми.
- Використовувати ігровий підхід, щоб підтримувати мотивацію дітей до занять.
- Забезпечити безпеку, особливо при заняттях боулдерінгом.

Використання інноваційних оздоровчих технологій у фізичному вихованні дошкільнят, таких як дитячий фітнес та боулдерінг, є ефективним способом підвищення рівня рухової активності дітей. Ці методи сприяють гармонійному фізичному розвитку, покращенню здоров'я та соціальної адаптації дошкільнят.

Враховуючи позитивний досвід, важливо продовжувати розширювати практику впровадження таких програм у дошкільних закладах України, що дозволить створити сприятливі умови для фізичного виховання підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляк Ю. Теоретико-методичні основи оздоровчого фітнесу: навч. посіб. Львів: ЛДУФК, 2018. 208 с.
2. Воловик Н.І. Сучасні програми оздоровчого фітнесу: навч.посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 48 с.
3. Парціальна програма з фізичного виховання для дітей дошкільного віку Дитячий фітнес. Три роки навчання / О. В. Яценко, О. Ю. Ксендзова. Запоріжжя, 2019. 32 с.
4. Розумна фізкультура : збірка авторських програм з фізичного виховання дітей від чотирьох років у закладах освіти різного типу. Запоріжжя : СТАТУС, 2020. 212 с. (Нова фізкультура).
5. Старченко А. Ю. Підвищення фізкультурної освіченості старших дошкільників засобами дитячого фітнесу. Молода спортивна наука України. 2013. Т. 2. С. 217. 222.
6. „Fitness Kids”. Навчальна програма гуртка дитячого фітнесу для дітей середнього та старшого дошкільного віку. / Л.В. Пащенко. Скадовськ, 2020. 37 с.

Світлана ВОЛКОВА,
керівник фізичного виховання,
викладач фізичної культури вищої категорії
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж технологій та дизайну одягу”,
м. Київ,
Україна

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Наше сьогодення безпосередньо відображається на сучасному житті, можна побачити, на скільки змінилися звички та уподобання здобувачів освіти. Війна в країні, постійні стреси, погана екологія, багато часу витрачається на гаджети: спілкування з друзями в соціальних мережах, все це призводить до малорухливого способу життя, як результат проблеми зі здоров'ям сучасної молоді, що, безумовно, заважає становленню і розвитку особистості в сучасному житті.

Під поняттям «здоров'язбережувальна компетентність» здобувача освіти слід розуміти характеристику властивостей здобувача освіти, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – власного та оточення.

Ця компетентність включає:

- уявлення та поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
- усвідомлення здоров'я як найвищої цінності в житті;
- взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним середовищем;
- покращення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;
- дбайливе ставлення до свого здоров'я.

Навчаючись у закладі освіти, здобувачі мають здобути глибокі та різнобічні знання про здоров'я людини, які є основою для формування умінь і навичок, що допомагають молодому поколінню зберегти власне здоров'я.

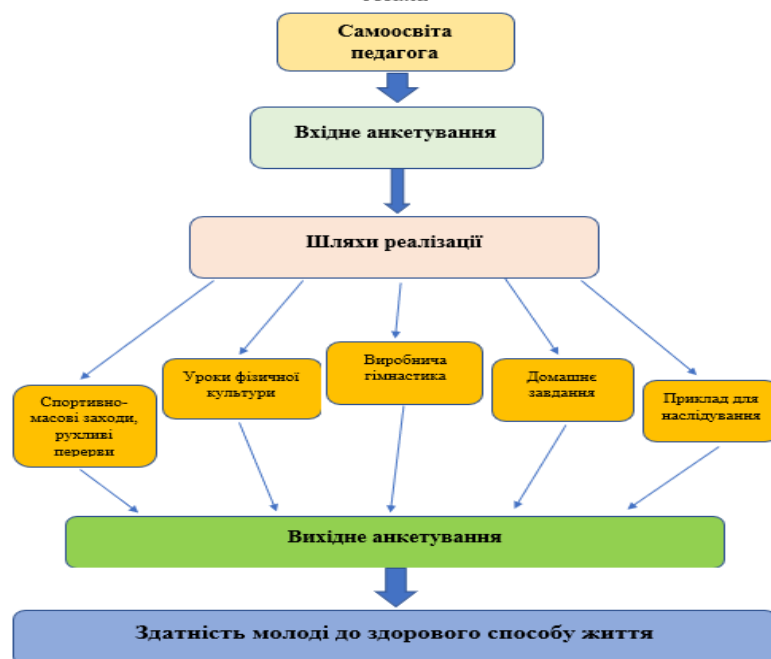
Завдяки фізичним вправам можна відновити баланс фізичного і психічного здоров'я.

Засоби фізичної культури спрямовані на профілактику багатьох захворювань, збільшується можливість знизити ризик серцевих захворювань, інсульту, діабету та стабілізується емоційний стан. Стабільний емоційний стан дозволяє уникнути депресії, це в свою чергу допомагає зміцненню нервової системи.

Відомо, що рухова активність – це будь яка діяльність, пов'язана з рухом тіла. Рухова активність сприяє зміцненню основ активної професійної діяльності та довгострокової життєдіяльності.

Технологія реалізації ідеї:

Модель формування здоров'язберезувальної компетентності здобувачів освіти

Спортивно-масові заходи спрямовані на реалізацію власних можливостей, пропаганду здорового способу життя, залучення здобувачів освіти до систематичних занять фізичною культурою та вміння працювати в команді. Проведення внутрішніх змагань дає можливість виявити здобувачів освіти, які

мають здібності до окремих видів спорту та певних видів фізичних вправ. Пропонуючи здобувачам освіти займатися окремими видами спорту, брати участі у змаганнях. Така диференціація дозволить максимально не тільки зберегти здоров'я, а й розвивати, та вдосконалювати рухові вміння та навички.

Фізкультурно-оздоровчі заходи мають на меті перевірку вмінь і навичок набутих у процесі занять фізичною культурою, але й з метою організації активного оздоровчого відпочинку, релаксації. Такого роду заходи є не тільки засобом пропаганди здорового способу життя, але й потужним засобом виховання патріотизму й національної цілісності.

Створено простір фізичної активності. Майданчик розташований на подвір'ї коледжу та має кілька локацій:

- стіл для гри в теніс;
- майданчик для гри в бадмінтон;
- гра в метання кілець;
- координаційні кола.

Рухливі перерви як допоміжний засіб рухової активності, можливість проводити час на свіжому повітрі, поспілкуватися з друзями, активно й з користю провести час.

Модель здоров'язберігаючого уроку

Врахування вікових особливостей. Під час занять з фізичної культури враховуються вікові особливості здобувачів освіти для подальшої роботи з ними. Наприклад, відомо, що здобувачі освіти I курсу у віковому формуванні мають період активного розвитку – швидкості, гнучкості та спритності, які визначають зміст загальної фізичної підготовки. А в учнів II та III курсів період активного розвитку – сили та витривалості. Для визначення рівня фізичної підготовленості першокурсників на початку та в кінці навчального року проводиться моніторинг швидкості, витривалості, гнучкості, сили та спритності (орієнтовні навчальні нормативи). Відповідно, диференціація з різнорівневим навантаженням спрямована на збереження та зміцнення здоров'я. Отже, індивідуалізація і диференціація процесу фізичного виховання здобувачів освіти як шлях розвитку індивідуальності кожного здобувача освіти.

Оптимізація навчального матеріалу для чіткого регулювання фізичних навантажень, їх обсягу та інтенсивності, а також часу відпочинку між навантаженнями, для виховання фізичних здібностей вводиться спортивно-ігрова форма організації фізичної підготовки. Ефективним методом організації фізичної підготовки є колове тренування.

Використання нестандартного спортивного інвентаря: фітболи, координаційна драбина, фітнес-еспандери, фітнес батути.

Фітбол універсальний нестандартний спортивний інвентар, використання: прес, зміцнення м'язів спини, розвиток гнучкості, рівноваги, комбіновані естафети з веденням фітбола, рухливі ігри передача, підкидання в колі, та інше.

Координаційна драбина, використання: під час розминки незалежно від модуля, вправи на розвиток координації, уваги, спритності.

Фітнес еспандер багатофункціональний інвентар, використання: розвиток сили м'язів ніг- присіди, переміщення, махи ніг, розвиток сили м'язів рук – розведення рук в сторони.

Фітнес - батут спортивний інвентар для динамічних тренувань, та інтенсивних стрибків. Окрім стрибків можна виконувати біг на місці на батуті,

стрибкові присідання, перенесення ваги з однієї ноги на іншу. Інтенсивність виконання вправ регулюємо відповідно від рівня фізичної підготовленості.

Створення сприятливого психологічного мікроклімату на уроках фізичної культури залежить від професіоналізму викладача.

Невід'ємною частиною уроку є рухливі ігри та естафети, які дозволяють максимально зблизити здобувачів освіти, виховують почуття колективізму, вміння працювати в команді та вміння підтримувати один одного задля перемоги. Емоційний клімат (музичний супровід, активна участь у спортивних іграх) гарантує повноцінне сприйняття та міцність засвоєння вивченого матеріалу.

Роль фізкультхвилин у освітньому процесі, за 20 хвилин до закінчення уроку проводиться комплекс вправ фізкультхвилин, фізорг групи демонструє вправи, які вивчає на початку навчального року разом із викладачем фізичної культури. Цей комплекс вправ під час теоретичного навчання допомагає покращити роботу мозку, відновити м'язовий тонус, зняти зайву напругу з органів зору та слуху, пальців рук, які втомилися від письма.

Професійно-прикладна фізична підготовка

За трьома професіями розроблено комплекс вправ професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП), який включає пальчикову гімнастику (дрібна моторика, розвиток мимовільної уваги, пам'ять, посидючість, здатність зосереджуватись на роботі). Профілактика такого захворювання, як артрит. Гімнастика для очей рекомендована кравцям, агентам (сприяє заспокоєнню нервової системи, допомагає мозку обробляти інформацію, що надходить через органи зору, знімає напругу з очей і тренує очні м'язи. Профілактика такого захворювання, як астигматизм. Рекомендовано кравцям, агентам, перукарям під час виробничого навчання. Цей комплекс вправ допомагає, по-перше, розім'яти м'язи, які найбільше задіяні під час виконання виробничої практики, покращує кровообіг, підвищує концентрацію та рівень працездатності.

Домашні завдання – систематична та щоденна рухова активність позитивно впливає на загальний фізичний стан здобувача освіти. Щоб не перевантажувати

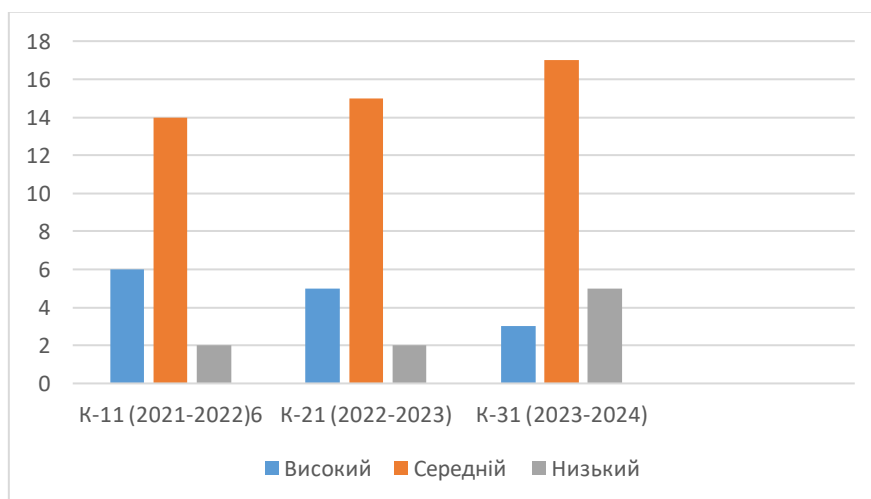
організм здобувача освіти, пропонується комплекс вправ ранкової гігієнічної гімнастики (РГГ), та оздоровча ходьба, як універсальні засоби рухової активності.

Приклад для наслідування – мовленнєва кмітливість, чітке й доступне висловлювання на уроці (тема уроку, мета, завдання); високі моральні якості – виконання обіцяного; пунктуальність – не запізнюватись на урок, уміння правильно розраховувати свій час, викладач повинен бути авторитетом не тільки для здобувачів освіти; вітання – невидимий елемент єднання між викладачем і здобувачем освіти (інтонація, вираз обличчя, посмішка); зовнішній вигляд педагога.

Вихідне анкетування першокурсників проводиться наприкінці навчального року для формування конкретних дій щодо розвитку фізичного виховання (яким видам спортивних ігор віддати перевагу, як змінився рівень фізичної підготовки, що нового і цікавого дізналися і навчилися).

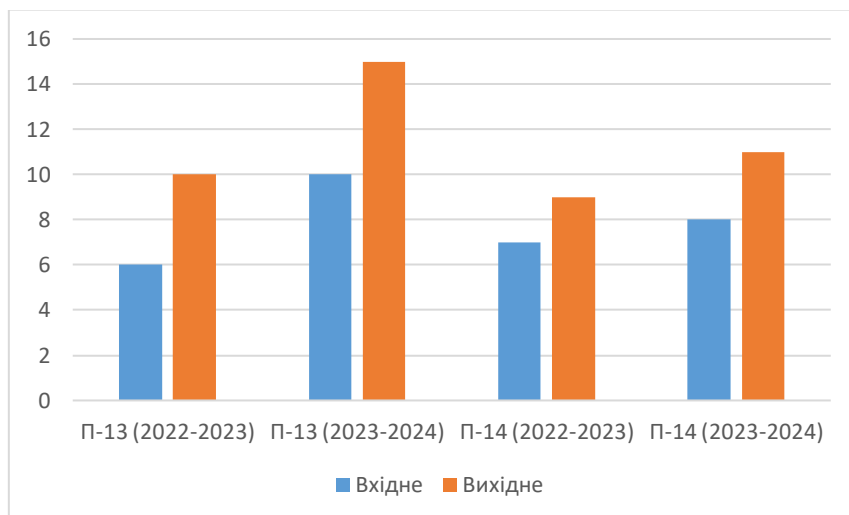
Результат застосування:

Оцінка фізичної підготовленості здобувачів освіти

Швейне відділення має наступні результати: на всіх курсах переважає середній рівень фізичної підготовленості, фізична активність даної спеціальності середня –це обумовлено наявністю виробничої практики та зацікавленістю здобувачів освіти у подальшому заробітку грошей.

Вхідне і вихідне анкетування здобувачів освіти I-го курсу

На прикладі перукарів на діаграмі можна побачити, що вхідне анкетування здобувачів освіти відрізняється від вихідного анкетування. Відбуваються зміни, щодо загального відношення до фізичної культури, впродовж начального року у здобувачів освіти з'являється можливість проявити себе і продемонструвати свої здібності у спортивно-масових заходах, змаганнях, як внутрішнього, так і міського рівня.

Правильний підхід індивідуалізація і диференціація у навчанні дає можливість змінити рівень фізичної підготовленості здобувачів освіти. Мотивація, вміння зацікавити, сприятлива атмосфера дають свої позитивні результати, поступово збільшується кількість здобувачів освіти які виконують ранкову зарядку, самостійно виконують фізичні вправи, активно приймають участь у змаганнях, спортивно-масових заходах.

Важливо зазначити, що формування здоров'язбережувальних компетентностей є шляхом до гармонійного розвитку молоді та свідомого ставлення до здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрющенко Т. К Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Андрющенко Т. К. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2012. – № 7. – С. 123-127.

2. Башавець Н. А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури » / Башавець Н. А. // Наука і освіта». – 2013 – № 1 – 2. С. 120 – 121.

3. Бойченко Т. Є. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова в освіті України / Бойченко Т. Є. // Основи здоров'я і фізична культура. – 2008. – № 11 – 12. – С. 6 – 7.

4. Волков В.Л. розвиток фізичних здібностей студентів у системі фізичної підготовки: монографія / В. Л. Волков. – К.: Освіта України, 2011. – 420 с.

5. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навчальний посібник / Т. Ю. Круцевич, М. І. Воробйов, Г. В. Безверхня. - Київ: Олімпійська література, 2011. – 224 с.

Юлія ПРОКОПЕНКО,
*керівник фізичного виховання
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

Євген КАРАБАНОВ,
*доцент, завідувач кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ТРЕНІНГУ В ПІДГОТОВЦІ СПОРТСМЕНІВ СИЛОВИХ ДИСЦИПЛІН

Сучасний спорт висуває до спортсменів дедалі вищі вимоги щодо фізичних можливостей та технічної майстерності. Це особливо актуально для силових видів спорту, де важливо не лише досягти максимальної сили, а й зберігати її протягом тривалого часу, виконуючи вправи з високою інтенсивністю. У цьому контексті функціональний тренінг відіграє ключову роль у тренувальному процесі, сприяючи розвитку фізичних якостей, необхідних для досягнення високих результатів [2, 10].

Як сучасний підхід до фізичної підготовки, функціональний тренінг спрямований на покращення сили, витривалості, гнучкості та координації. Це дозволяє спортсменам силових дисциплін підвищити ефективність своїх виступів та досягти кращих показників. Відмінність цього методу від традиційних полягає в акценті на багатофункціональних рухах, які забезпечують комплексне залучення м'язових груп та сприяють зниженню ризику травм [1, 5].

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою вдосконалення тренувальних методик спортсменів силових видів спорту шляхом використання інноваційних підходів. Функціональний тренінг дає змогу точніше адаптувати фізичну підготовку до специфічних вимог кожної дисципліни, враховуючи індивідуальні особливості спортсменів. Дослідження його впливу на фізичний розвиток може сприяти оптимізації тренувального процесу та покращенню спортивних результатів на всіх рівнях підготовки — від початкового до професійного.

Мета дослідження — аналіз ефективності застосування засобів функціонального тренінгу в підготовці спортсменів силових видів спорту для розвитку фізичних якостей, оптимізації тренувальних процесів.

Функціональний тренінг — це система фізичних вправ, спрямованих на розвиток фізичних якостей, необхідних для виконання повсякденних або спортивних рухів, зокрема в умовах силових видів спорту. Основною метою функціонального тренінгу є не лише розвиток сили чи витривалості, а й покращення здатності організму до адаптації до різних рухових навантажень і ситуацій [8, 9].

Вправи функціонального тренінгу мають за мету не ізолювану тренування певної групи м'язів, а інтеграцію багатьох м'язових груп для досягнення більшої ефективності та покращення координації. Це дозволяє спортсменам розвивати не лише окремі фізичні якості (сила, витривалість, гнучкість), але й забезпечувати функціональну стабільність, підвищувати ефективність рухів і знижувати ризик травм.

Традиційне силове тренування спрямоване на розвиток конкретних

м'язових груп шляхом виконання вправ з високим рівнем опору, таких як жим штанги, присідання, станова тяга. Основна мета традиційного силового тренування – ізолюване тренування окремих м'язів для розвитку їх сили і маси. Функціональний тренінг, навпаки, фокусується на розвитку рухових патернів, які мають прямий зв'язок з реальними життєвими чи спортивними ситуаціями. Вправи часто включають одночасне використання кількох м'язових груп і більше спрямовані на комплексну підготовленість (сила, баланс, координація, витривалість) [7, 9]. Наприклад, функціональний тренінг може включати вправи з гирями або медболами, де від спортсмена вимагається не лише сила, а й координація і стабільність, що є важливим для підготовки до фізичних навантажень в реальних умовах.

Порівняння:

Традиційне силове тренування зосереджене на ізолюваних м'язах, функціональний тренінг – на складних рухах, що імітують повсякденні та спортивні ситуації.

Функціональний тренінг може включати більш різноманітні вправи, які також тренують силу, але з додатковим акцентом на координацію, баланс і стабільність.

Функціональний тренінг може значно покращити результати спортсменів у різних силових видах спорту, зокрема в важкій атлетиці, пауерліфтингу та бодібілдингу. Кожен з цих видів спорту має специфічні вимоги до фізичних якостей, і функціональний тренінг може бути адаптований для покращення техніки, сили, швидкості та координації [2, 10].

Розроблена модель тренувального заняття враховує специфіку силових видів спорту, включає вправи, що імітують змагальні рухи, та спрямована на комплексний розвиток фізичних якостей спортсменів.

Основні особливості моделі:

1. Індивідуалізація навантаження – план тренувального процесу адаптується під рівень підготовленості спортсмена, з урахуванням його індивідуальних фізичних можливостей.

2. Поєднання традиційних силових вправ з функціональним тренінгом – включення багатосуглобових рухів, робота на нестабільних поверхнях, використання вибухових зусиль.
3. Розвиток стабілізаційних м'язів – вправи спрямовані на зміцнення глибоких м'язів корпусу, що важливо для покращення контролю рухів і профілактики травм.
4. Варіативність і циклічність – зміна тренувальних засобів та методик у межах мікроциклів для постійного прогресу та уникнення адаптації.
5. Висока інтенсивність і короткий час відпочинку – для стимуляції анаеробних енергетичних систем, що відповідають вимогам силових видів спорту.

Таблиця 1

Мікроцикл тренувань на тиждень за розробленою моделлю

№ п/п	Зміст вправи	Дозування	Організаційно-методичні вказівки
День 1 – Силовий акцент + стабілізація			
1	Легка пробіжка	5 хв	Середній темп, контроль дихання
2	Динамічне розтягування	5 хв	Виконувати в повільному темпі
3	Активаційні вправи (корпус, плечі)	5 хв	Включити вправи на мобільність
4	Присідання зі штангою на нестабільній поверхні	4×6-8	Контроль положення спини
5	Румунська тяга з гантелями	4×6-8	Виконувати в повільному темпі
6	Віджимання на кільцях/TRX	4×6-8	Тримати корпус рівним
7	Планка з підтягуванням колін до грудей	4×8-10	Виконувати під контролем тренера
8	Кидки медбола в підлогу	3×8-10	Максимальна вибухова сила
9	Стрибки на тумбу	3×8-10	Приземлення на напівзігнуті ноги
10	Махи гирею двома руками	3×8-10	Контроль положення спини
11	Статичне розтягування	10-15 хв	Виконувати плавно, без ривків

День 2 – Відновлення та мобільність			
1	Йога для спортсменів	30-40 хв	Виконувати повільно, з контролем дихання
2	Робота з фоам-ролером	10 хв	Розслаблення м'язів після навантаження
День 3 – Вибухова сила та координація			
1	Біг зі зміною напрямку	5 хв	Чітке виконання траєкторії руху
2	Динамічне розтягування	5 хв	Виконувати в повільному темпі
3	Тяга станової штанги з високим стартом	4×6-8	Контроль за положенням спини
4	Жим штанги стоячи	4×6-8	Виконувати без ривків
5	Болгарські присідання з гантелями	4×6-8	Рівновага, стабільний корпус
6	Кидки медбола у стіну	3×8-10	Використовувати вибухову силу
7	Біг з санками	3×8-10	Тримати спину рівно
8	Бокові стрибки через бар'єри	3×8-10	Приземлення на напівзігнуті ноги
9	Розтягування та фасціальний реліз	10-15 хв	Виконувати повільно
День 4 – Активне відновлення			
1	Легка пробіжка або плавання	30-40 хв	Середній темп
2	Йога або розтягування	30 хв	Максимальне розслаблення
День 5 – Функціональна витривалість + баланс			
1	Легка пробіжка	5 хв	Рівномірний темп
2	Вправи з канатами (battle ropes)	3×40 сек	Максимальна інтенсивність
3	Вибухові махи гирею	3×10	Контроль техніки
4	Планка з динамічним переміщенням	3×40 сек	Тримати стабільний корпус
5	Стрибки на платформу	3×10	Приземлення на напівзігнуті ноги
6	Присідання на одній нозі з медболом	3×10	Тримати рівновагу
7	Ходьба на балансувальній дошці	3×12 кроків	Контроль положення тіла
8	Відтискання на нестабільній поверхні	3×10	Контроль руху

9	Статичне розтягування	10-15 хв	Виконувати плавно
День 6 – Відновлення			
1	Йога або плавання	30 хв	Розслаблення м'язів
2	Робота з роликом, масаж	10-15 хв	Покращення кровообігу

Розроблений мікроцикл тренувань для силових видів спорту потребує особливого підходу до кожного етапу тренувального процесу. Перш за все, важливо врахувати індивідуальні можливості спортсменів, щоб адаптувати навантаження під їхній рівень підготовленості. Це дозволяє запобігти травмам і забезпечити прогрес у тренуваннях. Техніка виконання вправ має бути на першому місці, особливо при роботі з великими вагами та вибуховими рухами. Важливо не лише досягти високих результатів, а й зберігати правильне положення тіла під час вправ, щоб уникнути перевантаження м'язів і суглобів.

ЛІТЕРАТУРА

4. Костюкевич В. М. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації : навч. посіб. / В. М. Костюкевич. – Вінниця : Планер, 2007. – 273 с.
5. Костюкевич В. М. Концепція моделювання тренувального процесу спортсменів командних ігрових видів спорту / В. М. Костюкевич // Здоров'я, спорт, реабілітація. – 2016. – № 4. – С. 32–38.
6. Мартин В. Д., Магльований А. В., Ревін П. П., Портах В. С. Силова підготовка студентів та школярів : навч.-метод. посіб. / В. Д. Мартин, А. В. Магльований, П. П. Ревін, В. С. Портах. – Львів : Ліга Пресс, 2005. – 108 с.
7. Мицкан Б. М. Вплив психологічних чинників на рухову діяльність / Б. М. Мицкан // Педагогіка, психологія та медично-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 6. – С. 197–199.
8. Пічугін М. Ф. Фізичне виховання : навч. посіб. / М. Ф. Пічугін. – Житомир, 2010. – 471 с.
9. Товт В. А., Дуло О. А., Маріонда І. І. Теорія і методика фізичного виховання дорослого населення та фізичної підготовки у Збройних Силах України : навч. посіб. / В. А. Товт, О. А. Дуло, І. І. Маріонда. – Ужгород : ПП "Графіка", 2010. – С. 68–72.
10. Шиян Б. М. Теорія фізичного виховання / Б. М. Шиян. – Львів : ЛОИМІО, 1996. – 220 с.

11. Bompa T., Buzzichelli C. Periodization: Theory and Methodology of Training / Tudor Bompa, Carlo Buzzichelli. – 6th ed. – Human Kinetics, 2019. – 424 p.
12. Verkhoshansky Y., Siff M. Supertraining / Yuri Verkhoshansky, Mel Siff. – Ultimate Athlete Concepts, 2009. – 590 p.
13. Zatsiorsky V. M., Kraemer W. J. Science and Practice of Strength Training / Vladimir M. Zatsiorsky, William J. Kraemer. – 2nd ed. – Human Kinetics, 2006. – 272 p.

Василь ЗУБ,
*керівник фізичного виховання
Кременецького медичного фахового коледжу
імені Арсена Річинського
м. Кременець,
Україна*

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасному світі, де військові конфлікти є неодмінною реальністю, необхідність формування здоров'язбережувальної компетентності серед студентів набуває особливого значення. Здоров'я є одним із найцінніших активів у будь-який період життя, але в умовах війни воно стає особливо важливим. Фізичне виховання сприяє формуванню здорового способу життя, включаючи регулярну фізичну активність, правильне харчування та засвоєння навичок першої медичної допомоги.

Під здоров'язбережувальною компетентністю розглядається якість особистості, що відображає усвідомлення важливості своєчасного зміцнення і збереження свого здоров'я, потреба в дотриманні правил ведення здорового способу життя, розуміння доцільності здоров'язбережувальних дій, ставлення до свого здоров'я як цінності життя.

Умови воєнного стану ставлять перед людьми великі виклики, зокрема у плані здоров'я. В таких ситуаціях фізичне виховання відіграє ключову роль у

формуванні та збереженні здоров'я населення. У медичному коледжі викладачі використовують різноманітні методи та підходи до формування здоров'язбережувальної компетентності студентів під час воєнного стану.

По-перше, навчають практичним навичкам, які можуть бути корисними у військових умовах. Заняття фізичного виховання включають не лише загальнорозвивальні вправи, а й навички медичної допомоги, виживання, орієнтування на місцевості, основ безпеки та фізичної підготовки. Фізичні заняття включають в себе спеціальні вправи, спрямовані на підвищення загальної витривалості, сили, гнучкості та координації. Наприклад, розминка перед заняттям, статичні та динамічні розтяжки допомагають у підвищенні гнучкості тіла та запобіганні травм. Вправи з використанням власної вагової противаги, такі як планка або вправи на розвиток силових якостей, зміцнюють м'язи та кістки, що є основою для збереження здоров'я опорно-рухового апарату. Підвищення витривалості за допомогою кардіотренувань сприяє зміцненню серцево-судинної системи та підвищенню загального тону організму.

По-друге, студенти навчаються стратегіям збереження енергії та відновлення сил. Викладачі використовують симуляцію реальних ситуацій війни, де студенти практикують навички, як діяти ефективно в умовах обмежених ресурсів та підвищеного стресу.

По-третє, не слід забувати про психологічний аспект здоров'я. Стрес, який супроводжує війну, може мати серйозний вплив на психічне здоров'я. Заняття фізичного виховання в медичному коледжі також включають елементи релаксації, медитації та інших методів стресового менеджменту, які допомагають студентам зберігати емоційну стійкість та концентрацію в складних умовах.

Важливо пам'ятати про індивідуальні потреби студентів. У військових умовах можуть мати місце травми або інші проблеми зі здоров'ям, які потребують індивідуального підходу. Тому викладачі фізичного виховання постійно підвищують кваліфікацію проходячи курси по наданню різноманітної

допомоги в умовах війни і тим самим завжди готові забезпечити необхідну допомогу та підтримку кожному студентові.

Також на заняттях проводяться екстрені евакуаційні тренування. Викладач на своєму прикладі показує та навчає, як ефективно та безпечно реагувати на загрози та швидко виходити зі зони небезпеки. В таких складних умовах фізичне здоров'я відіграє ключову роль у підготовці студентів до вирішення різних викликів.

Отже, формування здоров'язбережувальної компетентності студентів на заняттях фізичного виховання в умовах війни включає в себе не лише зміцнення фізичного здоров'я, але й психологічну підготовку, навички виживання та першої допомоги, а також формування дисципліни та витривалості. Ці аспекти допоможуть студентам відчувати себе більш захищеними та впевненими у власних силах навіть у найскладніших ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крамаренко В. І. Значення фізичного виховання у формуванні здорового способу життя здобувачів вищої освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Випуск 10 (155) 2022 С.105-110.

2. Кириченко Т. Г. Реалізація завдань формування здорового способу життя студентів вишу в процесі фізичного виховання. Young Scientist. 2018. № 4.2 (56.2). С. 45–49.

Сергій ІЛЛЯШЕНКО,
керівник фізичного виховання
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У СУЧАСНОМУ ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП) – спеціальний вид фізичного виховання, який здійснюється у відповідності з вимогами і особливостями даної професії. Вона найбільш суттєво втілює один з найважливіших принципів зв'язку фізичного виховання з практикою трудової діяльності.

Професійно-прикладна фізична підготовка планується на всьому етапі навчання і проводиться у формі теоретичних та практичних занять на всіх навчальних професіях та спеціальностях [1, с. 7-27].

Форми професійно-прикладної підготовки – різноманітні бесіди, лекції, навчальні практичні заняття, спортивні секції, спортивні змагання та інше. Проте всі вони повинні вирішувати завдання, які відповідають вимогам виробництва, забезпечують укріплення здоров'я і підвищення продуктивності праці, а також профілактику професійної шкідливості.

Оволодіння видами спорту, що сприяють розвитку із вдосконаленню необхідних фізичних і вольових якостей – це основа правильного використання та поєднання в системі фізичного виховання професійно-прикладної підготовки: легка атлетика, плавання, туризм, спортивна гімнастика, акробатика, альпінізм, велоспорт, орієнтування та багато інших.

Професійно-прикладна підготовка передбачає застосування різноманітних засобів загальної фізичної підготовки. Для розвитку сили, наприклад, головним

чином використовуються завдання і методи швидко-силового характеру: підтягування, віджимання в упорі лежачи, присідання з вантажем, штовхання ядра, набивних м'ячів, вправи з гантелями, еспандерами і штангою, рухливі і спортивні ігри та багато інших вправ.

Для розвитку швидкості застосовується біг на місці, біг з прискореннями, низькі і високі старты, швидкі стрибки на одній і двох ногах, естафета, прискорення на різні дистанції, стрибки в довжину з розбігу, спортивні ігри.

Для розвитку витривалості використовуються: крос в рівномірному темпі, змінний і повторний біг, вправи зі скакалкою, контрольний біг на 500, 1000 і 1500 м, рухливі і спортивні ігри, а взимку лижний спорт.

Для розвитку гнучкості застосовуються різні фізичні вправи, в тому числі пружинисті згинання та розгинання з постійною амплітудою, в тому числі з обтяженнями, пасивні вправи з партнером, що допомагають збільшити амплітуду, і ряд інших.

Про рівень професійно-прикладної підготовки може свідчити розвиток основних фізичних якостей: швидкість: біг 100 м, стрибки в довжину з розбігу, метання гранати, сила: підтягування – чоловіки, згинання та розгинання рук в упорі лежачи на гімнастичній лаві – жінки, витривалість: крос 500 м – жінки, 1000 м – чоловіки.

В процесі комплексних занять слід побільше включати фізичні вправи, що мають схожість з майбутніми рухами на виробництві як по руховій структурі, так і за характером м'язових зусиль сприяючи розвитку необхідних фізичних якостей і формуючи найважливіші професійно-прикладні навички [3. с. 62].

Професійно-прикладна підготовка сприяє більш активному впливу фізичної культури на культуру і економіку праці, підвищує ріст продуктивності праці, знижує травматизм і число захворювань серед працюючих. Професійна спрямованість фізичної культури і спорту є організаційною частиною раціональної організації повсякденної навчальної праці здобувачів освіти.

Завданнями професійно -прикладної фізичної підготовки є: повідомлення відомостей про характер майбутньої діяльності, про фізичні якості і навички,

необхідні фахівцєві, про можливі професійні захворювання та їх профілактику, про використання в цих цілях засобів фізичної культури і спорту; переважний і спеціальний розвиток фізичних якостей, особливо важливих для даної професійної діяльності; формування і вдосконалення тих рухових навиків і умінь, які допомагають успішному оволодінню професією; підготовка до специфічних умов праці; виховання спеціальних вольових якостей.

Професійно-прикладна фізична підготовка базується на основі і в єдності із загальною підготовкою. Зміст загальної підготовки у закладах освіти визначається державною програмою з фізичного виховання. Основне призначення спрямоване на розвиток і підтримку оптимальних рівнів яким відповідає конкретна професійна діяльність. Важливе місце в професійно-прикладній підготовці повинні займати вправи на рівновагу. Ці вправи дозволяють зміцнити стійкість організму до різної дисгармонії опорно-рухового апарату, до поліпшення функціональної діяльності вестибулярного апарату [2] .

Умови рівноваги залежать від взаємного загального центру ваги і майданчика опори тіла. Площа опори – це та поверхня, на яку тисне опорна частина тіла.

Рівновага може мати різноманітні різновиди. До числа їх можна віднести гімнастичні рівноваги, що виконуються на підлозі або гімнастичних снарядах, на зменшеній площині опори. Найбільш поширеним являється рівновага на одній нозі. За рахунок таких вправ виходить бічна рівновага, задня рівновага коли гімнаст в рівновазі, звернений до опорної площини спиною. Рівновага з піднятою в сторону ногою з захопленням за ногу і підніманням симетрично вгору - назовні вільної руки є орбітальним. Рівновага на одній нозі, яка виконує відведення ноги не назад, а в сторону при одночасному нахилі тулуба в іншу сторону. При виконанні вправ на гімнастичних снарядах, в залежності від того, яким боком тіла гімнаст повернений до опори, бачать: передню рівновагу, це коли виконавець повернений до опори грудьми , задню – до опори спиною і бічну, що виконується на одній руці, а інша піднята вгору.

Заняття фізичними вправами, які проводяться у професійно-технічних закладах освіти в значній мірі сприяють у підготовці до майбутньої діяльності.

Зміст професійно-прикладної підготовки визначається цілим видом факторів зумовлених структурою і розвитком сучасного виробництва: сферою діяльності; умовами та характером праці; режимом праці і відпочинку; особливостями динаміки працездатності спеціалістів у процесі праці.

Психолого-фізіологічні особливості професійної діяльності визначають напрямки професійного сприйняття: прийняття певних рішень; моторних дій; емоційного стану; втоми і динаміки працездатності.

Безперервний процес фізичного виховання передбачає сувору послідовність при проведенні занять: системного чергування навантажень і відпочинку; поступового підвищення навантажень; адаптованого балансування динаміки навантажень; вікових особливостей.

У закладах професійної (професійно-технічної) освіти додатково до занять з фізичної культури організовують і проводять спортивно-масову роботу. Єдність навчання і позанавчання забезпечує успішне оволодіння новим програмним матеріалом. Позаурочна робота – ранкова гімнастика, робота гуртків з різних видів спорту, змагання, фізкультурні паузи на виробничому навчанні тощо [1, 7-27].

Засобами професійної фізичної підготовки є фізичні вправи, які відповідають особливостям діяльності. Фізичні вправи, які використовуються як фактор адаптації, мають значну перевагу у порівнянні з трудовими рухами. Добір вправ не обмежений, що дозволяє оптимальне навантаження та дозування з урахуванням індивідуальних особливостей і досягає більшого тренувального ефекту. Засоби професійно-прикладної підготовки розподіляють по групам за їх спрямованістю: розвиток професійно важливих здібностей; розвиток вольових та фізичних якостей; підвищення стійкості організму до зовнішнього середовища.

В якості засобів професійної підготовки в практиці широко використовують вправи з гімнастики (вправи з предметами, без предметів, на гімнастичній лаві,

колоді, канатах, шестах). Також використовують вправи зі спортивних ігор, легкої атлетики [2].

Для занять з професійно-прикладної фізичної підготовки у закладах професійної (професійно-технічної) освіти переважно використовують наступні форми занять – комплексні і спеціалізовані.

Комплексні можуть включати:

- а) засоби загальної підготовки;
- б) тільки застосування професійно-прикладної підготовки із різних видів.

Спеціалізовані заняття мають більш вузьку спрямованість – навчання прикладним діям: заняття у період навчальної практики на виробництві; спортивно-прикладні змагання. Додатково застосовують: ритмічну гімнастику, туристичні подорожі за встановленим маршрутом, масові заходи [3. С. 63].

Таким чином, професійно-прикладну підготовку слід розглядати як складову частину фізичного виховання, яка тісно пов'язана з виховною, освітньою та оздоровчою підготовкою. Завдяки їй здобувачі освіти зростають здоровими, рухливими, пристосованими до роботи у будь-якій сфері професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навчальний посібник «Професійно-прикладна фізична підготовка в системі фізичного виховання вищих навчальних закладів залізничного профілю» Єфремова А.Я., Харків 2018р., ст. 7-27.
2. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів [Текст]: монографія / Л. П. Пилипей. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 312 с
3. Роман РИМИК, Любомир МАЛАНЮК, Андрій СИНИЦЯ, Ірина ЦАП. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів коледжу ресторанного сервісу і туризму: молода спортивна наука України. 2020. Т. 2. С. 62-63.

*Ірина ШАЛЯПІНА,
старший викладач фізичного виховання
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ВІКОВІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОЇ БАГАТОРІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВОЛЕЙБОЛІСТІВ

Волейбольні ігри проводяться відповідно до змагальних правил серед підлітків (11-12 років), юнаками молодшого (13-14) і старшого (15-16 років) віку, кадетами (17- 18 років), молоддю (19-20) і дорослими (старші 21 року). Фахівці з волейболу рекомендують починати тренування з 9 років, хоча починати можна і в 10-12 років. Для волейболістів важлива технічна та тактична підготовка, а також ігровий і змагальний досвід. Повноцінне оволодіння всіма цими навичками можливо лише в комплексі. Такий метод тренувань у ранньому становленні юних спортсменів. Молодший шкільний вік (хлопчики – 8-12 років, дівчата – 8-11 років) є найбільш сприятливим для розвитку дитини, після чого характеризується рівномірним зростанням, поступовим розвитком і гармонійними змінами у функціях.

Середній шкільний або підлітковий вік (хлопчики – 13-14 років, дівчата – 12-14 років) є критичним етапом у розвитку людини. У цьому періоді є інтенсивний стрибок фізичного розвитку, що призводить до якісних змін в організмі. Відбувається швидке дозрівання, активний розвиток усіх систем органів та значне прискорення обмінних процесів.

Швидкі нейроендокринні перебудови впливають як на вегетативну нервову систему (часті коливання пульсу, нестійкість кров'яного тиску, серцево-судинні відхилення), так і на діяльність вищої нервової системи. Це проявляється у раптовій зміні настрою, високій емоційній збудливості. Підлітковий вік у

спортивних школах нерідко називають «віком криз», оскільки саме у роботі з підлітками найчастіше припускаються помилки, що закриває шлях у великий спорт. Організм підлітка дуже реактивний, миттєво відповідає на тренувальні дії пристосувальними перебудовами. Збільшивши навантаження, легко покращити результат, але він і надто вразливий, оскільки швидкий ріст підлітка – це вже стрес, тренування – подвійний стрес, а форсоване тренування – надмірний стрес [2, с. 16; 3, с. 98].

Недосвідчені тренери часто сприймають швидкий прогрес спортсмена як підтвердження ефективності своєї методики, тому продовжують збільшувати обсяг та інтенсивність тренувань, а також розширювати спортивну практику. Однак із часом цей стрімкий розвиток неминуче сповільнюється, а ще гірше – може негативно вплинути на здоров'я спортсмена. Досягти спортивних вершин вдається лише тим, хто безпечно долає складний підлітковий період, зберігаючи функціональні та психологічні ресурси для подальшого вдосконалення.

Контроль навчально-тренувального процесу.

Система підготовки у волейболі на всіх рівнях повинна бути структурованою та базуватися на об'єктивних даних про фізичні можливості спортсмена. Це дозволяє проводити тренувальний процес відповідно до сучасних вимог. Завдяки детальній інформації про шкірну вправу тренер може ефективно планувати як окремі тренування, так і їх повну кількість у межах мікро- та мезоциклів.

Неточність у виборі тренувальних методів, а також індивідуальні особливості волейболістів можуть частково змінювати запланований напрям тренувального процесу. Для того, щоб виявити їх і внести корекцію в навчально-тренувальний процес, потрібна система педагогічного контролю.

Педагогічний контроль – це аналіз одержаної інформації про напрямки та причини морфологічних і функціональних змін в організмі волейболіста, результати якого можуть бути використані тренером для ефективного керування навчально-тренувальним процесом.

Керування процесом тренування включає:

- визначення конкретних завдань навчання, тренування та виховання;
- встановлення мети і часу, необхідного для її реалізації;
- визначення індивідуальних особливостей рухових можливостей та функціонального стану волейболістів;
- добір методів і засобів та величин тренувальних навантажень (обсягу, інтенсивності), визначення мікро-, мезо-, макроциклів, їх періодизації, чергування педагогічних впливів і т.д.;
- складання індивідуальних та командних планів тренування, практичне виконання плану та його корекцію.

Основними складовими якісного педагогічного контролю є: рівень спеціальної фізичної, технічної, тактичної підготовленості; функціональний стан організму волейболістів; психологічна підготовка; морфологічні показники, вік, спортивний стаж, стан здоров'я, швидкість відновлення.

Складові керування навчально-тренувальним процесом: збір інформації про суб'єкт вивчення; аналіз інформації; прийняття рішення та планування.

У спортивному тренуванні контролюються: дії спортсменів у змаганнях; функціональний стан організму спортсменів; навантаження, що отримують спортсмени.

Інформація для комплексного контролю буває термінова (в процесі заняття або змагань), поточна, етапна (для планування наступного етапу) та підсумкова (про виконання зимового чи літнього циклу або перспективного плану в цілому) [1, с. 42].

Функціональний стан потенційних волейболістів оцінюють за допомогою педагогічного та медико-біологічного контролю, використовуючи спеціальні тестові вправи та проби.

Педагогічний контроль буває оперативний, поточний, етапний.

Оперативний контроль здійснюється з метою виконання плану тренувального заняття за обсягом, інтенсивністю та координаційною складністю

вправ. Виконується візуально, хронометрично та інструментальними способами. Дозволяє коректувати зміст заняття та оперативні плани (на тиждень, місяць).

Поточний контроль здійснюється за допомогою оцінок якісних змін у підготовленості волейболістів під впливом тренувальних навантажень після декількох занять або мікроциклу. Він передбачає: виміри різних м'язових груп; тестування швидкості реакції та рухів, витривалості та координаційних здібностей; спостереження за рівнем техніки й тактики; визначення працездатності волейболістів при виконанні тренувальних завдань.

Етапний (поетапний) контроль має за мету виявлення змін у підготовленості волейболістів після завершення етапів тренувань (підготовчого, змагального, перехідного). Допомагає тренеру зробити аналіз проведеної роботи, висновки і внести необхідні корективи у подальший зміст навчально-тренувальний процесу [1, с. 43; 4].

Функціональні проби (тести) треба розглядати як один з методів визначення рівня тренуваності волейболіста. Комплекси контрольних проб (тестів) можна поділити на чотири групи, які визначають:

- фізичні можливості та функціональний стан волейболістів;
- технічну підготовленість волейболістів;
- рівень тактичної підготовленості, вміння орієнтуватися в умовах ігрової діяльності;
- рівень психічної готовності спортсмена до ігрової та змагальної діяльності.

Отже, підготовка волейболістів – це складний багаторічний процес, що вимагає врахування вікових особливостей спортсменів, їхніх фізичних можливостей та психофізіологічних змін. Найсприятливішим віком для початку заняття виявлено 9-12 років, після чого в цей період відбувається активний розвиток рухових навичок і закладення техніко-тактичних основ гри. Підлітковий вік характеризується інтенсивними фізіологічними перебудовами, що можуть вплинути на здатність організму до адаптації до навантаження. Тому,

важливо підтримувати збалансований підхід до тренувального процесу, щоб уникнути передчасного виснаження.

Визначальна роль у підготовці волейболістів виконує систему педагогічного та медико-біологічного контролю. Її впровадження дозволяє коригувати тренувальні навантаження, враховуючи індивідуальні особливості спортсменів, їх функціональний стан і рівень підготовленості. Оперативний, поточний та етапний контроль забезпечує комплексний аналіз і корекцію навчально-тренувального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Р. І. До питання педагогічного контролю координаційних здібностей юних волейболістів. *Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2016. Вип. 3(2). С. 41-44.

2. Вертель О. В. Вплив навантажень швидко-силової направленості на формування техніко-тактичної підготовленості юних волейболістів 10-14 років : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.01. Харк. держ. акад. фіз. культури. Х., 2008. 21 с.

3. Волейбол: навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю / [укл. В. В. Туровський, М. О. Носко, О. В. Осадчий, С. В. Гаркуша, Л. В. Жула] ; Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Федерація волейболу України, Республіканський науково-методичний кабінет. Київ : [б. в.], 2009. 138 с.

4. Голуб В. П. Контроль і нормування тренувальних навантажень на предзмагальному етапі підготовки кваліфікованих волейболістів: Автореф. дис.... канд. пед. наук. К. 1993. 19 с.

*Анатолій ХАРАХАЙЧУК,
старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

МОТИВАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТОМ

Рухова активність відіграє важливу роль у досягненні спортсменами високих результатів. Звичайно даний метод фізичного вдосконалення не обмежується лише фізичними вправами, спортом, гімнастикою, іграми, туризмом, він включає іще природні сили загартування, оптимальне поєднання праці та відпочинку. Але нас в першу чергу цікавить рухова активність пов'язана з спортом.

Виконання фізичних вправ, залученість до рухової активності може зумовлюватися різними спонукальними чинниками: потребою продемонструвати високий спортивний результат, переконанням у необхідності систематично долучатися до рухової активності та тренувань, інтерес до нових прийомів, технік у спорті; прагнення досягнути певного ідеалу тощо.

З метою визначення мотивації рухової активності нами було проведено опитування здобувачів фахової передвищої та вищої освіти Обласного коледжу «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради, які навчаються за спеціальністю Середня освіта (Фізична культура), Фізична культура і спорт. Опитуванням було охоплено 37 спортсменів, середній вік респондентів 17 років.

Проаналізуємо результати дослідження. Для з'ясування, чи прагнуть респонденти під час рухової активності отримувати визнання та демонструвати високі результати було встановлено, що більшість (81,1%), опитуваних

здобувачів освіти, що займаються спортом відповіли «так», тобто долучаючись до тренувань, фізичних вправ вони прагнуть не просто «дати організмові фізичне навантаження», а виявляють бажання, щоб така активність в подальшому сприяла високим спортивним результатам та визнанню з боку оточуючих. Для 18,9% опитуваних є неважливими досягнення успіху (див рис.1).

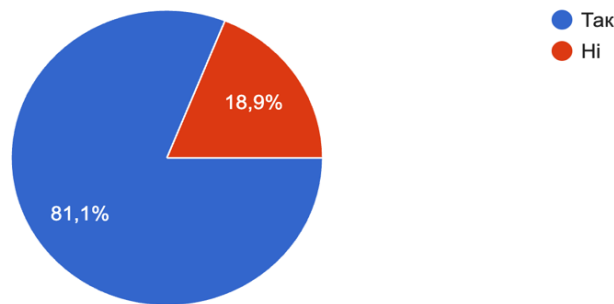

Рис. 1. Відповіді на запитання, чи прагнете ви отримувати визнання і демонструвати високі результати долучаючись до рухової активності

Відсутність рухової активності на здобувачів освіти спортсменів по-різному позначається на їх психоемоційному стані (див. рис.2). 56,8% досліджуваних зазначили, що відсутність рухової активності зумовлює втрату спокою, що може свідчити про наявність постійної потреби у руховій активності. Разом з тим 43,2% опитуваних не відчувають неспокою і для них відсутність рухової активності не позначається на їх психоемоційному стані.

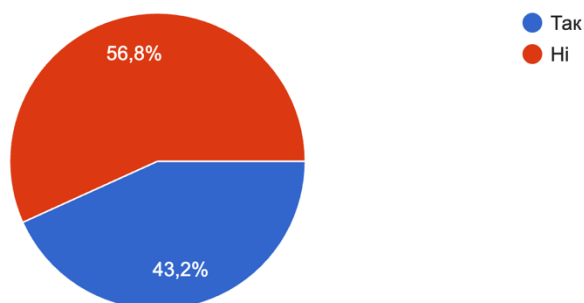

Рис.2. Відповіді на запитання, чи втрачаєте ви спокій, коли декілька днів відсутня рухова активність

На питання щодо вимогливості до себе під час рухової активності було встановлено, що 91,9% респондентів-спортсменів є вимогливими до себе, що може бути пов'язано з прагненням досягнути успіху та виступати фактором особистісного зростання спортсмена. Проте 8,1% опитуваних не висувають до власної рухової активності вимогливості, що може свідчити про відсутність мотивації демонстрування високих результатів.

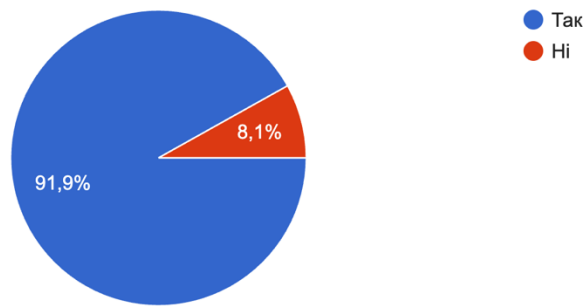

Рис. 3. Відповіді на запитання, чи проявляєте ви у руховій активності вимогливість до себе

Важливим мотиваційним чинником у руховій активності є підтримка з боку оточення. На запитання, чи стимулює вас підтримка під час рухової активності 81,1% опитуваних здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, які займаються спортом дали ствердну відповідь, що може свідчити, що вони потребують як функціональної, тактичної, так і психологічної підтримки з боку тренера, членів команди чи найближчого оточення. Проте для 18,9% респондентів підтримка не є стимулом до занять руховою активністю, що може бути пов'язано із байдужістю до підтримки з боку інших (див рис. 4).

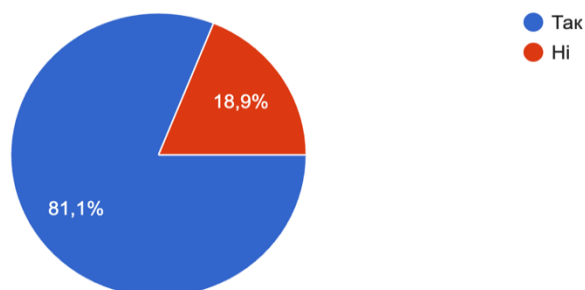

Рис 4. Відповіді на запитання, чи стимулює підтримка вас до занять руховою активністю

Дослідження регулярності рухової активності за допомогою запитання, чи є мої заняття руховою активністю епізодичними (див. рис. 5) засвідчили, що 78,4% опитуваних прагнуть систематично долучатися до рухової активності, що може бути пов'язано із дисциплінованістю та наполегливістю у досягненні високих результатів. 21,6% вказали на епізодичність рухової активності, що може бути зумовлене як зовнішніми перешкодами, які є об'єктивними і не залежать від спортсмена (наприклад, повітряна тривога, хвороба), так і внутрішніми, які є суб'єктивними, обумовленими рисами особистості (лінощі, небажання прикладати вольові зусилля тощо).

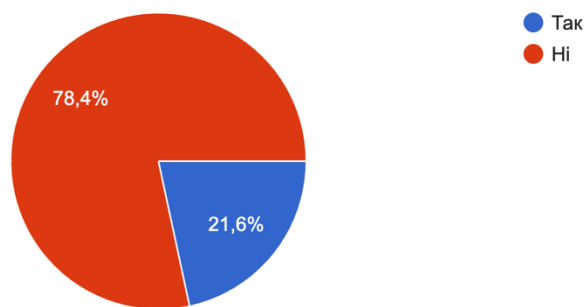

Рис 5. Відповіді на запитання, чи є ваші заняття руховою активністю епізодичними

Важливим мотиваційним чинником є присутність інших під час тренувань. На запитання «коли я тренуюсь з іншими, демонструю вищі результати рухової активності» (див. рис. 6) 70,3% досліджуваних дали ствердну відповідь, що може бути пов'язано із командними видами спорту. 29,7% респондентів зазначили, що їх рухова активність не залежить від присутності під час тренувань інших спортсменів, можливо це пов'язано із індивідуальними заняттями або відсутністю прагнення демонструвати високі результати.

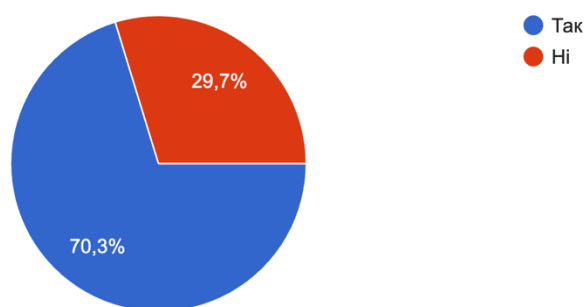

Рис 6. Відповіді на запитання, чи демонструєте ви вищі результати рухової активності, коли тренуєтесь з іншими особами

Отже, дослідження мотивації рухової активності здобувачів освіти, які займаються спортом вказує на домінування у опитуваних прагнення отримувати визнання, демонструвати високі результати, переважання потреби систематично долучатися до рухової активності, отримувати підтримку з боку оточення, проявляти вимогливість до себе, здійснювати рухову активність в присутності інших спортсменів. Зазначені вище фактори можуть свідчити про прагнення під час рухової активності досягти перемоги, демонструвати успіхи в спорті. Дисциплінованість, вимогливість до себе, цілеспрямованість, наполегливість у поєднанні з мотивацією досягнення успіху виступають чинниками успіху в спорті.

Сергій ЛЕМІШКО,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,
м. Київ,
Україна

Науковий керівник: Людмила АДІРХАЄВА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,
м. Київ,
Україна

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ФІЗИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ З ОДНОЛІТКАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасні реалії життя негативно впливають на фізичне здоров'я дітей. Особливо гостро стоїть питання появи значної кількості дітей з різними порушеннями здоров'я та розвитку. Включення таких дітей до освітнього середовища є найактуальнішим питанням сьогоденної системи освіти, вирішення якого починається із реалізації положення Концепції розвитку інклюзивної освіти, одним із напрямків якої є формування позитивного ставлення до дітей та осіб із порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю [5].

На виконання вимог чинного законодавства у сучасному освітньому середовищі поряд із фізично здоровими дітьми навчаються діти із особливими освітніми потребами. Таке освітнє середовище називається інклюзивним. Цілком справедливим є створення інклюзивного середовища, у якому об'єднані діти, що під час освітнього процесу мають однакові можливості для отримання знань, підтримання фізичного розвитку та розумових здібностей. Фізична активність у даному напрямку має вирішальну роль, адже під час фізичних занять відбувається активація роботи усіх органів та систем організму дитини.

У розрізі реалізації фізичних занять для учнів старшого шкільного віку актуальності набула мотиваційна складова. Старший шкільний вік має певні особливості, пов'язані із переходом від підліткового до юнацького віку. Це період різкої зміни внутрішньої позиції, діти у цей період навчаються взаємодіяти між собою, спілкуватися, дружити, любити, працювати у команді, завдяки чому формуються їх моральні цінності та норми, що використовуватимуться у подальшому житті.

Маємо зазначити, що саме у цей період фізична культура має надважливе значення. Проте, не кожен у цей період свідомо прагне займатися фізичними вправами та слідкувати за своїм здоров'ям та фізичним розвитком. Тому перед педагогами постав виклик формування позитивної мотивації до фізичних занять, адже останнім часом спостерігається зниження рівня зацікавленості фізичною культурою учнями старшого шкільного віку.

Бобровник С. І. мотивацію визначив сукупністю мотивів, що спонукають людину до активної діяльності в певному напрямку. Натомість, на його думку, мотивація до фізичних занять являється комплексом мотивів особистості, орієнтованих на набуття і збереження оптимального рівня фізичної підготовленості та працездатності особи [2, с. 5].

Підвищення рівня мотивації учнів старшого шкільного віку до фізичних занять обумовлює потребу володіння педагогом усім арсеналом умінь та навичок. Процес формування позитивної мотивації до фізичних занять має відбуватися на постійній основі. З урахуванням різного рівня готовності учнів до фізичної активності, виникає необхідність використання таких завдань, за допомогою яких усі учні об'єднуються процесом, причому учні, які мають нижчий рівень фізичного розвитку починають засвоювати матеріал уроку швидше, аніж учні, які фізично розвинені і сильніші та постійно удосконалюють свої уміння та навички.

Як зазначає Матвієнко І., серед популярних мотивів зайняття фізичними вправами учні старшого шкільного віку керуються, частіше за усе, вдосконаленням форми тіла, поліпшенням і зміцненням здоров'я, необхідністю

формування і розвитку упродовж усього життя, досягненням високого спортивного результату [4, с. 81-85]. Тому педагог має формувати завдання уроку таким чином, аби спонукати учнів до фізичних занять та які будуть цікавими кожному учню для досягнення поставлених цілей.

Спираючись на тему дослідження, слід зробити акцент на взаємодію з однолітками в інклюзивному середовищі під час фізичних занять. Це наступний виклик педагогові у процесі розробки програми уроку, виконання якої передбачатиме задіяння у тій чи іншій мірі усіх учнів під час фізичних занять, зважаючи на рівень індивідуального фізичного та психічного розвитку кожного учасника освітнього процесу. Причому, поряд із фізичними навантаженнями, увагу слід приділити взаємодії з однолітками.

Сучасні виклики обумовили появу різних проблем, розв'язання яких потребує від кожного учня старшого шкільного віку володіння необхідними знаннями та вміннями, а також розвиненими такими особистісними якостями як ініціативність, креативність, комунікативність, вміння подолання труднощів та співпраці в команді тощо.

Розділяємо думку багатьох авторів, які вбачають підвищення рівня мотивації учнів до фізичних занять, формуючи в них позитивне ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності на уроках та формування потреби у регулярному їх відвідуванні [1, с. 5].

Підтримуємо позицію Лещенко Г. А., який висловив думку про необхідність дотримання таких педагогічних умов формування мотивації учнів до фізичних занять у старшому шкільному віці, які полягають у: формуванні позитивного, ціннісного ставлення до занять фізичними вправами; цілеспрямованому мотивуванні та стимулюванні до активної фізкультурної діяльності; прищепленні інтересу до активної фізкультурної діяльності; озброєнні знаннями з фізичної культури та формуванні вміння самостійності під час зайняття фізичними вправами [3, с. 17].

Дослідниками мотивації школярів до фізичних занять виявлено наявність різних способів мотивування, проте найефективнішим названо демонстрацію

різних позитивних впливів фізичних навантажень. Деякі з них полягають у: інтересі до нової справи; цікавих формах проведення секцій; бажанні самоствердження у середовищі та у змаганні з іншими; впливі «колективної свідомості» (наслідування дій інших); бажанні красивого тіла задля відчуття симпатії з боку протилежної статі; бажанні мати силу задля захисту себе та інших; бажанні мати міцне здоров'я і зовнішню привабливість; наслідуванні особистого кумира; наслідуванні іміджу фізичної сили і краси (за прикладом демонстрації на екрані); бажанні цікавого і корисного проведення дозвілля.

Підсумовуючи, зазначимо, з огляду на інклюзивність середовища, для мотивації учнів старшого шкільного віку до фізичних занять шляхом взаємодії з однолітками, слід використовувати інтерактивні, інформаційно-комунікаційні технології і технології проєктного навчання. Завдяки вказаним засобам учні отримують навички володіння способами і прийомами організації та проведення самостійних занять фізичними вправами; вчать самостійно контролювати фізичний і психологічний стан. Проведення цікавих уроків є важливим для формування мотивації, тому їх організація має включати сучасні види рухових активностей, зокрема естафети, рухливі та спортивні ігри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безверхня Г. В., Цибульська В. В., Гончар Г. І. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів та студентів: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві»; 2016. 223 с.
2. Бобровник С. І. Формування мотивації старшокласників до занять фізичною культурою та спортом. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2014. Вип 2 (43). С. 4-9.
3. Лещенко Г.А. Формування позитивної мотивації школярів до систематичних занять фізичними вправами: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09. Кривий Ріг, 2002. 18 с.
4. Матвієнко І. Формування мотивації школярів до занять фізичною культурою та спортом у закладах загальної середньої освіти. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. №3. С. 81– 85.

5. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 20.08.2010 р. № 8/1-2. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogonavchannya> (дата звернення: 09.03.2025).

Владислав ВОЛОДІН,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля,
м. Київ,
Україна
Науковий керівник: Сослан АДІРХАЄВ,
завідувач кафедри фізичної культури і спорту
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля,
м. Київ,
Україна

ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В МОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

В умовах невизначеності, у яких перебуває українське суспільство в сучасний період, особливої актуальності набула проблема здорового способу життя. Найважливішим завданням держави й суспільства на сьогодні є збереження і зміцнення здоров'я дітей, адже діти – це наше майбутнє, а від їхнього здоров'я залежить здоров'я нації.

Одним із пріоритетних напрямків гуманізації освіти соціально-орієнтованої держави, якою позиціонує себе Україна, є утвердження здорового способу життя дітей, що сприяє розвитку молодого покоління, його життєвої творчості та духовного зростання. Значної уваги в умовах невизначеності потребують діти з особливими освітніми потребами, їхнє перебування у єдиному освітньому просторі, тому сьогодення система освіти визнала необхідним використання інклюзивних підходів до організації освіти для дітей з особливими освітніми потребами. А у контексті збереження здоров'я дітей існує потреба використання

інклюзивних підходів до організації занять з фізичної культури для учнів молодшого шкільного віку.

Універсальною формою збереження та зміцнення здоров'я учнів молодшого шкільного віку в умовах невизначеності є фізична активність, реалізація якої можлива під час занять з фізичної культури. Активні рухи дитини сприяють підвищенню її працездатності, розвитку інтелектуальних здібностей, покращенню самопочуття, підвищенню імунітету та резервних можливостей організму. Фізичне навантаження передбачає проведення ретельної роботи фахівця, враховуючи вікові можливості та психологічні особливості дитини молодшого шкільного віку. Тому організація занять з фізичної культури у початковій школі має відбуватися з використанням різних підходів, зокрема інклюзивних.

Інклюзивна модель («to include» – включати, мати в своєму складі) передбачає навчання дітей, які мають різні порушення здоров'я, особливості розвитку, в однакових умовах із здоровими однолітками – звичайних класах, школах. За таких мов неприпустимим є прояви будь-яких форм дискримінації, як з боку дорослих, так і з боку інших дітей [5, с. 62].

Борисенко Л. Л. вважає фізичну культуру середовищем, яке є інклюзивним. Інклюзивний підхід вбачається у розумінні різних освітніх потреб дітей та наданні послуг відповідно до цих потреб шляхом більш повної участі в освітньому процесі, залученні громадськості та усуненні дискримінації в освіті [1, с. 23-26].

З огляду на інноваційність інклюзивних методів в сучасних освітніх закладах, використання їх у організації навчального процесу привертає увагу як теоретиків, так і практиків. Ускладненням організації занять з фізичної культури для учнів молодшого шкільного віку є умови невизначеності. На думку Милославської О. В., Іванчихіної К. О., роль невизначеності у нашому житті може бути як негативною, так і позитивною. Негативна вбачається у формуванні пригніченого стану, тоді як позитивна роль цього феномена вбачається у свободі дій та виступає джерелом креативності [2, с. 23-26].

Тож, акцентуючи увагу на креативності, як позитивному аспекті організації занять з фізичної культури для учнів молодшого шкільного віку, маємо вказати на побудові фахівцями уроку з використанням різних засобів, методів і прийомів, в основі яких лежать інтерактивні технології. Такий підхід обумовлений потребою у зацікавленні навчанням та заняттям фізичною активністю дітей з особливими освітніми потребами.

На переконання Пироженко О., інтерактивне навчання слід розглядати як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має на меті створити комфортні умови навчання, перебуваючи у яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [4, с. 36].

У рамках інклюзивного підходу до організації занять з фізичної культури для учнів молодшого шкільного віку впровадження інтерактивних технологій обумовлює наявність певних вимог до структури уроків, які полягають у: створенні мотивації; повідомленні завдань уроку та очікуванні навчальних результатів; наданні необхідної інформації; інтерактивних вправах; підбитті підсумків; оцінюванні результатів уроку.

На таких уроках відбувається отримання основних пізнавальних вмінь, розвиток фізичних здібностей учнів молодшого шкільного віку і їхніх рухових навичок. Учні привчаються до самостійності виконання фізичних вправ, що у свою чергу впливає на формування навичок здорового способу життя, естетичних навичок і зразків поведінки. Під час уроку учні повинні бути захопленими, з цікавістю виконувати вправи, що сприяє формуванню мотивації до навчання, розвитку самостійного мислення і дій.

Варто наголосити на пріоритетності індивідуального підходу до кожної дитини, що обумовлює необхідність систематизації вправ та завдань відповідно до особливих потреб учнів, які перебувають у одному освітньому просторі. Метою індивідуалізації навчання учнів молодшої школи є підвищення рівня активності, адже це являється необхідною умовою успішності процесу навчання учнів з особливими освітніми потребами на заняттях фізичної культури.

Доцільним у даному напрямку є використання методів, вказаних Борисенко Л.Л.:

- спеціальних методів за принципом наочності (ілюстрація, демонстрація);
- практичних методів (вправи, методи контролю, самоконтролю і взаємоконтролю);
- специфічних методів (метод строго регламентованої вправи, метод кругового тренування, ігровий метод, змагальний метод);
- прийомів і засобів навчання, які сприяють реалізації пізнавальної діяльності учнів, формуванню необхідних навчальних навичок на уроках фізичної культури, які сприяють розкриттю і розвитку потенціалу дитини молодшого шкільного віку [1, с. 23-26].

Маємо погодитися із Пилипчуком О. П. та Скрипкою І. М., які пропонують навчальний процес будувати на основі впровадження елементів тих видів спорту, доступних до використання в ігровому методі підготовки [3, с. 83-87]. Ігри сприяють формуванню типових навичок соціальної поведінки, виконуючи при цьому ряд функцій: навчальної, виховної, комунікативної, розважальної, релаксаційної, оздоровчої.

Таким чином, вважаємо, що інклюзивні підходи до організації занять з фізичної культури для учнів молодшого шкільного віку в мовах невизначеності полягають у використанні інтерактивних технологій, основним видом яких є ігрова діяльність. Такі уроки будуть ефективними та сприятимуть не лише фізичному та психічному розвитку дитини, а й навчать її колективній взаємодії, що на сьогодні є надважливими вимогами до життєдіяльності осіб з особливими потребами як активних, повноправних членів суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко Л.Л. Фізична культура як інклюзивне середовище Система надання освіти дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу: Зб. за матер. VI Всеукр. наук.-практ. конференції (12 грудня 2018 року). Лисичанськ: ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського

національного університету імені Тараса Шевченка» – Лисичанськ: ФОП Чернов О. Г. 2018. С. 23-26.

2. Милославська О. В., Іванчихіна К. О. Феномен невизначеності у психології. Особистість, суспільство, закон: матер. міжнар. наук.-практ. конф.(25 квіт. 2019 р., м. Харків). 2019. Харків: харків. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 316 с. С. 56-59.

3. Пилипчук О. П., Скрипка І. М. Методика проведення фізкультурнооздоровчих занять з елементами дзюдо для дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. № 1 (129). С. 83-87.

4. Пометун Л. О., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Видавництво А.С.К. 2004. 192 с.

5. Приступа Є. Н., Петришин Ю. В., Боднар І. Р. Інклюзивне фізичне виховання школярів 1-3 груп здоров'я. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 1. С. 62-67.

Микола АНТОНЮК,
викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії
Відокремленого структурного підрозділу
„Сарненський педагогічний фаховий коледж
Рівненського державного гуманітарного університету”
м. Сарни,
Україна

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ФУТБОЛУ ТА ЇХНЄ ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У сучасному освітньому просторі, де фізичне виховання відіграє ключову роль у формуванні здорового та активного суспільства, особлива увага приділяється підготовці майбутніх вчителів фізичної культури. Футбол, як один з найпопулярніших видів спорту, має значний потенціал у цьому процесі. Однак, для забезпечення всебічного розвитку учнів та підвищення їхньої зацікавленості до занять, необхідне впровадження нетрадиційних форм футболу. [3]

Взагалі значення футболу для країни в цілому, та для студентської молоді важко переоцінити.

Якщо говорити про студентів, то це професійна підготовка:

- Розвиток педагогічних навичок: організація та проведення футбольних занять, турнірів та інших заходів розвивають у студентів організаторські, комунікативні та педагогічні навички.

- Сприяє розумінню дитячої психології: робота з дітьми та підлітками в футбольних секціях допомагає студентам краще розуміти дитячу психологію та методи ефективної взаємодії з дітьми різного віку та рівня підготовки.

- Розширення арсеналу методик: знання різних видів футболу (футзал, пляжний футбол тощо) дозволяє майбутнім вчителям урізноманітнити свої уроки, зробити їх більш цікавими та ефективними, враховуючи індивідуальні особливості учнів.

- Популяризація здорового способу життя: майбутні вчителі фізичної культури стають провідниками здорового способу життя, використовуючи футбол як інструмент для залучення дітей та підлітків до активних занять спортом. [1]

Таким чином, футбол має важливе значення як для країни в цілому, так і для підготовки майбутніх поколінь вчителів фізичної культури, забезпечуючи їх необхідними професійними навичками та сприяючи розвитку здорового та активного суспільства.

Проте, впровадження **нестандартних** видів футболу стає необхідним кроком у сучасному освітньому процесі, особливо в рамках підготовки майбутніх вчителів фізичної культури, які будуть працювати в Новій українській школі. Це зумовлено кількома чинниками:

1. Різноманітність та доступність

Нестандартні види футболу, такі як футзал, пляжний футбол чи панна футбол, забезпечують можливість залучення більшої кількості учнів до активних занять спортом. Вони можуть бути адаптовані до різних умов — як у спортивних залах, так і на відкритих майданчиках.

2. Розвиток специфічних навичок

Кожен вид нестандартного футболу має свої особливості, що дозволяє учням розвивати специфічні технічні та тактичні навички. Це сприяє формуванню різностороннього спортивного досвіду, який може бути корисним у майбутньому.

3. Підвищення мотивації

Запровадження нових та цікавих форм гри підвищує зацікавленість учнів у фізичній культурі. Нестандартні види футболу можуть залучити тих, хто не проявляє інтересу до традиційних видів спорту.

4. Розвиток універсальних навичок

Ці види футболу розвивають базові футбольні навички - володіння м'ячем, пасування, ведення, удари. Вони формують універсальність, адаптивність та швидкість прийняття рішень, що є важливими для успішної гри.

5. Відповідність Новій українській школі

Вони добре вписуються у концепцію Нової української школи, яка передбачає застосування інтерактивних, ігрових та практико-орієнтованих методів навчання. Вони сприяють розвитку ключових компетентностей, таких як співпраця, комунікація, здоров'я і безпека.

6. Інклюзивність

Нестандартні види футболу можуть бути адаптовані для учнів з різними фізичними можливостями, що робить заняття спортом доступними для всіх. Це важливо для створення інклюзивного освітнього середовища. [1]

Отже, враховуючи важливість впровадження нестандартних видів футболу в освітній процес, варто звернути увагу на ті формати, які є найцікавішими та найефективнішими у роботі зі студентами та здобувачами освіти ЗЗСО.

Футдаблбол. Цей вид футболу, також відомий як "український футбол", був винайдений у Києві в 2007 році. Його головна особливість полягає у використанні двох м'ячів різного кольору одночасно, що значно ускладнює гру та робить її більш динамічною та захопливою. Футдаблбол вимагає від гравців

високої концентрації, швидкої реакції та вміння координувати свої дії в умовах постійної зміни ситуації на полі. [2]

Пляжний футбол. Цей вид спорту базується на правилах традиційного футболу, але проводиться на піщаних пляжах. Гра на піску вимагає від гравців особливої техніки володіння м'ячем та швидкості пересування по нестійкій поверхні. М'який пісок сприяє імпровізації та використанню красивих технічних прийомів, таких як удари в падінні через себе ("ножицями" або "бісіклетами"). Компактні розміри поля дозволяють гравцям забивати голи практично з будь-якої позиції. [2]

Футзал. Це командна спортивна гра з м'ячем у залі, в якій беруть участь дві команди по п'ять гравців, включаючи воротаря. На відміну від звичайного футболу, футзал грається на майданчику з твердим покриттям без використання бортиків. У футзалі використовується менший м'яч з меншим відскоком. Гра відрізняється високим темпом, великою кількістю імпровізацій, креативних рішень та технічних дій. [2]

Тристоронній футбол. Автором ідеї цього виду футболу є датський художник Асгер Йорн. Гра відбувається на полі у формі правильного шестикутника, де кожна друга грань обладнана воротами. У матчі беруть участь три команди, а переможцем стає та, яка пропустила найменше голів. Тристоронній футбол не має загальноприйнятого регламенту, тому правила можуть варіюватися залежно від конкретного заходу. [2]

Панна-футбол. Це вид вуличного футболу, де головною метою є не забити гол, а прокинути м'яч між ніг суперника ("панна"). Цей вид спорту виник в Нідерландах і швидко набув популярності серед молоді. Панна-футбол розвиває техніку, спритність та креативність гравців. В Україні панна-футбол включено до шкільної програми Нової української школи (НУШ). [1]

Ампфутбол. Це адаптований вид футболу для людей з ампутаціями. У кожній команді грають сім гравців (шість польових гравців та воротар). Польові гравці мають ампутацію нижньої кінцівки та грають без протезів, використовуючи ліктьові милиці. Воротарі мають ампутацію верхньої кінцівки.

Ампфутбол є важливим інструментом фізичної реабілітації та соціальної інтеграції для людей з інвалідністю.

Наведено приклади авторських підвідних ігор, розроблених для заохочення до гри у футбол:

- Футбол парами (хлопчик бере дівчинку за руки).
- Футбол «Команда Мікс» (команди з хлопчиків і дівчаток, які по черзі забивають голи).
- Футбол пішки (не можна бігати).
- Футбол на четвереньках.
- Футбол з воротами до стінки.

Детальніше ознайомитись з цими техніками та видами футболу можна за покликанням: <https://www.youtube.com/watch?v=nSHsQPeRW6E>

Отож, впровадження нетрадиційних видів футболу в освітній процес дозволяє всебічно розвивати учнів, формувати у них важливі навички та компетентності, а також сприяє їхній зацікавленості та залученості до занять. Застосування цих видів футболу в практиці майбутніх педагогів фізичної культури Нової української школи є важливим для забезпечення якісної та ефективної підготовки фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеленюк О. Педагогічний дизайн у спеціалізованій освіті з футболу. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 3(31). URL: <http://surl.li/kzmebz> (дата звернення: 09.03.2024).
2. Чернявська Т. С. Історія розвитку українського футболу : thesis. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44623> (дата звернення: 13.02.2025).
3. Забіяко Ю. Актуальні проблеми футболу в сучасних умовах. *InterConf*. 2023. № 31(147). с. 621–627. URL: <http://surl.li/hdcdsq> (дата звернення: 20.02.2024).

*Ганна ЗЮКОВА,
вчитель-методист,
вчитель фізичної культури вищої кваліфікаційної категорії
Комунального закладу
„Харківський ліцей №181 „Дьонсуре”
Харківської міської ради”
м. Харків,
Україна*

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Від якості уроку фізичної культури залежить дуже багато, аж до стану здоров'я учнів, що займаються. І тому існує необхідність у ретельній і сумлінній підготовки до нього, а особливо до його організації та проведення. Урок фізичної культури покладає велику відповідальність на вчителя, як дуже специфічний вид діяльності педагога, і вимагає особливої уваги до себе.

Перед сучасним учителем фізичної культури стоїть завдання забезпечити високий рівень активності учнів на уроках. Для цього необхідно, щоб школярі мали інтерес до занять фізичними вправами, прагнули розвивати необхідні для цього фізичні і психічні якості і отримували задоволення від цих уроків.

Урок фізичної культури є основною і обов'язковою формою фізичного виховання в школі. При проведенні уроку фізичної культури необхідно дотримуватись наступних вимог:

1. Вчитель повинен забезпечити високий виховний рівень кожного уроку через зв'язок предмету з життям своїх учнів (сьогодні і в майбутньому);
2. Кожен урок повинен бути тісно пов'язаний з попередніми і наступними, утворюючи систему уроків;
3. Сучасний урок відрізняється організацією самостійної навчальної діяльності учнів;
4. Показовим для сучасного уроку є різноманітність діяльності учнів, засобів, методів і прийомів, що використовуються вчителем;

5. Обов'язковою умовою ефективності є досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів протягом усього уроку;

6. На кожному уроці слід забезпечити функціонування системи контролю знань, умінь і навичок учнів;

7. Важливе значення мають умови проведення уроків (навчально-матеріальні, гігієнічні, естетичні і морально-психологічні).

Уроки фізичної культури у молодшій школі будуються у відповідності до загальних педагогічних принципів і вирішують наступні завдання:

1. Навчання красивої ходьби, формування правильної постави;
2. Навчитися правильно дихати і вміти узгоджувати рухи з диханням;
3. Формування “школи рухів”, виразного і технічно правильного виконання вправ;
4. Формування навиків і умінь самостійно використовувати засоби фізичного виховання в позаурочний час;
5. Озброєння учнів елементарними знаннями про значення фізичних вправ для здоров'я людей, про руховий режим, особисту гігієну, загартовування;
6. Розвиток інтересу в учнів і вироблення звички до різних форм занять фізичними вправами.

Вирішення наступних завдань висуває до уроку фізичної культури певні вимоги, що враховуються при формуванні його змісту.

Для якісного проведення уроків фізичної культури і успішного розв'язання виховних, освітніх і оздоровчих завдань учителям необхідно ретельно готуватись до кожного уроку. Підготовка вчителя до уроків починається ще перед новим навчальним роком, коли він складає календарні плани на півріччя, виходячи з вимог програми і враховуючи наявну матеріальну базу й інвентар для використання на уроках, а також стан фізичної підготовленості і розвитку учнів. Потім, керуючись календарним планом та програмою з фізичної культури, вчитель розпочинає складання плану або конспект уроку, в якому коротко і точно визначено педагогічні завдання, а також засоби та методи розв'язання їх. Менш досвідчений вчитель складає конспект уроку, а досвідчений – може обмежитись

лише планом-конспектом. Розпочинаючи урок, учитель повинен добре знати не тільки його структуру, а й зміст програми, засоби й методи реалізації педагогічних завдань, а також враховувати стан здоров'я і фізичний розвиток дітей, їхні анатомо-фізіологічні, психологічні та індивідуальні особливості, рівень фізичної підготовленості. Крім того, необхідно враховувати клімато-географічні і метеорологічні, санітарні і матеріально-технічні умови проведення уроків.

Виховання позитивних моральних та вольових рис характеру учнів – тривалий процес протягом усього періоду навчання учня і здійснюється всім педагогічним колективом. Важливо, щоб учитель, плануючи уроки, визначив основні завдання виховання, які впливають із змісту навчального матеріалу і вимог програми, та форми і методи реалізації їх.

Готуючись до проведення уроку, вчитель повинен передбачити заходи щодо запобігання травматизму учнів. Перед початком уроку необхідно перевірити форму учнів, спортивний одяг і взуття мають відповідати існуючим нормам. Основними причинами травм є порушення правил методики навчання і організації занять, відсутність дисципліни на уроці, недбала підготовка місця занять, несправний спортивний інвентар, погано організоване страхування і допомога.

Учні повинні чітко виконувати всі вимоги вчителя, пов'язані з методикою навчання і організацією класу. Порушення вказівок учителя, спроба виконати вправу поспіхом після команди або розпорядження про її закінчення, виконання вправ на непридатних і неперевірених приладах, без матів, без страхування й розминки, виконання складних вправ без достатнього засвоєння їх можуть призвести до травм.

Важливо правильно розмістити прилади в залі, ставлячи їх на достатній відстані від стін і один від одного. Не можна ставити прилади так, щоб вправи доводилося виконувати обличчям до сліпучого світла. Учні повинні добре бачити прилад і місце зіскоку. Учителеві треба також знайомити, учнів з навичками страхування і самострахування, що не тільки сприятиме запобіганню

нещасних випадків, а й допоможе зрозуміти основи техніки рухів, що вивчаються, і прискорити процес формування рухових навичок.

Для якісного і емоційного проведення уроків фізичної культури з учнями молодших класів велике значення має музичний супровід, що застосовується як у спортивних залах, так і на майданчиках. Музика сприяє більш ритмічному й координованому виконанню фізичних вправ, допомагає виконати їх виразніше й точніше, зумовлює темп рухів. Діти також навчаються правильно сприймати музичні відтінки твору і, відповідно до музики, змінювати характер своїх рухів. Під плавну, тиху музику вправа виконується спокійно, в повільному темпі, під швидку і голосну — виконують біг і стрибки. Раптове закінчення музики або голосний, виразний акорд є сигналом до зупинення або зміни рухів.

Якщо в дітей погана координація рухів, їх важко навчити діяти відповідно до музики. Тому спочатку, розучуючи вправу, необхідно показати і виконати цей рух один - два рази без музики, під лічбу вчителя. Після цього вправу виконують під музику. Знайомі вправи можна починати відразу ж з виконання під музику.

Музичний супровід можна застосувати вже з 1 класу. Спочатку дітей навчають ходити під маршову музику, а потім переходити до виконання загальнорозвивальних вправ, добираючи для цього музичний супровід з чітким ритмом. Музику можна використовувати для проведення всіх частин уроку, створюючи музичний фон під час роботи на приладах, а також проведення ігор та естафет. Для цього використовують магнітофон або програвач з відповідними записами.

Фізичне виховання учнів молодших класів — багатогранний процес, що не обмежується лише уроками фізичної культури. Над удосконаленням виконання фізичних вправ, що вивчались на уроці, а також для розвитку необхідних рухових якостей учні самостійно працюють вдома. Виконання домашніх завдань з фізичної культури передбачено програмою, де подано орієнтовні вправи. Щоб самостійна робота вдома принесла більшу користь учневі, вчитель дає учням консультації, методичні вказівки, систематично пояснює, де, коли і як краще виконати задані додому вправи; обов'язково зазначає строк і орієнтовну кількість

повторень по днях (залежно від вправи).

Домашні завдання можуть бути загальними і індивідуальними. Вони мають бути посильними й доступними учням, але й в міру важкими, щоб учням було цікаво виконувати їх. Учитель планує домашні завдання заздалегідь і обов'язково вносить до плану-конспекту уроку. Регулярна перевірка домашніх завдань є частиною обліку успішності учнів, вона допомагає вчителю об'єктивно оцінити знання, вміння та навички учнів.

До виконання учнями домашніх завдань слід залучити їхніх батьків. На батьківських зборах треба ознайомити батьків з основними питаннями фізичного виховання дітей, розповісти про режим дня школяра, його значення для правильного фізичного розвитку і здоров'я дітей. Під час бесід з батьками необхідно підкреслити важливість їхнього особистого прикладу фізичної активності.

Зміст уроків фізичної культури – це певний набір фізичних вправ і пов'язаних з ними знань, діяльність учнів і робота вчителя, а також результати – наслідок цієї роботи.

Зміст уроку планує вчитель, але педагог не може завчасно передбачити всі деталі, ситуації й умови спілкування з дітьми. Тому в практиці розрізняють зміст уроку спроектований і той, що реально склався в процесі його проведення.

Важливим у процесі досягнення позитивного результату є, з однієї сторони підготовленість та професійна компетентність вчителя, а з другої – діяльність самих учнів. Обидві сторони тісно взаємопов'язані і взаємообумовлені [1, с. 7-12].

ЛІТЕРАТУРА

1. Посібник «Фізичне виховання в 1-4 класах в навчальних закладах. – Харків, 2011. – 277 с. – робота на XVIII Харківську обласну виставку-ярмарок педагогічних ідей та технологій. Автор-укладач: Зюкова Ганна Ігорівна.

Світлана ПЕТРОВИЧ,
викладач фізичної культури вищої категорії
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж технологій та дизайну одягу”,
м. Київ,
Україна

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІДГОТОВЧОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНИХ ГРУП ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛЕКЦІЙ ТА ФІЗИЧНИХ ВПРАВ

У сучасному суспільстві спостерігається тенденція до зниження рухової активності молоді через поширення цифрових технологій, малорухливий спосіб життя та низький рівень фізичної культури. Багато здобувачів освіти не усвідомлюють важливості фізичних вправ для здоров'я та загального розвитку. Формування мотивації до занять фізичною культурою за допомогою лекцій та практичних занять дозволяє підвищити інтерес до здорового способу життя, створити позитивне ставлення до фізичної активності та сприяти гармонійному розвитку особистості.

Здобувачі освіти підготовчої та спеціальної медичних груп мають обмежені фізичні можливості, що зумовлює потребу в особливому підході до фізичного виховання. Недостатня рухова активність у таких здобувачів негативно впливає не лише на їхній фізичний розвиток, а й на когнітивні здібності, емоційний стан та загальне самопочуття. Зниження м'язового тону, атрофія м'язів, погіршення координації рухів та інші негативні наслідки малорухливого способу життя можуть призводити до подальшого розвитку хронічних захворювань.

Оздоровча фізична культура – це система фізичних вправ, спрямованих на зміцнення здоров'я, підвищення працездатності, профілактику захворювань і поліпшення загального самопочуття. Вона включає різні види рухової активності: гімнастику, фітнес, йогу, спортивну ходьбу, плавання, дихальну гімнастику та інші види оздоровчих вправ.

Але слід знати, що ці засоби мають високий ступінь впливу на організм, а їх інтенсивність вимагає індивідуального підбору і дозування навантаження під час оздоровчих занять, а також необхідного контролю за цим впливом, щоб навантаження не перевищувало можливості людини і не завдало шкоди її здоров'ю, особливо це стосується підготовчої та спеціальної медичних груп.

Зниження рухової активності негативно позначається на здоров'ї, фізичному розвитку, фізичній формі та працездатності людини. Обмежена м'язова діяльність є однією з основних причин розвитку серйозних хронічних захворювань внутрішніх органів, порушення обміну речовин, погіршення постачання крові киснем і накопичення в організмі молочної кислоти. Недостатня рухова активність (гіподинамія) позначається і на психічному стані людини: з'являється сонливість, дратівливість, безсоння, емоційна нестабільність, млявість рук, знижується апетит, розлад мови та мислення.

Під впливом активної м'язової діяльності маса і об'єм скелетних м'язів значно збільшується, кістки стають товщі та міцнішими. Тренований м'яз має приблизно вдвічі більше функціональних капілярів, ніж нетренований. У фізично активних людей життєва ємність легень значно перевищує середні показники. Глибокі й різноманітні морфологічні та функціональні зміни, що відбуваються в організмі людей, які регулярно займаються в достатніх кількостях, забезпечують економію основних фізіологічних процесів і роблять людину здатною до тривалої фізичної та розумової праці.

Регулярні аеробні вправи збільшують споживання кисню організмом, посилюють капіляризацію м'язів, покращують постачання киснем і тим самим запобігають виникненню серйозних захворювань.

Принцип оздоровчої фізичної культури полягає в тому, що фізична культура має зміцнювати здоров'я. Щоб він надав позитивний вплив на організм людини, необхідно дотримуватися певних правил:

- Фізична активність повинна бути спланована відповідно до можливостей здобувачів освіти.

- У процесі використання всіх форм занять фізичною культурою необхідно забезпечувати регулярність та єдність медичного, педагогічного контролю та самоконтролю.

- Принцип оздоровчої спрямованості зобов'язує фахівців фізичної культури організовувати заняття таким чином, щоб вони виконували профілактичну та розвивальну функцію.

Це означає, що за допомогою фізичної культури необхідно вдосконалювати функціональні можливості організму, підвищувати його працездатність та стійкість до негативних впливів; компенсувати нестачу рухової активності, що виникає в умовах сучасного життя.

Таким чином, оздоровча фізична культура є важливим компонентом здорового способу життя. Регулярні фізичні вправи сприяють зміцненню організму, покращенню самопочуття та підвищенню якості життя. Головне – обирати види фізичної активності, які відповідають віковим, фізичним можливостям та стану здоров'я кожної людини.

В жовтні 2024 року були проведені лекції за темами «Лімфодренажна гімнастика» та «Статичне напруження», а також комплекси вправ зі здобувачками освіти підготовчої та медичної груп. Було відібрано групу здобувачок освіти, з якими проведено дослідження впливу фізичних вправ на організм. ЧСС (частоту серцевих скорочень) вимірювали до та після проведення вправ. Результати замірів записували в графік у листопаді, а через два місяці регулярних занять у січні спостерігалася позитивна динаміка зниження ЧСС. На початку враховувався фізичний стан при виконанні вправ модуля гімнастика (гнучкість, координація), волейбол (подача волейбольного м'яча на точність), позитивне ставлення до регулярного виконання вправ.

Підсумовуючи досвід роботи з формування мотивації здобувачів освіти до занять фізичною культурою, можна зазначити, що ефективне поєднання лекційного матеріалу та практичних фізичних вправ сприяє підвищенню рівня активності здобувачів освіти, формуванню свідомого ставлення до власного здоров'я та зміцненню фізичних якостей.

Результати роботи показали, що:

1. Використання сучасних методів мотивації (лекції, відеоматеріали, особистісно-орієнтований підхід) значно підвищує зацікавленість здобувачів освіти у фізичній культурі.

2. Поєднання теоретичних знань про користь фізичної активності з практичними заняттями допомагає здобувачам освіти усвідомити важливість рухової активності для здоров'я.

3. Індивідуальний підхід до здобувачів освіти, зокрема підготовчих та спеціальних медичних груп, сприяє залученню всіх учасників освітнього процесу до занять фізичною культурою.

4. Правильно підібрані фізичні вправи, індивідуальний підхід, регулярні заняття дали змогу знизити частоту серцевих скорочень (ЧСС) та покращити самопочуття в підготовчій та спеціальній медичних групах.

5. Фізичні вправи не тільки зміцнюють фізичне здоров'я, а й позитивно впливають на психоемоційний стан, підвищують рівень працездатності, дисциплінованості та відповідальності.

Таким чином, впроваджена методика продемонструвала свою ефективність у формуванні стійкої мотивації до фізичної активності. Подальша робота в цьому напрямку має бути спрямована на вдосконалення методів навчання, впровадження новітніх технологій та розширення спектру фізичних занять відповідно до інтересів та можливостей здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеосвіта. Багмет Оксана «Фізичні якості людини». URL: <https://vseosvita.ua/test/fizychni-yakosti-liudyny-3007682.html> (дата звернення: 05.03.2025)

2. Фітнес Україна – Fitness UA «Статичні вправи – плюси та мінуси. Навіщо потрібні і що розвивають?». URL: <https://fitness.net.ua/statychni-vpravy-pliusy-ta-minusy-nbsp-navishcho-potribni-i-shcho-rozvyvaiut/> (дата звернення: 05.03.2025)

3. Estet – Portal «Лімфодренажні вправи: переваги та протипоказання». URL: <https://ua.estet-portal.com/statyi/prostye-limfodrenazhnye-uprazhneniya-kotorye-pomogut-ubrat-lishniy-ves-bez-diet> (дата звернення: 03.03.2025)

4. Всеосвіта. Методичні матеріали «Оздоровча фізкультура та її вплив на організм людини. Лікувальна гімнастика» Атаманчук Тетяна. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicni-materiali-ozdorovca-fizkultura-ta-ii-vpliv-na-organizm-ludini-likuvalna-gimnastika-436516.html> (дата звернення: 19.02.2025)

Оксана ЛЕОНЧУК,
*викладач фізичного виховання та фахових методик
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
Відокремленого структурного підрозділу
„Сарненський педагогічний фаховий коледж
Рівненського державного гуманітарного університету”,
м. Сарни,
Україна*

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасні тенденції розвитку суспільства висувають нові вимоги до особистості, серед яких особливе значення має здоровий спосіб життя. Зростання кількості захворювань серед студентської молоді, низький рівень фізичної активності та неправильний режим дня є вагомими проблемами, які потребують комплексного підходу до їх вирішення. Фізична культура є ефективним засобом формування здоров'язбережувальних компетентностей, оскільки сприяє підвищенню рівня фізичної підготовленості, розвитку відповідального ставлення до власного здоров'я та формуванню мотивації до здорового способу життя.

Проблема здоров'язбереження є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема Л.Л. Оршанського, В.Г. Апанасенко, О.І. Бутенко, які визначають фізичну культуру як важливий чинник збереження та зміцнення здоров'я. Науковці наголошують, що недостатня рухова активність негативно впливає на психофізичний стан студентів, знижує рівень працездатності та адаптаційні можливості організму. Залучення студентів до регулярних фізичних занять позитивно впливає на їхнє самопочуття, рівень стресостійкості та успішність у навчанні.

Формування здоров'язбережувальної компетентності є процесом, у ході якого людина самостійно формує свої навички, змінює поведінкові стереотипи, організовує свої дії з урахуванням нових знань, розвиває мотивацію та адекватно

оцінює власні можливості у сфері здоров'я. У контексті вищої освіти це визначається як цілеспрямований процес опанування студентами знань про здоров'я як ключову життєву цінність, формування навичок аналізу, оцінювання та контролю за власним фізичним і психічним станом, а також розвиток особистісних якостей, таких як самодисципліна, відповідальність, наполегливість і рішучість.

Основними складовими формування здоров'язбережувальної компетентності є: емоційно-мотиваційний, когнітивний, операційно-практичний та рефлексивний компоненти. Кожен із них має своє значення у процесі розвитку здоров'язбережувальної культури студентів, сприяє усвідомленню важливості збереження здоров'я та формуванню позитивного ставлення до здорового способу життя. На основі цих компонентів розроблено критерії оцінювання рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів закладів вищої освіти.

Формування здоров'язбережувальних компетентностей є складним і багатогранним процесом, який охоплює низку аспектів, спрямованих на підтримку, зміцнення та збереження здоров'я людини. Це передбачає формування у студентської молоді необхідних знань, навичок та ціннісних орієнтацій, що дозволяють ефективно дбати про власне здоров'я та запобігати розвитку різних захворювань. Такий підхід включає не лише фізичну активність, а й усвідомлення важливості здорового способу життя, розуміння принципів раціонального харчування, психоемоційного благополуччя та соціальної відповідальності щодо власного здоров'я і здоров'я оточуючих [6, С. 129].

Одним із важливих напрямів здоров'язбереження є впровадження інтерактивних методів навчання. Це передбачає організацію спеціальних тренінгів, семінарів, інтерактивних лекцій, під час яких студенти можуть отримувати корисні знання щодо здорового способу життя, правильного харчування, методів самоконтролю та профілактики захворювань. Використання сучасних технологій, таких як фітнес-трекери та мобільні додатки, дозволяє моніторити рівень активності, оцінювати фізичний стан та коригувати

індивідуальні плани тренувань. Залучення сучасних освітніх технологій сприяє підвищенню мотивації до ведення здорового способу життя та активного пізнання нових способів покращення фізичного і психічного здоров'я.

Мотивація до фізичної активності відіграє ключову роль у формуванні здоров'язбережувальних компетентностей. Важливим аспектом є розробка індивідуальних програм фізичного розвитку, які враховують рівень підготовленості студентів, їхні особисті вподобання, фізичні можливості та потреби. Це можуть бути як персоналізовані плани тренувань, так і рекомендації щодо вибору найбільш ефективних видів спорту або фізичної активності, що сприятимуть гармонійному фізичному розвитку та загальному зміцненню організму.

Не менш важливим аспектом здоров'язбереження відіграє психологічна підтримка студентів. Враховуючи високий рівень стресу, з якими стикаються сучасні студенти через навчальні навантаження, соціальні виклики та особисті переживання, необхідно розробляти програми психофізичної реабілітації. Вони можуть включати різні методики, спрямовані на зниження рівня стресу, підвищення емоційної стійкості, розвиток навичок саморегуляції та управління власним емоційним станом. Підтримка психологів, викладачів та спортивних наставників сприяє створенню гармонійного освітнього середовища, у якому студенти почуваються впевнено та комфортно.

Популяризація здорового способу життя є ще одним ефективним засобом підвищення обізнаності студентів про важливість фізичної активності. Проведення лекцій, семінарів, флешмобів і марафонів допомагає залучити молодь до активного способу життя. Організація спортивних змагань та турнірів стимулює студентів до участі в командних іграх, сприяючи розвитку соціальних навичок і спортивного духу.

Отже, формування здоров'язбережувальних компетентностей студентської молоді є важливим завданням сучасної системи освіти. Фізична культура виступає ефективним засобом покращення фізичного стану студентів, формування мотивації до здорового способу життя та підвищення рівня

загального добробуту. Для досягнення позитивних результатів необхідне комплексне впровадження освітніх, спортивних та психологічних заходів, що сприятимуть підвищенню рівня рухової активності та зміцненню здоров'я молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрющенко Т.К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально–педагогічна проблема. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Соціальна педагогіка. 2012. № 7. С. 123-127.
2. Аніщенко О.В. Методика організації і проведення тренінгів з розвитку особистісних і професійних якостей дорослих. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, 2015. №2 (11). 154-161.
3. Борисенко В.В. Сутність і структура здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей. Фізико–математична освіта, 2018. Випуск 1(15), частина 3. С. 22-26.
4. Казін Е.М. Проблема збереження здоров'я і розвитку учнів в системі освіти в умовах її модернізації. Валеологія. 2018. № 2. С. 10-15.
5. Омельчук О., Слобожанінов А.А., Ляхова І.М. Формування здоров'язбережувальних компетентностей студентів засобами інфокомунікаційних технологій. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, 6(151). 2022. с. 105-109.
6. Потужній О., Поліщук В. Здоров'язбережувальна освіта та формування її компетентностей у студентів в освітньому середовищі. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки». 2022. № 1. 124-129.
7. Рубан А.К. Формування навичок здорового способу життя у соціально неадаптованих підлітків. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2022. № 9(14). с. 349-363.

Володимир РОБУР,
викладач фізичного виховання
ВСП „Буриштинський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету”,
м. Буриштин,
Україна

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Вступ. Фізичне виховання – це складова освіти і виховання, педагогічний , навчально-виховний процес, навчальна дисципліна спрямована на опанування знань, умінь, навичок щодо управління фізичним розвитком, різновидами рухової активності з метою навчання та виховання особистості.

Постановка проблеми: Велике значення для збереження здоров'я людини має спосіб її життя. Протягом останніх років в Україні сталася тривожна ситуація: різко погіршилося здоров'я і фізична підготовка студентської молоді. Сучасна молодь не замислюється над своєю поведінкою. Відомо, що майже 75% хвороб дорослих людей « зароблені» ними в дитячі, підліткові, студентські роки. Це насамперед пов'язано з ковідом, війною, дистанційним асинхронним навчанням кризою в національній системі фізичного виховання, основними причинами якого є: знецінення соціального престижу здоров'я фізичної культури та спорту; відставання від сучасних вимог усіх ланок підготовки і перепідготовки фізкультурних кадрів; недооцінка у професійно-технічних навчальних закладах і закладах вищої освіти соціальної, оздоровчої виховної ролі фізичної культури та спорту; недостатній принцип її фінансування. Тому, виникла необхідність радикальної перебудови системи фізичного виховання студентської молоді. Основне завдання полягає, у формуванні у підростаючого покоління поведінки, спрямованої на нівелювання дії факторів ризику, оскільки в дорослому віці спосіб життя змінити значно важче.

Однією з найсерйозніших негативних ознак сучасного світу є гіпокінезія, обумовлена малорухливим способом життя. Вона визначається дефіцитом рухів,

рухової активності і є сьогодні екосоціальним фактором. Для деяких людей гіпокінезія є професійною, а для інших просто може бути способом життя, є посиленням предметом вчених[1].

Мета дослідження: мета обраної теми обумовлена тим що фізичне виховання та заняття фізичною культурою відіграють важливу роль у підготовці всебічно розвиненої людини.

Актуальність даного напрямку педагогічної діяльності на пряму пов'язана з низькою ефективністю традиційних і нетрадиційних підходів та методів організації навчально-виховного процесу з фізичного виховання школярів[2]. Управління фізичним розвитком, засобами фізичного виховання, в сучасній школі [3] .

Виклад основного матеріалу: статистика говорить про те, що наше суспільство хворе. Особливу тривогу викликає погіршення здоров'я у дітей і підлітків, які мають хронічні захворювання, недолік рухової активності провокує в них хвороби серцево-судинної і кістково-м'язової системи. Через низький рівень стану здоров'я близько 1млн. дітей шкільного віку сьогодні відлучені від занять фізичною культурою, через війну понад 770тис школярів змінили форму здобуття освіти з денної на дистанційну, водночас на сімейну(домашню) 64 тис. школярів. Уперше за 45 років лікарі зіштовхнулися з проблемою гіпотрофії юнаків призовного віку, що відбивається на комплектуванні Збройних сил. Здоров'я молодого покоління, що погіршується, створює необхідність зайнятися цією проблемою [1].

Фізичне виховання є складовою всебічного розвитку особистості. Воно спрямоване на забезпечення фізичного розвитку індивіда, зміцнення здоров'я. Чим більше розвинені фізичні і духовні сили людини, тим вищий рівень її працездатності. Фізичне виховання – система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я та загартування організму, формування рухових умінь і навичок.

Основні завдання з фізичного виховання:

- Отримання студентами і учнями основ теоретичних знань, практичних і методичних здібностей (умінь і навичок) з фізичного виховання, фізичної реабілітації, масового спорту, як компонентів її повноцінної та безпечної діяльності;
- Сприяння всебічному гармонійному розвитку, покращення розумової працездатності;
- Підвищення функціональних можливостей організму засобами фізичної культури;
- Формування думки про систематичні заняття фізичними вправами, з урахуванням особливостей їх майбутньої професії, фізичне самовдосконалення;
- Уміння складати та виконувати вправи з комплексів ранкової гігієнічної гімнастики;
- Використання засобів фізичної культури в лікувально-профілактичній діяльності;
- Виховання організаторських навичок, особистої гігієни та загартування організму;
- Удосконалення спортивної майстерності студентів та учнів, що займаються обраним видом спорту.

С.В.Ткачук[4] з посилань інших вчених, вважає, що причинами цих негативних факторів невідповідність рухової активності більшості школярів фізіологічним нормам. В сучасних умовах,важливим завданням по зміцненню здоров'я дітей є заняття фізичним вправами в навчальному закладі та вдома. У зв'язку з цим необхідно використовувати різноманітні підходи,форми та методи фізичного виховання,а також самостійні заняття вдома з метою підвищення рухової активності[5].

- Самими ж причинами неефективного фізичного виховання являються:
- низький рівень знань про різновиди фізичних засобів;
 - недостатня продуктивність діяльності фахівців з фізичного виховання;
 - стереотипний підхід спеціалістів до рішення професійних завдань;
 - недостатній рівень усвідомлення результатів педагогічної діяльності;

Аналіз наукових джерел свідчить, що сучасна педагогічна наука досліджує різні питання фізичного виховання здобувачів освіти. Науковці присвячують свої дисертаційні дослідження проблемам формування здорового способу життя здобувачів освіти, організаційно-методичним основам фізкультурно-спортивної роботи з учнями, студентами, позитивного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності.

Специфічною основою змісту фізичного виховання є раціональна рухова активність. Шкільний вік – це період швидкого росту і фізичного розвитку, під час якого навчальний заклад повинен прикласти максимум зусиль щоб забезпечити достатній фізичний розвиток здобувачів освіти, основною формою якого є урок, але значне місце у фізичному вихованні належить фізкультурно-оздоровчим і спортивно-масовим заходам.

Отже, здобувачі освіти навчальних закладів через невелику кількість занять фізичною культурою не мають можливості досягати бажаних результатів. Засоби і методи що застосовуються вчителями для розвитку основних фізичних якостей не можуть вважатися ефективними.

Висновок. Аналіз навчальних програм з фізичної культури дозволяє зробити висновок про те, що їх зміст в цілому відповідає завданням виховання в учнів позитивного ставлення до занять фізичною культурою. Уміле використання навчального матеріалу сприяє успішному вирішенню цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1.Ткачук С.В. Характеристика рухової активності хлопчиків і дівчаток молодшого шкільного віку в умовах мегаполісу / С.В.Ткачук, О.В. Давиденко // Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія №15 « Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт / За ред. Г.М. Артюзова. – К: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2025.

2. Теорія і методика фізичного виховання школярів : навч. посіб. : в2ч. Ч.2 / Б.М.Шиян І.О. Омеляненко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012.- 304 с.

3. Фізична культура і здоров'я: Навчальний посібник /Т.В.Кондес –К : Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 126 с.
- 4.Євгеній Столітенко Фізичне виховання учнів І-ІІ класів у процесі занять футболом. –К.: Баланс-клуб, 2016.-304 с.

Сергій ФРЕЛІК,
вчитель фізичної культури КП „Харківський ліцей № 9”
Харківської міської ради,
м. Харків,
Україна

Владислав БУГОРСЬКИЙ,
вчитель фізичної культури КП „Харківський ліцей № 9”
Харківської міської ради,
м. Харків, Україна

Ольга БУГОРСЬКА,
керівник гуртка „Середньовічний бій”
КЗ ЦПО „Старт” Харківської міської ради,
м. Харків,
Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ШКОЛАХ З УРАХУВАННЯМ СЕНСИТИВНОГО ВІКУ УЧНІВ

Модельна програма «Фізична культура» Нової Української Школи для 5-9 класів передбачає адаптаційний цикл переходу учнів з початкової школи в середню. А також дає змогу вчителю предмета «Фізична культура», з метою формування та розвитку життєво необхідних рухових умінь і навичок, самостійно обирати найбільш придатні, на його думку, для проведення уроків модулі з урахуванням різних чинників [5].

Програма Нова Українська Школа завдяки великій кількості варіативних модулів дає змогу не лише максимально ефективно використати вчителю фізичної культури свої знання, а й реалізовувати потенціал школярів з урахуванням їхньої психологічної та фізичної схильності [5].

Необхідно розуміти, що складання календарного плану вчителем фізичної культури стає можливим лише після формування моделі навчального процесу та

проведеного аналізу отриманих даних. При цьому необхідно враховувати необхідність корекції навчального процесу після проведення поточного та поетапного контролю [6].

Як прикладом можна навести деякі особливості побудови календарного планування для п'ятого класу - модуль «Легка атлетика» з урахуванням початкового рівня фізичної підготовленості школярів. Оберемо кілька окремих елементів: старт, стартовий розбіг, біг на 30 м., стрибки в довжину з місця.

Аналіз науково популярної літератури, а також опитування і поточний контроль дають змогу виділити основні показники схильності розвитку фізичних якостей у школярів 5 класів [2-4;7] (Табл. 1).

Таблиця 1

**Сенситивні періоди розвитку фізичних здібностей у дітей 5 класів
(9-11 років)**

Фізичні якості		Хлопці	Дівчата
Силові	власне силові («абсолютна» і «відносна» сила);	Ні	Так
	швидкісно-силові («швидкісна» і «вибухова» сила)	Так	Так
	силова витривалість	Ні	Ні
Швидкісні	швидкість рухових реакцій (прості і складні реакції);	Так	Так
	швидкість одиночних рухів	Так	Так
	частота рухів	Ні	Так
Витривалість	загальна,	Так	Так
	спеціальна швидкісна	Так	Так
	спеціальна силова	Ні	Так
Гнучкість	загальна гнучкість	Ні	Так
	спеціальна гнучкість	Ні	Ні
Координаційні	Здатності точно вимірювати і регулювати просторові, часові та динамічні параметри рухів	Так	Так
	Здатності підтримувати статичне (позу) і динамічну рівновагу.	Ні	Так

	Здатність виконувати рухові дії без зайвої м'язової напруги (скутості).	Ні	Ні

Із таблиці 1 ми бачимо, що:

- періоди інтенсивного розвитку фізичних якостей у хлопців і дівчат 9-11 років мають деякі відмінності;
- сенситивний вік школярів відповідає формуванню фізичних якостей необхідних для опанування обраних для аналізу елементів модуля «Легка атлетика»;
- формування і розвиток деяких координаційних якостей і спеціальної гнучкості вимагають надзвичайної обережності;

Однак, більшість авторів зазначають, що період максимального інтенсивного розвитку фізичних якостей припадає на вік 12-15 років [1-4;7].

Водночас, перехід з початкової школи в середню на заняттях з фізичної культури для дитини пов'язаний зі зміною методології викладання навчального матеріалу. Як наслідок, учитель у процесі навчання виконує поступову відмову від ігрових методів пояснення і переходить до методів демонстрації, пояснення, інструктування [3;6;8].

Проведений аналіз показує, що досить часто у школярів відсутня необхідна техніка виконання різних елементів з легкої атлетики. Розберемо детальніше на обраних прикладах.

Старт. Прийняття і збереження вихідного положення вимагає перед школярем певного рівня розвитку координаційних якостей. Сам старт і стартовий розбіг необхідно розглядати як динамічну силу з високим показником прискорення. При цьому, різке скорочення м'язів (вибухова сила) ставить певні задачі з формування спеціальної гнучкості, з метою уникнути травми дитини. Під час основної частини бігу досить частою проблемою є відсутність у школяра розуміння техніки бігу на короткі дистанції. Після початкової школи потрібно звернути увагу на правильність постановки стопи на дистальну частину (опору), а не на п'яту. Слід також враховувати, що необхідність формування у дитини

правильного дихання під час бігу, синхронної роботи рук і ніг потребують не меншої уваги з боку педагогічного складу. Стрибки з місця ставлять перед учителем ту саму низку проблем, що потребують вирішення. Рівень розвитку координаційних якостей перед навчанням безпосередньо елемента техніки є необхідною частиною навчального процесу. Вихідна позиція, синхронна робота рук і різке напруження м'язів ніг, положення тіла в просторі у фазі польоту, приземлення.

Також під час навчання елементів техніки легкої атлетики школяра необхідно знайомити з такими поняттями як типові помилки та еталон виконання вправи.

Отже, на перше місце виходить не норматив тієї чи іншої вправи, а поетапне освоєння школярем елементів виконуваної вправи, технічна та психологічна підготовленість, а також розуміння виконуваного елемента техніки.

Таким чином, стає важливим питання поточного та поетапного контролю на початку навчального року з метою встановити початковий рівень фізичної та технічної підготовленості школярів, психологічної адаптації з метою корекції навчального процесу.

У цьому випадку під час освоєння нових елементів техніки величезне значення має використання в навчальному процесі підвідних і спеціально-підвідних вправ, які формують у дитини розуміння вправи, яку вона розучує, а також як способу уникнути формування типових помилок під час вивчення елемента техніки.

Висновки

Формування та розвиток фізичних якостей з урахуванням сенситивного віку.

Психологічна адаптація переходу школярем із початкової школи в середню.

Розвиток рухових умінь і навичок.

Використання поточного та поетапного контролю.

Розучування нових елементів техніки з використанням підвідних і спеціально-підвідних вправ.

Пропаганда, а також формування стійкого інтересу у дітей до здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук Н., Андрощук М. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості), Т. : Підруч. і посіб., 2006. – 160 с.

2. Альошина А. І. Формування вертикальної стійкості тіла дітей 9 – 12 років на уроках фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту за спеціальністю 24.00.02. Волинський державний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2000. 19 с.

3. Васьков Ю. Концепція розвитку фізичного виховання в загальноосвітніх школах Здоров'я та фізична культура. 2005. № 6. С.1-5.

4. Дворкін Л. С. Вікові особливості розвитку силових можливостей школярів 7-17 років Фізична культура : виховання, освіта, тренування : дитячий тренер : журнал в журналі. 2003. вип.3. С. 29.

5. Інститут модернізації змісту освіти. Фізична культура URL: <http://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/fizychna-kul-tura/> (дата звернення: 28.02.2025).

6. Круцевич Т. Ю. Воробйов М. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді. Посібник К. : Олімпійська література, 2011. 224 с.

7. Кузьменко І. О. рівень розвитку статичної та динамічної рівноваги школярів 5–9-х класів Молода спортивна наука України : [збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту]. Львів, 2015. випуск 19. т. 2. С. 137–140.

8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів Тернопіль : навчальна книга. Богдан, 2003. Ч.1. 272 с.

Софія ЛАПА,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Тетяна АЛЕКСЄЄВА,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичного виховання і здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЗАСОБИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

В сучасних умовах людина поширює свій вплив на природу, що призводить до погіршення якості природного середовища. Забруднюється атмосферне повітря, природні води, знижуються якості ґрунтів, що впливає на рослинність, тваринний світ і здоров'я людини. Зараз людство має усвідомити, що його майбутнє залежить від оптимального врегулювання стосунків в системі «людина-біосфера». А для цього у людини мають бути сформовані глибокі знання механізмів і закономірностей природних процесів, екологічні світогляд і мислення. В закладах загальної середньої освіти є багато можливостей для екологічного виховання школярів. Таку роботу можна здійснювати у навчальний час під час вивчення природничих дисциплін, а також у форматі виховної роботи. Ідеальним засобом для формування любові і поваги до природи, бажання досліджувати її процеси, берегти і заощаджувати її багатства є туристично-краєзнавча робота. Туристичні походи та краєзнавчі екскурсії подобаються дітям, дозволяють вивчати природні об'єкти, демонструють можливості застосування знань на практиці.

Зараз існує багато розробок про роль шкільного туризму у гармонійному розвитку особистості учнів. Вивчалися психологічні аспекти шкільного туризму, організаційні моменти та його значення для розвитку дослідницької діяльності. Але вивченню туристичних об'єктів, які доцільно застосовувати для екологічного виховання учнів, приділялося недостатньо уваги. У зв'язку з цим мають здійснюватися такі дослідження у різних куточках нашої країни у цілому і у Полтавській області зокрема.

Метою даної роботи є вивчення природних об'єктів Полтавської області, які можуть бути використані у екологічному вихованні школярів.

Для досягнення такої мети було сформовано наступні завдання:

1. Аналіз більш ранніх досліджень в галузі шкільного туризму про його роль у екологічному вихованні школярів.
2. Вивчення можливостей природних об'єктів Полтавської області для застосування їх у екологічному вихованні школярів.

Об'єктом дослідження є природні об'єкти Полтавської області.

Предмет дослідження – можливості застосування природних об'єктів для екологічного виховання школярів.

В роботі було застосовано методи: аналізу, синтезу, порівняння, описові, спостереження.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що дістало подальшого розвитку вивчення напрямів, методів і засобів екологічного виховання школярів, а також дослідження природних об'єктів, що оптимально можуть бути для цього застосовані.

Дослідженнями в галузі екологічного туризму займалися раніше Люленко С. [4], Кот Ю. В., Кот І. В., Білоусова Н. В., Долматова М. П. [2]. Особливості еколого-краєзнавчого виховання дітей дошкільного віку і молодших школярів вивчали Матіяш В.В., Гладюк Т.В., Гладюк М.М. [5]. На дослідженні можливостей застосування екологічної стежки акцентували свою увагу Лазебна О.М., Лавріненко В.М., Волошина Н.О. [3].

Екологічне виховання – це формування знань про природу і суспільство, переконань, які забезпечують відповідальне ставлення до природи, яке відповідає моральним нормам і загальнолюдським цінностям.

У наш час актуальність екологічного виховання зростає, оскільки в епоху екологічних негараздів необхідно піднімати екологічну культуру населення, покращувати екологічні умови життя на планеті, розв'язати проблему вичерпних природних ресурсів, формувати систему екологічних цінностей у людини як найнеобхідніших у житті, розвивати навички здійснення практичної природоохоронної діяльності. Треба навчити школярів цінувати і любити природу, а для цього туристично-краєзнавчі заходи мають бути обміркованими і цілеспрямованими.

Однією з умов організованого туристично-краєзнавчого заходу є ретельна розробка туристичного маршруту і підбір туристичних об'єктів для ознайомлення. Природа Полтавської області є багатою і різноманітною, тому надає широкі можливості керівникові шкільного туристичного клубу для проведення оздоровчих походів, краєзнавчих екскурсій та виховної роботи.

Серед цікавих природних об'єктів Полтавської області, які б можна було задіяти у виховній роботі, можна назвати «Скелю – Гранітний реєстр», що знаходиться у Придніпровському парку міста Кременчук. Даний об'єкт є геологічною пам'яткою природи і відображає рівень найбільших повеней Дніпра за останні 150 років. З геологічної точки зору пам'ятка являє собою вихід кристалічних порід фундаменту віком понад 3 млрд. років на поверхню. Знайомство з таким об'єктом є дуже корисним для школярів з точки зору формування екологічної свідомості. Можна провести бесіду з дітьми про причини і наслідки повеней. Важливим моментом бесіди є питання про роль людини у формуванні водного режиму гідрологічних об'єктів.

Ще одним цікавим об'єктом для ознайомлення є дислокація Пивихи, розташована між населеними пунктами Максимівка і Градизьк. Даний об'єкт цікавий з наукової точки зору завдяки його гляціальному походженню та багатій історії. У 16 столітті тут був створений Пивгородський Миколаївський монастир,

який став осередком національно-визвольної боротьби українського народу. Свого часу тут знайшли притулок повстанці Павлюка, козаки Богдана Хмельницького. Багато цікавих знахідок знайшли й палеонтологи, а саме скам'янілі рештки рослин і тварин, що мешкали під час льодовикового періоду [1]. Окрім цього Пивиха – це приємне місце для відпочинку, звідки відкривається гарний краєвид, тому своєчасною буде бесіда з дітьми про важливість підтримання чистоти в природі, про побутові відходи і тривалість їх розкладання в ґрунті. Діти мають усвідомити, що саме від них залежить можливість зберегти цей чудовий куточок природи для майбутніх поколінь.

Перспективним об'єктом для включення до маршруту є Диканьський регіональний ландшафтний парк. Найбільшим його скарбом, за думкою В.В. Докучаєва, є вікові широколистяні ліси. Рослинність регіонально-ландшафтного парку являє собою велику цінність, оскільки тут розташовані реліктові центри. Для юних туристів тут можна знайти багато цікавого: і архітектурні пам'ятки, і пам'ятки природи такі, як «Бузковий гай», «Ялиновий гай», «Кочубеївські дуби», «Відшарування пісковиків» [1]. Саме тут, під пишними кронами столітніх дерев варто говорити з дітьми про рослини, про їх роль в житті природи і людини, а також про особистий внесок кожної людини у загальну справу збереження і охорони рослинного світу.

Для змістовного і корисного відпочинку школярів керівник туристичного гуртка може включити до маршруту ще один об'єкт – Головлеву кручу, розташовану на березі Псла [1]. Локація цікава гарною панорамою, що відкривається на Псел і добре збереженою природною рослинністю. Історія Головлевої кручі пов'язана з ім'ям видатного науковця, автора вчення про біосферу – В.І. Вернадського. У бесіді з дітьми треба розповісти про біосферу, про сферу розуму – ноосферу. Акцентувати увагу на тому, що ноосфери поки що не існує, оскільки вплив людини на природу часто не є позитивним, тому і виникають кризисні ситуації. Місцева сільська рада Омельника працює над створеннями екологічної стежини імені В.І. Вернадського і розвитком екологічного туризму. У селищі існує ліцей екологічного профілю, де багато

років поспіль проходять науково-практичні конференції екологічної тематики. У 2018 році разом з місцевою владою науковці Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського провели дослідження геологічної будови і ґрунтового покриву Головлевої кручі так само, як їх проводив Вернадський В.І. багато років назад. Було створено геологічний розріз, зібрано колекцію мінералів, описано ґрунтовий профіль. Вчитель має розповісти учням про роль ґрунтів в екосистемі і житті людини, про їх корисні властивості, негативний вплив діяльності людини на родючість ґрунтів. Важливо навчити дітей простим правилам, яких треба дотримуватися для збереження ґрунтового покриву: не допускати його забруднення побутовими відходами, боротися з ґрунтовою ерозією за допомогою насадження дерев і чагарників.

Таким чином, в результаті дослідження можна зробити висновок, що екологічне виховання – це важливий елемент туристично-краєзнавчої роботи, складова всебічного розвитку особистості школяра. Природа Полтавської області надає можливості для обговорення широкого кола тем екологічного спрямування і формування екологічного світогляду у школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Еталони природи Полтавщини / ред. О. М. Байрак. Полтава: Верстка, 2003. 212 с.
2. Кот Ю. В., Кот І. В., Білоусова Н. В., Долматова М. П. Екологічне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи: педагогічна проблема та шляхи її вирішення. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2, 2018. 33-39.
3. Лазебна О.М., Лавріненко В.М., Волошина Н.О. Методичний контент екологічної освіти і просвітництва. Інноваційна педагогіка. 44. Т. 2, 2022. 11-17.
4. Люленко С. Екологічне виховання школярів засобами природоохоронної діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 15, 2017. 337-343.
5. Матіяш В.В., Гладюк Т.В., Гладюк М.М. Еколого-краєзнавче виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів. Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка». 16 (34), 2023. 214-226.

Софія ЧЕРЕВАТА,
здобувач фахової передвищої освіти
Відокремленого структурного підрозділу „Фаховий коледж Державного
закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”,
м. Лубни,
Україна
Науковий керівник: **Анжеліка ГРИШИНА,**
викладач вищої кваліфікаційної категорії
Відокремленого структурного підрозділу „Фаховий коледж Державного
закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”,
м. Лубни,
Україна

**СТВОРЕННЯ УМОВ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ – ЯК ОДНА ІЗ СПЕЦІАЛЬНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СПЕЦІАЛЬНОСТІ СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА)**

У 2010 році стала чинною Конвенція про права осіб з інвалідністю. Україна визнала право осіб з інвалідністю на освіту на рівних можливостях. Для того, щоб реалізувати це право, держава зобов’язалася створити інклюзивну освіту на всіх її рівнях. Також, держава зобов’язалася сприяти фізичному вихованню осіб з особливими освітніми потребами. Це передбачає можливість брати участь у загальних спортивних заходах та спортивних заходах спеціально для осіб з інвалідністю.

Впровадження інклюзивної форми освіти розпочалося в 2016 році. Почалася адаптація законодавства, розробка відповідних законопроектів, методичних посібників та програм навчання для вчителів. У школі мали бути створені усі необхідні умови, а саме: архітектурна безбар’єрність та розумне пристосування класних приміщень. За останні 5 років зберігається зростання осіб з особливими освітніми потребами, кількість закладів загальної середньої освіти з інклюзивними класами зросла у 2,7 рази.

Також з 2016 року розширилося коло осіб, до яких може застосовуватися поняття «особа з особливими освітніми потребами». Це всі особи, незалежно від статі, віку, статусу мігранта або внутрішньо переміщеної особи, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, позбавлення волі, переконань та поглядів тощо [4, с.75–80].

Поняття «освітня інклюзія» – процес, який спрямований на забезпечення дітей з особливими освітніми потребами необхідними ресурсами. Сьогодні до вчителя фізичної культури або тренера фізичної підготовки висувуються підвищені вимоги до створення інклюзивного середовища. Відмінності між дітьми стають помітними у рухові сфері, під час спрямованих рухових дій. Тому інклюзія у фізичній культурі є складнішою у порівнянні з іншими навчальними дисциплінами. У зв'язку з цим вчителю фізичної культури необхідно адаптувати зміст уроків та їх організацію відповідно до індивідуальних можливостей усіх учнів, які навчаються в одному класі [9, с.14–19].

Професійна підготовка вчителів передбачає здобуття та удосконалення умінь, які є необхідними під час професійних завдань. Готовність вчителя фізичної культури до роботи в інклюзивному середовищі характеризує емоційну та волюву мобілізацію особистості у процесі залучення до діяльності певного спрямування. Вчителю важливо адаптуватися до умов навчання, враховуючи індивідуальні потреби кожного учня.

Інклюзивна освіта у фізичному вихованні вимагає змін у програмі, організації та змісту уроків, які мають відповідати індивідуальним особливостям та можливостям кожного учня. Проте, інклюзивна освіта сьогодні спрямована на підвищення інтелектуального рівня всього суспільства, тому фізичне виховання для дітей з особливими не повинне зводитися лише до рекреаційних заходів.

Незалежно від ступеня втрати здоров'я, фізичне виховання має базуватися на осмисленому виконанні вправ учнями, аналізі та регуляції темпу, ритму, координації рухів. Необхідним стає формування вміння контролю та самоконтролю під час виконання фізичних вправ.

Сьогодні фізичне виховання залишається сегрегативним, попри світові тенденції активного впровадження інклюзивної освіти. Фахівці висловлюють застереження щодо складності (іноді навіть неможливості) реалізації інклюзивного фізичного виховання для дітей з різними функціональними можливостями [8].

Для успішного функціонування інклюзивного освітнього середовища у фізичній культурі необхідним є забезпечення спеціальних умов. Вчителям необхідно проходити спеціальне навчання, що містить знання про особливості розвитку дітей з особливими потребами та методи адаптації навчання. Необхідно створити матеріально-технічну базу, яка б відповідала вимогам інклюзії. Варто забезпечити доступність спортивних об'єктів, наявність пандусів, спеціального обладнання та спортивних майданчиків. Під час навчання важливою є співпраця з психологами, логопедами та іншими фахівцями.

Інклюзивна освіта спрямована на те, щоб сприймати дитину такою, якою вона є. Вона адаптує освітню систему відповідно до її потреб. Уроки фізичної культури спрямовані на розвиток фізичних якостей, підвищення функціональних можливостей організму, соціальну та емоційну адаптацію, збереження та використання наявних рухових навичок, а також формування знань, які знадобляться в майбутньому.

Метою педагога фізичної культури є створення позитивної та невимушеної атмосфери. Діти повинні отримувати задоволення від завдань. Веселі та цікаві завдання здатні перетворити урок фізкультури на свято. Під час уроку фізичної культури діти також навчаються сприймати як поразки, так і перемоги. Урок фізичної культури – місце, де діти можуть приймати рішення, розвивати активне та творче мислення. Серед рекомендацій, які можуть зробити урок фізичної культури для всіх, виокремлюють: індивідуальний підхід, де кожна дитина є унікальною; використання спеціального та адаптованого спортивного обладнання; підбір вправ, які можна легко адаптувати; створення доброзичливої та інклюзивної атмосфери на уроках.

Впровадження інклюзивної освіти у фізичній культурі також натрапляє на певні виклики: стереотипи та упередження, які існують у суспільстві щодо учнів з особливими потребами; недостатня підготовка вчителів; відсутність ресурсів, фінансування, матеріальних ресурсів для адаптації навчального процесу.

Проблема матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів проявляється у відсутності тренажерів, басейнів, а інколи навіть спортивних залів. Також вона проявляється у недостатній наявності архітектурних елементів, пристосованих для дітей з особливими потребами, і звичайного спортивного інвентарю [2, с.7–15].

Перешкодою для інклюзивного фізичного виховання є відсутність адаптованих програм і технологій для організації та проведення уроків фізичної культури для дітей з відхиленнями в стані здоров'я.

Актуальною проблемою є низький рівень підготовки вчителів фізичної культури до роботи в умовах інклюзії, зумовлений недостатнім розумінням сутності інклюзивної освіти. Деякі вчителі плутають цю роботу з навчанням дітей зі спеціальною медичною групою. Проблемою є і відсутність у вчителів фізичної культури досвіду роботи з дітьми з особливими потребами, недостатній рівень знань у галузі медицини, психології, валеології, корекційної педагогіки та адаптивної фізичної культури. Також, перешкодою є некомпетентність вчителів фізичної культури у застосуванні сучасних принципів і методів роботи, оскільки вони часто використовують застарілі підходи, що не відповідають вимогам Концепції Нової української школи.

Згідно з Є.М. Приступою, перешкодою для впровадження інклюзивного фізичного виховання є недостатня рефлексія вчителів фізичної культури – переосмислення особистих цінностей, інтересів, мотивів, механізмів сприйняття, емоційного реагування і поведінкових шаблонів [7, с.62–67].

Ще одна проблема - недостатня готовність батьків до інтеграції. Тому, їх активна участь в процесі формування інклюзивного середовища здатна підвищити ефективність навчання. Співпраця з батьками та громадськістю може

проявлятися у спільних заходах, волонтерських програмах або інформаційних кампаніях.

Отже, створення інклюзивного освітнього середовища в системі фізичної культури є важливою спеціальною компетентністю фахівців цієї галузі. Впровадження адаптованих програм навчання, підготовка педагогів та розвиток соціальної свідомості здатні суттєво змінити підходи до фізичного виховання, сприяючи не тільки фізичному, а й соціальному розвитку всіх учнів. Зважаючи на актуальність теми, подальше дослідження практики інклюзивної освіти в Україні та світі буде корисним для реформи системи фізичної культури та освіти загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гук Г., Боднар І. Основні проблеми інклюзивного фізичного виховання дітей з особливими потребами // Педагогічні науки : наук. журн. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2022. Вип. 79. С. 7–15.
2. Закон України «Про освіту». (Редакція від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.02.2025).
3. Маринич В. Л. Інклюзивність у дискурсах освіти та фізичної культури і спорту: національний вимір / В. Л. Маринич, І. О. Когут // Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2022. №1. С. 75–80.
4. Позняк О. Генеза поняття «інклюзивне освітнє середовище». Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021, № 9 (113). С. 293–308
5. Поліхроніді А. Г. Створення інклюзивного освітнього середовища в сучасних навчальних закладах / А. Г. Поліхроніді // Наука і освіта. 2016. № 6. С. 82–85.
6. Приступа Є. Н., Петришин Ю. В., Боднар І. Р. Інклюзивне фізичне виховання школярів 1-3 груп здоров'я. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. № 1. С. 62–67.
7. Шукатка О., Коржан О. Фізичне виховання в інклюзивному середовищі. 2022. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28515/1/Shukatka.pdf> (дата звернення: 24.02.2025).
8. Щекотіліна Н. Ф. Інклюзія в фізичній культурі : навчальний посібник. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 202 с.

СЕКЦІЯ 5. СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

*Ольга МЕХЕД,
доктор педагогічних наук, професор кафедри біології
Національного університету „Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКИХ ПРОГРАМАХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Сучасна педагогічна освіта переживає трансформацію, що зумовлена впровадженням інноваційних технологій, розширенням дослідницької діяльності та інтеграцією міждисциплінарних підходів. Однією з ключових складових цієї трансформації є розвиток магістерських програм, які готують висококваліфікованих спеціалістів у сфері середньої освіти, зокрема за спеціальністю «Біологія та здоров'я людини».

Наукова освіта все більше орієнтується на концепцію STEM, що поєднує природничі науки, технології, інженерію та математику. Цей підхід сприяє формуванню у студентів критичного мислення, експериментальних навичок та вміння працювати з сучасними технологіями [1, с. 6]. Водночас цифровізація навчання відкриває нові можливості для застосування інтерактивних методик та інструментів [5, с. 188].

Особливо важливою є підготовка майбутніх учителів біології, оскільки ця спеціальність вимагає не лише глибоких теоретичних знань, а й практичних навичок у проведенні лабораторних та польових досліджень. Новітні підходи до викладання мають забезпечувати студентів можливістю застосовувати знання на

практиці, розвивати дослідницькі компетентності та готувати їх до викладання в умовах Нової української школи [9, с. 221].

Зважаючи на ці аспекти, важливим є аналіз сучасних методик викладання у магістратурі педагогічних ЗВО та визначення перспективних напрямів удосконалення навчального процесу.

Аналіз наукових джерел свідчить, що концепція наукової освіти активно розвивається. Так, Бабійчук С. наголошує на ролі інтеграції наукових досліджень у підготовку майбутніх педагогів та їхньої участі у науковій діяльності [1, с. 8].

Питання використання STEM-технологій у навчанні висвітлено у працях Богдан Т.М. та Коваль В.О., які розглядають вплив інтеграції науки та технологій на мотивацію студентів [2, с. 92]. У свою чергу, Кузьменко О. аналізує специфіку впровадження STEM у викладання природничих дисциплін [5, с. 189]. Методичні аспекти підготовки майбутніх учителів біології розглядаються у працях Тюпіної Н.В. та Мехед О.Б., які акцентують увагу на важливості експериментальної діяльності студентів у контексті реформування освіти [9, с. 225]. Психологічні аспекти підготовки педагогів, зокрема розвиток лідерських якостей та мотивації до професійного зростання, розглядаються у працях Кричевського Р.Л. [3, с. 45; 4, с. 97]. Таким чином, наукові дослідження підтверджують необхідність оновлення методик викладання у магістерських програмах з урахуванням новітніх освітніх технологій та психологічних особливостей формування майбутніх педагогів.

Викладання у магістерських програмах педагогічних ЗВО за спеціальністю «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)» повинно поєднувати фундаментальні знання з біології, практичну підготовку та педагогічну майстерність. Одним із ключових аспектів є впровадження STEM-методик, що дозволяє студентам ефективніше засвоювати навчальний матеріал і застосовувати його на практиці [2, с. 91].

Експериментальна діяльність є невід'ємною складовою підготовки майбутніх учителів біології. Лабораторні дослідження, проєктна робота та

використання сучасних методів дослідження сприяють розвитку аналітичних здібностей студентів і формуванню наукового світогляду [9, с. 226].

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для навчання. Використання віртуальних лабораторій, інтерактивних платформ та онлайн-курсів дозволяє студентам здобувати знання у зручному форматі та отримувати доступ до найновіших наукових публікацій [7, с. 659].

Сучасна педагогічна освіта передбачає формування у студентів не лише предметних, а й лідерських компетенцій. Це необхідно для того, щоб майбутні вчителі могли ефективно працювати в умовах реформованої шкільної освіти та мотивувати учнів до навчання [6, с. 88]. Важливим є також розвиток дослідницьких навичок студентів, які дозволяють їм бути не лише викладачами, а й активними учасниками наукових досліджень, що сприяє підвищенню рівня їхньої кваліфікації та професійного зростання [8, с. 41].

Аналіз сучасних підходів до викладання у магістерських програмах педагогічних ЗВО свідчить про необхідність оновлення навчальних методик з урахуванням новітніх тенденцій у науковій освіті. Використання STEM-методик, цифрових технологій та експериментальної діяльності сприяє формуванню компетентних і конкурентоспроможних фахівців [2, с. 93]. Значну увагу слід приділяти розвитку дослідницьких навичок студентів, що дозволяє їм ефективно адаптуватися до викликів сучасної науки та освіти [9, с. 227].

Розвиток лідерських якостей та мотивації до професійного зростання також є важливими складовими підготовки майбутніх учителів біології [3, с. 48].

Науковий світогляд є фундаментальною складовою особистісного та професійного розвитку здобувачів освіти, оскільки визначає їхню здатність до критичного мислення, аналізу інформації та обґрунтованого прийняття рішень [1, с. 7]. Він ґрунтується на розумінні законів природи, механізмів наукових досліджень та взаємозв'язків між різними галузями знань [2, с. 91]. В умовах сучасного інформаційного середовища важливо формувати у студентів навички перевірки достовірності даних та здатність розрізняти науково обґрунтовані факти від суб'єктивних суджень [5, с. 189]. Науковий світогляд сприяє розвитку

інтелектуальної допитливості та прагнення до пошуку нових знань, що є важливим для самореалізації та кар'єрного зростання [8, с. 40]. Особливого значення набуває формування наукового світогляду у майбутніх педагогів, які передаватимуть ці навички своїм учням та сприятимуть розвитку їхнього критичного мислення [9, с. 224]. Впровадження експериментальних методик у навчальний процес є ефективним інструментом розвитку наукового світогляду та сприяє активному залученню студентів до науково-дослідницької діяльності [7, с. 659]. Отже, сучасна освіта має бути спрямована на розвиток наукового мислення, що дозволить здобувачам освіти адаптуватися до швидких змін у суспільстві та науці.

Інклюзивна освіта спрямована на забезпечення рівного доступу до навчання всіх здобувачів освіти незалежно від їхніх фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей [6, с. 85]. Сучасні педагогічні технології інклюзивної освіти передбачають створення адаптивного навчального середовища, використання диференційованого підходу та впровадження спеціальних методик викладання [10, с. 152]. Одним із ключових аспектів інклюзії є застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють персоналізації навчання та розширенню можливостей для студентів з особливими освітніми потребами [7, с. 662]. Використання мультимедійних ресурсів, інтерактивних платформ та дистанційного навчання дозволяє забезпечити комфортні умови для засвоєння матеріалу студентами з різними типами сприйняття інформації [11, с. 452]. Важливим інструментом є кооперативне навчання, що сприяє розвитку соціальних навичок, взаємодопомоги та взаєморозуміння у студентському колективі [12, с. 1075]. Також ефективними є методики проєктного навчання, які дають можливість студентам працювати у змішаних групах та розвивати свої сильні сторони [3, с. 50]. Окрім цього, значна увага приділяється психологічній підтримці студентів, що передбачає роботу з педагогами, тьюторами та психологами для створення безпечного навчального середовища [4, с. 98]. Таким чином, педагогічні технології інклюзивної освіти є важливим інструментом для

формування толерантного, відкритого суспільства, у якому кожен здобувач освіти має рівні можливості для навчання та самореалізації.

Отже, удосконалення методик викладання, впровадження інтерактивних технологій та розвиток дослідницької діяльності є необхідними умовами для підготовки педагогічних кадрів нового покоління. Це забезпечить ефективну інтеграцію випускників магістерських програм у сучасне освітнє середовище та сприятиме підвищенню якості навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабійчук С. Наукова освіта як педагогічний концепт. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Збірник наукових праць, 2020. Вип. 2(22), с. 6-11.
2. Богдан Т.М. Коваль В.О. Використання елементів STEM-освіти для формування позитивної мотивації учнів. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогіка. Випуск 29. Кам'янець-Подільський, 2023. С. 90-94
3. Кричевський Р. Л. Динаміка групового лідерства. Питання психології. 2020. № 2. С. 42-52.
4. Кричевський Р. Л. Мотивація групової приналежності і механізм висунення в позицію лідера. Нові дослідження в психології. 2019. №1 (20). С. 95-101.
5. Кузьменко О. Сутність та напрямки STEM-освіти. Наукові записки, випуск 9, Сер. «Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Час. КДПУ, 2017. С. 188–190.
6. Менегетті А. Психологія лідера. Київ : Генеза, 2001. 202 с.
7. Мехед О. Б., Мехед Д. Б. Використання технологій stem/steam-освіти з метою популяризації наукової діяльності серед здобувачів освіти. Інноваційні практики наукової освіти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 15–19 грудня 2022 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 658-664
8. Носко М., Мехед О. Науково-дослідницька робота студентів як складова частина підготовки до соціально-педагогічної діяльності. Наука і освіта. 2022. №2. 39-43. DOI:<https://doi.org/10.24195/2414-4665-2022-2-6>
9. Тюпіна Н. В., Мехед О. Б. Особливості проведення шкільного експерименту з біології в контексті НУШ. Електронний збірник наукових праць ЗОШПО. № 3(58). 2024. С. 221-228

10. Chystiakova, I.A., Ivani, O.M., Mekhed, O.B., Nosko, Y.M., Khrapaty, S. PhD Training Under Martial Law in Ukraine Journal of Higher Education Theory and Practicethis link is disabled, 2022, 22(15), pp. 151–163

11. Griban G., Mekhed O., Semeniv B., Khurtenko O., Koval V, Khliebnikova T., Skyrda T. Technology of increasing physical activity of university students. Acta Balneologica, 2022. 5(171), 451-456. doi: 10.36740/ABAL202205113.

12. Griban, G., Myroshnychenko, M., Tkachenko, P., Krasnov, V., Karpiuk, R., Mekhed, O., Shyyan, V. Psychological and pedagogical determinants of the students' healthy lifestyle formation by means of health and fitness activities. Wiadomości Lekarskie, 2021. 74 (5),1074-1078. doi: 10.36740/WLek202105105.

Тетяна КУЛІКОВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м Кременчук,
Україна
Єгор СЬОХ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м Кременчук,
Україна

РЕПРЕСІЇ ПРОТИ КРИМСЬКИХ ТАТАР

В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ:

СИСТЕМНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ РЕЗОНАНС

З моменту окупації Криму Російською Федерацією у 2014 році політичні репресії стали одним із головних інструментів контролю над населенням півострова. Особливо жорстокому переслідуванню піддалися кримські татари – корінний народ Криму, який відкрито виступив проти незаконної анексії.

Окупаційна влада систематично використовує арешти, судові переслідування, катування та залякування, щоб придушити будь-які прояви опору. Ці дії не лише порушують права людини, а й мають на меті витіснення кримськотатарського народу з його історичної батьківщини.

У перші роки окупації політичні репресії стали невід'ємною складовою тиску на незгодних, зокрема на кримських татар. Першими жертвами переслідувань стали Ахтем Чийгоз, Алі Асанов і Мустафа Дегерменджи. У 2015 році їх звинуватили в організації масових заворушень 26 лютого 2014 року, коли в Сімферополі одночасно відбулися два протилежні мітинги: один – на підтримку територіальної цілісності України, інший – за встановлення російської влади в Криму. Попри загибель і поранення учасників, жоден проросійський активіст не був притягнутий до відповідальності.

У 2016 році репресії значно посилюються. Російські силовики здійснили масові обшуки в будинках кримських татар, після чого понад 15 осіб були затримані за сфабрикованими звинуваченнями у тероризмі. Так з'явилася „справа Хізб ут-Тахрір“ – серія арештів членів ісламської політичної партії, яку Росія визнала терористичною організацією, хоча міжнародна спільнота не підтримує таку кваліфікацію.

Репресії супроводжуються фізичними та психологічними катуваннями. У 2021 році російські силовики затримали заступника голови Меджлису кримськотатарського народу Нарімана Джеліяла та братів Асана й Азіза Ахтемових за звинуваченням у диверсії на газопроводі. Їх змушували підписати зізнання під тортурами: Джеліяла тримали в наручниках із мішком на голові, а Асана Ахтемова катували електричним струмом і погрожували його родині. У 2022 році окупаційний суд засудив Нарімана Джеліяла до 17 років колонії суворого режиму, Асана Ахтемова – до 15 років, а Азіза Ахтемова – до 13 років.

Жахливі умови утримання політичних в'язнів у пенітенціарній системі лише посилюють репресії. Відсутність належної медичної допомоги, антисанітарія та ігнорування скарг на здоров'я призводять до смертей

ув'язнених. У 2023 році внаслідок ненадання медичної допомоги померли політв'язні Костянтин Ширінг та Джеміль Гафаров, які мали критичні хвороби.

Переслідування кримських татар продовжуються: лише у першому кварталі 2024 року зафіксовано 43 випадки арештів, з яких 18 стосувалися кримських татар. Серед заарештованих опинилися Руслан Асанов, Сейдамет Мустафаєв, Ремзі Німетулаєв, Абдулмеджит Сейтумеров, Аметхан Умеров, Ельдар Якубов. Загалом понад 130 кримських татар залишаються політичними в'язнями, багато з яких зазнали катувань або психологічного тиску.

Серед них – активіст Сервер Мустафаєв, який, перебуваючи в слідчому ізоляторі, описував у своїх записках нелюдські умови утримання та цілеспрямоване моральне виснаження в'язнів.

У 2025 році репресії проти кримських татар не лише не припинилися, а й посилюються.

У січні правозахисники зафіксували нові випадки тортур у місцях утримання політв'язнів. За свідченнями адвокатів, політв'язнів тримають у нелюдських умовах, змушують підписувати зізнання, а тих, хто відмовляється, піддають фізичному та психологічному насильству.

5 лютого окупаційні силовики провели обшуки в помешканнях кримських татар, затримавши п'ятьох осіб: Еміра Куртнезірова, Рустема Мустафаєва, Абібуллу Смедляєва, Мирзаалі Тажибаєва та Бахтіяра Аблаєва. Усіх звинуватили у „тероризмі“ за статтею 205.5 Кримінального кодексу Росії – це стандартна практика переслідувань, яка застосовується проти всіх, хто має незручну для окупантів позицію або відмовляється співпрацювати. Затриманих помістили в слідчий ізолятор Сімферополя, а їхні адвокати наразі намагаються отримати доступ до підзахисних.

Також у лютому 2025 року стало відомо про чергову хвилю переслідувань журналістів та громадських активістів у Криму. Російські силовики затримали Ельдара Кантемирова, журналіста, який висвітлював судові процеси проти кримських татар та інші випадки порушення прав людини на півострові. Його

звинуватили у „розповсюдженні екстремістських матеріалів“ та утримують у СІЗО.

Ці затримання є черговим свідченням того, що російська окупаційна влада в Криму не лише придушує будь-які прояви супротиву, але й намагається остаточно знищити будь-який опір кримськотатарського народу.

Отже, репресії в окупованому Криму є частиною стратегії Росії, спрямованої на знищення національної ідентичності кримськотатарського народу та придушення будь-якої протидії. У 2025 році гоніння не лише не зменшилися, а й набули нових масштабів. Окупаційна влада продовжує використовувати арешти, тортури та сфабриковані звинувачення, щоб придушити будь-який спротив та змусити кримських татар покинути свою землю.

Ці злочини потребують активного міжнародного розголосу та посилення санкційного тиску на Росію. Україна разом із міжнародними партнерами має продовжувати боротьбу за звільнення всіх політичних в'язнів і повернення Криму під свій суверенітет. Лише спільні зусилля світової спільноти можуть змусити Росію припинити переслідування кримських татар і повернути свободу незаконно засудженим.

Володимир КАМЕНСЬКИЙ,
викладач основ правознавства
Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Михайло ГРИБ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

СОЦІАЛЬНО-ЗАХИСНІ ВІДНОСИНИ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ НА ПОЛТАВЩИНІ

Соціальний захист дітей є невід’ємною складовою соціальної політики будь-якої держави, особливо в умовах кризових ситуацій, таких як воєнний стан. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, є найбільш уразливою категорією, яка потребує особливої уваги з боку держави, суспільства та міжнародної спільноти. Полтавська область, як і інші регіони України, стикається з численними викликами в умовах воєнного стану. Зростання кількості дітей, які потребують соціальної опіки, нестача ресурсів, руйнування інфраструктури, а також психологічний тиск на дітей вимагають комплексного підходу до вирішення цих проблем.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю оцінки ефективності існуючої системи соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у Полтавській області. Аналіз правових механізмів, наявних ресурсів та практичних дій у сфері соціальної підтримки є важливим для

розробки рекомендацій, спрямованих на покращення ситуації як на місцевому, так і на державному рівні.

У дослідженні висвітлюються основні проблеми, з якими стикаються діти цієї категорії, а також пропонуються шляхи їх вирішення з урахуванням міжнародного досвіду та особливостей регіону.

Для її успішного виконання ми визначили такі завдання:

- теоретичні:

методом аналізу законодавства дослідити, як питання соціального захисту дітей вирішуються в Великій Британії та Польщі.

- дослідницькі:

-проаналізувати стан реалізації прав і свобод дітей в Україні в умовах воєнного стану.

-оцінити рівень соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на Полтавщині, зокрема, в Комунальному закладі вищої освіти «Кременчуцька гуманітарно - технологічна академія » при Полтавській обласній раді в умовах воєнного стану, визначити їхнє ставлення до державної підтримки.

Об'єктом вивчення є соціально-захисні відносини в Україні щодо прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предметом дослідження є права та соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у конкретних установах, таких як Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія.

Під час дослідження наукової роботи було:

-зібрано та систематизовано матеріали, що стосуються соціального захисту дітей у період воєнного стану в Полтавській області;

-проведено опитування з представниками Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії щодо наявних соціальних програм і заходів для підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

-проаналізовано національне та міжнародне законодавство з питань захисту прав дітей, а також вивчено практичний досвід цих установ щодо реалізації політики соціального захисту дітей;

-оцінено вплив воєнного стану на соціальне становище дітей в цих установах;

-сформульовано висновки та рекомендації щодо вдосконалення системи соціального захисту дітей в умовах воєнного стану на прикладі конкретного регіону та навчального закладу.

Для виконання дослідницького завдання ми відвідали студентський профком Комунального закладу вищої освіти “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” при Полтавській обласній раді з метою з’ясування кількості студентів:дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.Таких дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виявилось 20 осіб. Серед них: 1 (одна) дитина внутрішньо переміщена особа.

У голови профкому ми довідалася, що для студентів, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, існують наступні пільги:

- право на повне державне забезпечення;
- право на соціальну стипендію;
- право на щорічну допомогу для придбання навчальної літератури;
- право на забезпечення безоплатного харчування;
- право на забезпечення гуртожитком безкоштовно під час навчання в закладі;
- право на одноразову грошову допомогу по досягненню 18-річного віку незалежно від форми влаштування;
- право на збереження майна та житла;

Зарубіжний досвід із соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ми використали на прикладі Польщі та Великої Британії.

Україна може запозичити досвід Польщі у розбудові соціальних центрів і співпраці з громадськими організаціями, а також британську модель фостерного

виховання з впровадженням стандартів для прийомних сімей. Це сприятиме кращій інтеграції дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у суспільство та зменшенню інституціоналізації.

Сьогодні на Полтавщині перебуває 1999 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з яких значна частина виховується в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу.

Полтавщина має позитивний досвід у створенні умов для виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, проте є великий потенціал для удосконалення цієї системи. Запозичення досвіду Польщі та Великої Британії дозволить підвищити ефективність соціальної підтримки, покращити умови для дітей цієї категорії та допоможе їм успішно інтегруватися в суспільство. Розширення мережі прийомних сімей, а також вдосконалення підтримки через державні та громадські ініціативи, введення системи податків таких як в Польщі - це все має стати основою для подальшого розвитку системи соціального захисту дітей цієї категорії на Полтавщині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96- ВР//Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-ст.141.
2. Міністерство юстиції України. Головне управління юстиції у Полтавській області. Громадські організації, [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/>
3. Полтавська обласна військова державна адміністрація, [Електронний ресурс]// Офіційний сайт. Режим доступу: <https://poda.gov.ua/>
4. Право соціального забезпечення в Україні / Б. С. Стичинський, І. В. Зуб та ін. К.: Юридична книга, 2003.
5. Фостерна сім'я у Великобританії: основні засади діяльності. Освіта і управління. 2002. № 1. С. 163–170.
6. Кисельова О. І. Актуальні питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в порівняльному аналізі України та Польщі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. № 24 (Том 2). С. 181–184.

Карина КАЛІТЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОФІЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ. ПЕРСПЕКТИВИ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Освіта наукового спрямування – це вид спеціалізованої освіти, що базується на дослідно-орієнтованому навчанні, спрямований на поглиблене вивчення профільних предметів та набуття компетентностей, необхідних для подальшої дослідно-експериментальної, конструкторської, винахідницької діяльності. Такий вид освіти здобувається на двох рівнях:

1. Одночасно із базовою середньою освітою. На цьому етапі здобуваються базові навички для дослідно-експериментальної, конструкторської, винахідницької та раціоналізаторської діяльності;
2. Профільна освіта здобувається у спеціалізованих закладах разом із повною загальною середньою освітою [1].

На жаль, маємо констатувати, що на сьогоднішній день мотивованих учнів стає все менше: більшості не подобається вчитися. І проблема тут не в учнях, а в людях, які їх навчають.

Наукове спрямування важлива частина нашого життя. Адже все, що нас оточує, це математичні розрахунки, вплив температури, тиску та хімічних реакцій.

Наша країна знаходиться у стані війни, і зараз дуже важливо реконструювати, покращувати та підтримувати її економічний стан: відбудовувати міста, знаходити прості рішення й більш ефективні та швидкі методи забудови, створення нових видів зброї для військових, аби ми мали змогу

захищати землю, на якій ми живемо, і що, ще не менш важливо, надавати їй відповідного удару супротивнику. Але без розвитку наукової діяльності та інтересу до неї у підростаючого покоління, це все неможливо.

Як залучати учнів до поглибленого вивчення профільних предметів? Які є перспективи у здобувачів спеціалізованої освіти наукового спрямування?

Відповідь на перше питання проста - аби залучити дітей до поглибленого навчання профпредметів їх треба:

- мотивувати;
- зацікавлювати;
- викладати матеріал із захопленням;
- надихати власним прикладом та прикладом відомих науковців.

Під час навчання кожен учитель наголошує на тому, що предмет, який він викладає, один із найважливіших у житті людини. І це дійсно так, бо у повсякденному житті людина користується всім тим, що вивчала у школі: від мистецтва, трудового навчання й основ здоров'я до фізики, хімії й математики. Але хтось засвоює, й далі використовує свої знання й навички поверхнево, а хтось - більш детально й поглиблено.

Зверніть увагу, чому вчителям слід наголошувати на важливості предмету та приводити приклади із повсякденного життя? Якщо викладати матеріал доступно й цікаво, ще й донести до учнів чому важливо його вивчати, розказати про перспективи у подальшому житті- заохочення до співпраці з учителем з'явиться стовідсотково!

Спеціалізована освіта наукового спрямування формує особистість здобувача освіти так, як й інші освітні предмети. Під час навчання досягається позитивний результат навчання у вигляді ключових компетентностей, які допоможуть у майбутньому влаштуватися та реалізуватися у житті. Бо сформовані навички активного навчання, інтерес до нього, навичка пошуку істини складають дослідницьку компетентність: винахідницьку, конструкторську діяльність, науковий метод і інженерний дизайн.

Запитавши у дитини, чи хоче вона бути відомим дослідником або винахідником, у відповідь більшість скаже: Так! І вже з такого впевненого старту дитині захочеться й уважно слухати, і відкривати для себе нові горизонти і можливості. На сьогодні переважна більшість наукових досліджень пов'язані з програмуванням та виготовлення 3D моделей, а тобто з комп'ютером. Більшість дітей також будуть у захваті від цього, адже гаджети зараз, це як книга 50-100 років тому, саме з них людство дізнається більшість інформації, яка цікавить.

Але, щоб дійти до таких вже серйозних дій, треба правильно розставити “пріоритети” і розуміти з чого починати. Багато хто чув вислів “Математика-мати наук”. І це дійсно так. Адже жодна спроектована модель не створюється без математичного розрахунку. Піфагор стверджував : “Пізнати світ - значить пізнати керуючі ним числа” Все що оточує людину-це числа. Вивчаючи математику, розуміючись на математиці, можна робити нові відкриття та звершення. Фізика ще одна важлива наука. Без знань її законів та дії сил, неможливо пізнати суть явищ, життя людини.

Тому, якщо дітей заохочувати наводити приклади із власного життя, порівнювати, пояснювати явища з опорою на їхній власний досвід, здійснюючи пропедевтику наукових знань, створюючи фундамент для вивчення наук у майбутньому й, таким чином, підкреслюючи важливість фізики, хімії й математики у житті, то світ матиме багато науковців, бажаючих розвивати себе та світ.

Ознайомившись з Державним стандартом початкової освіти можна побачити обов'язкові вимоги щодо результатів навчання в технологічній освітній галузі. Завдяки яким учні, їх батьки можуть дізнатися чому навчають та які обов'язкові результати має отримати дитина.

Які є перспективи у здобувачів спеціалізованої освіти наукового спрямування?

У наших реаліях країні не вистачає не тільки робочих рук, а й цікавих та розумних ідей... Проблем багато, але наші науковці їх швидко та грамотно вирішують:

- українці стикаються з проблемами житла - науковці винаходять методи, якнайшвидше відбудувати зруйновані домівки;

- проблеми зі світлом, аварійні відключення, блекаут - вчені пропонують альтернативні підходи, пристрої для забезпечення населення електроенергією та зв'язком;

- не вистачає боєприпасів та знарядь для оборони/наступу для військових - розробляються різні типи установок та снарядів з урахуванням ефективності дій, дальності, влучності, фінансування та подальших дій. Насправді, зараз дуже потрібні такі спеціалісти: винахідливі, гнучкі, здатні продукувати та реалізовувати ідеї. Люди, які мають знання та бажання відновлювати та розвивати інфраструктуру нашої держави. За ними майбутнє нашої держави.

Тому вчителям важливо саме зараз учнів заохочувати власним прикладом та завзятістю до пізнання світу через наукові підходи, STEM – освіту, діяльнісний підхід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Протокол Юридичний інтернет ресурс, Стаття 21. Спеціалізована освіта
URL: https://protocol.ua/ua/pro_osvitu_stattya_21_1/

2. Державний стандарт початкової освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688)). Додаток 7 до Державного стандарту: Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з інформатичної освітньої галузі.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>

*Вероніка ВЕЛЬКІНА,
здобувач фахової передвищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Віталій ШАМРАЙ**,
викладач інформатичних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ПРИХОВАНІ СИМВОЛИ В ЛОГОТИПАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ АЙДЕНТИКИ БРЕНДУ

Логотипи відіграють важливу роль у створенні впізнаваності брендів і формуванні емоційного зв'язку з аудиторією. Використання прихованих символів у логотипах – це не лише оригінальний дизайнерський прийом, але й потужний інструмент, що може впливати на сприйняття аудиторії, викликати інтерес та сприяти запам'ятовуванню. Отже, вибір теми дослідження зумовлений її важливістю та актуальністю у сучасному світі графічного дизайну, маркетингу та айдентики брендів.

Щоб краще зрозуміти цей феномен, розглянемо теоретичні аспекти поняття логотипу [7]. Логотип – це графічний елемент, що представляє бренд або компанію. Його основне призначення – створювати впізнаваність та емоційний зв'язок із цільовою аудиторією.

Відомі бренди використовують у своїх логотипах спільні принципи: простоту (Apple), універсальність (Nike), кольорову символіку (McDonald's), а також приховані елементи (Amazon, FedEx). Водночас їхні стилі відрізняються –

наприклад, Apple використовує мінімалізм, а Starbucks – деталізовану графіку [9].

Еволюція брендів наочно демонструє важливість адаптації до змін та постійного вдосконалення [1]. Наприклад, McDonald's зумів створити глобальну мережу, залишаючись символом швидкого харчування, тоді як Apple трансформувався у бренд інновацій, що визначає тренди в сучасних технологіях. Їхні історії є прикладами того, як стратегічна еволюція бренду може забезпечити довготривалий успіх у конкурентному середовищі. Кожен з цих відомих логотипів містить в собі приховані елементи (рис.1).

Рис.1 Еволюція логотипів Apple та McDonald's

Сучасні тенденції в дизайні логотипів включають мінімалізм, адаптивність, яскраві кольори, експериментальну типографіку та використання прихованих символів. Очікувані тренди 2025 року передбачають розвиток градієнтів, нестандартних шрифтів і ретро-стилістики [3]. Логотипи мають поєднувати простоту, естетику та глибокий сенс, залишаючи сильне враження на глядача.

Оскільки логотипи є одними з основних компонентів айдентики, так само як кольорова палітра, шрифти, графічні елементи, зупинемося детальніше на тому що таке Айдентика – це система візуальних та концептуальних елементів, яка формує унікальний образ бренду чи організації. айдентика допомагає створити впізнаваність бренду, викликати у споживача певні емоції та формувати довіру. Вона відіграє ключову роль у формуванні унікального образу бренду [4].

Велике значення для впізнаваності логотипу має прихований сенс – це графічні чи смислові елементи, які не є очевидними при першому погляді, але стають зрозумілими при детальному розгляді [2]. Він додає глибину та зміцнює емоційний зв'язок із брендом.

Під час нашого дослідження нами було розроблено власний логотип, пов'язаний з комп'ютерними науками (рис.2). Створення логотипу – це багатостадійний процес, у якому ми орієнтувалися на актуальні дизайнерські тренди та враховували думки різних груп людей [5]. До цих етапів належать: аналіз трендів, концепція, ескізи, тестування логотипу.

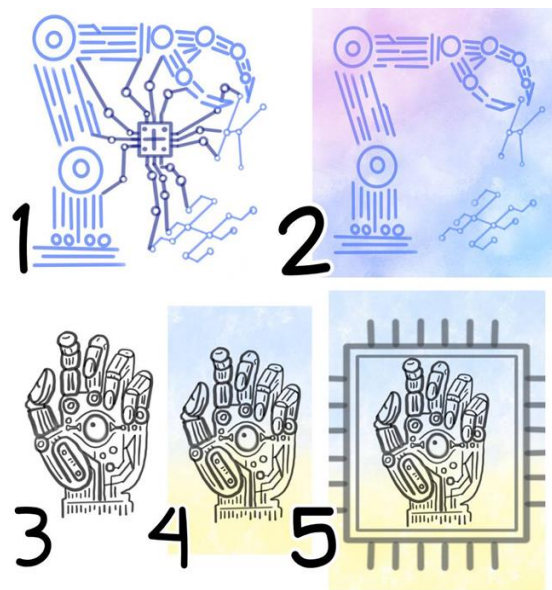

Рис. 2 Ескізи власного логотипу

Давайте детальніше ознайомимося з кожним етапом.

Аналіз трендів: Ми розглянули сучасні тренди дослідивши тенденції графічного дизайну, такі як мінімалізм, негативний простір та інтерактивні елементи, щоб визначити ефективні стилі для привернення уваги.

Концепція: Логотип має відображати зв'язок із комп'ютерними науками через символи, які асоціюються з технологіями та мають прихований сенс [6]. Провели неформальні опитування серед друзів і колег, щоб дізнатися, які елементи викликають інтерес та асоціації.

Розробили кілька варіантів ескізів і вибрали найкращий, який поєднує простоту та прихований зміст.

Тестування логотипу проводилося серед вибраної групи респондентів. Їм демонстрували логотип у спокійній атмосфері, без додаткових пояснень, щоб зафіксувати природну реакцію на дизайн. Зібрані відповіді допомогли проаналізувати, як аудиторія сприймає логотип, чи помічають вони приховані елементи та які враження викликає загальна композиція.

Ми провели опитування серед групи обізнаних (ті які знали що в логотипі наявні приховані елементи) і необізнаних (рис.3).

Рис. 3 Результати опитування щодо зв'язку логотипів з певною сферою діяльності

Анкетування підтвердило значущість прихованих елементів.. Як ми бачимо на діаграмах, представлених нижче, 90% обізнаних та 97% необізнаних респондентів вважають, що логотипи, розроблені власноруч, та логотипи з прихованими елементами, взяті з відкритих джерел, є асоціативними з конкретною темою чи з певною сферою діяльності. На питання щодо запам'ятовування логотипа, 15% обізнаних і 25% необізнаних підкреслило складність даного процесу. При цьому майже 44% обізнаних і лише 20% необізнаних вказали на легкість запам'ятовування.

Результати опитування щодо впливу прихованого сенсу на сприйняття логотипу представлені на рис. 4.

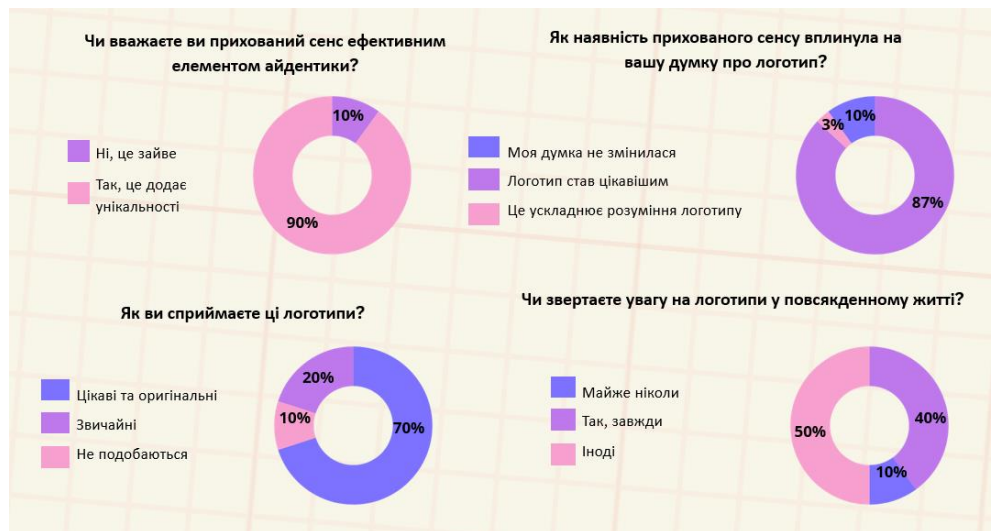

Рис. 4 Результати опитування щодо впливу прихованого сенсу на сприйняття логотипу

Майже 90% обізнаних і 87% необізнаних вказали на ефективність прихованого сенсу, за рахунок якого логотип став цікавішим [8]. Лише 10% необізнаним учасникам не подобаються логотипи з прихованим сенсом, 70% вважають їх цікавими та оригінальними. Половина необізнаних респондентів іноді звертають увагу на логотипи в повсякденному житті, 40% завжди, що підкреслює вплив прихованого сенсу в логотипах на підсвідомість і краще емоційне сприйняття учасниками вибірки. Отже опитування показало, що приховані елементи викликають більший інтерес і краще запам'ятовуються.

На основі отриманих даних ми розробили практичні рекомендації щодо удосконалення візуальної айдентики логотипу [10]:

1. Оптимізуйте дизайн для різних форматів.
2. Використовуйте мінімалістичний стиль.
3. Інтегруйте символіку, що відображає сферу діяльності.
4. Підсилюйте асоціативність.
5. Розвивайте інтерактивність.
6. Тестуйте логотип серед різних аудиторій.
7. Впроваджуйте приховані елементи.
8. Зберігайте баланс між креативністю та функціональністю.

Отже, результати дослідження підтвердили висунуту нами гіпотезу: приховані елементи в логотипах дійсно впливають на емоційне сприйняття аудиторії, сприяють кращій взаємодії з брендом та створюють унікальність візуальної айдентики. Такий підхід до дизайну логотипів є перспективним для підвищення впізнаваності брендів, особливо в умовах сучасного інформаційного простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія логотипів відомих брендів. URL: <https://bazilik.media/istoriia-lohotypiv-vidomykh-brendiv/> (дата звернення: 12.12.2024).
2. Логотипи з прихованим змістом: тест на уважність. URL: <https://mgn.com.ua/uk/logotypy-so-skryтым-smyslom-test-na-vnimatel'nost/> (дата звернення: 07.12.2024).
3. Тренди логотипів 2024. URL: <https://www.komarov.design/triendi-loghotypiv-2024/> (дата звернення: 10.12.2024).
4. Айдентика: навіщо бренду візуальне «обличчя» і як його створити. URL: <https://sendpulse.ua/blog/creating-a-brand-identity> (дата звернення: 18.12.2024).
5. Касай Д. В. Розробка айдентики та мережевий рекламний супровід аніме магазину «KASAI»: кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 022 «Дизайн» освітньо-професійної програми «Графічний дизайн» / наук. керівник, PhD, доц. Г. Ю. Чемерис. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 67 с. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/%D0%9A%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B9_%D0%9F%D0%97.pdf (дата звернення: 18.12.2024).
6. Яким має бути логотип? URL: <https://brander.ua/blog/yakym-maye-buty-lohotyp> (дата звернення: 15.12.2024).
7. Безсонова Л. До питання про дефініції у графічному дизайні: сучасний зміст поняття «логотип». *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Збірка наукових праць*. Харків: ХДАДМ, 2010. №1. С. 257-260. (дата звернення: 21.12.2024).
8. Гальчинська О., Кужильська А., Басанець О., Ермак І., Сіньлі Ю. Дослідження ролі логотипу в розробці дизайну бренду. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «актуальні проблеми сучасного дизайну» Київ, КНУТД, 27 квітня 2022 р. С. 46-49. (дата звернення: 01.12.2024)
9. Гук О. В., Єсюнін С. С. Особливості психологічного сприйняття бренду споживачем. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сімдесят п'яті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні

науки». URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1298/> (дата звернення: 17.12.2024).

10. Розробка логотипу: поради та професіональний підхід URL: <https://web24.pro/dyzajn-i-brendyng2/rozrobka-logotypu-porady-ta-profesionalnyj-pidhid/>

Ольга БЕЗУШКО,

*здобувач початкового рівня вищої освіти
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна*

*Науковий керівник: Ірина ХОХЛОВА,
спеціаліст першої категорії, викладач професійно-теоретичної підготовки
Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти
„Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу”,
м. Київ,
Україна*

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО МИСЛЕННЯ: РОЛЬ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Спеціалізована освіта наукового спрямування охоплює підготовку майбутніх дослідників, науковців і фахівців, які будуть здійснювати інновації, дослідження та розробки в певних сферах знань. У світлі сучасних викликів – глобалізації, технологічних змін, розвитку штучного інтелекту, біотехнологій та інших передових галузей – важливо переосмислити підходи до організації такої освіти.

У цьому контексті розвитку наукової освіти надається велике значення міждисциплінарним програмам, впровадженню сучасних технологій в навчальний процес, розвитку компетенцій, що відповідають вимогам сучасного ринку праці, а також інтеграції з міжнародними науковими спільнотами [1, с. 37].

Курси можуть допомогти подумати про реалізацію, де сама та чи інша людина хотіла би опинитися. Ментальний простір, який дозволяє розширити кругозір і подумати про можливості, про які раніше подумати не могли.

У сучасному світі спеціалізована освіта наукового спрямування набуває особливого значення, оскільки інноваційний розвиток суспільства безпосередньо залежить від підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері науки та технологій. Сучасні освітні заклади активно впроваджують міждисциплінарний підхід, що поєднує фундаментальні наукові знання з практичними навичками та дослідницькими методами. Велике значення має цифровізація освітнього процесу: використання штучного інтелекту, віртуальних лабораторій та Big Data дозволяє студентам і молодим науковцям отримувати доступ до передових досліджень та інтегруватися у світову наукову спільноту.

Ще одним ключовим аспектом розвитку спеціалізованої наукової освіти є розширення міжнародної співпраці та академічної мобільності. Завдяки грантовим програмам, науковим обмінам та колаборації з провідними університетами світу студенти та молоді вчені отримують унікальні можливості для проведення досліджень у престижних лабораторіях та участі в глобальних наукових проєктах. Також зростає роль STEAM-освіти, яка інтегрує науку, технології, інженерію, мистецтво та математику, формуючи у студентів гнучке мислення та здатність до нестандартного розв'язання проблем [3, с.47]. Усе це сприяє створенню нового покоління науковців, здатних генерувати інноваційні ідеї та втілювати їх у життя, змінюючи майбутнє суспільства.

Сучасний науковий прогрес вимагає інтеграції знань з різних дисциплін. Виникають нові спеціальності, що поєднують науки з різних галузей, наприклад: біоінформатика: поєднання біології та інформатики; нейронаука: комбінація нейробіології та психології; інженерія штучного інтелекту: об'єднання комп'ютерних наук і машинного навчання. [2, с. 78].

Це дозволяє виховувати фахівців, здатних працювати на перехресті кількох наук і розв'язувати складні міждисциплінарні задачі.

Існує багато платформ та ресурсів, які дозволяють здобувати сучасні знання з наукових напрямків і підтримують розвиток глобальної наукової спільноти.

У Державному стандарті спеціалізованої освіти наукового спрямування окреслено зміст спеціалізованої освіти, який визначається відповідно до: освітніх галузей, встановлених державними стандартами загальної середньої освіти; вимог до дослідницької компетентності здобувачів освіти. Здобуття спеціалізованої освіти наукового спрямування має забезпечити розвиток дослідницької компетентності здобувачів освіти відповідно до їхніх інтересів і профілю навчання, формування в них цінностей та особистісних якостей, що забезпечують дослідницьку культуру, академічну доброчесність і готовність до дослідницької діяльності [3, с.91].

Актуалізуючи проблематику нашого дослідження необхідно зауважити, що державні стандарти відповідних рівнів повної загальної середньої освіти і Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування є основою для розроблення закладами освіти відповідних програм, які будуть сприяти формуванню дослідницької компетентності здобувачів середньої освіти [2, с. 78].

Таким чином, проблема уточнення та обґрунтування впроваджених у практику моделей спеціалізованої освіти наукового спрямування набуває актуальності та потребує більш детального вивчення.

Інтелектуальний потенціал визначається обсягом та якістю накопиченої інформації, включаючи знання про зовнішній світ. Його формування обумовлено природними когнітивними здібностями, рівнем освіти та практичним досвідом. [4, с. 45].

Інтелектуальний потенціал лежить в основі пізнавальної активності, дозволяючи їй ефективно сприймати, переробляти та використовувати інформацію.

Комунікативний потенціал відображає систему соціальних навичок, умінь та якостей, що забезпечують успішну взаємодію з оточуючими. Він включає здатність до встановлення та підтримання ефективного спілкування, розуміння

та взаєморозуміння, а також розвитку комунікативних компетенцій, необхідних для гармонійного входження до соціуму [4, с. 48].

Креативно-рефлексивний потенціал включає здатність дитини до самоаналізу, рефлексії над своїми діями, вчинками та емоціями. Креативно-рефлексивний потенціал забезпечує здатність усвідомлювати і розвивати свої сильні сторони, коригувати поведінку та адаптуватися до умов, що змінюються.

Соціальний потенціал визначається здатністю дитини до інтеграції в соціум, ефективної взаємодії в різних соціальних групах, адаптації до соціального середовища та засвоєння соціальних норм. Соціальний потенціал включає такі якості, як емпатія, толерантність, здатність до співпраці, відповідальність та вміння будувати конструктивні міжособистісні стосунки [4, с.52]

Естетичний потенціал характеризується чутливістю дитини до краси у різних формах (мистецтво, природа, повсякденне життя) та здатністю до естетичної оцінки. Ця складова допомагає розвивати смак, уяву та здатність до самовираження через художні та творчі форми.

Фізичний потенціал відображає стан здоров'я, фізичні можливості та рівень рухової активності дитини. Фізичний потенціал важливий для підтримки загального рівня енергії, працездатності та гармонійного розвитку особистості, оскільки фізичний стан тісно пов'язаний із психоемоційним благополуччям. [4, с. 54].

Духовноморальний потенціал охоплює систему моральних цінностей, переконань та ідеалів дитини. Ця складова пов'язана з розвитком внутрішнього морального компасу, здатністю приймати усвідомлені рішення, ґрунтуючись на етичних засадах, та прагненням до самовдосконалення.

Екопсихологічний потенціал включає усвідомлене ставлення дитини до природи, вміння взаємодіяти з навколишнім середовищем без заподіяння шкоди та прагнення сталого розвитку. Розвиток екопсихологічного потенціалу пов'язані з формуванням екологічної культури та відповідальності.

Творчий потенціал характеризується наявністю у дитини умінь та навичок, необхідних для реалізації творчої та продуктивної діяльності. Творчий потенціал

забезпечує здатність до оригінального мислення та нестандартних підходів у вирішенні завдань, створюючи умови для прояву креативності.

Мотиваційноціннісний потенціал поєднує систему цілей, цінностей та соціально-психологічних установок особистості. Він відображає прагнення до самореалізації, участі у творчій діяльності та визнання цінності як власного, так і чужого внеску у спільну справу [4, с.55].

Акцент на розвиток критичного мислення та навичок майбутнього.

Не менш важливою є освіта, яка акцентує увагу на розвитку таких ключових компетенцій, як: критичне мислення; творчість; аналітичне мислення; навички роботи з даними. Ці навички дозволяють студентам не тільки адаптуватися до швидких змін, але й бути лідерами у своїх галузях. Сучасні перспективи розвитку спеціалізованої освіти наукового спрямування орієнтовані на інтеграцію новітніх технологій, міждисциплінарний підхід та гнучкість навчальних програм. Це дозволяє адаптувати освітні процеси до швидких змін у науці та технологіях, сприяючи підготовці фахівців, здатних вирішувати складні завдання та активно впливати на науковий прогрес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва Н. В. Розвиток дослідницької компетентності в системі наукової освіти // Освіта та наука. – 2021. – № 3. – С. 58–67.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 2020. – 376 с.
3. Дюлетов С. О. Інтелектуальний потенціал та його роль у науковій діяльності // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2022. – № 1. – С. 89–102.
4. Зайцева Л. В. Міждисциплінарний підхід у формуванні наукової культури учнів // Науковий вісник МОН України. – 2021. – № 4. – С. 45–56.
5. Концепція розвитку наукової освіти в Україні: проєкт Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2022. – 28 с.

*Софія СУПРУН,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Володимир КРОТ**,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри початкової освіти та гуманітарних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ЧАСОПИС „ХУТОРЯНИН” ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО З ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ ПОЛТАЩИНИ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Важливе місце в українській історії ХІХ століття належить періодичним виданням. Журнали і газети того часу виступають важливим джерелом з минулого нашого краю. На їхніх сторінках подавалася унікальна інформація про соціально-економічне життя Полтавської губернії епохи зародження капіталістичних відносин. Особливу цінність для нашого дослідження представляє сільськогосподарська преса, бо на її шпальтах знаходили відображення заходи уряду щодо розвитку економіки на українських землях.

Мета нашої доповіді проаналізувати публікації часопису «Хуторянин» з проблеми економічного розвитку Полтавської губернії в добу капіталізму.

В 1896 році Полтавське губернське сільськогосподарське товариство започаткувало популярний журнал для селян «Хуторянин» Виходив він щотижня, а влітку – двічі на місяць обсягом приблизно 2 друковані аркуші. Часопис спирався на фінансову підтримку Полтавського губернського земства, яке надавало йому допомогу в сумі 3000 крб. щорічно. Його примірники

безкоштовно надходили в бібліотеки сільськогосподарських товариств Полтавської губернії.[4, с. 958-959]

Основна мета журналу – пропаганда в доступній формі ідей кооперації та сільськогосподарських знань серед населення. Значну роль у поширенні названого руху відіграли повітові та губернські земства, які активно пропагували прогресивні ідеї серед землеробів.

Засновником і першим редактором часопису був Дмитро Костянтинович Квітка. Він походив з дворян Лубенського повіту. В молоді роки перебував на військовій службі. Закінчив Полтавський кадетський корпус, згодом Артилерійську академію, служив в Павловському лейб-гвардійському полку. В 1863 році пішов у відставку і присвятив себе громадській роботі. Неодноразово обирався гласним Полтавського губернського земства, був також членом губернської земської управи. Приймав активну участь в формуванні та діяльності ПГСГТ. Багато років був його головою. За активної його діяльності було створено часопис «Хуторянин», який став друкованим органом цього товариства. Його завдання полягало в пропаганді нових методів господарювання [5].

Після Д. Квітки редакторами журналу у різний час були відомі громадські діячі нашого краю, зокрема Павло Малама, Павло Ганько, Павло Гриневич. Андрій Шимков, Дмитро Ярошевич. [5].

З самого початку свого виникнення «Хуторянин» став активним пропагандистом поширення кооперативів просвітницького типу. З номера в номер він публікував інформацію про життя та діяльність дрібних сільськогосподарських товариств. Часопис писав їхній соціальний склад, вказавши що селяни становили в них більше 90%, а решта припадало на сільську інтелігенцію. Серед землеробів майже 60% були заможними, решта – середняки, і бідняки [6]. В одному з номерів за 1909 рік можна прочитати цікаву замітку про збори Кохнівського товариства, які відбулися 2 лютого: «Засідання було присвячено питанню організації показових полів. Вирішено в цьому році організувати показове поле площею чотири десятини, причому всі роботи на

ньому повинні проводитися за вказівкою агронома, насіння якого не вистачить в господаря, повинна надати земська управа безкоштовно. Більшість висказалася, що одного поля недостатньо в районі товариства внаслідок різноманітних якостей ґрунту. У недалекому майбутньому запропоновано організувати ще два показових поля. Заслухано повідомлення секретаря «про зайнятий пар з вівсом». Більшість висловилося за частіше слухання сільськогосподарських бесід» [6].

На думку видатного земського діяча С. Маслова, «Завдання земства і завдання кооперації співпадають у такому важливому питанні, як підняття сільського господарства. З причини відсталості більшості селян агрономічна діяльність земств майже повсюди зустрічала сильну протидію населення, яке з недовірою ставиться до будь-яких нововведень. Але земські діячі побачили, що агрокультурні заходи легко здійснюються через кооперативи. Те, що не під силу окремому селянському господарству, доволі легко здійснюється за допомогою кредитного або сільськогосподарського товариства. Будь-який захід, здійснюваний кооперативом, селяни вважають своїм, а не «панською видумкою». Земствам для сприяння сільському господарству залишається тільки допомагати кооперації» [2, с. 82]. Значного поширення на початку ХХ століття набула кооперація у вигляді кредитних, ошадно-позичкових та споживчих товариств. Їх розвитку на Полтавщині присвячена стаття В. Одра. «Кредитна кооперація в Полтавській губернії», де він писав, що потреби сільського населення в кредиті забезпечується трьома шляхами: за допомогою кредитних товариств, місцевими земствами та громадськими касами. Далі він наводить таблицю зростання кооперативів починаючи з 1905 року. Протягом 7 років їхня кількість зросла в 5 разів, число в них збільшилася в 7. Такі зрушення стали можливими, на думку автора, завдяки збільшенню довіри місцевого населення до кооперативів та надання допомоги фінансовим установам з боку держави. За цей час виокремилися найбільш потужні кредитні кооперативи, такі як Костянтоноградське, Полтавське, Лохвицьке, Гадяцьке, Кременчуцьке. Їхній баланс досягав від 100 тисяч до майже 1 мільйона карбованців. Основний

капітал більшості товариств забезпечували внески від казни 55%, 13% субсидії земств. Прибуток від вкладів давав 27%. Кредити бралися в основному на купівлю землі 24,7 % і на купівлю худоби 24,6%. На придбання сільськогосподарської техніки йшло всього 1,6%. Середня сума позик становила 72 крб. Вони як правило були короткострокові до одного року. [3] Далі автор переходить до діяльності ощадно-позичкових товариств. Він вказує, що їхня діяльність мало чим відрізняється від решти кредитних установ. Державний банк не дуже їх підтримав, в основному вони тримаються за рахунок пайових внесків членів товариств, які становлять 85%. Вартість кредиту коливалася від 4 до 8%. Користувалися ними переважно селяни та ремісники для придбання шкіри та машин. Далі автор схарактеризував діяльність сільських банків та волосних кас. Вказав на те, що вони суттєво поступалися сільським кредитним кооперативам. [3]

Газета приділяла багато уваги пропаганді кооперативного руху. На їх прогресивну роль на селі вказував професор А. Зайкевич. На його думку, вона «народилася в сорочці» і була викликана потребами самого життя населення в дешевих позиках. Кредитні кооперативи склали конкуренцію сільським лихварям, які раніше надавали позики землеробам під 300 відсотків.

На початку 20 століття кредитні послуги в кооперативних установах обходилися селянам приблизно в 10-12%. Це сума невелика, однак в іноземних кооперативах відсотки за кредит в були двічі менші, наголошував професор. Отже, є над чим працювати, -- писав. Автор вказував, що кожне товариство має завоювати довір'я населення, воно має залучити вільні кошти селян переконати їх у своїй кредитоспроможності. Велике значення мав той факт, які люди керують товариством. Необхідно, писав автор, обирати в правління людей чесних і толкових, бажано, щоб вони не посідали адміністративних посад, бо адміністративну посада шкодить кооперативній діяльності. Виключення тільки підтверджують правило. Керівник кооперативу повинен навчити населення зберігати гроші. Для залучення коштів до своєї установи він не повинен чекати поки населення йому принесе, а сам іти за ними. Тут він радить використовувати

в своїй роботі досвід Німеччини, де кредитна кооперація пустила глибокі коріння. Він рекомендує розповсюджувати серед населення ощадні картки на суму від 10 копійок. Придбавши їх громадяни роблять помітний внесок в розвиток свого кооперативу. [1]. Як бачимо, професор А. Зайкевич на сторінках газети подав цінні поради з ведення кооперативів.

Отже, часопис «Хуторянин» на своїх сторінках розповідав про діяльність сільськогосподарських об'єднань. Особливу увагу він зосередив на роботі кооперативів різного типу, починаючи від культурно-просвітницьких до кредитних. Завдяки активній пропаганді ідей кооперації на шпальтах «Хуторянина» у Полтавській губернії кількість установ такого типу була чи не найбільшою в країні. Тут безперечно була заслуга губернського і повітових земств, а також редакції часопису «Хуторянин».

Отже, названий журнал протягом всього часу існування був цінним джерелом з і економічної історії нашого краю і тому потребує на подальше вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайкевич А. Роль кредитной кооперации на селе, Хуторянин, 1913, 1 січня.
2. Маслов С. Л. Земство и его экономическая деятельность за 50 лет существования. 1864-1914, Москва, 1914, 98 с.
3. Одер В. Кредитная кооперация в Полтавской губернии, Хуторянин, 1913, 30 травня.
4. Полтавщина. Енциклопедичний довідник / [за ред. А. В. Кудрицького], К. : Українська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. 1024 с.
5. Тристанов Б. «История Полтавы» <http://histpol.pl.ua/ru/>
6. Хуторянин, 1909, 4 липня

Катерина ПИТУЛЬКО,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Тетяна АЛЕКСЄЄВА,**
кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичного виховання і здоров'я людини
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук,
Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕГРАДАЦІЇ ҐРУНТІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З МЕТОЮ ВІДНОВЛЕННЯ ЇХ РОДЮЧОСТІ

Антропогенна діяльність призводить до негативних змін у навколишньому середовищі: у складі атмосферного повітря, природних вод, ґрунтів, від чого потерпають живі організми. Тому дослідження стану компонентів природи є актуальним.

Ґрунт – унікальний компонент біосфери, що відіграє важливу роль у енергетичному обміні речовин, трансформації сонячної енергії, є середовищем існування для багатьох живих організмів. Крім того ґрунт є засобом виробництва продуктів харчування у суспільстві і основою його існування. Тому бережливе ставлення до ґрунту, раціональне землекористування є оптимальним напрямом до оздоровлення усього довкілля. Техногенні речовини, що містяться у ґрунті, накопичуються у продуктах харчування рослинного і тваринного походження і спричиняють захворювання людини. Проблема вмісту техногенних речовин у сільськогосподарській продукції для України взагалі і Полтавської області зокрема (враховуючи її аграрну спеціалізацію) стоїть досить гостро [1], тому даний напрям наукових досліджень є актуальним.

Раніше вже вивчалось забруднення ґрунтів нітратами [2], важкими металами [3, 4], кислотна деградація [2]. В даній роботі пропонується методологічний підхід, що полягає у комплексному аналізі чинників не тільки геохімічних, а й природних і антропогенного навантаження.

Метою роботи є дослідження деградації ґрунту під впливом сільськогосподарської діяльності для оптимізації його стану.

Для досягнення бажаного результату було поставлено такі завдання:

- Вивчення проблеми деградації ґрунту під впливом сільськогосподарської діяльності за науковими джерелами.
- Вибір і обґрунтування методики проведення дослідження.
- Вивчення природних умов та антропогенних чинників у районі дослідження.
- Дослідження показнику кислотності, вмісту гумусу і важких металів у ґрунті.
- Екологічне зонування території господарства за ступенем деградації ґрунту. Надання рекомендацій щодо використання і охорони ґрунтів.

Об'єктом дослідження є ґрунти господарства «Рокитне» Кременчуцького району Полтавської області.

Предметом дослідження є вивчення деградації ґрунтів під впливом сільськогосподарської діяльності людини.

У процесі дослідження було застосовано методи: польові, експериментальні, математичні, картографічні, аналізу, синтезу та порівняння.

Науковою новизною роботи є методологічний підхід, яким є екологічне зонування за ступенем деградації ґрунтів, для вирішення практичних задач раціонального природокористування і охорони ґрунтів.

Під час польового етапу дослідження було відібрано 21 ґрунтовий зразок у межах господарства «Рокитне» Кременчуцького району Полтавської області.

Під час експериментального етапу було визначено у лабораторних умовах показник рН ґрунту і вміст гумусу. Вміст гумусу визначали за методом Тюріна.

Дослідження показали, що близько половини ґрунтових зразків містять гумусу менше, ніж 2 %. Незначна частина території характеризується гумусністю більше, ніж 2,5 %.

Показник кислотності визначався за стандартною методикою. Вивчення стану ґрунту підтвердило процес кислотної деградації. 14 % проб ґрунту характеризуються показником кислотності у межах від 4,5 до 5,0, що відповідає категорії кислих ґрунтів. На більшості території показник рН ґрунту відповідає нормі.

Дані про вміст важких металів (Pb і Cu) у ґрунті були отримані з матеріалів паспортизації земель господарства «Рокитне». Для міді – найвищі концентрації сягають до 0,5 мг/кг, для свинцю - більше ніж 2 мг/кг. В роботі було розраховано коефіцієнт концентрації важких металів відносно фонового вмісту. Сумарний показник забруднення, обчислений за формулою, невисокий, що говорить про незначний рівень забруднення важкими металами.

За результатами даних досліджень було створено матрицю, куди було внесено показники, завчасно переведені в систему балів для зручності, який був присвоєний кожному чиннику. Було задіяно чинники: природні (особливості рельєфу, наявність лісосмуг), геохімічні (показники кислотності, вмісту гумусу, накопичення важких металів) та антропогенного навантаження (віддаленість від автомобільних шляхів, застосування мінеральних добрив тощо). Було обчислено суму балів для кожної ділянки, встановлено, що невисокий рівень деградації ґрунту відповідає сумі до 12 балів, середній рівень – 12-13 балів, підвищений рівень – більше, ніж 13 балів.

Проведено екологічне зонування території за показниками матриці і результати нанесені на карту. Підвищений ступінь деградації можна пояснити застосуванням мінеральних добрив, впливом автомобільного транспорту, відсутністю лісосмуг, інтенсивним механічним впливом на ґрунт, кислотною деградацією ґрунту і його забрудненням важкими металами. Незадовільний екологічний стан посилюється завдяки умовам геохімічної міграції, що визначається особливостями рельєфу.

Тому власникам земель можна рекомендувати такі природоохоронні заходи:

- насадження лісосмуг, що створюють бар'єр для рухомих гумусових речовин і одночасно протидіють розвитку ґрунтової ерозії; для цього треба підбирати такі види дерев і чагарників, які швидко ростуть за даних кліматичних умов і утворюють щільну крону;

- вапнування ґрунтів не тільки як засіб хімічної меліорації, а й захід для підвищення ефективності мінеральних добрив; використання органічних добрив (гною), залишення на полі нетоварної частини врожаю; обережне застосування мінеральних добрив, перед яким є обов'язковим визначення вмісту у ґрунті основних компонентів живлення;

- додержання системи сівозмін, тобто чергування посівних та просапних сільськогосподарських культур;

- впровадження ґрунтозахисної безплужної системи землеробства у комплексі з полицевим обробітком, оптимальне розорювання схилів, організоване використання важкої сільськогосподарської техніки.

В результаті дослідження було зроблено висновок про наявність процесу деградації ґрунту, що проявляється у зміні кислотно-лужної обстановки, втратах гумусу, накопиченні залишків нітратів, пестицидів, важких металів, ерозії ґрунту. Такі негативні зміни вимагають від людини обміркованого ставлення до ґрунту і впровадження науково-обґрунтованих заходів щодо його охорони і відновлення.

Практичне значення роботи полягає в універсальності даного методологічного підходу і можливості його застосування для вивчення стану ґрунтів і покращання землекористування в інших господарствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан та шляхи підвищення родючості ґрунтів Полтавської області і сучасних умовах сільськогосподарського виробництва: колект. монографія / відп. Ред., керівники проєкту А.В Кохан, Л.Д. Глущенко / Полтавська держ.

сільськогосподарська дослід. станція ім. М.І. Вавілова. Полтава, 2015. 90 с.
<https://dspace.pdau.edu.ua/items/ae8f51e5-3836-4c36-bc2e-dc8a6bc3f381>

2. Господаренко Г.М., Любич В.В., Мартинюк А.Т. Агрохімічні властивості ґрунту за тривалого застосування мінеральних добрив. Аграрні інновації. 2023. № 19. С. 34-28. DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2023.19.5>

3. Зайцев Ю.О., Шапран С.В., Гунчак М.В. Стан забруднення ґрунтів Чернівецької області солями важких металів. Грааль науки. 2022. № 23. С 111-115. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.12.2022.18>

4. Іващенко О., Швартау В., Андреев В. Особливості забруднення орних земель важкими металами з автомобільних доріг. Вісник аграрної науки. 2017. Т. 97. № 10. С. 51-55. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2017_10_10.pdf

Поліна ТОДОСІЄНКО,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Ірина КІРІЧЕК,**
кандидат філологічних наук,
викладач циклової комісії української та іноземної філології
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

КАЗКОВІСТЬ У ПОВІСТІ ОЛІ РУСІНОЇ „АБРИКОСИ ЗАЦВІТАЮТЬ УНОЧІ”

Український літературний досвід нині працює з двома найскладнішими для художнього освоєння темами війни і втрати. Перед авторами, психологами, педагогами постає складне завдання – писати та застосовувати рефлексію так, щоб читання й обговорення не стало фактором ретравматизації, а мало

терапевтичний ефект і давало відповіді на складні питання. На думку Оксани Луцевської, у подібних розмовах "хочеться за собою залишити якийсь міф, якийсь елемент казки, яких немає" [4]. Таким чином, найдавніший літературний жанр хоча і зазнав на початку XXI століття суттєвого увиразнення індивідуально-уявного художнього світу, досі залишається ефективним інструментом комунікації з дітьми. Як слушно зауважує Оксана Качак, сучасні автори схильні уникати в жанровизначальному заголовку генологічного аспекту "казка", акцентуючи увагу на тематичних аспектах художніх текстів [2, с.291]. Цим шляхом іде й письменниця Оля Русіна, малюючи на перший погляд казкову, а насправді – надзвичайно реалістичну історію життя у прифронтовій зоні.

Літературознавиця Наталя Тихолоз зазначає, що "казковість – це тип художньої умовності, вид мистецького узагальнення: використання поетики казки в літературних творах неказкової жанрової природи у функції додаткового художнього засобу" [5, с. 18]. За жанром художній текст Олі Русіної "Абрикоси зацвітають уночі" – повість для середнього шкільного віку, однак як на рівні змісту, так і за своєю внутрішньою формою він оприявнює казковість у функції стилетвірного художнього засобу. Сама авторка називає свою історію символічною [1], вказуючи при цьому на окремі деталі, взяті з реального життя. Повість створювалася у лютому-березні 2021 року, а описувані в ній події розгортаються в маленькому містечку на Донбасі в 2015 році. Життя головного героя, хлопчика Устима, і його сім'ї стрімко змінюється з наближенням фронту.

Перше, що співвідносить художній текст Олі Русіної з казкою – образ безпілотника Ела, наділений яскравими рисами, властивими героям казок, це надає історії символічності та емоційної глибини. Устим вигадує для свого незвичайного товариша ім'я, скоротивши аббревіатуру "Бе-Пе-Ел-А". Ел має загадкове походження, оскільки майже нічого про себе не пам'ятає, окрім уривчастих образів: руки чоловіка у військовій формі, який його запускав. Його антропоморфні риси, такі як вміння говорити, міркувати, відчувати час і навіть втомлюватися, створюють паралель із традиційними казковими героями. Замість заряджатися від розетки, Ел "поповнює енергію" сном, а найголовніше – він уміє

дружити і має сильне бажання зрозуміти своє походження та місце у світі. Його слова підкреслюють глибину цього прагнення: "Я бачу степи. Іноді бачу людей. Зі зброєю і без. Бачу, як росте трава. Бачу, як дерева готуються зацвісти. Я знаю, що таке трава, дерева, і знаю, що навесні вони мають завітнути" [3, с.14]. Ел – це не лише збірний образ перших безпілотників Донбасу на самому початку війни, а також своєрідне казкове втілення самовідданої діяльності волонтерів, які майстрували ці найперші БПЛА фактично "на коліні" [3, с.139]. Прикметно, що сама історія Ела трансформується у казку, що "кочувала від підрозділу до підрозділу, як ото всі оповідки. Про безпілотник, який загубився у небі над Донбасом і літає тепер там" [3, с. 140]. Таким чином, авторка використовує характерний для жанру композиційний прийом "текст у тексті", поєднуючи реальність і вигадку. Навіть позивні військових – Майстер і Бібліотекар – звучать у контексті історії як чарівні антропоніми казкових персонажів.

Казковість також оприявнюється на рівні хронотопу. Хоча йдеться не про умовний, фантастичний чи метаісторичний часопростір, однак у ньому виразно протиставлено традиційні для казки свій і чужий світи (царства), вільну Україну й окуповане місто, яке "немовби ховалося...чи намагалось замаскуватися...було схоже на один великий знак оклику. Ніби намагалось щось сказати, але не могло" [3, с.59]. Ситуація вибору, коли батьки Устима приймають нелегке рішення про переїзд, суголосна з казковим роздоріжжям, а в останню ніч перед від'їздом теж дуже по-казковому після тривалого очікування і сумнівів нарешті зацвітають абрикоси.

Про вияв казковості на мовно-наративному рівні можна говорити, аналізуючи художні засоби повісті. Гіперболи, метафори, персоніфікації віддзеркалюють навколишній світ крізь призму дитячого світосприйняття, понівеченого війною. Так зруйнована обстрілами школа бачиться Устимові немов подзьобаною "велетенським божевільним дятлом" [3, с.93], будинки "не можуть узяти й втекти, коли стріляють... Ані дерева, ані поле, ані річка, ані все місто" [3, с.108], проколоті колеса автобуса "втомлено розпливлися по асфальту, а боки були погризені уламками снарядів" [3, с.107]. Канонада ближнього бою

уявляється хлопцю звуками, що линуць з-під накривки величезного казана, коли "зсередини хтось стукає кулаками" [3, с.107]. А у новорічну ніч не тільки Устим злякався передвісника свята: "Просто над ним у небі розквітала кольорова квітка феєрверку а за нею ще одна і ще. Майже одночасно з вибухами [3, с. 125]", а й "...ще одна дитина, а військовий, що йшов по вулиці, завмер – усім їм, як і Устиму, здалося, що вони раптом опинилися у зовсім іншому місці. Може, таких людей було навіть більше" [3, с. 126].

Також оповідь відзначається поглибленим психологізмом і наявністю роздумів-рефлексій, які властиві філософській казці, спрямованій на осмислення універсальних проблем буття. Авторка майстерно розкриває внутрішній світ героїв через їхні думки, почуття та спогади. Відображення емоційних переживань дозволяє читачам співпереживати і глибше розуміти мотиви персонажів. У повісті через сприйняття маленького Устима воно показує, як війна руйнує звичне уявлення про життя і смерть. Він вірить у "порядок вмирання", який дає кожному шанс прожити довге й цікаве життя. Це дитяче осмислення стає ключовим прийомом для розкриття емоційної трансформації героя. Смерть бабусі для Устима є зрозумілою, хоч і сумною подією. Її життя вписується в рамки "порядку", і через розповіді мами він знаходить спосіб прийняти втрату. Але війна руйнує цю дитячу ілюзію справедливості. Сцена, коли Устим стає свідком загибелі сусідки Тоні, змінює його світогляд: смерть більше не є частиною "порядку", де "кожен може прожити довге і цікаве життя, як бабуся" [3, с. 76], а стає хаотичною, раптовою та нещадною.

Ел також намагається знайти орієнтири в зруйнованому просторі, повертаючись з рідного міста Майстра і втрачаючи зв'язок із реальністю. У цьому епізоді домінують контрасти, символізм і повтори для увиразнення хаотичності війни та внутрішній розвиток героя. Контраст між спокійним описом природи ("трави у його промінні були золотаві") і раптовим вибухом ("грім і постріли накиннулися на Ела") створює сильний емоційний ефект. Повтори ("сіре, буре і чорне. А потім знову — чорне, буре і сіре") передають дезорієнтацію героя [3, с. 59-60].

Засаднича для казки проблематика добра і зла втілена не лише через демонстрацію протистояння "людей зі зброєю" по обидва боки лінії розмежування, зображення мирного життя і руйнівної сили війни, а й крізь світоглядну різницю двох країн, яку намагається досягнути дитячий розум. Батько, наприклад, так пояснює хлопчикові суть конфлікту, який розгортається на його очах: "Просто буває так, що одні люди хочуть вирішувати, як іншим жити: що говорити, з ким можна дружити і які книги читати. Як-от ті люди, що прийшли в Донецьк, у Луганськ і в різні інші міста...І коли ми з ними не погоджуємося, вони починають вигадувати різні способи, як нас до цього змусити" [3, с.97].

Наріжний для казки оптимістично-життєствердний пафос повною мірою виявляє себе в повісті "Абрикоси зацвітають уночі" попри те, що головні герої залишаються жити в Дніпрі, спогад Устима про товариша перетворюється на призабуту дитячу фантазію, а війну не завершено. Обіцянка Ела охороняти місто до повернення друга, його бажання долетіти до горизонту і побачити, що за ним, дають кожному з нас "гарно зашифрований план на майбутнє. Коли можна кудись помандрувати, а потім повернутися додому і знати, що твій дім – у безпеці. Що тобі є, куди повертатися" [3, с. 140-141].

Повість "Абрикоси зацвітають уночі" входить до списку рекомендованих книжок за версією експертів з дитячого читання БараБуки для молодших підлітків. У ній є все, що має бути притаманне якісній літературі для дітей: казковість як її іманентна ознака, життєствердність, щира настанова на добро, динамічний сюжет, неперевершений ліризм, багатство, точність та емоційність мови. А ще – здатність говорити засобами казки про серйозні речі, про життя попри все, життя, яке не ставиться на паузу навіть тоді, коли ворог намагається позбавити нас всього, що є цінністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дітям про війну: "Абрикоси зацвітають уночі". Збруч. 07.04.2022. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/111483> (дата звернення 15.01.2025).

2. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва : підручник / Тетяна Качак. К. : ВЦ "Академія", 2016. 352 с. (Серія «Альма-матер»).

3. Русіна Оля. Абрикоси зацвітають уночі [Текст]: повість. Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. 144 с.

4. Славінська Ірина. Як говорити з дітьми про війну. Розповідає письменниця Оксана Луцевська. Суспільне Культура. Режим доступу: <https://suspilne.media/culture/263379-ak-govoriti-z-ditmi-pro-vijnu-rozpovidaє-pismennica-oksana-lusevska/> (дата звернення 15.01.2025).

5. Тихолоз Наталя. Від казки до анти-казки: казковість як компонент паратексту у творчості Івана Франка. Слово і час. 2005. №4. С. 18-25.

Валерія СЛПЕЦЬ,
*здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*
Науковий керівник: Оксана САВЧЕНКО,
*викладач, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

СПАДОК ПОКОЛІНЬ: УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ, ЗАСПІВАНА ТРІО «ЗОЛОТІ КЛЮЧІ» ТА ЗВЕЛИЧЕНА У ФІЛЬМАХ ЗА УЧАСТЮ ІВАНА МИКОЛАЙЧУКА

Досить довгий час народна пісня згадувалася в складі звичайної пісні [2, ст. 217]. Скомбінувавши подані раніше терміни, ми сформулювали свій: «невеликий словесно-музичний твір на три-п'ять куплетів, призначений для співу, що створений власними поетичними й музичними засобами народу для вираження почуттів і думок».

Цікаво, що окрім ліричного, епічного й драматичного родів, більшість фольклористів виділяють обрядові пісні в окрему категорію через значну своєрідність (дія, приурочення, виконання, специфіка ритмомелодики) [3, ст. 13].

За жанровим розподілом в епосі вирізняють думи, балади, історичні пісні. А до драматичного роду належать ігрові пісні та деякі хороводні.

Обрядові пісні поділяються на календарно-обрядові та родинно-обрядові пісні згідно з тематичними принципами.

Пісні ліричного роду поділяють на родинно-побутові та соціально-побутові. Головним критерієм визначення жанрової приналежності пісень цього роду є тематика.

Говорячи про українську народну пісню, не можна не згадати про «Золоті ключі» - відоме вокальне тріо у складі Валентини Короті-Ковальської, Ніни Матвієнко та Марії Миколайчук. 2018 року вони відзначили своє 50-річчя, що було засвідчено в Книзі рекордів України [6].

Усі виконавиці з дитинства цікавилися українською культурою, зростали в середовищі, де її шанували. Слід згадати епізод із життя Марії Миколайчук. Співачка спробувала вступити в хор у москві, адже за радянських часів це було досить престижно. Її прийняли, але згодом дівчині стало прикро. Вона згадує: «Що я роблю, а хто ж співатиме українську пісню?». Тому Марія повернулася до Києва [5].

Дороги співачок зійшлися саме в київському хорі імені Григорія Верьовки.

Вперше втрьох дівчата заспівали 1968 року в домі Миколайчуків. Це була пісня «Ой попід гай зелененький». Те триголосся було настільки прекрасним, що вражений Іван Миколайчук промовив: «Ну, все — ви повинні, просто зобов'язані співати втрьох. Самі ж чуєте, що відбувається» [7].

З того часу «Золоті ключі» виступали окремо від хору, а згодом виконавиць стали запрошувати озвучувати фільми.

Контроль над їхньою діяльністю за радянських часів був досить сильним. Тому, попри успіх, тріо залишалося невиїзним досить довго. Але, незважаючи на

тиск, «Золоті ключі» не бажали коритися тоталітарному режиму й продовжували звеличувати українську пісню, записуючи платівки [8].

Перша закордонна поїздка була до Канади 1989 року. А наступні до європейських країн. Пісні тріо навіть записало лондонське BBC та варшавське радіо [6].

Не можна оминати й діяльність корифея українського кіно – Івана Миколайчука, яка тісно пов'язана з тріо «Золоті ключі».

Дебют у кіно припав на сприятливий період – 60-ті роки. Це була роль Івана Палійчука в стрічці «Тіні забутих предків» (режисер Сергій Параджанов) 1964 року, яка принесла славу молодому акторові та здобула світове визнання за змалювання автентичних гуцульських звичаїв, зокрема й пісні [4, ст. 37].

Згодом Миколайчук грав ролі у таких фільмах як «Анничка», «Пропала грамота», «Білий птах з чорною ознакою», «Вавилон XX», «Така пізня, тепла осінь». У трьох останніх стрічках він був навіть сценаристом і режисером. Слід зазначити, що актор завжди намагався зробити свій внесок, зокрема у звукоsupровід.

Але йому також не вдалося уникнути тиску й обмежень з боку влади. Стрічки спотворювалися, заборонялися, а Миколайчукові не давали змоги грати значні ролі.

Та сміливо можна сказати, що в умовах інтенсивних переслідувань інтелігенції Іван Миколайчук використовував кожную нагоду, щоб реалізувати свою творчість заради народу.

Пісні в стрічках за участю Івана Миколайчука та «Золотих ключів» не звучать просто для годиться. Вони мають свою роль і особливе значення, що підкреслює їхню винятковість і самотність.

У стрічці «Анничка» лунає пісня «Гей, Іване», записана Марією Миколайчук. Анничка співає її на прохання Романа на зустрічі з німцями. Ця й деякі інші деталі допомогли розкрити нібито цілковито негативного героя. Роман постає людиною, яка все ще любить свій рідний край, але вимушена коритися обставинам.

У кінокартині «Білий птах з чорною ознакою» Іван Миколайчук (Петро) виконує жартівливу пісню «Причесався, прилизався» на прохання зіграти марш. Марш повинен був супроводжувати поїздки коханої головного героя та його суперника. Тому це було проявом глузування через заздрощі. Таким чином, народна пісня стала засобом передачі почуттів.

Вступом до картини «Пропала грамота» є жартівлива пісня «Танцювала риба з раком», що налаштовує на комедійність дійства. Цікаво, що вона ж і звучить останньою, завершуючи створене обрамлення. Також відіграє роль засобу спілкування: під час розмови Василя з дружиною, пісня стала відповіддю на її звинувачення в необдуманості вчинків героя.

Слід зазначити козацьку пісню «Розпрягайте, хлопці, коні». Спів нетиповий, адже виконується лірично, а не наступально, як зазвичай з козацькими піснями. Тому це створює особливу атмосферу, налаштовуючи на сприйняття незвичної дії.

У фільмі «Вавилон XX» лунає пісня «Йшли корови із діброви». Спів особливий, звучить ніби уві сні, подекуди переходить у мукання корів, які є в кадрі. Це поглиблює занурення в картину, адже в тексті пісні вони згадуються. Створює атмосферу умиротворення й щастя героїв.

У стрічці «Така пізня, тепла осінь» Іван Миколайчук виконує пісню «Ішло дівча лучками», щоб продемонструвати звичаї українського народу дівчині, яка приїхала з Канади.

У ході виконання роботи ми дійшли таких висновків:

1. Визначили поняття народної пісні.

2. Серед багатого репертуару тріо «Золоті ключі» найбільше родинно-побутових пісень про кохання, календарно-обрядових, зокрема веснянок, і соціально-побутових, а саме козацьких

3. Творчість тріо «Золоті ключі» та Івана Миколайчука тісно пов'язана. Вона спрямована на поширення української культури й цінностей, зокрема народної пісні. Вони розуміли її важливість в умовах нищення спадку тоталітарною системою. Успіх заспіваних пісень і створених кінокартин,

зокрема за кордоном, засвідчує значущість місії митців щодо поширення української народної пісні й кіно.

4. Народна пісня дійсно відіграє важливу роль у кіномистецькому доробку Івана Миколайчука у творчому тандемі з тріо «Золоті ключі». Вона є частиною сюжету, засобом підсилення значущості моменту й зосередження уваги глядача. За допомогою пісні вдається створити настрій і відповідну атмосферу сцени, передати почуття й емоції героїв фільмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська фольклористична енциклопедія : у 2 т. / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського ; упоряд. та наук. ред. М. К. Дмитренко. — Київ : Сталь, 2018.

2. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — К: ВЦ «Академія», 2007. — 624 с.

3. Іваницький А. І. Український музичний фольклор: Підручник для вищих навчальних закладів / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. — 3-є вид. доп. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 320 с.

4. Іван Миколайчук / Лариса Брюховецька. — Київ: Ред. журн. «Кіно-Театр»: Академія, 2004. — 280 с

5. Валентина Ковальська. «Про мене ще ніхто не писав» [Версія для друку](#)

6. Мартинюк Марія Володимирівна, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника «Тріо як пріоритетна форма вокального ансамблевого виконавства» [Збірник Естрадно-вокальне мистецтво 04.06.2024 p..pdf](#)

7. Інга Чередниченко. Марічка Миколайчук: «Коли Іван хворів, я не могла виступати... Відчувала, що пісня рветься назовні, а виходу — немає» // Дзеркало тижня, № 6, 18.02.2006 [Я піду в далекі гори. Марічка Миколайчук: «Коли Іван хворів, я не могла виступати... Відчувала, що пісня рветься назовні, а виходу — немає» - ZN.ua](#)

8. Інтерв'ю з Валентиною Коротею-Ковальською URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mTfSugHmWwk>

***Костянтин ГРЕЧКА,**
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

*Науковий керівник: **Тетяна ЛИСЕНКО,**
старший викладач кафедри менеджменту
та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук,
Україна*

РОЗРОБКА ДОДАТКУ НА БАЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДІАГНОСТУВАННЯ АВТО

У сучасному світі автомобіль є невід'ємною частиною повсякденного життя мільйонів людей. Тому постійно зростає потреба у вдосконаленні систем обслуговування транспортних засобів. Особливо гострим це стає у ситуаціях, коли несправності автомобіля трапляються поза зоною технічного обслуговування.

Існуючі наразі системи для діагностування стану автомобілів спираються на показники засобів бортової діагностики та призначені для визначення місця потенційної несправності. Але для виправлення знайденої проблеми автовласнику потрібно або звертатися до фахівців на СТО, або самостійно шукати способи усунення несправностей у різних джерелах.

Штучний інтелект (ШІ) відкриває нові можливості для автоматизації та спрощення складних завдань, зокрема у сфері автомобільної діагностики. Використання технологій штучного інтелекту дозволяє виконувати швидко

опрацювання даних та пошук оптимальних шляхів усунення наявних проблем без звертання до фахівців із технічного обслуговування.

Використання технологій штучного інтелекту для автомобільної діагностики висвітлюється у науковій літературі. Так, В. М. Павленко, В. П. Кужель, М. Є. Хорін розглядають використання експертних систем для визначення стану систем автомобіля [1]. Ю. Я. Тільняк та Я. І. Корнага досліджують особливості використання нейронної мережі для діагностики технічного стану автомобілів [2]. Але залишається поза увагою науковців питання надання рекомендацій з усунення несправностей автомобіля для автовласника за словесним описом проблеми.

Тому актуальною є розробка мобільного додатку з елементами штучного інтелекту, який здатен за текстовим описом несправності автомобіля здійснити релевантний пошук на спеціалізованих інтернет-ресурсах, узагальнити результати та надати рекомендації автовласнику з усунення описаної проблеми.

Об'єкт дослідження – процес діагностування стану автомобілів за допомогою штучного інтелекту.

Предмет дослідження – використання засобів штучного інтелекту у мобільних додатках для діагностування стану автомобіля за словесним описом виявленої проблеми.

Метою дослідження є удосконалення системи автомобільної діагностики шляхом розробки мобільного додатку з елементами штучного інтелекту, який здатен рекомендувати способи усунення несправностей автомобіля за словесним описом виявленої проблеми шляхом звертання до існуючої моделі ІІІ.

Для реалізації мети були визначені такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати існуючі засоби у сфері автомобільної діагностики, у тому числі наявні мобільні додатки, визначити їх сильні сторони та недоліки.
2. Визначити функціональні можливості мобільного додатку з елементами ІІІ для діагностування стану систем автомобіля та пошуку шляхів усунення несправностей, вибрати засоби для його програмної реалізації.

3. Розробити додаток з елементами штучного інтелекту на основі аналізу існуючих застосунків та визначених вимог, який надає рекомендації з усунення несправностей автомобіля за словесним описом проблеми.

Аналіз аналогів показав, що більшість існуючих мобільних додатків орієнтовані на досвідчених користувачів, які отримують дані про стан автомобілів з використанням OBD-II адаптерів. Інтерпретація цих даних і пошук способів усунення несправностей покладені на самого користувача. Виявлено брак рішень, що підтримують пошук несправностей без використання OBD-II адаптерів. Майже не існує застосунків, у яких використовуються елементи штучного інтелекту.

У розробленому застосунку Diagify враховані позитивні можливості існуючих засобів автомобільної діагностики, а також зроблений акцент на отриманні рекомендацій за словесним описом проблеми.

Розроблений застосунок Diagify виконує пошук відомостей про можливі причини та способи усунення несправностей автомобіля на інтернет-ресурсах та використовує технології штучного інтелекту для аналізу знайдених відомостей та формулювання рекомендацій. Застосунок має функції пошуку можливих причин несправностей на основі опису проблеми, аналізу даних із численних автомобільних форумів, технічних статей і баз даних, надання персоналізованих рекомендацій з урахуванням моделі, покоління автомобіля та умов його експлуатації. Отримані від штучного інтелекту дані можна зберігати у текстовому форматі для подальшого аналізу фахівцями.

Вибір моделі GPT-4o для використання в застосунку базується на порівнянні пропускнуої здатності та вартості звертання до різних моделей штучного інтелекту.

Використання застосунку Diagify у порівнянні з безпосереднім запитом до ChatGPT не потребує формулювання промту при кожному звертанні, автоматизує додавання відомостей про параметри конкретного автомобіля, не призводить до «галюцинацій» штучного інтелекту, оскільки відповідь базується на даних, знайдених в мережі, а не на базі знань ШІ.

Структура застосунка, засоби розробки та модель штучного інтелекту GPT-4o, вибрані в ході роботи, дозволяють отримувати достовірні рекомендації щодо усунення недоліків за словесним описом проблем, що можуть виникати під час експлуатації автомобілів. Для випробування застосунка було проведено порівняння рекомендацій, які за одним і тим самим запитом надавали застосунок Diagify та ChatGPT, і отримано експертну оцінку фахівців СТО щодо точності та якості цих відповідей. Експертна оцінка підтвердила високу якість результатів, які пропонує застосунок Diagify.

Розроблений додаток дозволяє автовласникам стежити за технічним станом автомобіля у зручній формі незалежно від рівня їхніх знань про автомобілі та має переваги перед безпосереднім звертанням з запитом до ChatGPT або звичайним пошуком даних на ресурсах мережі Інтернет.

Робота має прикладний характер. Розроблений додаток може бути корисним автовласникам для поліпшення точності діагностування авто, зменшення часу на виявлення та усунення несправностей.

Таким чином, набуло подальшого розвитку питання розробки мобільних додатків для діагностування автомобілів, які, на відміну від існуючих, можуть надавати рекомендації автовласнику з усунення несправностей на основі текстового опису проблеми завдяки використанню у додатку елементів штучного інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павленко В. М., Кужель В. П., Хорін М. Є. Сутність автомобільної діагностики при впровадженні експертних систем. *Вісник машинобудування та транспорту*. 2020. № 2 (12). С. 85-92.
2. Тільняк Ю. Я., Корнага Я. І. Діагностика технічного стану автомобілів із використанням нейронної мережі. *Інформатика, обчислювальна техніка та автоматизація. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: технічні науки. Том 29 (68) Ч. 2. 2018. № 1. С. 29-34.
3. Діагностика автомобіля. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Діагностика_автомобіля (дата звернення 04.11.2024).

4. Волошин Г. В. Мобільний додаток діагностики автомобіля по протоколу OBD-II : дипл. проєкт випускника освітнього ступ. бакалавр, спеціальність 121 Інженерія прог. забезпечення / Г. В. Волошин ; Нац. авіаційний ун-т. Київ, 2022. 41 с.

5. OpenAI API. URL: <https://openai.com/index/openai-api/> (дата звернення 04.11.2024).

Михайло ПЕТРИКЕЙ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Тетяна ЛИСЕНКО,
старший викладач кафедри менеджменту
та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

СМАРТ-СИСТЕМА ДЛЯ ДАЙВІНГУ

Смарт-системи знаходять широке застосування у різних галузях діяльності людини. Елементи штучного інтелекту відіграють важливу роль у структурі інтелектуальних систем у різних сферах, включаючи бізнес, фінанси, охорону здоров'я, сільське господарство, розумні міста, кібербезпеку та багато іншого. Важливим є застосування таких систем і для вирішення екологічних проблем.

Питанням розробки інтелектуальних систем, що призначені для вирішення екологічних проблем, приділяють значну увагу вітчизняні та закордонні науковці. Так, Кизенко О.О. та Гребешкова О.М. розглядають питання використання смарт-систем для планування ресурсів підприємств. Белан В.Ю. вивчає перспективи запровадження смарт-технологій у вищу освіту.

Розроблення смарт-систем для землеробства, захисту довкілля та охорони здоров'я присвячено дослідження Романова В.О. та Галелюка І.Б. Значна кількість досліджень присвячена питанням впровадження інтелектуальних систем у галузі Інтернету речей (IoT). У той же час, за виключенням розробки цифрових персональних асистентів, питання впровадження технологій штучного інтелекту в системи для персонального використання, залишаються поза увагою наукової спільноти. Цим обґрунтовується актуальність нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є процес використання моделей нейронних мереж у системах комп'ютерного зору.

Предмет дослідження – засоби реалізації систем комп'ютерного зору для розпізнавання об'єктів у водному середовищі.

Метою дослідження є удосконалення технології розгортання смарт-систем шляхом розробки системи з елементами штучного інтелекту, яка може контролювати стан дайвера, аналізувати об'єкти в його оточенні, полегшувати навігацію та комунікацію у водному середовищі.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

1. Ознайомитись з поняттям та структурою смарт-систем, сферами їх застосування. Проаналізувати моделі нейронних мереж, які є ефективними для розв'язання задач комп'ютерного зору.

2. Проаналізувати існуючі смарт-системи, які можуть використовуватись для підводної навігації та комунікації.

3. Запропонувати структуру смарт-системи для підводної навігації та комунікації та визначити програмні засоби для реалізації програмної складової смарт-системи.

4. Реалізувати програмну складову системи з елементами штучного інтелекту, яка може контролювати стан дайвера, аналізувати об'єкти в його оточенні, полегшувати навігацію та комунікацію у водному середовищі.

У ході виконання роботи було досліджено підходи та програмні рішення для розробки смарт-систем.

Смарт-системи є інтегрованими комплексами технологій, які поєднують у собі різноманітні програмні та апаратні компоненти. Вони розробляються з метою підвищення ефективності, ресурсозбереження, поліпшення якості обслуговування та здатності адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. У той же час виявлено брак рішень, що передбачають використання систем штучного інтелекту в умовах небезпечного та забрудненого оточуючого середовища, у тому числі для забезпечення жестової комунікації.

Нейронні мережі є ключовим компонентом сучасних смарт-систем у задачах інтелектуальної обробки даних. Важливою є роль нейронних мереж в сферах комп'ютерного зору та розпізнавання образів. Завдяки їм смарт-системи можуть визначати об'єкти, людей, навіть емоційний стан користувачів.

Аналіз літературних джерел показав, що нейронна мережа YOLO використовує архітектуру, яка базується на згорткових нейронних мережах і є потужним інструментом для обробки зображень. Фреймворк MediaPipe об'єднує базові алгоритми комп'ютерного зору в конвеєр, який розгортається на всі основні платформи, без необхідності адаптації під кожну з них окремо. Саме тому ці технології покладені в основу розробки смарт-системи для дайвінгу.

Програмна складова смарт-системи для підводної навігації та комунікації DiveGuard потребує поєднання нейронних мереж та систем опрацювання зображень. У структурі програмної складової смарт-системи передбачені два компоненти, які виконують функції розпізнавання: компонент для розпізнавання жестів, за допомогою яких подаються команди та повідомлення, реалізований з використанням фреймворку MediaPipe; компонент для розпізнавання об'єктів в оточенні дайвера, реалізований з використанням нейронної мережи YOLOv8 Medium.

Система DiveGuard працює в одному з двох режимів: командному та оглядовому. Подавати команду або повідомлення системі потрібно жестами рук. Система розпізнає положення пальців. Кожен жест відповідає певній команді – виведення на дісплей стану датчиків, аналіз оточуючого середовища, передавання повідомлень іншим дайверам або службі підтримки. Під час

занурення дайвер також отримує на екрані різні інформаційні повідомлення відповідно до команди, поданої жестами.

За результатами розробки та тестування системи DiveGuard можна стверджувати, що вона здатна забезпечити ефективне та безпечне занурення дайверів. Система має переваги перед існуючими аналогами – дайв-комп'ютерами та смарт-масками за рахунок розпізнавання жестових команд.

Запропоновані в ході дослідження засоби подання команд та повідомлень з використанням жестів роблять комфортним процес керування системою та комунікацію між користувачами, безпечним процес занурення. Функціональність системи можна збільшити за рахунок додаткових датчиків і засобів передавання даних, розширення набору команд, які подаються жестами.

Робота має прикладний характер. Система може бути використана дайверами для виконання екологічних проєктів за умови розробки відповідного апаратного комплексу.

Таким чином, у ході виконання роботи набули подальшого розвитку технології розгортання смарт-систем, які, на відміну від існуючих, можуть контролювати стан дайвера, аналізувати об'єкти в його оточенні, полегшувати навігацію та комунікацію у водному середовищі, що дозволяє забезпечити надійний захист дайверів під час занурення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицик, В. В.; Задорожній, В. І. Дослідження теорії зображень: попередня обробка – виділення країв. Прикладні питання математичного моделювання, 2023, 6.1: 20-29.

2. Згорткова нейронна мережа – просте пояснення CNN та її застосування. Evergreens. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/cnn.html> (дата звертання: 10.12.2024)

3. Choi, Yosoon. Recent Applications of Smartphone and Smart Glasses in Applied Science and Engineering. Applied Sciences, 2023, 13.6: 3376.

4. MediaPipe Solutions guide | Google for Developers. Google for Developers. URL: <https://developers.google.com/mediapipe/solutions/guide> (дата звернення: 26.11.2024).

5. Real-Time Flying Object Detection with YOLOv8. arXiv.org. URL: <https://arxiv.org/abs/2305.09972> (дата звернення: 22.10.2024).

Максим ДРАГОМАРЕЦЬКИЙ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Тетяна ЛИСЕНКО**,
старший викладач кафедри менеджменту
та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ГЕНЕРАТОР ПАРОЛІВ TRANSLITPASS

Сучасна людина використовує багато ресурсів мережі Інтернет, на яких потрібно наводити особисті дані. Тому є потреба у захисті цих даних. Одним з популярних засобів захисту є використання паролів. Створення стійких до злому паролів є важливою складовою інформаційної безпеки.

Підходи до розроблення алгоритмів для генерації стійких паролів є об'єктом багатьох наукових досліджень. Так, Осколкова О. Р. та Зоріло В. В. проаналізували методи підвищення ефективності зберігання інформації з обмеженим доступом [5]. Кудінов В. А. дослідив залежність криптостійкості паролю користувача інформаційних систем спеціального призначення від кількості можливих для використання символів [3]. Круглікова А.Д. виконала аналіз алгоритмів для оцінки стійкості паролів [2].

Попри зручності у парольному захисті даних існує проблема запам'ятовування користувачами паролів, створених для різних інтернет-

ресурсів. Але в наукових джерелах недостатньо уваги приділяється питанню генерації стійких паролів, які в той же час є легкими для запам'ятовування користувачем. Тому актуальною є розробка генератора паролів, який орієнтований на надання зручностей користувачу в отриманні стійкого паролю, який легко запам'ятовується.

Об'єкт дослідження – процес захисту особистих даних на інтернет-ресурсах з використанням паролів.

Предмет дослідження – засоби генерування стійких паролів, які легкі для запам'ятовування.

Метою дослідження є удосконалення механізмів парольного захисту особистих даних на ресурсах мережі Інтернет шляхом розробки програмного засобу для генерування стійких паролів з легким запам'ятовуванням.

Для реалізації мети були визначені такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати роль паролів у захисті особистих даних, існуючі засоби генерування паролів і способи оцінювання стійкості паролів.

2. Узагальнити рекомендації щодо створення паролів, побудованих на опрацюванні фрази, уведеної користувачем, проаналізувати механізми генерування паролів.

3. Розробити вебдодаток з механізмом генерування паролів, орієнтований на вибір користувача, на основі аналізу існуючих засобів і сформульованих рекомендацій та оцінити стійкість отриманих паролів.

У ході виконання роботи було досліджено підходи та програмні рішення для парольного захисту персональних даних.

Парольна аутентифікація має ряд переваг перед іншими способами аутентифікації. Проте з погляду інформаційної безпеки парольна аутентифікація не є повністю безпечною. Причиною вразливостей є людський чинник і технічна недосконалість парольної аутентифікації. Але при правильному використанні паролі можуть забезпечити рівень безпеки, прийнятний для багатьох осіб та організацій.

Аналіз літературних джерел показав, що довжина паролю 8 символів і більше забезпечує прийнятний рівень безпеки проти атаки грубої сили, якщо у записі будуть використані цифри, букви з урахуванням регістру та спеціальні символи і якщо пароль не може бути зламаний іншими методами. Але відповідно до закону Мура, CPU і GPU подвоюють свою швидкість і можливості приблизно кожні два роки. Отже час на злом пароля за два роки зменшується вдвічі.

Провідні антивірусні компанії розміщують на власних вебресурсах генератори паролів. Вони мають ряд недоліків, а саме: відсутність орієнтації на потреби користувача у запам'ятовуванні паролів; відсутній розрахунок стійкості паролів; відсутні засоби зберігання паролів уведених користувачем.

Тому в роботі вирішена актуальна задача, яка полягає в створенні генератора паролів, орієнтованого на легке запам'ятовування користувачем.

Запам'ятовування стійких паролів може бути забезпечено кількома методами створення паролів та практиками запам'ятовування.

У розробленому генераторі паролів TranslitPass враховані позитивні можливості існуючих засобів для парольного захисту даних, а також зроблений акцент на запам'ятовуванні паролів, що позбавляє його від недоліків існуючих аналогів. Для генерування стійких паролів, легких для запам'ятовування, вибрано три алгоритми, в яких для створення пароля користувач вводить ключову фразу українською або англійською мовами. Це забезпечує баланс між стійкістю пароля та зручністю його запам'ятовування.

У запропонованому рішенні генерація пароля передбачає транслітерацію введеної фрази, тому отриманий пароль не може бути зламаний словниковим методом. Відбувається заміна окремих символів за правилами, які вибрав користувач. Для оцінювання стійкості пароля обчислюється його ентропія, час, потрібний для злому пароля, кількість різних паролів, які можуть бути згенеровані на основі введеної фрази.

Для оцінювання ефективності запропонованого механізму генерування паролів було проведено опитування здобувачів освіти Наукового ліцею „Політ”. Респондентам було запропоновано згенерувати паролі довжиною від 8 до 15

символів у генераторах ESET та TranslitPass й оцінити час на запам'ятовування цих паролів. Результати опитування свідчать, що паролі, згенеровані у TranslitPass, мають високу ентропію та стійкі до злому, а також є зручними для запам'ятовування користувачами.

Поєднання кількох способів оцінювання стійкості паролів та кількох технік запам'ятовування робить генератор TranslitPass унікальним інструментом для створення стійких паролів, орієнтованих на їх запам'ятовування користувачем.

Надійність парольного захисту також може бути збільшена шляхом удосконалення систем парольного захисту: перенесенням на сервер коду генератора для уникнення зчитування його алгоритму, обмеженням кількості спроб та часу на повторне введення паролю на інтернет-ресурсах, упровадженням багатофакторної аутентифікації.

Робота має прикладний характер. Розроблений вебдодаток може бути корисним для ознайомлення з підходами до генерування та оцінювання стійкості паролів, а також для створення та зберігання паролів для особистого використання.

Таким чином, у ході виконання роботи набули подальшого розвитку механізми генерації для парольного захисту конфіденційних даних, які, на відміну від існуючих, можуть створювати стійкі паролі на основі побажань користувача з легким запам'ятовуванням, що дозволяє забезпечити надійний захист інформаційних ресурсів з парольною аутентифікацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бікерей О. І. Способи створення та розповсюдження одноразових паролів у комп'ютерних системах : магістерська дис. : 123 Комп'ютерна інженерія. Київ, 2024. 112 с.
2. Круглікова А. Д. Аналіз алгоритмів для оцінки стійкості паролів. *Новітні інформаційні системи та технології*. Полтава: ПНТУ, 2016. № 5. Режим доступу: <http://journals.nupp.edu.ua/mist/article/view/589/511> (дата звернення: 15.12.2024).

3. Кудінов В. А. Залежність криптостійкості паролів користувача інформаційних систем спеціального призначення від кількості можливих для використання символів. *Актуальні проблеми кібербезпеки в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (м. Київ, НАВС, 25 квітня 2024 р.); за заг. редакцією В. А. Кудінова, К. В. Ярового. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 86-89.

4. Кудінов В. А., Яровий К. В. Комплексний підхід щодо створення стійких паролів інформаційних систем спеціального призначення МВС та Національної поліції України (частина 1). *Сучасна спеціальна техніка*. 2023. № 3. С. 42–49.

5. Осколкова О. Р., Зоріло В. В. Підвищення ефективності зберігання інформації з обмеженим доступом. *Інформатика та математичні методи в моделюванні*. Т. 13. 2023. № 3-4. С. 275-281.

Уляна УДОВИЧЕНКО,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Олег КУЩ,
методист, викладач мистецтва
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ЄВГЕН ДМИТРОВИЧ БЕРГЕР – „НАРОДНИЙ КРАЄЗНАВЕЦЬ” КРЕМЕНЧУКА

15 серпня 2024 року Кременчук облетіла трагічна звістка про те, що з дев'ятого поверху багатоповерхівки по Університетській вулиці випав відомий кременчуцький викладач та краєзнавець Євген Дмитрович Бергер. Ця новина

просто шокувала кременчуківців, адже багато з них знали Євгена Дмитровича: у багатьох він викладав, устигши попрацювати в кількох освітніх закладах Кременчука, багато з них брали участь в піших екскурсіях містом, які він проводив.

Євген Дмитрович був, без сумніву, знаковою постаттю для Кременчука. Важко переоцінити зроблене ним для збереження історії міста. Тож цілком заслуженою є відзнака, яку він отримав у квітні 2024 року, незадовго до своєї смерті, – почесний знак «За заслуги перед містом».

Метою цієї роботи є дослідження біографії Євгена Дмитровича Бергера, особливо ранніх років його життя, та значення його краєзнавчої діяльності. В архіві Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії імені А. С. Макаренка ми розшукали особову справу Євгена Дмитровича, звідки дізналися про його походження, навчання та трудову діяльність до 1976 року. Решту біографічних даних ми взяли з численних публікацій кременчуцьких медіа.

Народився Євген Бергер 2 вересня 1939 року в Кременчуці. Його батько – Бергер Дмитро Володимирович, 1913 року народження – родом із Смоленської губернії, усе життя був робітником, із 1931 по 1974 рік працював на заводі «Дормаш» токарем, слюсарем-верстальником, фрезерувальником, стругальником. Мати – Бергер Олександра Андріївна, 1911 року народження – походила з Власівки (зараз – селище Олександрійського району Кіровоградської області), з 1929 принаймні до 1976 року працювала в Кременчуцькому тресті їдалень кухарем. Родина мешкала в одноповерховому будинку на розі вулиць Тараса Шевченка та 1905 року (сучасна вулиця Полковника Гегечкорі). Цей будинок був знесений у 1986 році.

У дитинстві любив читати вірші, казки народів світу. Пізніше – історичні твори. Діти в СРСР не мали великого вибору зарубіжної літератури. З того, що було доступно, Євген Бергер найбільше любив оповідання Джека Лондона та його роман «Мартін Іден». Також любив читати журнал «Довкола світу», який виписували батьки.

Із 1947 по 1957 рік Євген Бергер навчався в школі: спочатку закінчив 7 класів у школі № 10 (тоді вона розташовувалася біля залізничного вокзалу), потім навчався в Кременчуцькій середній школі № 4, у якій закінчив 10 клас.

Під час навчання в школі Євген Бергер любив кататися на лижах. Уже в дорослому віці згадував із посмішкою, як потрапив у кумедну ситуацію. Того дня він вийшов з дому з лижами та палицями, щоб так поїхати до школи. Але дорогою настільки захопився, що коли вже отямився, годинник показував, що почався урок. Тоді хлопець вирішив покататися до обіду. Проте коли повернувся додому, на нього чекали докори мами, якій уже повідомили, що сина в школі не було. Захоплювався хлопець також і футболом, у юності навіть грав у кількох товариських матчах на місцевому рівні.

Із вересня 1957 по травень 1958 року Євген Бергер працював на Кременчуцькому комбайновому заводі токарем.

У 1958 році був призваний до лав Радянської Армії. Служив у зенітних, а потім ракетних військах у Московському, а пізніше в Туркестанському військових округах. І навіть під час служби майбутній краєзнавець пропонував офіцерам влаштувати для солдат екскурсію багатим історією містом, у якому вони проходили службу.

Після демобілізації з січня 1962 по серпень 1962 року працював на Харківському тракторному заводі слюсарем. Із вересня 1962 по грудень 1965 року навчався в Харківському механіко-технологічному технікумі, після закінчення якого здобув спеціальність «технік-механік швейного устаткування». Із січня 1966 по серпень 1969 року працював у Ростові-на-Дону на фабриці індопошиву й ремонту одягу техніком-механіком.

У 1966 році вступив на вечірнє відділення філософського факультету Ростовського-на-Дону державного університету. У 1969 році за сімейними обставинами переїхав до Кременчука. Після переїзду продовжував навчання на заочному відділенні. Закінчив університет у 1972 році, здобувши спеціальність «філософ, викладач філософії та суспільствознавства».

Із вересня 1969 по серпень 1970 року працював на Кременчуцькому автомобільному заводі токарем, а з жовтня 1970 по жовтень 1973 року – на Кременчуцькому шкіряно-лимарному комбінаті настроювачем швейних машин.

Із жовтня 1973 по серпень 1975 року викладав історію в Кременчуцькій вечірній середній школі № 6. Працюючи в школі, був головою первинної організації «Знання» та головою педагогічного товариства.

Станом на 1975 рік Євген Бергер перебував у шлюбі з Лейлою Алахвердіївною Рустамовою 1948 року народження.

Із серпня 1975 по серпень 1976 працював викладачем історії й суспільствознавства Кременчуцького педагогічного училища.

Пізніше Євген Дмитрович викладав у Кременчуцькому медичному училищі, Кременчуцькому автомеханічному технікумі, на загальнотехнічному факультеті Харківського інституту радіоелектроніки в Світловодську, на кафедрі філософії в Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського. Почуття справедливості й ліберальні погляди Євгена Дмитровича в радянські часи інколи навіть завдавали йому проблем. Так, за його словами, з одним із закладів йому довелося попрощатися через брак строгості, що не схвалювалося тоді.

Отже, з великим ентузіазмом вітав Євген Бергер ті зміни, які відбувалися в Україні наприкінці 1980-х – початку 1990-х років. І разом із іншими патріотами був їхнім учасником, підтримуючи проукраїнських політичних діячів Кременчука тих часів. «Кременчук залишається без тих, хто 35 років тому все починав. Дуже жаль», – такі слова написав про Євгена Бергера після його смерті колишній кременчуцький журналіст Олександр Курилов, який свого часу підіймав перший жовто-блакитний прапор у Кременчуці [4].

Після виходу на заслужений відпочинок Євген Дмитрович знайшов себе в ролі самотнього екскурсовода, який із ентузіазмом розповідав про Кременчук, про його історію та цікавих людей, які мешкали в ньому. Після початку Російсько-української війни громадська активістка Олена Нестерова, яка переїхала до Кременчука з Луганська, заснувала ініціативу «Спільні прогулянки

Кременчуком», до якої долучився Євген Дмитрович. Разом із кременчуківцями, гостями міста та вимушеними переселенцями зі сходу України він пройшов сотні кілометрів, безкоштовно проводячи захоплюючі екскурсії різними куточками міста, прищеплюючи любов до нього. Здавалося, що Євген Дмитрович знає про Кременчук та його мешканців усе. Невтомний, він постійно був у русі, проводив екскурсії і в дощ, і в спеку, відповідав на всі запитання, розповідав комічні історії, заслуживши славу «народного екскурсовода».

«Його оповідки про давнину не лише захоплювали допитливого слухача про історію, яка творилася протягом віків – вони спонукали до роздумів, аналізу почутого, вивчення й обговорення далекого й близького минулого. Доречно нагадаю, що це були розповіді, повні болю і страждань українського народу від сивої давнини до сьогоднішніх днів, оповідки про цілий ряд людських доль, трагічних чи драматичних ситуацій Другої світової та війни, яку розпочав наш північний сусід ще у 2014 році. Його розповіді були побудовані таким чином, що теоретичний виклад матеріалу опирався на значну кількість прикладів баченого й пережитого ним особисто, бо прожив у нашому місті багато років. А ще вони були цікаві тим, що оповідач максимально наповнював їх значною кількістю інформації в історичній змінності, широко посилався на найавторитетніші джерела, що не тільки захоплювали, але й виглядали цілком умотивованими і заслуговували на увагу», – так схарактеризував екскурсії Євгена Дмитровича літератор і журналіст Федір Олексійович Чужа [7].

«Людина неймовірної енергії, життєлюбства й допитливості. Євген Дмитрович Бергер – той чудовий дядечко, що водив кременчужан пішими екскурсіями в найпотаємніші місця Кременчука, що, здавалося, знав про кожен камінчик, про кожну історичну подію й про кожного кременчужанина. Я особисто познайомилася з Євгеном Дмитровичем ще в 90-ті, коли переймалася пошуком слідів підпілля ОУН на наших теренах. Скільки ми з ним обходили – від жилмістечка до Щемилівки!» – написала про нього кременчуцька журналістка Юлія Билина [4].

«Служу місту і Україні!» – такими словами зазвичай відповідав Євген Бергер, коли йому дякували за розповідь чи допомогу.

В останні роки по-новому відкрили для себе Євгена Дмитровича й кременчуцькі журналісти. Він допомагав у створенні матеріалів для «Кременчуцького громадського ТБ», «Кременчуцької газети», «Візиту» «Програми Плюс», «Кременчуцького телеграфу», «Кременчуцької телерадіокомпанії». Так «Кременчуцька газета» відзняла з ним понад 30 сюжетів про Кременчук та його історію. Із Євгеном Бергером радилися й столичні науковці.

До останнього часу Євген Дмитрович брав активну участь у житті Кременчука. Так, наприклад, він був учасником комісії з перейменування топонімів у рамках деколонізації та декомунізації міста, проводив благодійні екскурсії на підтримку Збройних сил України, переймався ситуацією на фронті, слідкував за новинами.

У квітні 2024 року «за багаторічну просвітницьку роботу серед населення, самовіддане служіння обраній справі, високий професіоналізм у популяризації історії міста Кременчука, видатних особистостей та визначних місць, виховання патріотизму серед населення, вагомий внесок у справу збереження культурної спадщини, активну громадську позицію, вагомий внесок у розвиток міста» Євген Дмитрович Бергер був нагороджений почесним знаком «За заслуги перед містом». У своїй промові під час нагородження він говорив про історію Кременчука. [4; 6]

А вже 15 серпня 2024 року його життя трагічно обірвалося. Відомо, що в останні свої дні через поганий стан здоров'я Євген Дмитрович перебував у сильній депресії.

Прощання з Євгеном Дмитровичем Бергером відбулося 19 серпня в Міському палаці культури. Провести його в останню путь прийшли міський голова Віталій Малецький, секретар міськради Юрій Гриценко, журналісти, бібліотекарі, медики, освітяни, діячі культури. Поховали Євгена Дмитровича на кладовищі у Власівці, де спочивають його батьки.

2 вересня Євгену Бергеру мало б виповнитися 85 років, і з цієї нагоди Кременчуцьке товариство філателістів планувало випустити конверт, присвячений «народному екскурсоводові». Погашення конверту відбулося в день поховання краєзнавця. У цей же день на його честь була випущена поштівка авторства кременчуцького художника Сергія Брильова.

Отже, Євген Дмитрович Бергер, безперечно, є однією з найбільш знакових постатей кременчуцького краєзнавства. Незважаючи на те, що його спадщина – це переважно проведені екскурсії та відеозаписи розповідей про Кременчук, його історію та мешканців, зроблені «Кременчуцькою газетою» та Віто Катторгі, у пам'яті кременчуківців Євген Бергер залишиться «народним краєзнавцем» та «народним екскурсоводом».

ЛІТЕРАТУРА

1. Білодід В. «Людина, яка несла любов до свого рідного міста». У Кременчуці попрощалися з краєзнавцем Євгеном Бергером. Кременчуцький ТелеграфЪ. URL: <https://www.telegraf.in.ua/topnews/10131681-ljudina-jaka-nesla-ljubov-do-svogo-ridnogo-mista-u-kremenchuci-poproschalisja-z-kraeznavcem-yevgenom-bergerom.html> (дата звернення: 10.09.2024).

2. Булашев О. «Він міг привернути увагу до самих непримітних місць, які мають історичне значення для Кременчука»: містяни попрощалися з відомим краєзнавцем Євгеном Бергером. Кременчуцька газета. URL: <https://kg.ua/news/vin-mig-privernuti-uvagu-do-samih-nep primitnih-misc-yaki-mayut-istorichne-znachennya-dlya> (дата звернення: 10.09.2024).

3. Особова справа Бергера Євгена Дмитровича. 1976. Архів Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії імені А. С. Макаренка.

4. Романченко Л. Філософ та улюбленець публіки – слід краєзнавця Бергера у серцях кременчужан. Кременчуцька газета. URL: <https://kg.ua/spetsproekty/filosof-ta-ulyublenec-publik-slid-kraieznavcya-bergera-u-sercyah-kremenchuzhan> (дата звернення: 10.09.2024).

5. Романченко Л. Філософська загадка Кременчука, або Хто такий Євген Бергер. Кременчуцька газета. URL: <https://kg.ua/spetsproekty/filosofska-zagadka-kremenchuka-abo-hto-takiy-ievgen-berger> (дата звернення: 10.09.2024).

6. Соколов К. Відомого кременчуцького краєзнавця Євгена Бергера нагородили почесним знаком «За заслуги перед містом». URL:

<https://kg.ua/news/vidomogo-kremenchuckogo-kraieznavcya-ievgena-bergera-nagorodili-pochesnim-znakom-za-zaslugi-0> (дата звернення: 10.09.2024).

7. Чужа Ф. Євген Дмитрович Бергер (2.09.1939 – 15.08.2024). Спілка літераторів «Славутич» м. Кременчук. URL: <https://www.facebook.com/share/p/i1tSPXpB6oxJaqRf/> (дата звернення: 10.09.2024).

*Аріна НАЙКО,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Марина БРУСЕНКО**,
викладач історії
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ: ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ АСПЕКТИ (ДРУГА ПОЛ. 1960-х- 1980-ті рр.)

Проблеми гендерної рівності хвилювали прогресивних представників різних країн, суспільств, культурних і політичних спільнот здавна, але реальні кроки щодо їх вирішення конкретно постали у ХХ столітті, причому саме жінки започаткували рухи феміністок, суфражисток, намагаючись ламати стереотипи про місце жінки у суспільстві. З погляду ХХІ століття здається таким природним, що права жінок захищаються законами, вони мають свободу у виборі професії чи створення сім'ї, обіймають керівні посади, служать у війську etc. На їх сторожі стоїть Організація Об'єднаних Націй – у червні 2000 р. на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН ухвалений комплексний гендерний підхід у «Цілях розвитку тисячоліття» [18, с. 132]. Звісно, ми знаємо багато прикладів обмежень прав жінок відповідно до релігійних, культурних чи побутових

традицій, як, наприклад, в ісламських країнах [16, с. 46]. На жаль не викорінене існування сімейно-побутового, сексуального насилля.

Незалежна Україна є членом цивілізованого світу, де визнається й підтримується гендерна рівність. У 2005 р. було прийнято Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», низку інших правових документів, які є основою дотримання чи захисту прав жінок у нашій країні [18, с. 132].

Питання гендерної рівності, її фактичного, а не формального впровадження було актуальним упродовж ХХ століття, а в багатьох його виявах не втратило актуальності й зараз. Про роль жінки та її соціальні ролі в суспільстві змушує ще більше замислюватися триваюча російсько-українська війна та її драматичні наслідки.

Під впливом війни в окремих групах українського суспільства виокремилися настрої ностальгії за радянським минулим, а дехто, переважно люди старшого віку, висловлює проросійські симпатії, ототожнюючи життя в цій країні з радянськими цінностями, які вони ідеалізують. Люди віку 60+ добре пам'ятають добу так званого «брежнєвського застою», в тому числі й члени моєї родини. Тому я зацікавилася періодом другої половини 1960-х – 1980-х рр.. Якими рисами він характеризувався? Влучно й лаконічно його охарактеризував історик Юрій Шаповал: «...неосталіністська лінія, посилення русифікації народів СРСР, агресивна зовнішня політика, (зокрема, придушення протестів у країнах «соцтабору», а серед них «Празької весни» 1968 р, авантюристична війна в Афганістані, розпочата в 1979-му), що спиралась на шалену й руйнівну для господарства країни ескалацію озброєнь, підтримка «революційних режимів» у країнах третього світу. Разом з тим саме з ім'ям Брежнєва пов'язана «розрядка», потепління в міжнародних відносинах. Завдяки цьому в 1976 р. в СРСР вперше з'явилися у продажу західні газети «Financial Times» і «New York Times», а на екранах з'явилися дубльовані, хоч і відредаговані совєтською цензурою імпортовані кінофільми» [19, с. 240]. Один із численних анекдотів про Л. Брежнєва мав

гендерний підтекст. У ньому запитувалося «хто такий Брежнєв?», а у відповіді звучало: «Керівник СРСР епохи Алли Пугачової» [19, с. 241].

Тема актуальна як у науковому аспекті, так і в соціальному. Вона також актуальна з огляду на вагоме значення історії повсякдення у сучасній історичній науці, з якою переплітаються питання історії гендеру. Дослідження гендерної політики радянських часів 1960-х–1980-х рр. передбачає розкриття перетину різних площин, як-от економічних, політичних, соціально-побутових, соціальних ролей чоловіків та жінок, а також стереотипи, які глибоко закоренилися у нашому суспільстві. Політика влади прагнула встановити рівність між чоловіками та жінками за законом, але в реальному житті це не прослідковувалося.

Дослідження гендерної політики дозволяє глибше зрозуміти радянську спадщину, яка, на жаль, і досі впливає на сучасне українське суспільство, яка мала свої особливості формування сімейних цінностей, соціальних ролей та ставлення до гендеру.

Є дослідники, яких цікавила ця тема, наприклад, американська історикиня Шейла Фіцпатрік писала про повсюдне життя в СРСР та про те, як радянська гендерна політика впливала на формування жіночих ролей. Гейл Лapidус, науковиця Стенфордського університету, написала книгу "Жінки в радянському суспільстві: рівність, розвиток і соціальні зміни".

Вперше поняття було введено в науковий обіг психологом Столлером Р. у 1968 році. У нашому мовознавстві термін «гендер» з'явився у 80-ті роки минулого століття, тобто пізніше, ніж в інших суспільних науках. Саме в період, який ми вивчаємо, відбулися зміни і в законодавстві, у 1968 році Кодекс про шлюб та сім'ю був затверджений Законом УРСР від 20 червня 1969 року і вступив у дію з 1 січня 1970 року, що діє і нині з багатьма змінами та доповненнями, роль жінки в сім'ї визначили як центральну для збільшення родонаселення.

Розповсюдження владою в радянському суспільстві еталону «працюючої матері» мало свій результат, особливо через періодичні видання для жінок,

фільми, листівки та плакати. Це був добре продуманий захід і з боку влади – використати цей засіб для продуманої пропаганди певних ідей, стандартів поведінки, норм моралі, вимог та цінностей, жінки, того не помічаючи, ставали жертвами. Дивлячись на пропагандистські плакати, розуміємо, як сильно вони впливали на гендерну свідомість радянських жінок. За зображеннями на листівках можна побачити ставлення держави і значення жінки в суспільстві. Майже в більшості випадків її змальовували як трудівницю, а також була пропаганда того, що радянська жінка уміє вдало поєднати виробничу та сімейні сфери.

Незважаючи на закладені в голову стереотипи, все ж таки знаходились жінки, які виступали за права людини у 1960-1980-ті роки, критикуючи жорстокість та несправедливість радянської влади та її репресії. Таких жінок об'єднувала участь у дисидентському русі: Алла Горська, Оксана Мешко, Надія Світлична, Стефанія Шабатура. Здебільшого всі українські митці, які висвітлювали правду, заохочували діяти, протистояти несправедливості, були приречені на передчасну смерть.

Ми чітко бачимо наскільки несправедливою була гендерна політика радянської влади. З одного боку, держава демонструвала рівність та створення усіх умов залученості жінок до суспільного, економічного життя, сприяння в отриманні освіти та соціальної підтримки, розширенні робочих місць. А з іншого боку, бачимо також велику кількість труднощів: жінці важче було рухатися кар'єрними сходинками, займати посади чи мати вагу в політиці. Стереотипи та традиційні ролі радянської жінки так і залишилися на рівні домашнього господарства, а гендерної рівності, про яку так багато говорили, закріплено у законодавстві так і не було.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна політика в системі державного управління: підручник / за заг. ред. М. М. Білинської.- Запоріжжя: Друкарський світ, 2011.-132 с. URL: <http://surl.li/tdrqda> (дата звернення: 15.10.2024)

2. Гендер в деталях. [Електронне джерело]. - URL:<http://surl.li/nyzqio> (дата звернення: 11.11.2024)
3. Дмітрієва М. М. Чи є чесна жінка чесною людиною / М. М. Дмітрієва // Гендер і культура: зб. ст. / Упоряд. В. Агеєва, С. Оксамитна.- К.: Факт, 2001.- С. 185-191., ст. 185.
4. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643). - URL:<http://surl.li/eetpcm> (дата звернення: 20.10.2024)
5. Іващенко О. В. Гендерна наукова перспектива: від світогляду до політики // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 1998.- № 4.- С. 78-91., ст. 79-80.
6. Історична правда. URL:<http://surl.li/tqindt> (дата звернення: 09.11.2024)
7. The Ukrainians. Онлайн-журнал. URL: <http://surl.li/rnmrvj> (дата звернення: 01.12.2024)
8. Основи теорії гендеру: Навч. посібник.- К.: К. І. С., 2004.- 536 с., ст.12.
9. Омельченко Н. Л. Гендерна політика в контексті соціальних змін / Н. Л. Омельченко // Гендер і культура.- К.: Факт, 2001.- С. 215.
10. Радянська жінка: трансформації гендерної ідентичності. URL: <http://surl.li/egmjgk> (дата звернення: 18.11.2024)
11. Радіо Свобода. Фотогалереї. - URL:<http://surl.li/ovchfo> (дата звернення: 11.11.2024)
12. Сайт. «VOGUE». - URL:<http://surl.li/cqusvt> (дата звернення: 20.11.2024)
13. Стяжкіна О. «Смак радянського: їжа та їдці в мистецтві життя й мистецтві кіно (середина 1960-х-середина 1980-х років)». Київ: «Дух і Літера», 2021.
14. Суспільне культура. Інформаційне інтернет-видання. URL: <http://surl.li/gnmwia> (дата звернення: 10.11.2024)
15. Український тиждень. [Електронне видання]. - URL:<http://surl.li/uzyxph> (дата звернення: 25.11.2024)
16. Протеро Стівен. Вісім релігій, що панують у світі: чому їхні відмінності мають значення / пер. з англ. В.Пунько. К.: Видавництво Букшеф, 2024. 464 с.
17. Набок С. Жінки в науці: історія і сучасність. Особа у контексті часу. Книга на пошану Лариси Нагорної. К.: ІПЕНД, 2012. С. 159-168.
18. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін.К.: Парламентське видавництво, 2012. 808 с.
19. Шаповал Ю. Торкнутись історії. Київ – Дніпропетровськ : Парламентське видавництво, 2013. 504 с.

20. Мельник М. Мода в СРСР: домашній халат.
[URL:https://modoslav.blogspot.com/2020/04/blog-post_30.htm](https://modoslav.blogspot.com/2020/04/blog-post_30.htm) 1 (дата звернення:
12.05.2024)

*Катерина МАРТИШ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Тамара ІВАНЕНКО,
викладач суспільних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-
технологічна академія” Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КІНОМИСТЕЦТВІ

В сучасному світі штучний інтелект викликає зміни у багатьох галузях, включно з кіновиробництвом. За висловом Ніла Сахоти (автора книги «Володіти революцією III»), кіно завжди було чутливим, революційним та гнучким мистецтвом, яке швидко реагувало на зміни у суспільстві, інтергувало нові технології та передбачало їхнє майбутнє [4].

Необхідність обґрунтування репутаційних та фінансових вигод від впровадження штучного інтелекту в різних сферах життя суспільства, та в кіновиробництві України зокрема, формує актуальність нашого дослідження.

Цілком закономірно, що Україна, як держава з потужним кінематографічним досвідом, із здобуттям незалежності сприяла не тільки розвитку власного кіновиробництва, а й науковим дослідженням в галузі

кіномистецтва. Доцільно згадати про таких авторитетних науковців та знавців екранного мистецтва, як Оксана Мусієнко [10], Лариса Брюховецька [1], Ірина Зубавіна [6], та ін..

Основні аспекти поняття “штучний інтелект” розкриті у працях таких вчених, як Алан Тюрінг [5] та Джон Маккарті [2]. Необхідно згадати також про Ніла Сахоту [4], головного винахідника IBM, радника зі штучного інтелекту Організації Об’єднаних Націй, а серед вітчизняних вчених - Анатолія Шевченка, керівника наукового проєкту «Створення стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні» [9].

Проте, тема використання штучного інтелекту в різних сферах мистецтва є недостатньо розкритою та потребує подальших досліджень, зокрема, враховуючи економічні вигоди від використання ШІ в кіноіндустрії.

Об’єктом дослідження є кіно, як вид мистецтва, а предметом дослідження - використання штучного інтелекту в кіноіндустрії (на прикладі розробки презентації авторського кінопроєкту “Зільбер”).

Для виконання практичної частини роботи, автором влітку 2024 року було відвідано кіностудію FILM (м.Київ) [11], де за допомогою штучного інтелекту здійснювалась розробка авторського кінопроєкту за мотивами книги Крестін Гір “Зільбер. Перша книга сновидінь” [8].

Не дивлячись на певну критику тих, хто відстоює позицію доктрини унікальності творів кіномистецтва, використання штучного інтелекту в кіновиробництві відкриває величезні й захоплюючі перспективи для кіноіндустрії. Штучний інтелект формує майбутнє кіновиробництва, роблячи його більш ефективним, творчим і орієнтованим на вподобання глядачів [4]. Ініціативи компаній, наприклад кіностудії FILM.UA в цьому напрямку, високо цінуються суспільством та визначають довгостроковий успіх.

Під час роботи над дослідженням були виконані такі завдання:

- визначено особливості кіно, як виду мистецтва та сутність штучного інтелекту, можливості його використання в кіноіндустрії;

- досліджено економічний аспект використання ШІ в кіновиробництві (на прикладі використання технології “діпфейк”);

- розроблено презентацію авторського кінопроєкту “Зільбер” та складено порівняльну характеристику бюджетів виробництва фільму (з використанням класичного та AI-підходів).

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що проаналізувавши технології ШІ, які компанія FILM.UA [11] використовує для оптимізації витрат у кіновиробництві, визначено можливості використання штучного інтелекту при створенні власного кінопроєкту.

Отже, маємо надію, що реалізація технологій штучного інтелекту допоможе нашому кіномистецтву пережити важкі часи, що сприятиме подальшому розвитку вітчизняного кіно в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюховецька Л.І. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Лариса Брюховецька. К.: Логос, 2011. 391 с. Бібліогр.: с.385–389. [Електронний ресурс] URL: <https://kmaesm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/bryuhoveczka-l.i.-2011-kinomysteczтво.pdf>

2. Джон Маккарті - “батько” штучного інтелекту та хмарних обчислень/ GigaCloud [Електронний ресурс] URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/dzhon-makkarti-batko-shtuchnogo-intelektu-ta-hmarnih-obchislen>

3. Зараз перемагає технологічність. Україна має створити свій кіноконвейєр/ Розмови //Кіно-коло. [Електронний ресурс] URL: <https://kinokolo.ua/conversations/zaraz-peremahaie-tekhnohichnist-ukraina-maie-stvoryty-sviy-kinokonveyier/>

4. Захоплення ШІ в кіно: як кіностудії використовують штучний інтелект / Ніл Сахота // Форбс-Україна / Офіційний сайт – URL: <https://www.forbes.com/sites/neilsahota/2024/03/08/the-ai-takeover-in-cinema-how-movie-studios-use-artificial-in>

5. Історія розвитку штучного інтелекту / ІТ-студії//Дія освіта. [Електронний ресурс] URL: <https://it-osvita.diia.gov.ua/task/item/bc101f8c-f3cf-4db1-8c26-e2b924dc9ad0>

6. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті / Зубавіна І.Б. // Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. К.: ФЕНІКС, 2007. 296 с.: іл.

7. Кіномистецтво / С. В. Тримбач // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. – URL: <https://esu.com.ua/article-6942>.

8. Крестін Гір. Зільбер. Перша книга сновидінь. [Електронний ресурс] - URL: <https://knigogo.top/knigi/zilber-persha-knyga-snovydin/>

9. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні / Монографія // Заг. Ред.: А.І. Шевченка; НАН України. – К. : Інститут проблем штучного інтелекту МОН і НАН України, 2023.

10. Чи варто вчити дивитися кіно? / О. Мусієнко // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. - 2008. - Вип. 4. - С. 16-21. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spkho_2008_4_6

11. FILM.UA / Офіційний сайт – URL: <https://film.ua/uk/>

*Даніїл КОРОБКА,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Олена КАРАГАНОВА,
викладач історії
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

ІСТОРІЯ КРЕМЕНЧУКА XVI-XVII СТ. В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: ВІД РАННІХ ПРАЦЬ ДО СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Статтю присвячено вивченню історії Кременчука від заснування, процес якого розтягнувся майже на століття (із середини XVI ст. до 1630-х рр. XVII ст.),

і до завершення доби Руїни. У роботі детально описано складні пошуки часу заснування міста різними науковцями, починаючи з Ф. Ніколайчика – дослідника ХІХ ст., потім Л. Євселевського – історика, чия наукова діяльність припала на ХХ ст., і вже сучасного доктора історичних наук Д. Вирського. З'ясовано, що прийнята в радянські часи дата заснування фортеці при Сигизмунді Августі в 1571 році є досить умовною, і на цьому наголошував ще автор першого ґрунтового дослідження історії нашого міста Ф. Ніколайчик у ХІХ ст. Визначено, що аналіз великого обсягу історичних джерел як вітчизняними, так і зарубіжними авторами дає підґрунтя зробити висновок про заснування Кременчука в 30-х рр. ХVІІ ст. Є також версія будівництва нового земляного замку з елементами дерев'яних конструкцій не раніше 1638 року.

Другою важливою складовою дослідження стала розбудова міста в козацьку добу. Встановлено що, знаходячись на перетині важливих шляхів, Кременчук виконував роль прикордонного та портового центру, в якому побували практично всі гетьмани періоду Руїни. Тому нашу фортецю неодноразово руйнували, але кожного разу вона відроджувалась, за що отримала назву «Саламандра» від турецького мандрівника Є. Челебі.

Актуальність дослідження – по-перше, необхідність повернення із забуття імені одного з перших дослідників Кременчука кінця ХІХ ст. Ф. Д. Ніколайчика, оскільки його наукові роботи допомагають краще зрозуміти джерела історичної спадщини та розвиток нашого краю. По-друге, визначення місця його праці у дослідженнях Кременчуччини наступними поколіннями істориків, ознайомлення з новими подіями, явищами та інтерпретаціями історії рідного краю. І по-третє, це нагальна необхідність сьогодення – вивчення історії нашої країни та її складової – історії локальної спільноти особливо в такий героїчний період, як козаччина.

Федір Данилович Ніколайчик – історик, краєзнавець, педагог, літературознавець, бібліограф, який досліджував історичне минуле Полтавщини, писав розвідки з фольклору та етнографії, з історії козаччини та Гетьманщини. Був дійсним членом Полтавської губернської вченої архівної комісії, яка

ініціювала створення архіву при Музеї Полтавської губернської земської управи. [3, с.69]

Результати своїх досліджень він друкував у часописі «Київська старина», у «Працях Полтавської вченої архівної комісії», на сторінках газети «Зоря». З-під пера Федора Ніколайчика вийшло більше тридцяти наукових, науково-популярних та краєзнавчих робіт. Своєю дослідницькою та науковою діяльністю Федір Ніколайчик відкрив нові, невідомі сторінки історії Кременчуччини та Полтавського краю. [3, с.69] Тому була пропозиція перейменувати колишні вулицю і провулок Декабристів на честь Федора Ніколайчика.

На сьогоднішній день багато сторінок життя та діяльності Федора Даниловича залишаються не з'ясованими. Проте навіть ці наукові здобутки вагомі для українського суспільства. [3, с.75]

Фундаментальною працею Федора Ніколайчика вважається «Город Кременчук. Исторический очерк.», яка була видана у 1891 році. Ця монографія є найраннішим дослідженням історії Кременчука, яка збереглася до сьогодення і з якою можна ознайомитись у нашому Краєзнавчому музеї. Саме цей нарис став основним науковим ресурсом для подальших досліджень історії міста.

Зробивши порівняльний аналіз монографій Федіра Ніколайчика, Льва Євселевського і сучасного краєзнавця Дмитра Вирського, за періоди від заснування міста Кременчука і до козацької доби, ми зробили такі висновки.

Є припущення про заснування Кременчуцької фортеці ще за часів правління князя Вітовта (1390-1430 рр.). Але немає документальних підтверджень, є тільки свідчення про зручні переправи. [6, с.13]

Друга за хронологією версія стосується 1559 року, коли відбулась виправа Данила Адашева і з'явився «городок на Пслі» – укріплення, яке звели московити разом із дніпровськими козаками поруч з яким, за Євселевським, обладнали тимчасову корабельню для виготовлення “чайок”. [2, с.13]

Наступна, прийнята в радянські часи дата заснування Кременчука при Сигизмунді Августі в 1571 році, до 400-річчя якої було споруджено стелу на площі Незалежності, є досить умовною. Цю дату представляли польські

історики, зокрема М. Бельський та М. Дубецький, які стверджували, що Кременчук був заснований у 1571 році генеральним обозним Свирговським.

Кожний дослідник заперечує її по-своєму: Ніколайчик посилається на італійця Гвангіна, а Вирський на відсутність коштів у Речі Посполитої.

І насамкінець, ні в кого не викликала сумніву дата будівництва замку й перебування тут польського гарнізону між 1636 та 1638 роками. Вирський навіть вказав рік побудови міста – 1637 шляхтичем Рудзьким.

Дослідник історії Полтавщини В. О. Мокляк вважає, що наша фортеця все ж таки була збудована за проєктом Гійома де Боплана у 1638 році, а пошуки залишків її укріплень актуальні і сьогодні. [4, с.122]

Важливою складовою дослідження стала і розбудова міста в козацьку добу. Встановлено, що саме в цей час воно розташовувалось у межах «ядра» козацької території, часто згадувалося в гетьманських універсалах і ставало «яблуком розбрату» між протиборчими сторонами в страшне лихоліття Руїни, а його стратегічне значення зробило наше місто центром жорстокого протистояння.

І якщо, Федір Ніколайчик, коли описував козацьку добу користувався обмеженою джерельною базою, в основному матеріалами школи Антоновича, то в розпорядженні історика Дмитра Вирського, окрім цих матеріалів, були й документи із архівів та бібліотек Кракова та Варшави, сучасна фахова література. Тому він зміг зробити цікаві доповнення, додати нові свідчення, скоригувати неточні або навіть некоректні факти.

Зокрема:

- Ніколайчик відносить час існування кременчуцького полку з 1661 по 1663 рр., а Д. Вирський вважає, що він існував до 1666 року.
- Також Дмитро Станіславович дає досить цікаві свідчення щодо отримання Кременчуком у 1659 р. привілея короля Яна Казимира.
- Заперечує свідчення Ф. Ніколайчика про добровільний перехід лівобережних полків під владу Москви 1661р, говорячи про “важке цілоденне бойовище”.

- Під час жорсткого протистояння між П. Тетерею та І. Брюховецьким вказує на те, що польські підрозділи очолював Ян Собеський - єдиний польський монарх, що бачив наше місто на “власні очі”.
- Називає зречення Многогрішного 1672р. переворотом за участю російських військ.
- Детально описує зраду росіян під час другого Чигиринського походу. [1]

ЛІТЕРАТУРА

1. Вирський Д. С. «Українне місто»: Кременчук від заснування до 1764 р. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 681с.
2. Євселевський Л. І. Кременчуччина з давніх часів до XIX століття. Історичний нарис. Полтава: Криниця, 1995. 95 с.
3. Коцур Г. Г. Історико-краєзнавча спадщина Федора Даниловича Ніколайчика. Краєзнавство. 2020. С. 68–75.
4. Мокляк В. О. Кременчуцька фортеця за письмовими джерелами XVI-XVIII ст.: зб. статей: Старожитності та історія Кременчука. Київ-Полтава-Кременчук: АСМІ, 2018. С.117-122
5. Ніколайчик Ф. Д. Город Кременчук. Исторический очерк. Санкт-Петербург(СПб), 1891. 215 с.

*Данило СОБОЛЄВ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*
*Науковий керівник: Ігор ГАВРИЛЬЧУК,
викладач фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

РОЗРОБКА ДОСТУПНОГО РІШЕННЯ ДЛЯ «РОЗУМНОГО» БУДИНКУ НА БАЗІ ESP32

Цілі сталого розвитку людства, визначені у 2015 році Організацією об'єднаних націй, серед іншого включають питання розвитку інновацій та інфраструктури, відповідального споживання ресурсів. Досягнення цих цілей можливе за рахунок впровадження технологій, які автоматизують різноманітні процеси в оточенні людини, забезпечуючи при цьому зменшення енерговитрат та економію інших ресурсів. Однією з таких є технологія “розумного” дому.

Удосконалення технологій “розумного” дому є актуальною науково-практичною проблемою. Так, Павленко В. І., Білоус М. Ю. аналізують методи управління “розумним” домом [1]. Гасюк Ю., Йовбак А., Мельник М., Винарович Р., Попович І. досліджують вразливості протоколів передачі даних, які використовуються у системах керування “розумного” дому [2]. У той же час, коло питань, пов'язаних з автоматизацією побутових процесів, постійно розширюється. А тому залишається актуальним удосконалення технології з метою запровадження додаткової функціональності та здешевлення конструкції,

забезпечення взаємодії між системою та її власником на основі сучасних засобів передавання повідомлень.

Існуючі на ринку «розумні» будинки часто мають обмежений функціонал або високу вартість. Крім того, самостійне створення розумного будинку може вимагати значних знань в області електроніки та програмування. Проєкт "Rassoon" покликаний вирішити ці проблеми, надавши користувачам доступний і гнучкий інструмент для автоматизації побутових процесів.

Об'єкт дослідження: функції і рішення, які реалізуються у межах системи розумних будинків

Предмет дослідження: пристрої та технології системи розумних будинків, що сприяють забезпеченню безпеки, комфорту й автоматизації побутових процесів.

Мета дослідження полягає у розробці доступного та функціонального рішення для створення «розумного» будинку, яке зможе забезпечити безпеку та комфорт користувача.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Розглянути поняття «розумний» будинок, проаналізувати призначення та способи взаємодії складових «розумного» будинку.
2. Розглянути готові комерційні рішення. Проаналізувати ринок та порівняти функціональність.
3. Обрати технології та створити діючу систему «розумного» будинку.

За результатами проведеного аналізу технології визначено основні складові «розумного» дому: сервер – керуючий пристрій, датчики (сенсори) для отримання інформації про стан системи, виконавчі пристрої, що можуть змінювати свій стан при отриманні команд від користувача або управляючої системи.

Аналіз аналогів показав, що в системах «розумного» будинку найчастіше передбачається контроль таких сфер життя: персональні сповіщення, контроль освітлення, клімату, безпеки, автоматизація та контроль роботи побутових приладів.

У розробленому проєкті "Raccoon" враховані позитивні можливості існуючих систем «розумного дому», а також зроблений акцент на віддалене керування системою через Telegram-бот.

Основний фокус проєкту спрямований на розробку пристрою, який буде виконувати такі важливі функції:

- Сигналізація: Забезпечення безпеки житла шляхом виявлення проникнення та подачі сигналу тривоги.
- Сповіщення про повітряну тривогу: Інформування користувача про початок повітряної тривоги за допомогою звукових сигналів.
- Доступність: Створення пристрою, який буде доступним за ціною для широкого кола користувачів.
- Функціональність: Реалізація базових функцій «розумного» будинку, необхідних для забезпечення безпеки та комфорту.

У процесі роботи розроблено апаратну складову проєкту, що включає мікроконтролер ESP32, датчики температури, вологості, руху й відстані, а також дисплей для індикації. Програмна частина реалізована через середовище Arduino IDE із використанням спеціалізованих бібліотек для роботи з компонентами й інтеграції з Telegram-ботом.

Ключовими функціями системи є: віддалене керування через Telegram-бот, оповіщення про повітряні тривоги за допомогою API service alerts.in.ua, налаштування будильника, а також автоматизація процесів через користувацький інтерфейс. Створено систему сигналізації, що базується на двох датчиках, а саме датчик руху та датчик відстані. При спрацюванні сигналізації користувачу надходить повідомлення у телеграм бот та вмикається сирена. Розроблено користувацький інтерфейс, що відображається на oled дисплеї та яким можна керувати за допомогою енодера. Через цей інтерфейс можна налаштовувати та перевіряти параметри проєкту, наприклад, налаштувати будильник чи обрати область, для якої лунатиме інформація про тривогу.

Було додано систему відтворення mp3 аудіо файлів, яка використовується для сповіщення про повітряну тривогу, відлякування злодія під час спрацювання

сигналізації та будильника. У розумному будинку також додано датчик температури та вологості, дані з якого відображаються у телеграм боті та на вбудованому дисплеї

Основна увага приділяється зручності використання та можливості подальшого розширення функціоналу. Розроблене рішення демонструє високу ефективність і економічну доступність, пропонуючи новий підхід до впровадження технологій «розумного» будинку у повсякденне життя.

Робота має прикладний характер. Розроблений проєкт може бути корисним для забезпечення комфортного доступу до засобів побутового оповіщення..

Таким чином, набуло подальшого розвитку питання розробки компонентів розумного дому, які, на відміну від існуючих, можуть забезпечити взаємодію з користувачем через Telegram-бот.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус М. Ю. Методи управління розумним будинком / М. Ю. Білоус, В. І. Павленко // Автоматизація та приладобудування = Automation and Development of Electronic Devices (ADED'2019) : зб. студ. наук. ст. Харків : ХНУРЕ, 2020. Вип. 2. С. 81-84.
2. Гасюк, Ю., Йовбак, А., Мельник, М., Винарович, Р., Попович, І. Проблеми безпеки в системах розумного дому. Computer design systems. Theory and practice. Т. 5, № 1, 2023. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/32210/8.pdf>
3. Ajax. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/Guide/AJAX>
4. Belli, Dimitri; Barsocchi, Paolo; Palumbo, Filippo (2024). Connectivity Standards Alliance Matter: State of the Art and Opportunities. Elsevier Internet of Things. 25. doi:10.1016/j.iot.2023.101005.
5. GyverLibs/FastBot. URL: <https://github.com/GyverLibs/FastBot>

Тимофій МОРОЗОВ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: **Оксана МОРОЗОВА,**
викладач фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук,
Україна

РОЗРОБКА ПРИЛАДУ ДЛЯ ЛОКАЛІЗАЦІЇ КРОВОНОСНИХ СУДИН

Різні медичні процедури потребують внутрішньовенних ін'єкцій – введення лікарських препаратів, забір та переливання крові тощо. Ефективність та безпека цих процедур значною мірою залежать від здатності медичного персоналу точно визначити розташування вен, особливо у пацієнтів з важким венозним доступом. Традиційні методи візуалізації не завжди забезпечують необхідну точність, що може призводити до ускладнень та дискомфорту для пацієнтів. Особливо гострою стає ця проблема у разі необхідності надання невідкладної медичної допомоги в екстремальних ситуаціях, наприклад, в умовах евакуації поранених військовослужбовців з місця бойових дій.

Провідні фахівці медичної галузі досліджують питання якості виконання медичних процедур та переходу на нові медичні стандарти та обладнання. Так, Половинка Д. С. аналізує питання переходу на стандарти НАТО щодо медичної реабілітації військових через техніку переливання крові [4]. Новицька І. О., Кузик Ф. В., Бедик Н. М., Настас Н. М. досліджують роль інструментів симуляційного навчання у контексті вимог реформування медицини та вищої

освіти в Україні [2]. Русин А.В., Бойко С.Ш.С., Павук Ф.М. розглядають засоби надання екстреної та невідкладної медичної допомоги при кровотечах [5]. Але залишається поза увагою науковців питання розробки приладів для спрощення процедури венепункції в умовах відсутності стаціонарного лабораторного медичного обладнання.

Тому актуальною є розробка приладу для локалізації вен, який може бути використаний для підготовки медичного персоналу та для надання невідкладної медичної допомоги.

Метою дослідження є розробка конструкції та виготовлення приладу для локалізації вен в екстремальних умовах при відсутності стаціонарного лабораторного медичного обладнання для надання більш якісної медичної допомоги.

Об'єкт дослідження – технології та методи венозного доступу для виконання медичних процедур.

Предмет дослідження – конструкція приладу, що забезпечує безпечний та ефективний венозний доступ, зменшує фактори травмування пацієнта та підвищує ефективність проведення медичних процедур.

Для досягнення мети були визначені такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати анатомічні особливості кровоносних судин та особливості взаємодії світла з біологічними тканинами.
2. Проаналізувати методи візуалізації кровоносних судин та наявні на ринку пристрої для локалізації вен.
3. На основі аналізу анатомічних особливостей та існуючих аналогів розробити прилад, що забезпечує ефективний венозний доступ та підвищує якість проведення медичних процедур, пов'язаних з венопункцією.

Аналіз літературних джерел показав, що для венопункцій найбільше підходить добре контурована фіксована товстостінна вена. Але пошук вен може бути ускладнений рядом факторів і це призводить до ускладнень у проведенні медичних процедур. Отже, використання додаткових приладів може допомогти в локалізації вен для виконання медичних пункцій.

У ході виконання роботи було досліджено методи та існуючі технічні рішення для візуалізації кровоносних судин. На ринку доступні портативні прилади для локалізації вен, які можуть бути застосовані за межами медичних закладів при проведенні внутрішньовенних ін'єкцій працівниками швидкої та екстреної медичної допомоги. У той же час, ці прилади мають високу вартість, що робить їх недоступними для придбання великій кількості зацікавлених осіб. Але конструкція та найбільш важливі функціональні можливості таких приладів можуть бути відтворені шляхом самостійного їх виготовлення.

Для розробки приладу для візуалізації кровоносних судин важливо розуміти особливості взаємодії світла з кровоносними судинами та елементами крові. Серед оптичних методів найчастіше використовується інфрачервоне світло для отримання зображень глибших шарів тканин. Комбінація інфрачервоного та видимого світла завдяки різній поглинальній здатності компонентів крові та тканин, дозволяє досягти високої точності та чіткості візуалізації вен. Це особливо важливо для медичних процедур, таких як венопункція, де точне розташування вен має критичне значення для успішного проведення процедури та зменшення дискомфорту пацієнта.

Вимогами до конструкції приладу для локалізації вен є автономність, відсутність залежності від інших пристроїв та від електричної мережі; невеликі розміри та вага для зручності використання в умовах надання екстреної медичної допомоги; наявність кількох джерел світла з випромінюванням в інфрачервоному діапазоні; наявність джерела живлення акумуляторного типу для живлення світлоелементів; можливість заряджання акумулятора; можливість кріплення приладу на потрібній ділянці тіла для фокусування на вені.

Створення ефективної та надійної системи візуалізації кровоносних судин потребувало ретельного підбору ключових компонентів. Важливо забезпечити коректне з'єднання компонентів системи. Особливу увагу потрібно приділити розрахунку параметрів живлення системи. Такий підхід до вибору компонентів дозволив створити оптимізовану систему, здатну забезпечити точну та надійну візуалізацію кровоносних судин для медичних процедур.

У роботі запропоновано власне бачення будови приладу для локалізації вен. Змодельовано та надруковано на 3D-принтері корпус, експериментальним шляхом підібрана кількість та розміщення компонентів приладу для ефективного його функціонування. Розроблений прилад для пошуку вен успішно вирішує проблему венепункції та може бути використаний при відсутності стаціонарного медичного обладнання, зменшуючи фактори травмування пацієнта та підвищуючи ефективність проведення медичних процедур.

Таким чином, набуло подальшого розвитку питання розробки засобів для локалізації кровоносних судин, які, на відміну від існуючих, можуть надавати допомогу медичним працівникам у отриманні венозного доступу при відсутності стаціонарного медичного обладнання, зменшуючи фактори травмування пацієнта та підвищуючи ефективність проведення медичних процедур і є доступними за ціновою категорією.

Робота має прикладний характер. Розроблений прилад може бути корисним для надання допомоги медичному персоналу в здійсненні внутрішньовенних процедур, а також для навчання студентів медичних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль Р. В. Автоматизована система візуалізації кровоносних судин в роботизованій системі для пункції вени : дипломний проект ... бакалавра : 151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології / Коваль Руслан Вікторович. Київ, 2024. 87 с.

2. Новицька І. О., Кузик Ф. В., Бедик Н. М., Настас Н. М. Медсестринська освіта. як вчитися на помилках?. In The 11 th International scientific and practical conference “Modern research in world science”(January 29-31, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2023. С. 730-742.

3. Оніщенко Я. І. Система візуалізації кровоносних судин людини : дипломний проект ... бакалавра : 152 Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка / Оніщенко Ярослав Ігорович. Київ, 2021. 83 с.

4. Половинка Д. С. Допомога НАТО Україні щодо медичної реабілітації воїнів ООС через техніку переливання крові / Біорізноманіття: теорія, практика, формування здоров'язберезувальної компетентності у школярів та методичні

аспекти вивчення у закладах освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф.; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2020. С. 343-348.

5. Русин А.В., Бойко С.Ш.С., Павук Ф.М. Концепція надання екстреної та невідкладної медичної допомоги при кровотечах та різних видах шоку. Видавництво УжНУ «Говерла». 2024. 31 с.

*Ірина ХАНАТ,
здобувач базової середньої освіти
Наукового ліцею „Політ”
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна
Науковий керівник: Віталій ШАМРАЙ,
викладач Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна*

РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА “ІНТЕРНЕТ ПІД КОНТРОЛЕМ: РИЗИКИ, ЗАГРОЗИ, ЗАХИСТ”

Актуальність дослідження: У сучасному цифровому середовищі соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя мільйонів людей. Однак, разом із зростанням популярності цих платформ збільшуються і загрози кібербезпеці, такі як фішинг, соціальний інжиніринг, атаки через файли cookie та використання ненадійних паролів. Дослідження цих загроз та розробка ефективних методів захисту є вкрай актуальними.

Мета дослідження: Виявлення основних загроз кібербезпеці у соціальних мережах, аналіз механізмів атак, оцінка ефективності методів захисту та створення рекомендацій для підвищення рівня обізнаності користувачів.

Об'єкт дослідження: використання мережі Інтернет та соціальних платформ.

Предмет дослідження: загрози та методи їх нейтралізації під час роботи в соціальних мережах.

Методи дослідження: Аналіз науково-методичної літератури. Кейс-аналіз реальних атак. Експериментальне дослідження рівня захищеності користувачів. Опитування респондентів різних вікових категорій.

Основні загрози безпеці у соціальних мережах: Фішингові атаки – отримання доступу до конфіденційної інформації шляхом створення підроблених сайтів і повідомлень. Соціальний інжиніринг – маніпуляції, спрямовані на отримання приватної інформації від користувачів. Атаки через файли cookie – викрадення ідентифікаційних даних для входу в акаунти.

Використання ненадійних паролів – спрощує доступ зловмисників до облікових записів.

Методи захисту від кіберзагроз:

Двофакторна автентифікація (2FA) – додатковий рівень безпеки для облікових записів.

Менеджери паролів – допомагають створювати та зберігати надійні паролі.

Генератори паролів – створюють випадкові та складні комбінації.

Уважність до посилань – запобігає переходу на фішингові сайти.

Кейс-дослідження та результати опитувань:

На основі аналізу зламу Telegram-акаунтів у Чернігівській області було встановлено, що основним інструментом атаки були фішингові повідомлення. У ході дослідження проведено опитування користувачів, що показало низький рівень обізнаності щодо основних методів захисту:

66,7% користувачів не знали про методи захисту.

57% користувачів стикалися з випадками соціального інжинірингу.

82% користувачів після ознайомлення з навчальним посібником змінили свої паролі на більш надійні.

97% респондентів відзначили підвищення рівня обізнаності про кібербезпеку після проходження навчання.

Висновки: Соціальні мережі є основною мішенню для кіберзлочинців.

Більшість користувачів не усвідомлюють небезпеку слабких паролів та фішингових атак. Використання сучасних методів захисту, таких як 2FA та менеджери паролів, значно підвищує рівень безпеки. Після ознайомлення з навчальним посібником рівень знань користувачів щодо кібербезпеки зріс, що доводить ефективність освітніх заходів у цьому напрямку.

Отримані результати можуть бути використані для підготовки навчальних матеріалів та рекомендацій з підвищення кібербезпеки користувачів соціальних мереж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cisco 2021. Тенденції галузі безпеки й захисту даних.
2. "Двофакторна автентифікація: як захистити свої дані в епоху кіберзагроз" (Mezha.Media) – <https://mezha.media/articles/dvofaktorna-avtentyfikatsiia-iak-vstanovyty/>
3. "Менеджер паролів, що це таке і для яких цілей він потрібен" (HackYourMom) – <https://hackyourmom.com/pryvatnist/menedzher-paroliv-shho-cze-take-i-dlya-yakyh-czilej-vin-potriben/>
4. "Зламали Телеграм – як це відбувається і що робити" (0462.ua) – <https://www.0462.ua/news/3754686/zlamali-telegram-ak-ce-vidbuvaetsa-i-so-robiti-dosvid-cernigivciv-i-poradi-fahivciv-iz-kiberbezpeki>
5. "Що таке фішинг та фішингова атака?" (YouTube, Digvel) – https://youtu.be/b5t_zDM8OJw
6. "Як встановити двофакторну аутентифікацію в Instagram, Telegram, Facebook" (YouTube-інструкції) – <https://youtu.be/Y7kVPQzJK5M>
7. "Генератор паролів – Швидке Створення Надійних Паролів" (VPNmentor) – <https://uk.vpnmentor.com/tools/secure-password-generator/>
8. "Контроль дозволів додатків: як уникнути ризиків" (Bing Search) – <https://www.bing.com/search?q=Перевірка+дозволів+сторонніх+додатків>.

СЕКЦІЯ 6. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

*Ганна ЄВА,
вчитель англійської мови, методист
Дніпровської гімназії №26
Дніпровської міської ради,
м. Дніпро,
Україна*

A CRUCIAL IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON SCHOOLING

Artificial Intelligence (AI) is revolutionizing education by transforming traditional teaching methods and enhancing learning experiences. From personalized learning to automated assessments, AI-driven tools are reshaping how students and teachers interact with educational content. With advancements in machine learning, natural language processing, and data analytics, AI is making education more accessible, efficient, and tailored to individual needs. This article explores the profound impact of AI in school teaching, examining its benefits, challenges, and future potential.

One of the most significant contributions of AI in education is personalized learning. Traditional classrooms often struggle to accommodate diverse learning styles and paces. AI-powered educational platforms, such as adaptive learning systems, analyze students' strengths and weaknesses and tailor content accordingly.

AI-driven adaptive learning platforms continuously assess a student's performance and adjust the difficulty level of lessons based on real-time feedback. For instance, platforms like DreamBox, Smart Sparrow, and Carnegie Learning personalize instruction by identifying gaps in students' understanding and providing targeted exercises. This approach ensures that students receive the right level of challenge and support, leading to better academic outcomes. AI-powered tutoring systems, such as Squirrel AI and Knewton, offer individualized instruction without the need for human intervention. These systems use algorithms to provide

explanations, practice exercises, and feedback tailored to each student's needs. By acting as virtual tutors, AI tools supplement traditional teaching methods and offer students a more engaging and effective learning experience.

AI is also transforming the role of educators by automating administrative tasks and providing valuable insights into student performance. This allows teachers to focus more on instruction and student engagement. Grading assignments and tests can be time-consuming for teachers. AI-driven tools, such as Gradescope and Turnitin, use machine-learning algorithms to evaluate multiple-choice tests, written responses, and even essays. These systems provide instant feedback, reduce grading time, and ensure consistency in assessment.

As for classrooms, AI-powered facial recognition and biometric systems help automate attendance tracking, reducing manual errors and saving classroom time. Additionally, AI-driven classroom management tools analyze student behavior patterns and alert teachers to potential issues, such as disengagement or learning difficulties.

AI analytics tools process large amounts of student data to identify trends and patterns in learning. Teachers can use this data to make informed decisions about lesson planning, intervention strategies, and curriculum adjustments. For example, platforms like BrightBytes and Edmodo provide insights into student engagement and progress, helping educators tailor their teaching strategies effectively. AI is revolutionizing content creation in education by generating customized lesson plans, interactive simulations, and multimedia resources that enhance learning experiences. It is one of the greatest helpers in lesson plan generation so far. AI algorithms can analyze curriculum standards and generate lesson plans tailored to specific learning objectives. This reduces the workload for teachers and ensures that lessons align with students' academic needs. AI tools like ScribeSense and Century Tech assist educators in creating structured, engaging content. AI-powered educational software, such as Google's Socratic and Microsoft's Reading Progress, enhances learning by providing interactive simulations, real-time explanations, and personalized feedback. These tools make subjects like science, math, and language arts more engaging and

accessible to students of all backgrounds. AI integrates with virtual reality (VR) and augmented reality (AR) to create immersive learning environments. For instance, AI-driven VR platforms like ClassVR and zSpace allow students to explore historical events, conduct virtual science experiments, and visualize complex concepts in 3D. These experiences enhance comprehension and retention by making learning more interactive.

AI plays a crucial role in making education more inclusive and accessible, particularly for students with disabilities and those in underprivileged communities. AI-powered assistive technologies help students with learning disabilities, hearing impairments, or visual impairments. Tools like Google's Live Transcribe and Microsoft's Seeing AI provide real-time speech-to-text conversion and audio descriptions, enabling students with disabilities to participate more actively in classroom activities. AI-driven translation tools, such as Google Translate and Duolingo, help non-native speakers understand and engage with educational content. These tools break language barriers, making it easier for students from diverse linguistic backgrounds to access quality education. AI-powered remote learning platforms provide quality education to students in remote or underserved areas. Platforms like Khan Academy and Coursera use AI algorithms to personalize learning experiences and provide instant feedback, ensuring that students receive high-quality instruction regardless of location.

As for facing ethical challenges, despite its benefits, AI in education presents several challenges and ethical concerns that must be addressed to ensure responsible and equitable implementation. AI relies on collecting and analyzing student data to provide personalized learning experiences. However, concerns about data privacy and security arise when sensitive information is stored and shared. Schools must implement strict data protection policies and comply with regulations such as the General Data Protection Regulation (GDPR) to safeguard student information.

AI systems are only as unbiased as the data they are trained on. If an AI tool is developed using biased datasets, it may reinforce existing inequalities in education. To mitigate bias, developers must ensure diverse representation in training data and

continuously monitor AI algorithms for fairness and accuracy. While AI enhances education, it cannot replace human teachers. Emotional intelligence, creativity, and mentorship are qualities that AI cannot replicate. Educators should use AI as a tool to support their teaching rather than rely on it entirely. Training teachers to integrate AI effectively into classrooms is essential for maximizing its benefits.

It's a pity, but not all schools have the infrastructure or resources to implement AI-driven education. The digital divide between well-funded and underfunded schools may widen if AI adoption is not made accessible to all. Governments and educational institutions must work together to ensure equitable distribution of AI-powered resources.

Some future moments? As AI technology continues to evolve, its role in education will expand, offering new possibilities for learning and teaching. Gamification uses AI to create interactive, game-like learning experiences that motivate students. AI-powered educational

Future AI systems may incorporate emotional intelligence to detect students' moods and adapt learning experiences accordingly. For example, AI tools could identify when a student is frustrated and provide additional support or encouragement. AI will continue to enhance collaborative learning by enabling real-time language translation, speech-to-text capabilities, and interactive group projects that connect students worldwide. AI will play a crucial role in lifelong learning and career readiness. Personalized AI career counselors and skill-building platforms will help students navigate educational paths and prepare for future job markets.

All in all, AI is transforming school teaching by making education more personalized, efficient, and accessible. From adaptive learning and automated grading to assistive technologies and AI-driven content creation, its impact is profound. However, ethical considerations, data privacy, and accessibility challenges must be addressed to ensure responsible AI implementation. As technology advances, the integration of AI in education will continue to evolve, empowering students and teachers to embrace innovative, effective learning experiences. By leveraging AI

responsibly, schools can create an inclusive and dynamic educational environment that prepares students for the future.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веб сайт ЮНЕСКО, URL: <https://www.unesco.org/en/digital-education/artificial-intelligence> (звернення 01.03.2025)
2. Веб сайт Інституту Інженерії та Технологій у Канаді, URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9069875> (звернення 01.03.2025)
3. Веб сайт журналу «Штучний інтелект в освіті» <https://link.springer.com/article/10.1007/s40593-016-0110-3> (звернення 01.03.2025)
4. Веб сайт журналу «Комп'ютери в освіті: Штучний інтелект» Volume 2, 2021, URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666920X2100014X> (звернення 01.03.2025)
5. Веб сайт журналу «Штучний інтелект в освіті для молодшого покоління», URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1714/1/012039/meta> (звернення 01.03.2025)

Yuliia OMELCHENKO,
teacher
Communal Institution of Higher Education
„Kremenchuk Humanitarian and Technological Academy”
of the Poltava Regional Council,
Kremenchuk,
Ukraine

AI IN LEARNING AND TEACHING ENGLISH

Melissa Anderson says, “It is no longer possible to hide from the truth. Our lives are not going to change back, so we cannot ignore the fact the AI is going to stay in the field of education and most likely it is going to be even more powerful” [1].

Artificial intelligence (AI) has transformed various aspects of education, including English language learning and teaching. AI-based tools provide interactive, personalized, and adaptive learning experiences that cater to diverse student needs.

This paper explores the role of AI in English language instruction, its benefits, challenges, and specific task examples that enhance learning outcomes.

As for the role of AI in English learning and teaching, AI-powered technologies have revolutionized the teaching and learning of English by offering innovative approaches to language acquisition. These technologies include natural language processing (NLP), machine learning, and speech recognition, which facilitate various aspects of learning such as grammar correction, pronunciation assessment, and vocabulary development.

AI-driven platforms are designed for personalized learning. Platforms like Duolingo and Rosetta Stone, use adaptive algorithms to customize lessons based on a learner's proficiency level and progress. This personalization ensures learners receive appropriate content and feedback, enhancing their motivation and engagement [2, p.20].

AI tools provide instant feedback on written and spoken language skills. For example, Grammarly assists learners by identifying grammar and style errors, while speech recognition tools like ELSA Speak evaluate pronunciation and fluency [5, p.90].

AI chatbots, such as ChatGPT and Google's Bard, serve as virtual conversation partners, allowing students to practice English in real-time. These chatbots can simulate real-life dialogues, improving students' speaking and comprehension skills [6, p.5].

AI-powered applications integrate gamified elements into language learning, making lessons more engaging. Platforms like Kahoot! and Quizlet use AI to generate quizzes and flashcards tailored to learners' needs [3].

Melissa Anderson writes about the necessity of changes, "Everyone realizes that there is hardly any question that AI cannot answer. Thus, when the teacher is reading through a response, discussion post, essay, or any short answer in the student's assignment, it is natural now to wonder whether this is a result of human effort of just an AI-generated answer. For sure, it is more challenging to make sure that every student follows the rules of academic integrity than to change the approach to giving tasks.

With more in-class assignments or creating two or three drafts to every paper, it is possible to eliminate AI contribution, but the teachers get lots and lots of extra work. It is high time to change the way students' papers are assessed" [1].

Here are some examples of AI-based tasks:

- *Task: AI-Powered Writing Assistant*

Objective: Improve students' writing skills through AI-generated feedback.

Instructions:

1. Students write a short essay (200-300 words) on a given topic.
2. Students submit their text to Grammarly or another AI writing assistant.
3. The tool provides feedback on grammar, punctuation, and style.
4. Students revise their work based on the AI's suggestions.

- *Task: Pronunciation Practice with AI Speech Recognition*

Objective: Enhance pronunciation accuracy using AI speech tools.

Instructions:

1. Students select a passage from an English text.
2. Learners read the passage aloud using an AI tool like ELSA Speak.
3. The AI evaluates pronunciation and provides corrective feedback.
4. Students practice repeatedly until they achieve better fluency.

- *Task: Conversational Practice with AI Chatbots*

Objective: Improve students' speaking and listening skills.

Instructions:

1. Students engage in a text or voice conversation with an AI chatbot (e.g., ChatGPT).
2. The chatbot responds in natural English, prompting students to continue the discussion.
3. Having completed the conversation, students reflect on the new vocabulary and grammar structures they learned.

- *Task: AI-Generated Vocabulary Quizzes*

Objective: Expand students' vocabulary knowledge through AI-generated exercises.

Instructions:

1. The teacher inputs a list of new words into Quizlet or a similar platform.
2. AI generates customized quizzes, including multiple-choice, matching, and fill-in-the-blank exercises.

3. Students complete the quizzes and review AI-generated explanations for incorrect answers.

- *Task: AI-Driven Listening Comprehension*

Objective: Enhance students' listening comprehension skills.

Instructions:

1. Students listen to AI-generated audio clips (e.g., from Speechmatics or Voicemaker).
2. Students answer comprehension questions based on the content.
3. AI provides immediate feedback and explanations.

While AI offers numerous advantages in English language learning, it also presents challenges such as:

- *Dependence on technology, which may limit traditional learning methods.*
- *Privacy concerns regarding data collection and student information.*
- *The potential for AI-generated errors or biased content [4].*

Educators must balance AI integration with human-led instruction to ensure comprehensive and ethical language learning experiences.

In conclusion, AI is a powerful tool for enhancing English language learning and teaching. By leveraging AI-driven applications, students receive personalized instruction, real-time feedback, and engaging activities that support language acquisition. However, educators must be mindful of potential challenges and integrate AI thoughtfully to maximize its benefits.

REFERENCES

1. Anderson, M. AI in Education: Transforming Learning and Teaching // Posted June 12, 2024. URL: <https://www.educationai.com/article/ai-in-education> (дата звернення: 12.03.2025).

2. Chassignol, M., Khoroshavin, A., Klimova, A., & Bilyatdinova, A. Artificial Intelligence trends in education: A review // Procedia Computer Science. 2018. Vol. 136. P. 16-24.
3. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. Intelligence unleashed: An argument for AI in education // Pearson Education. 2016.
4. McCarthy, J. What is artificial intelligence? // Stanford University. 2007. URL: <https://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai.pdf> (дата звернення: 12.03.2025).
5. Penstein Rosé, C., & Tovares, A. V. Natural Language Processing for educational applications // Annual Review of Applied Linguistics. 2020. Vol. 40. P. 81-100.
6. Warschauer, M., & Liaw, M. L. Emerging technologies in language learning: AI applications // Language Learning & Technology. 2010. Vol. 14, No. 2. P. 3-8.

Ганна ЛУЧИНСЬКА,
викладач фізики
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ФІЗИКА

Штучний інтелект (ШІ) стає одним із найпотужніших знарядь сучасної науки, особливо у фізиці. Алгоритми машинного навчання й нейромережі можуть обробляти величезні обсяги інформації з експериментів і симуляцій, прискорюючи процес аналізу та відкриття нових фізичних законів. Завдяки ШІ вчені дістають можливість моделювати складні фізичні системи, наприклад, квантові об'єкти, поведінку яких надзвичайно важко передбачити з допомогою звичних методів. Нейромережі допомагають знаходити закономірності в даних, що раніше залишалися прихованими від людського ока, відкриваючи нові горизонти для фізичних досліджень. Це робить ШІ незамінним інструментом у фізиці майбутнього, який сприятиме глибшим відкриттям та новим науковим проривам. [3]

Штучний інтелект та нейромережі стають невід'ємною частиною сучасних фізичних досліджень, допомагаючи науковцям значно пришвидшувати процес відкриття нових фізичних законів та частинок. Одним із ключових факторів цієї трансформації є здатність ШІ швидко й ефективно обробляти величезні обсяги даних, що збираються під час експериментів.

Наприклад, Великий адронний колайдер (БАК) – один з найскладніших експериментальних пристроїв у світі, постійно генерує величезні масиви даних під час зіткнень частинок. Ці дані, що становлять петабайти інформації щороку, є надто складними для аналізу вручну. Тут на допомогу приходить штучний інтелект, який здатний відстежувати рідкісні події серед трильйонів зіткнень, шукаючи закономірності та аномалії, що можуть вказувати на відкриття нових частинок. Алгоритми машинного навчання сприяють виявленню таких частинок, як бозон Хіггса, значно скоротивши час, потрібний для аналізу даних.

Один із найцікавіших аспектів використання ШІ у фізиці конденсованих середовищ – це можливість знаходити нові матеріали, котрі мають виняткові електричні, магнітні чи оптичні властивості. Алгоритми машинного навчання здатні аналізувати величезні масиви даних з експериментів та симуляцій, визначаючи найперспективніші матеріали для подальших досліджень. [1]

Зокрема, ШІ використовує нейромережі для пошуку матеріалів з високою провідністю або надпровідників. Штучний інтелект сприяє швидкому моделюванню різних матеріалів та передбаченню їх поведінки за певних умов. Це дає змогу зменшити кількість фізичних експериментів і заощадити ресурси. Наприклад, ШІ був застосований для моделювання надпровідників при високих температурах, що є одним із найважливіших завдань для сучасної фізики та енергетики.

Надпровідники – це матеріали, що здатні проводити електричний струм без опору при певних температурах. Вони мають величезний потенціал для розвитку енергетики, транспорту та обчислювальних систем. Застосування ШІ дозволяє виявляти нові типи надпровідників та прогнозувати їхню поведінку в різних умовах. Це може стати ключем до створення надпровідників, які працюватимуть

за значно вищих температурах, ніж сучасні, що відкриває нові можливості для їх практичного застосування.

ІІІ (системи штучного інтелекту) можуть бути використані і на уроках фізики у школі для покращення якості навчання та забезпечення ефективності процесу навчання. Ось декілька способів, як це може бути втілено:

Персоналізоване навчання: ІІІ може допомогти вчителю створити індивідуальні навчальні програми для кожного учня залежно від їх потреб та рівня знань. Це допоможе забезпечити ефективність навчання та зробити його більш доступним для кожного учня. [2]

Віртуальні експерименти: ІІІ може допомогти учням відтворити різноманітні фізичні експерименти у віртуальному середовищі. Це дасть можливість учням зрозуміти фізичні закони та принципи, що лежать в основі цих експериментів, без необхідності використання реальних матеріалів та обладнання.

Аналіз даних: ІІІ може допомогти учням аналізувати дані, зібрані під час експериментів, та допомогти їм зрозуміти фізичні закони, що регулюють ці дані.

Візуалізація: ІІІ може допомогти учням візуалізувати складні фізичні концепції та принципи, що полегшить їм краще розуміти ці концепції та запам'ятовувати їх.

Автоматична перевірка завдань: ІІІ може допомогти вчителю автоматично перевіряти завдання учнів та надавати їм зворотний зв'язок щодо їхньої роботи. Це допоможе учням швидше розуміти свої помилки та вдосконалювати свої навички.

Загалом, використання ІІІ на уроках фізики може допомогти поліпшити якість навчання та зробити процес навчання більш ефективним та доступним для кожного учня.

Таким чином, штучний інтелект стає ключовим інструментом для наукових досліджень, зокрема у фізиці, й його потенціал лише починає розкриватися. Завдяки здатності обробляти величезні обсяги даних, моделювати складні фізичні процеси та передбачати поведінку квантових і класичних систем, ІІІ

значно пришвидшує відкриття нових законів природи. У галузях від квантової механіки до фізики конденсованих середовищ ШІ вже допомагає розв'язувати задачі, котрі раніше видавались непереборними. Окрім того, ШІ може стати ключем до об'єднання квантової механіки та загальної теорії відносності, наближаючи нас до єдиної теорії всього. Перспективи ШІ у фізиці виглядають надзвичайно оптимістично. У майбутньому штучний інтелект може відкрити нові горизонти в розумінні нашого Всесвіту, надавши вченим дієві інструменти для розв'язання складних проблем, які гальмують розвиток науки сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фізика майбутнього: як штучний інтелект допоможе розкрити нові закони природи. Режим доступу: <https://www.fizykaua.com/post/fizyka-maibutn%CA%B9oho-iak-shtuchnyi-intelekt-dopomozhe-rozkryty-novi-zakony-pryrody> (дата звернення: 08.02.2025).
2. Використання штучного інтелекту на уроках фізики. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-na-urokakh-fizyky-759979.html> (дата звернення: 22.02.2025).
3. Верховна рада України. Законодавство України. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.03.2025).

Олена ІВАШИНА,
*викладач циклової комісії математичних
та природничих дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук,
Україна*

Марія БОЛОТІНА,
*викладач-методист циклової комісії математичних
та природничих дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук,
Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Процес впровадження штучного інтелекту (ШІ) в освітнє середовище для покращення навчального процесу та оптимізації навчального досвіду, підвищення якості та ефективності викладання і створення персоналізованого навчання набирає зараз неабиякої популярності. Багато педагогів-практиків вже на власному досвіді впевнилися, що завдяки ШІ освіта сьогодні стає не тільки більш доступною, а й адаптивною та орієнтується на потреби кожного учня, що в умовах сьогодення цінується як ніколи.

Без перебільшення можна стверджувати, що штучний інтелект стрімко трансформує сферу освіти, відкриваючи цим самим безліч нових можливостей для вдосконалення і навчання, і викладання. Саме завдяки цій технології освітяни отримали доступ до надпотужних інструментів, що дозволяють покращити свою роботу та мати змогу створювати якісний, захопливий, зрозумілий, ефективний

та ефектний контент для здобувачів освіти, що допоможе занурити здобувача освіти в навчальний процес.

Однак, для ефективної реалізації потенціалу цього інноваційного проекту потрібна не тільки потужна теоретична база про штучний інтелект, яка вже досить потужна на сьогодні, а й досвід застосування та використання його в освітньому процесі.

Тож, які можливості ШІ допоможуть підвищити ефективність роботи вчителя/викладача і зможуть створити досить гнучке освітнє середовище, яке допомагатиме учням і студентам досягати нових успіхів? Розглянемо найважливіші з них.

1. Персоналізоване навчання або адаптація до потреб кожного учня.

Завдяки можливостям штучного інтелекту навчання стає не тільки більш гнучким, а й індивідуалізованим, адже тепер можна глибоко аналізувати дані про кожного учня.

Багатофункціональність штучного інтелекту дозволяє:

- збирати та аналізувати дані про взаємодію: ШІ відстежує взаємодію учнів/студентів з навчальним контентом, скільки часу вони витрачають на виконання домашніх завдань, та які результати при цьому отримують.

- впроваджувати персоналізовані методи навчання в освітній процес: на основі проаналізованих даних ШІ може генерувати персоналізовану траєкторію росту ,яка включатиме адаптивні вправи, диференційований матеріал та інтерактивні форми навчання, що відповідають стилю, темпу навчання і вподобанням кожного здобувача освіти.

- прослідковувати навчання в режимі реального часу: штучний інтелект може відстежувати прогрес кожного учня та студента і невідкладно вносити зміни до згенерованого плану навчання. Це дозволяє здобувачам освіти отримувати оптимальний рівень складності і підтримки, що відповідає саме його потребам та можливостям.

- забезпечувати різнобічний формат: ШІ може створювати навчальний контент у різних форматах, наприклад, інтерактивних вправах, візуалізації, відео-

матеріалах, ігровому матеріалі, щоб задовольнити різні вподобання здобувачів освіти.

- надавати невідкладний зворотний зв'язок: після виконання ряду завдань учні/студенти отримують миттєвий зворотний зв'язок, що допомагає їм краще зрозуміти матеріал, що вивчається та визначити завдання, які потребують додаткового пояснення і роботи над помилками.

2. Звільнення педагогів від виконання рутинних завдань.

Під час дистанційного навчання навантаження на педагогів значно збільшились. Це відчувається при підготовці до початкових занять, а особливо при перевірці робіт учнів і студентів. Саме на цьому етапі штучний інтелект може стати рятівником для вчителів, допомагаючи їм виконувати рутинні завдання та звільняючи їх дорогоцінний час для більш змістовної взаємодії із здобувачами освіти. ІІІ може автоматизувати таку повсякденну роботу:

- перевірка тестів;
- оцінювання письмових робіт;
- надання зворотного зв'язку;
- створення навчальних матеріалів;
- створення матеріалів для перевірки.

3. Індивідуальний підхід до учнів із особливими освітніми потребами.

Сучасний освітній процес вже не здивувати кількістю дітей з особливими освітніми потребами. Так як вони часто потребують додаткової підтримки та ресурсів для досягнення значних поступів у навчанні, а це ще одне незаплановане навантаження на педагога, то ІІІ пропонує інноваційні рішення, які можуть значно розширити їхні можливості і сприяти створенню більш комфортного інклюзивного освітнього середовища.

Використання ІІІ для покращення інклюзивного навчання:

- індивідуалізації навчання;
- підтримка у доступі до інформації;
- емоційна підтримка;
- соціальні та емоційні навчальні програми.

4. Створення інтелектуального контенту

Штучний інтелект все більше відкриває нові можливості в освіті, надаючи освітянам потужні інструменти для створення інноваційного та захоплюючого контенту. До них можна віднести:

- візуалізацію текстової інформації;
- віртуальна та доповнена реальність;
- інтерактивні візуалізації.

Також штучний інтелект має можливості автоматично оновлювати навчальні матеріали та відображати останні дослідження і дані. Це не тільки гарантує, що учні завжди матимуть доступ до найактуальнішої та найцікавішої інформації, а й сприятиме зацікавленості учнів та студентів у власному розвитку.

5. Дослідження та прогнозування результатів освітнього процесу.

Штучний інтелект має потенціал вдосконалювати процес моніторингу результатів навчання здобувачів освіти та прогнозування траєкторії освітнього процесу, так як він має можливості провести відповідне дослідження максимально масштабним, об'єктивним, точним, детальним і саме головне – ефективним. Ці фактори можуть призвести до створення більш ефективної і справедливої системи освіти.

Для оцінювання динаміки різноманітних показників та планування роботи ІІІ можна використовувати при:

- виявленні тенденцій та закономірностей: штучний інтелект може аналізувати величезні обсяги отриманих даних з різних джерел та виявляти тенденції і закономірності, які нелегко побачити без детального порівняльного аналізу. Це допоможе визначити фактори, які сприяють успішності навчання для конкретних класів, груп учнів або навчальних предметів.

- оцінка ефективності педагогічних інструментів: ІІІ використовують для аналізу та оцінки ефективності навчальних програм, методів навчання за допомогою аналізу даних про результати навчальних досягнень здобувачів освіти.

- відстеження успішності здобувачів освіти: штучний інтелект може відстежувати прогрес навчання учнів та студентів протягом певного періоду навчання, аналізуючи їхні поточні, підсумкові оцінки та іншу важливу для навчання інформацію. Це сприяє виявленню учнів, які ризикують не досягти успіху, та надати їм своєчасну допомогу і підтримку.

- оптимізація ресурсів: ШІ може оцінити ефективність і якість навчального контенту (підручники, онлайн-ресурси, навчальні сервіси та платформи), що допомагатиме вчителям у виборі більш якісного навчального матеріалу, ефективному розподілу часу для уникнення перенавантаження.

Думки щодо використання і застосування штучного інтелекту серед педагогів різняться. Всі розуміють користь новітньої технології, але разом з тим, бачать і можливі ризики.

Розглянемо слабкі сторони, можливості та загрози застосування ШІ.

Слабкі сторони:

- важко зберігати баланс між традиційними методами та інноваціями;
- дотримання академічної доброчесності;
- різний рівень інформаційної компетентності здобувачів освіти;
- багато ресурсів є платними;
- необхідність якісної підготовки освітян до роботи з новими технологіями;
- при відсутності світла та інтернету потрібно мати додатковий план для заняття.

Можливості:

- адаптація складності завдань до рівня кожного учня і студента;
- генерація різноманітних завдань;
- миттєвий зворотний зв'язок;
- зробити урок динамічним, новим, сучасним і творчим.

Загрози:

- не всі навчальні заклади мають необхідне обладнання та доступ до інтернету в укриттях;

- ІІІ може припускатися помилок, які учні сприймають за правду.

Штучний інтелект назавжди змінив освіту в усьому світі, про це говорять і педагоги, і науковці, і інші експерти. Зараз складно спрогнозувати чого більше ми отримаємо від ІІІ – користі чи шкоди. Про це точаться постійні потужні дискусії, але абсолютно точно можна сказати, що ІІІ в освіті ігнорувати не можна. ІІІ – потужний інструмент, який може значно покращити якість освітнього процесу, але його використання повинно бути максимально відповідальним, етичним і обґрунтованим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р). URL: <https://cutt.ly/kwDG2MG8> (дата звернення 22.12.2023);

2. Грицишин В., Габрусєва Н. Штучний інтелект сьогодні і завтра. Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій : тези Міжнародної науково-технічної конференції. Тернопіль, 2020. С. 247–248. URL: <https://cutt.ly/EwDG4ks9> (дата звернення: 22.12.2023);

3. Даниленко Ю. Від ІІІ до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ (speka.media). URL: <https://cutt.ly/OwDG5xIl> (дата звернення 20.12.2023);

4. Дубчак А. О. Напрямки використання штучного інтелекту в сучасних умовах / А. О. Дубчак, Я. В. Литвиненко // Матеріали міжнародної наукової конференції «Іван Пулюй: життя в ім'я науки та України» (до 175-ліття від дня народження), 28-30 вересня 2020 року. – Т. : ФОП Паляниця В. А., 2020. – С. 64–65. – (Важливі аспекти практичного застосування здобутків сучасної науки і новітніх технологій). URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/32876> (дата звернення 20.12.2023);

5. Мельник А.В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики.

6. Штучний інтелект в освіті. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82_%D0%B2_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96 (дата звернення 01.03.2025)

Віталій ТУРЧЕНКО,
викладач
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ 2025 РОКУ

За останній рік системи штучного інтелекту значно покращили свою продуктивність, діапазон виконуваних задач, можливість взаємодії з користувачем з використанням природньої мови, мультимодальність.

Аудиторія ChatGPT станом на 2025 рік перевищила 200 мільйонів активних користувачів щомісяця. Платформа стала невід'ємною частиною робочих процесів у різних галузях – від освіти до бізнесу, від інженерії до креативних індустрій.

Значно розширився перелік нейронних мереж, параметри (ваги) яких доступні для завантаження всім, що дозволяє запускати їх локально, на власному обладнанні без жодних обмежень. Такими системами стали Llama 3.1 (від Meta) з 405 мільярдами параметрів та DeepSeek, які пропонують відкриті версії своїх моделей з повним доступом до вихідного коду та можливістю локального використання навіть на персональному обладнанні.

Отже, технологія стала доступнішою та тепер точно залишиться з нами.

Останні моделі штучного інтелекту демонструють великий прогрес в розв'язку найскладніших математичних задач, впевнено входять в топ 200 найкращих програмістів з олімпіадного програмування (175 офіційне місце і неофіційне 50 у ChatGPT).

У порівнянні з минулим роком з'явилося багато нейронних мереж, які здатні не одразу видавати результат, а "обдумувати" його, послідовно, покроково

розбиваючи задачу на окремі підзадачі та логічно, зв'язано приходити до очікуваного результату, або продовжувати процес роздумів. Це вимагає більше часу для отримання результату, але і якість цього результату значно збільшується.

Отже, сучасні нейронні мережі здатні працювати з текстом, кодом, зображеннями, голосом, здійснювати генерацію невеликих відеофільмів. Наявність цих можливостей, а також відповідних додатків для мобільних пристроїв надає досить потужний інструмент, який здатний допомогти або надати інструкцію для великої кількості різних задач, в тому числі пов'язаних з навчанням.

Багато студентів почали користуватися цими сервісами, що відкриває як великі можливості, так і певні ризики для освіти.

Якщо генерацію зображень, музики та відео контенту можна впевнено включити до відповідних курсів як альтернативний інструмент, спосіб реалізації творчих задумів, то генерація тексту, коду, автоматичне розв'язування математичних задач, генерація псевдо-рукописного тексту вже значно впливає на способи, якими студенти та учні намагаються вирішити поставлені перед ними навчальні завдання.

Здається, що ми тільки могли мріяти про універсального помічника, якому в будь-який момент часу можна поставити запитання та отримати покрокову відповідь, перепитати, уточнити незрозумілі деталі. Але можливість отримання швидкого результату без розуміння шляху до нього досить часто стає найпростішим шляхом, яким багато хто і слідує.

Підсумовуючи, штучний інтелект став потужним інструментом, який трансформує освітній процес. Перед освітянами постає важливе завдання – адаптувати навчальні методики таким чином, щоб використовувати переваги ШІ, одночасно запобігаючи формальному виконанню завдань без глибокого розуміння матеріалу. Майбутнє освіти залежить від балансу між технологічними інноваціями та збереженням фундаментальних навичок критичного мислення та самостійного розв'язання проблем.

Карина КАЛІТЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук,
Україна

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСВІТУ

Сфера яка завжди відкрита для змін та вдосконалень - це освітня сфера. Вона прогресує щодня, і щоразу людство знаходить нові можливості та робить відкриття. Років 20 тому ніхто б і не повірив, що можна отримувати освіту онлайн, в режимі відеоконференцій сидючи вдома, а не в стінах навчального закладу, а вже в наших реаліях це є невід'ємна частина навчального процесу. Ринкові виклики, які виникають через глобалізацію та інновації, змушують вищу освіту створювати новий тип особистості, той якому буде під силу інтеграція в сучасне суспільство знань на достойному, високому рівні. Це змушує змінювати стиль навчання вищої освіти, через поліпшення її якості, зменшення витраченого часу та коштів. Людство почало цікавити питання “А як же ШІ впливатиме на освіту?” І наші вітчизняні вчені змогли дослідити це питання та зробити висновки. Основні аспекти використання штучного інтелекту в освіті були розглянуті у праці:

1. І. Візнюк, Н. Буглай, Л. Куцак, А. Поліщук та В. Киливник [1]:

-використання технологій штучного інтелекту дає можливість адаптуватися та персоналізуватися в навчальному процесі;

- не може повністю замінити вчителя або викладача, так як саме він є основним накопичувачем інформації, прикладом та наставником.

2. І. Семенишина, А. Кочарян та Н. Савастру зробили такі висновки: - швидкий розвиток цифрових технологій спонукає до збільшення онлайн-освіти в процесі навчання;[1]

- впровадження нових технологій, які є необхідними для розвитку електронного навчання в закладах вищої освіти, вимагають багато часу, знань суб'єктивних норм та інституційної готовності сприймати нові технології [1].

3. К. Певень, Н. Хміль та Н. Макогончук прийшли до висновку:

-такі технології надають багато можливостей для організації самостійної освіти;[1]

-використання таких технологій може створити проблеми для освітян.

Проблеми здобувачів освіти через використання технологій:

-порушення правил академічної доброчесності;

- зменшення кількості працівників в навчальних закладах через автоматизацію багатьох процесів;

-труднощі у розвитку комунікативних навичок.

В усьому новому є свої переваги та недоліки.

Переваги штучного інтелекту в системі освіти:[2]

1. Персоналізоване навчання;
2. Оцінка вирішення проблеми в реальному часі;
3. Віртуальна реальність (локалізація та відображення).

Отже, ми дійшли до висновку що штучний інтелект надає учням можливості незалежно від їх особистих обставин.

Недоліки штучного інтелекту в системі освіти:[3]а

1. Зменшення комунікацій між людьми під час навчання;
2. Зниження емоційного інтелекту;
3. Відсутність критичного мислення в освітян.

Інформаційні технології розвиваються і модернізуються. З часом все буде вдосконалюватись, і може зовсім скоро ми й не згадуватимемо про письмо в зошитах (так як вже забуваємо про поняття “каліграфії”), перегляд відео уроків, а перейдемо на вивчення та спостереження наукових дослідів через “віртуальну реальність”. Та незважаючи занепокоєння, очевидно, що штучний інтелект має величезний потенціал для розкриття продуктивності та потенціалу в галузі освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вплив штучного інтелекту та інформаційних технологій на мобільну освіту та навчання майбутнього. Власюк Олена Петрівна, Степаненко Олена Костянтинівна, Приходькіна Наталія Олексіївна (01.12.2023р. Освіта/Педагогіка) URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739941/1/%25D1%2581%25D1%2582%25D0%25B0%25D1%2582%25D1%2582%25D1%258F.pdf>
2. Фейсер. Як ІІ впливає на систему освіти. URL: <https://www.facerua.com/iak-shi-vplivaie-na-sistiemu-osviti/>
3. Promethean 5 років в Україні. Потенційні недоліки штучного інтелекту в освіті. URL: <https://prometheanworld.com.ua/potentsijni-nedoliky-shtuchnogo-intelektu-v-osviti/>

Олена ФЕДЮНІНА,
викладач-стажист кафедри української філології
та зарубіжної літератури,
аспірант II року навчання
Мелітопольського педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя,
Україна

СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ І СОЦІОКУЛЬТУРНИХ НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Сучасна освіта вимагає від майбутніх учителів не лише ґрунтовних знань зі своєї спеціальності, а й високого рівня комунікативних та соціокультурних компетентностей. У цьому контексті особливе значення мають соціальні цінності, які виступають основою професійної етики, впливають на формування особистісних якостей педагога та визначають його взаємодію з учнями, колегами й суспільством загалом.

Соціальні цінності – це система переконань, норм і принципів, що

визначають поведінку людини у суспільстві [4]. Для майбутніх учителів української мови та літератури ключовими є такі цінності:

- гуманізм і толерантність;
- відповідальність і громадянська свідомість [5];
- академічна доброчесність [3];
- повага до культурного та мовного розмаїття;
- колегіальність і співпраця.

Дійсно, гуманізм і толерантність є основою педагогічної діяльності, адже вчитель має не лише передавати знання, а й виховувати в учнів повагу до інших. Відповідальність і громадянська свідомість є важливими для розуміння своєї ролі в суспільстві та впливу на майбутнє покоління. Академічна доброчесність сприяє чесності, об'єктивності та довірі у навчальному процесі [3]. Повага до культурного та мовного розмаїття особливо актуальна в українському контексті, адже вона формує стійке розуміння багатогранності нашої культури. Колегіальність і співпраця допомагають будувати ефективне педагогічне середовище, де панує підтримка, обмін досвідом та взаєморозуміння.

Ці цінності визначають стиль викладання, комунікацію з учнями та загальну атмосферу в освітньому середовищі.

Комунікативна компетентність учителя включає не лише володіння мовою, але й здатність ефективно взаємодіяти з учнями, пояснювати складні поняття доступною мовою, підтримувати конструктивний діалог. Соціальні цінності сприяють розвитку таких важливих аспектів комунікації, як:

- емпатія та емоційний інтелект;
- вміння активного слухання;
- здатність адаптувати комунікативні стратегії до різних аудиторій;
- толерантність до різних точок зору.

Соціальні цінності безпосередньо впливають на якість комунікації, адже емпатія та емоційний інтелект допомагають учителю розуміти емоційний стан учнів, підтримувати їх і створювати комфортну атмосферу в класі. Вміння

активного слухання забезпечує повагу до думок учнів, сприяє розвитку критичного мислення та відкритого обговорення тем.

Здатність адаптувати комунікативні стратегії до різних аудиторій важлива для врахування вікових, когнітивних і соціокультурних особливостей учнів, що робить навчальний процес більш ефективним. Толерантність до різних точок зору формує культуру дискусії та демократичне мислення, що особливо важливо для виховання громадянського суспільства.

Формування цих навичок у майбутніх учителів можливе через інтерактивні методи навчання, дискусії, моделювання комунікативних ситуацій та практику публічних виступів.

Таким чином, соціальні цінності є не просто моральними орієнтирами, а й практичними навичками, що роблять педагогічну комунікацію продуктивною, етичнішою та більш відкритою.

Соціокультурна компетентність майбутнього вчителя передбачає глибоке розуміння культурного контексту мови, зокрема:

- знання про традиції, літературну спадщину та сучасні культурні тенденції;
- розуміння соціокультурних особливостей мовлення різних регіонів України;
- здатність формувати у школярів ціннісне ставлення до мови та культури.

Знання традицій, літературної спадщини та сучасних культурних тенденцій дозволяє вчителю не лише передавати мовні знання, а й знайомити учнів із багатогранністю української культури. Це сприяє формуванню національної ідентичності та свідомого ставлення до своєї історії.

Розуміння соціокультурних особливостей мовлення різних регіонів України є надзвичайно важливим, адже мовна ситуація в країні різноманітна. Вчитель має бути обізнаним у регіональних варіантах мовлення, діалектах, особливостях мовної поведінки, щоб формувати у школярів толерантне ставлення до мовного розмаїття та підтримувати єдність на основі культури.

Здатність формувати у школярів ціннісне ставлення до мови та культури є важливим завданням педагога, адже мова – це не лише засіб комунікації, а й

елемент культурної спадщини та національної ідентичності.

Розвиток соціокультурної компетентності через вивчення класичної та сучасної літератури, аналіз текстів у соціальному контексті та обговорення питань мовної політики дає майбутнім учителям інструменти для виховання освіченого, критично мислячого покоління. Такий підхід допомагає зробити мовне навчання не лише академічним, а й практично значущим для формування громадянської свідомості учнів.

Розвиток цієї компетентності можливий через вивчення класичної та сучасної української літератури, аналіз текстів у контексті їхнього соціального значення, обговорення питань мовної політики та культурної ідентичності [2].

Формування комунікативних і соціокультурних навичок майбутніх учителів української мови та літератури неможливе без ґрунтовного засвоєння соціальних цінностей. Інтеграція цих цінностей у професійну підготовку педагогів сприяє не лише їхньому професійному зростанню, а й забезпечує якісну освіту для майбутніх поколінь. Ефективна комунікація та розуміння соціокультурних контекстів дозволяють учителю стати не просто передавачем знань, а натхненником та вихователем свідомих громадян України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л. О. Соціокультурна компетентність: сутність та особливості її формування // Науковий вісник Миколаївського державного університету. 2010.
2. Гриценко Т. Б. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки // Педагогічний дискурс. 2016.
3. Сисоєва С. О. Професійна освіта: теорія і практика. Київ: Освіта України, 2011.
4. Хоружа Л. Л. Соціальні цінності у професійній підготовці вчителя // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ». 2017.
5. Шевчук Л. Т. Формування громадянської компетентності вчителя // Освіта і педагогічна наука. 2019.

НАШИ АВТОРИ

AKTYMBAY Ayazhan, teacher of the department of psychology of Kazakh National Women's Teacher Training University (Almaty, Kazakhstan).

BACIU Sergiu, PhD, Dr. habil., associate professor, Head of the Department of Educational Sciences and Management „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chisinau (Chisinau, Republic of Moldova).

LĂZĂRESCU Lucia-Doina, PhD student, Year I, Doctoral School of Educational Sciences, specializing in Educational Management, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chisinau (Chisinau, Republic of Moldova).

MAKAROVA Natalia, teacher of philological disciplines Communal Institution of Higher Education „Kremenchuk Humanitarian and Technological Academy” of the Poltava Regional Council (Kremenchuk, Ukraine).

OMELCHENKO Yuliia, teacher Communal Institution of Higher Education „Kremenchuk Humanitarian and Technological Academy” of the Poltava Regional Council (Kremenchuk, Ukraine).

SHARIPKHANOV Zharas, teacher of the Department of Center for Healthy Lifestyle at the Sports Club of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

АБІДОВА Тетяна, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист закладу фахової передвищої освіти Фахового коледжу Національного фармацевтичного університету (м. Харків, Україна).

АДИРХАЄВ Сослан, завідувач кафедри фізичної культури і спорту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ, Україна).

АДИРХАЄВА Людмила, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної культури і спорту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ, Україна).

АЛАТИРЕНКО Мирослава, кандидат педагогічних наук, доцент, вихователь ГПД гімназії №6 (м. Чернігів, Україна).

АЛЕКСЄЄВА Тетяна, кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичного виховання і здоров'я людини Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

АНТОНЮК Микола, викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії Відокремленого структурного підрозділу „Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету” (м. Сарни, Україна).

АРЧАКОВА Олександра, кандидат технічних наук, доцент кафедри тактики та тактико-спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України (м. Київ, Україна).

БАРАНЦОВА Ірина, доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя, Україна).

БЕЗУШКО Ольга, здобувач початкового рівня вищої освіти Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу” (м. Київ, Україна);

БІРЮКОВА Світлана, викладач закладу фахової передвищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

БОЛОТІНА Марія, викладач-методист циклової комісії математичних та природничих дисциплін Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

БОНДАР Людмила, голова циклової комісії гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, викладач Ківерцівського фахового медичного коледжу Волинської обласної ради (м. Ківерці, Україна).

БРОВАТА Олена, завідувач відділення Фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

БРУСЕНКО Марина, викладач історії Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

БУГОРСЬКА Ольга, керівник гуртка „Середньовічний бій” КЗ ЦПО „Старт” Харківської міської ради (м. Харків, Україна).

БУГОРСЬКИЙ Владислав, вчитель фізичної культури КП „Харківський ліцей № 9” Харківської міської ради (м. Харків, Україна).

ВЄЛЬКІНА Вероніка, здобувач фахової передвищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ВІРЬОВКА Єлизавета, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна);

ВОЛКОВА Світлана, керівник фізичного виховання, викладач фізичної культури вищої категорії комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж технологій та дизайну одягу” (м. Київ, Україна).

ВОЛОДІН Владислав, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ, Україна).

ВОРОПАЄВА Олександра, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна);

ГАВРИЛЬЧУК Ігор, викладач фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ГИРЕНКО Наталія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ГОЛТВЯНИЦЯ Олена, директор ліцею № 17 „Інтелект” Полтавської міської ради (м. Полтава, Україна).

ГОНЧАРОВА Ольга, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя, Україна).

ГРЕЧКА Костянтин, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна)

ГРИБ Михайло, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ГРИШИНА Анжеліка, викладач вищої кваліфікаційної категорії Відокремленого структурного підрозділу „Фаховий коледж Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Лубни, Україна).

ГУРСЬКА Ольга, кандидат педагогічних наук, т.в.о. директора ТОВ „Приватна початкова школа міста Полтава „ДКУ” (м. Полтава, Україна).

ДАНИЛЬЧЕНКО Альона, вчитель історії ліцею № 17 „Інтелект” Полтавської міської ради (м. Полтава, Україна).

ДІБРОВА Ольга, кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології початкової освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ДОБРОВОЛЬСЬКА Анна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри медичної інформатики, медичної і біологічної фізики, Івано-Франківського національного медичного університету (м. Івано-Франківськ, Україна).

ДРАГОМАРЕЦЬКИЙ Максим, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ДРОМАШКО Григорій, викладач-методист англійської мови Відокремленого структурного підрозділу „Бобринецький аграрний фаховий коледж ім. В. Порика Білоцерківського національного аграрного університету” (м. Бобринець, Україна).

ЄВА Ганна, вчитель англійської мови, методист Дніпровської гімназії №26 Дніпровської міської ради (м. Дніпро, Україна).

ЄВМЕНОВА Діана, здобувач початкового рівня вищої освіти Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу” (м. Київ, Україна).

ЄСЬКОВА Анжела, викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування Відокремленого структурного підрозділу „Костянтинівський індустріальний фаховий коледж Державного вищого навчального закладу „Донецький національний технічний університет” (м. Луцьк, Україна).

ЗУБ Василь, керівник фізичного виховання Кременецького медичного фахового коледжу імені Арсена Річинського (м. Кременець, Україна).

ЗЮКОВА Ганна, вчитель-методист, вчитель фізичної культури вищої кваліфікаційної категорії Комунального закладу „Харківський ліцей №181 „Дьонсурі” Харківської міської ради” (м. Харків, Україна).

ІВАНЕНКО Тамара, викладач суспільних дисциплін Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ІВАШИНА Олена, викладач циклової комісії математичних та природничих дисциплін Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ІЛЛЯШЕНКО Сергій, керівник фізичного виховання Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу” (м. Київ, Україна).

КАЛІТЕНКО Карина, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КАМАРДАШ Наталія, доктор філософії (PhD), завідувач навчально-методичним кабінетом Балаклійського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу „Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради (м. Харків, Україна).

КАМЕНСЬКИЙ Володимир, викладач основ правознавства Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КАРАБАНОВ Євген, завідувач кафедри фізичного виховання та здоров’я людини Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КАРАГАНОВА Олена, викладач історії Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КІРІЧЕК Ірина, кандидат філологічних наук, викладач циклової комісії української та іноземної філології Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КОМІСАР Вікторія, викладач кафедри академічного та естрадного співу факультету музичного мистецтва і хореографії Київського столичного університету ім. Б. Грінченка (м. Київ, Україна).

Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу” (м. Київ, Україна).

КОРОБКА Данііл, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КОРОБКО Юлія, старший викладач кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КРАМАРЕНКО Валентина, доктор філософії з дошкільної освіти, доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КРОТ Володимир, кандидат історичних наук, доцент кафедри початкової освіти та гуманітарних дисциплін Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КРУПНА Леся, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КУЛКОВА Богдана, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КУЛКОВА Тетяна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання та здоров’я людини Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

КУЛЬБАЧЕНКО Едуард, здобувач початкового рівня вищої освіти Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу” (м. Київ, Україна).

КУЩ Олег, методист, викладач мистецтва Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ЛАПА Софія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна);

ЛЕМІШКО Сергій, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (м. Київ, Україна).

ЛЕОНЧУК Оксана, викладач фізичного виховання та фахових методик спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) Відокремленого структурного підрозділу „Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету” (м. Сарни, Україна).

ЛИСЕНКО Тетяна, старший викладач кафедри менеджменту та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ЛИСОВА Анастасія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ЛИТВИНЕНКО Анна, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ЛИХМАН Максим, викладач суспільних дисциплін Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ЛІСІНА Вікторія, викладач іноземної мови Комунального закладу охорони здоров'я „Харківський обласний медичний фаховий коледж” Харківської обласної ради (м. Харків, Україна).

ЛУЧИНСЬКА Ганна, викладач фізики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МАЛЮК Юлія, викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МАРТИНЕНКО Алла, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист закладу фахової передвищої освіти Фахового коледжу Національного фармацевтичного університету (м. Харків, Україна).

МАРТИНЮК Маргарита, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МАРТИШ Катерина, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МАСЛОВА Марія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя, Україна).

МАСЛОВСЬКА Уляна, здобувач фахової передвищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МАТВІЄНКО Юрій, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи Полтавського університету економіки і торгівлі (м. Полтава, Україна).

МАТЮК Валерія, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава, Україна).

МЕЛЬНИК Павло, аспірант кафедри української мови імені професора Л. А. Лисиченко Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (м. Харків, Україна).

МЕХЕД Ольга, доктор педагогічних наук, професор кафедри біології Національного університету „Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів, Україна).

МОЛЯВКО Тетяна, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МОРОЗ Ольга, вчитель-методист вищої категорії Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МОРОЗОВ Тимофій, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МОРОЗОВА Оксана, викладач фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

МОСКОВЕЦЬ Людмила, доктор філософії (PhD), доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

НАЙКО Аріна, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

НЕПОРАДА Ірина, старший викладач кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

НОВАКОВСЬКА-СЮТА Рената, професор, доктор наук, заступник декана з питань освіти, завідувач кафедри історії виховання та порівняльної педагогіки факультету педагогічних наук університету імені Кардинала Стефана Вишинського (м. Варшава, Польща).

ОВЧЕРЕНКО Надія, доктор педагогіки, доцент кафедри Кишинівського Державного педагогічного університету імені Іона Крянге (Chisinau, Republic of Moldova).

ОЛАСЮК Юлія, завідувач відділення педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти „Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя, Україна).

ОЛІЙНИК Ірина, старший викладач кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ОНИЩУК Катерина, викладач географії Ківерцівського медичного коледжу Волинської обласної ради (м. Ківерці, Україна).

ОРЛОВА Ольга, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ОРЛОВА Ольга, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава, Україна).

ОСТРЯНКО Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров’я людини Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Київ, Україна).

ПАРАСКУН Ірина, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя, Україна).

ПЕТИНОВА Анастасія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно - технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна);

ПЕТРИКЕЙ Михайло, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ПЕТРОВА Наталія, вчитель біології Новознам’янської гімназії Піщанської сільської рад (с. Нова Знам’янка, Україна).

ПЕТРОВИЧ Світлана, викладач фізичної культури вищої категорії Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж технологій та дизайну одягу” (м. Київ, Україна).

ПИТУЛЬКО Катерина, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ПОНОМАРЮК Любов, викладач-методист, спеціаліст вищої категорії Обласної комунальної установи „Білгород-Дністровський медичний фаховий коледж” (м. Білгород-Дністровський, Україна).

ПРОКОПЕНКО Юлія, керівник фізичного виховання Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ПШЕНКО Катерина, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

РОБУР Володимир, викладач фізичного виховання ВСП „Бурштинський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету” (м. Бурштин, Україна).

РЯБУШКІНА Ольга, здобувач фахової передвищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

САВЧЕНКО Оксана, викладач, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

СИТЮК Роман, викладач закладу фахової передвищої освіти, асистент кафедри Початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

СИТЮК Юлія, вчитель початкових класів, заступник директора з навчально-виховної роботи Новознам'янської гімназії Піщанської сільської ради (с. Нова Знам'янка, Україна).

СЛПЕЦЬ Валерія, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

СЛОБОДЯНИК Тетяна, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

СОБОЛЄВ Данило, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

СТУПАК Юлія, викладач суспільних дисциплін Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

СУПРУН Софія, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

СЬОХ Єгор, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ТОДОСІЄНКО Поліна, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ТРОЙНІНА Світлана, асистент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ТУРЧЕНКО Віталій, викладач Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

УДОВИЧЕНКО Уляна, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ФЕДЮНІНА Олена, викладач-стажист кафедри української філології та зарубіжної літератури, аспірант II року навчання Мелітопольського

педагогічного університету імені Богдана Хмельницького Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя, Україна).

ФЕНЬ Юлія, здобувач освіти КЗВО „Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради (м. Луцьк, Україна).

ФРЕЛІК Сергій, вчитель фізичної культури КП „Харківський ліцей № 9” Харківської міської ради (м. Харків, Україна).

ХАНАТ Ірина, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ХАРАХАЙЧУК Анатолій, старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров’я людини Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ХОМЮК Наталія, викладач основ початкового курсу природознавства з методикою навчання КЗВО „Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради (м. Луцьк, Україна).

ХОХЛОВА Ірина, спеціаліст першої категорії, викладач професійно-теоретичної підготовки Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу” (м. Київ, Україна).

ХОХЛОВА Ірина, спеціаліст першої категорії, викладач професійно-теоретичної підготовки Комунального закладу професійної (професійно-технічної) освіти „Київський професійний коледж мистецтва та технологій сервісу” (м. Київ, Україна).

ЦВЕЛИХ Поліна, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ЧЕРЕВАТА Софія, здобувач фахової передвищої освіти відокремленого структурного підрозділу „Фаховий коледж Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Лубни, Україна).

ШАЛЯПІНА Ірина, старший викладач фізичного виховання Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ШАМРАЙ Віталій, викладач Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ШЕВЧЕНКО Світлана, здобувач базової середньої освіти Наукового ліцею „Політ” Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ШЕРШНЬОВА Олена, викладач-стажист кафедри початкової і спеціальної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя, Україна).

ШКЛЯЄВА Галина, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ШКЛЯЄВА Галина, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).

ШУВАЛОВА Вікторія, спеціаліст першої категорії, викладач української мови та літератури ВСП „Бердянського машинобудівного фахового коледжу” НУ „Запорізька політехніка” (м. Запоріжжя, Україна).

ЯКОВЕНКО Георгій, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Дніпро, Україна).

ЯКОВЕНКО Тамара, викладач української мови вищої категорії, викладач-методист Комунального закладу Київської обласної ради „Богуславський гуманітарний фаховий коледж імені І. С. Нечуя-Левицького” (м. Богуслав, Україна).

ЯРОВЕНКО Тетяна, кандидат філологічних наук, вчитель української філології Харківського приватного ліцею «Перша українська школа» (м. Харків, Україна).

ЯЦЕНКО Тетяна, кандидат психологічних наук доцент кафедри психології та дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія” Полтавської обласної ради (м. Кременчук, Україна).